6

ЗБІРНИКЪ ТВО̀РІВЪ

ІЕРЕМІІ ГАЛКИ.

Ieremiya Galka
Pseudonym for Nikolai Ivanovitch Kostomarof

ОДЕССА.

Друка̀рня Францова, Италіянська вулиця, д. № 20.

1875.

ЗБІРНИКЪ ТВОРІВЪ

ІЕРЕМІИ ГАЛКИ.

Nikolai Ivanovitch Kostomarov

ОДЕССА.

Друкарня Францова, Италіянська вулиця, д. № 20.

1875.

Дозволено цензурою. Одесса, 27-го іюня 1875 г.

KOSTOMAROV
= "ZBIRNYK TVORIV"

ОГЛАВЪ.

I.

II.

СТРАН.

I.

САВА ЧАЛИЙ

ДРАМАТИЧНІ СЦЕНИ.

ДІЕВІ ЛЮДЕ:

Петрò Чàлий
Павлò Вулю̀къ
Андрі̀й Гордій
Степàнъ Гудàй
Антѝнъ Гайдарèвичъ
Ничѝпиръ Обизнàкъ — старшинà козàцька.
Онисифоръ Чуркèвичъ
Карпò Немирòвичъ
Грицькò Лѝсий
Микѝта Завалчèнко
Мосі̀й Дзѝга

Сàва Чàлий, Пстрівъ синъ.
Гнатъ Гòлий.
Корòнний гетьманъ Конецьпòлскій.
Лисèцькій, польській офицеръ.
Парàска Вапу̀лиха, вдовà въ Терехтемѝрові.
Катерѝна, іі дочкà.
Нàстя, дівчина зъ Терехтемѝрова.
Хòмка, Сàвинъ джу̀ра.
Мòтря, Сàвина нàймичка.
Козакѝ.
Обивàтелі зъ Терехтемѝрова.

Писано съ тèми Украінськоі пісні. Дивѝсь видàнне Украінськіхъ пісèнъ Максимòвича, Запорòжську старину̀ Срезневского и Збірникъ Гàлицькихъ пісèнь Вацлава зъ Олеска.

ДіеццЯ въ 1639 рòці въ Малі̀й, а пòтімъ въ Червòній Русі.

ДІЯ ПЕРША.

СЦЕНА І.

Частѝна пòля мiжъ чагарникòмъ. Дàлі гòри, ще дàлі синіе Дніпрò, а за Дніпрòмъ піщàний степъ.

Петрò Чàлий, Павлò, Антѝнъ, Карпò, Грицькò, Микѝта, Андрій, Сàва Чàлий, Ничѝпиръ, Онисифоръ, Мосій, Максѝмъ и багàто дрỳгихъ козаків сидѝть на траві: спèреду Петрò Чàлий. Челядникѝ викòчують бочòнки зъ горілкою, пивомъ и медомъ. Козакѝ пьють кỳхлями, що перèдъ кòжнимъ зъ іхъ постàвлені. Сміхи, гòмінъ, гульнѝ козàцька. Десь пèвно, що Чàлий могорѝчить іхъ.

Антѝнъ.

Ащò жъ, брàтці, усè у насъ не вèсело. И гульнѝ не гульнѝ... мовъ чиі пòминки справлѝемо!

Петрò Чàлий.

Алè... іжъ палянѝці, та зубівъ немà! Якà тепèръ весèлость, панòве брàтці, колѝ тогò й глядѝ, що прòклятий католѝкъ за гѝрю зачèпить. Абò ся жидовá. Катъ іі нанісъ! Мовъ комашнѝ росплодѝлася. Охъ, брàтці! Не те бувàло у старинỳ: и на світі жилѝ, и хлібъ святѝй іли. А тепèръ... булѝ, кàжуть, на мàсниці варèники, та у піст на вербỳ повтікàли! Булà своѝ вòля, та ворогѝ одняли!

Гнатъ.

Э, стариганю ти! Чого квилить? Ще Божа воля! Хіба у насъ козаківъ не стало?

Карпо.

Та іхъ то, якъ кажуть, що не байракъ, то козакъ, що не ярокъ, то гайдамачокъ... та шкода! Запевне незабаромъ усі на ляхівъ попереводятся.

Павло.

А хто ляшка рубати, той буде и козацьку клюгу знати! Забувъ стару помовку?

Андрій.

Та нікому бо.

Грицько.

Якъ нікому?

Андрій.

Та такъ... бачь... Теперъ якій моторнійшій та ще не жонатий, та ще не забувъ старого козацького звичая, такъ заразъ поплівсь у Січь, тай лицарюе собі тамъ изъ татарвою. А які пожонились, такъ тімъ и байдуже! Діти та жінка миліше відъ Украіни: за іхъ, хоча й у католики... що робитимешь? Така пора прийшла, що ще мабуть и съ починку віку не було такоі; зовсімъ от-такъ... скрутились... ні нащо! Трясця ёго матері!...

Степанъ.

Воно жъ усе то по Божому діеться. Отсе вже, бачите, хочь у якій справі не возьми: якъ Бігъ дасть, мовъ своею

мòчью повелѝть, такъ усѐ и гараздъ бỳде; а другèе ще, бàчится, й те, якъ то до тòго вìзьмуться; а вже якъ Бігъ не звòлить, то хочь якъ ні бѝйся, а все мàрно піде.

Грицькò.

Бàчу вже й я, що прийшлà до насъ лихà годѝна!

Онисифоръ.

Тутъ, бісъ ёгò бàтькові, такъ хотìлося побѝтьця бъ, а тутъ и вѝступу немà!

Нечйпиръ.

Алѐ... отъ и ні якоі пожѝви!

Максймъ.

Якà тамъ у дìявола пожѝва! Скòро зъ гòлоду пропадѐшъ... не те що!

Де хто съ козакìвъ

Погàна порà! погàна!

Петрò Чалий.

Эхъ, братѝща, не те колѝсь у дàвні рòки булò, за бàтька нàшого Конашѐвича; якъ ні пèрся прòклятий ляхъ та ні. Не те щобъ якъ нèбудь такъ... бувàло дỳху козàцького лякàються! А доставàлося й татарві, й тỳркові и всімъ! А що здобѝченьки! и Бòже мѝлостивий! не перелìчишь бувàло. А все то черѐзъ тèе завзятьтя! Тепѐръ ужѐ такìхъ и молодцìвъ немà. А тодì... якъ ìздили ми підъ Синòпу; и чогò ми тамъ не одбулѝ! И хòлоду й гòлоду, и бỳрі и слѐти... мòре такъ горòю й дметься, а ми... дàрма... крỳтимся собì на чайкàхъ, — а до берѐжжя

мовъ до зірки. Тоді, — нічого дуже хвастать, — котрі булй такі щой вуха попущали! А нашъ панъ Петро Конашевичь якъ крикне—гукнè: гей, братища, Бігъ поможе, сунустатъ не здоліе; не на насъ фуга — на ворогівъ Христовихъ: не біитесь, мої голінниі! Сказавъ — мовъ кухву горілки викотивъ: на усіхъ така веселость напала, що куди! Грімъ грюкотить, дощь шумить, филі — разомъ якъ заревуть, та вь глибъ, а тамъ упьять на верхъ, та такъ насъ и накриють; а блискавка ... и Боже милостивий! Тільки спомъянешъ, такъ страшно: якъ разомъ лискне, такъ — такъ відъ усхода до захода усе небо мовъ огнемъ що палють, ажъ очима писля дивиться трудно ... така страхота щой ... а ми! Отъ на вспражки сказано, що небоїться козакъ ні тучи, ні грому, ні хмари, ні чвари! ... ажъ кишки рвуть, пісьні деруть: здається грімъ притихъ. Бігъ давъ усі переплинули. Та вжежъ якъ и переплинули! Ой задали жь ми перцю музувірові! Усе попалили, порізали, постріляли ... напились удовіль кровавого пива! Повірите ... ні чоловіка не зосталося ... такъ хіба що молоді хлопці дівчать позоставляли, та й то ... погралися та и къ злидню! Які булй християне у іхъ у полоні — повипущали, щей й грішьми наділили, хто схотівъ въ свою землю йти. А здобичи набрали стільки, що якъ повалили на чайки, такъ де які не здержали ... пурнули. И до дому изъ славою вернулись! Тоді то, якъ кажуть, тая слава по всёму світу мовъ гоміномъ віддалася. Якъ побачить татаръ абó турокъ нашого брата, такъ такъ и обомліе: чубатий, каже, йде — лихо съ собою несе. Тоді то славна була та військова справа, що ні своїмъ, ні чужімъ себе у обиду не давала. Эй горілки, хлопці! И ляшки булй, якъ масломъ примазані *(сміеця)*. Колй то

вже добре мабуть підогріли ми того турського шалтана, що він те й твердить, що листи до короля посила: та щобъ не було, каже, сёго Сагайдашного! та щобъ угомонили козаківъ! А щожъ зъ того? Напише було король до гетьмана: на що такъ робить! Тай тільки! А коли дошкуляли іхъ бесурмени, такъ вони й насъ благати. Вінъ такъ умівъ себе показать, що й ляхи его шанували. Тоді и унія чорта зробила. Тамъ таки вибірають своіхъ онціхристивъ архиреівъ, щобъ, бачите, ми імъ голдували, а нашъ батько Сагайдашний призвавъ грецького патріярха, тай посвятили собі митрополита. Тоді ляхи казали: отсе бісівъ козакъ! Ти ёму те, а вінъ усе свое: изъ туркомъ воювати не велять, а вінъ те й зна, що землі іхъ плюндруе та руйнуе; унію хочуть увести, а вінъ усе ії випихае, та православну віру боронить! Отъ, панове! була година! и Божа ласка насъ не покидала: кому лихо, козакові усе добро! Отъ коли, такъ пожили ми на світі! Якъ умеръ нашъ батько, мовъ на насъ сарана налетіла; нема добра тай нема; усі терпимо!

П а в л о.

И хіба таки міжъ нами не буде другого Сагайдашного?

Г н а т ъ.

Ні вже: поминайте его. Не такі козаки стали! Теперъ уже такіхъ послухачей нема, щобъ доброго слухали. Ажежъ скільки у насъ уже гетьманивъ було: пропали черезъ військові чвари!

П а в л о.

Які черезъ чвари, які черезъ худий розумъ, а які черезъ кривду свою. Щожъ якъ зрадникъ — нетерпітимешъ!

Гнатъ.

Та булй израдники... вонй булй, а найбільшъ такіхъ, що пропàли черèзъ козàцьке завзяття, мовлявъ, ні за віщо.

Андрій.

Ні, се вже якъ хòчешъ, пàне Гнàте: ведмідя не налигàешъ, такъ и козакà шкодà нуздàти. Свій рòзумъ май, и дòброго собі дбай, а козàцьку вòлю не рушъ! Такъ, панòве брàтці!

Багàто съ козаківъ.

Такъ, такъ.

Андрій.

Отъ бàчите и всі за мнòю!

Петрò.

Гей пйва. Ажèжъ и панъ Гнатъ що хібà кàже? Булй зрàдники, и покарàвъ іхъ Госпòдь; булй й дòбрі люде, та загйнули а нізавіщо! усякого бувàло! Отъ хочь и Трясйло Тарàсъ—яківскій друзяка, ажèжъ пропàвъ! Усè то не гàрно, що слухати не хòчуть. И Павлюкъ би не закòнчивъ своrò похòда тàкички, колйбъ егò слухали панй козакй.

СтепАнъ.

Вонò то й се прàвда. И чогò вонò й такъ, що отъ комў такъ усè вдаèться: чи вінъ до велйкого дўже умà дійде, чи вже такъ Госпòдь то даè. Отъ бачь, ти жъ самъ кàжешъ, що за Сагайдàшного намъ життя булò, и Сагайдàшного усі нàші любйли, и ворогй боялися. Чомъ же вонò не кòжному такъ? Отъ хочь и нашъ покійний, дай Гòсподи ёмў цàрство небèсне за ёгò мўченическу смерть,

—я кажу̀, Остряніця... чимъ не коза̀къ! Щожъ? Испѐршу ёму̀ усѐ тра̀пилося, а на впісля̀... Бо̀жоньку мій! Ажъ зга̀дувати стра̀шно!

Антйнъ.

Охъ Остряніця, Остряніця... Степа̀не нашъ до̀брий, мйлий! ца̀рство ёму̀ небѐсне!

Павло̀.

А якъ підъ нимъ вільно було̀!

Андрій.

А якйй бувъ голінний!

Онисифоръ.

А якйй бувъ на войні̀ хоро̀брий; самъ бува̀ло уперѐдъ идѐ!

Ничйпиръ.

А якйй бувъ щѐдрий! Нікѐли такъ не про̀йдеться, щобъ вінъ не обдарйвъ насъ.

Максймъ.

А якъ ёго̀ шанува̀ли!

Грицько̀.

А якйй бувъ до своѐі спра̀ви дотѐпний!

Петро̀.

Та щей справедлйвий! Загйнувъ серд̀яга черезъ свою̀ щйру пра̀вду.

Бага̀то съ козаківъ.

Охъ, Степа̀не, Степа̀не нашъ, нашъ ба̀тько рідний!

Петрò.

Отъ и заплàкали! Та я й самъ лѝха спинюся... самì слèзи кòтються *(утирà слèзи)*. Плàчте, панòве, плàчте: вонò хочь и кàжуть, що то бàба, не козàкъ, хто рюма, та нi. За такì слèзи Оттòй, що на нèбi живè, лàсківъ бỳде!

Павлò.

Эхъ, брàтцi, вiшна ёмỳ пàмъять! Хочà покiйникiвъ и грiхъ турбувàти, а ще грiшнiшъ такòго, що за вiру головòю наложѝвъ, та щожъ: нiчого казàть! Оплошàвъ и вiнъ перèдъ кiнцèмъ; и себè и братѝвъ своiхъ у напàсть завiвъ.

Петрò.

Бодàй тебè, Пàвле! Чи тобi не грiхъ тàкички казàти? Ти знàешъ, що дòброму усi здаються дòбрi. Вiнъ вчинѝвъ своè: пiднявсь, побѝвъ ляхiвъ, у дрỳгий разъ нагнàвъ та завдàвъ iмъ зрàди; тутъ панъ прòсить, обiцяè, перèдъ хрестòмъ та святѝмъ Евàнгельямъ присягнỳвсь, що не бỳде ỳнii. А нашъ панъ гетьманъ то й дỳма-гадà, що вонѝ, мовлявъ, ляхѝ, хочà й католѝки, а всежъ такѝ у Бòга Христà вiрують; колѝ заприсягнỳлись, такъ посорòмляться... роспустѝвъ своè козàцьство, тай поiхавъ. Поiхавъ же вiнъ не пѝти та гулятн, поiхавъ вiнъ Бòговi помолѝтися, Спасѝтелëвi поклонѝтися, та Бòжоi Мàтерi молèбень вiдпрàвити! А тутъ... О Гòсподи! Татàри бесурмèни тогò не зрòблять. Нi: трèба егò пàмьять чтѝти та шанувàти, та Бòга за èго дỳшу молѝти, а казàти такъ, брàте, не подобà; велѝкий грiхъ за се бỳде!

Де хто съ козакiвъ.

Прàвда твоя, пàне Пèтре, прàвда!

Степа̀нъ.

Дай Бо̀же ёму̀ ца̀рство небѐсне!

Микѝта.

Спасѝ ёго̀ ду̀шу Го̀споди!

Гнатъ.

А ми вѝпьемо за его̀ ду̀шу! *(Викòчують бочòнокъ и пьють).*

Степа̀нъ.

Ца̀рство ёму̀ небѐсне!

Грицько̀.

Неха̀й се бу̀де перѐдъ ёго̀ душѐю!

Мосі̀й.

Та щобъ вінъ за насъ грішнихъ Бо̀га молѝвъ!

Гнатъ.

Вінъ неха̀й у ца̀рстві за насъ за всіхъ Бо̀га мо̀лить, а ми ёго̀ тутъ добро̀мъ помина̀тимемо! Попѝ у цѐркві панахѝдою, а ми, козакѝ, у та̀борі пѝсьнею. *(Берѐ банду̀ру).* А ну лишень, панѝ бра̀тці, ту пісьню, що на смерть ёго̀ скомпонува̀ли.

Козакѝ.

А ну! ну!

Пі̀сня.

(Співа̀ють гуртòмъ. Гнатъ гра на банду̀рі).

Ой забѝли ляхѝ на̀шого гетьма̀на,
На̀шого гетьма̀на, па̀на Стефа̀на.

Òрлику, сйзий òрлику, молодйй Стефàне,
Украìна плàче по тобì гетьмàне!
Орлику, сйзий òрлику, орлìвъ братйвъ мàешъ,
Що старìі й молодìі: самъ ìхъ дòбре знàешъ;
Що старìі й молодìі: всì въ тèбе вдалйся,
Вìдомстйти та за тèбе усì поклялйся.
Та всìжъ вонй завзятìі та всì голìннйі;
А въ ìхъ кòнì воронìі швидкйі, й пирськйі,
А въ ìхъ кòнì воронìі, грòмкì самопàли; —
Та ìхъ здàвна супустàти католйки знàли!
Та въ ìхъ спйси булàтниі, зъ дòвгими клюгàми,
Всì гòстрпì, якъ голочкй зъ дòвгими кінцями;
А въ ìхъ шаблì булàтниі на обйдва бòки:
Католйкамъ зрàду спилють по всì вìшні рòки.
Набігàють на городй, якъ чòрная хмàра;
Уввìрилась католйкамъ козàцькая слàва!

Петрò.

Отъ півъ рòку назàдъ частìшъ співàли сю пісьню, чимъ теперь.

Павлò.

Э, панòве, ще не загйнула козàцька мàти! Заспівàють іі колйсь и шаблюки нàші.

Петрò.

Тодì усì присягàлися оддячити за èго.

Павлò.

А ну! ну! горілки... мèду... ну! Щобъ я луснувъ, колй отся шàбля не напьèтся лядськоі крові! *(берè кýхоль).* Цàрство небèсне, вìшний покòй нàшому дòброму,

мѝлому пàнові гетьманові Остряни̂ці, та тутъ же й тѐстю ёгò Левкỳ Гỳні, — щожъ, и вінъ дòбра душà бувъ.... такъ!

Козакѝ.

Такъ, такъ.

Павлò.

Ну, и усімъ тімъ, що за віру Христòву напàсть и мỳку одбулѝ, тожъ цàрство небѐсне й вішний покòй, а на ворогівъ нàшіхъ зрàда!

Де хто съ козаківъ.

Щобъ імъ добрà небулò!
Шобъ на іхъ чумà напàла! — Рàзомъ.
Щобъ вонѝ подòхли усі!

Петрò.

Ну, панòве громàда, пилѝ ми за мѐртвихъ, — вѝпьемо лѝшень ще за здорòвья живѝхъ, тихъ що родѝну свою̀ кохàють и на глумъ лихѝмъ ворогàмъ не дають. *(Викòчують ще бочòнокъ и пьють)*. Ищѐ жъ тепѐръ мѐду, панòве *(пьють)*.

Павлò.

Ну, пàне брàте, стій! ми съ тобòю якъ два апòстоли; ти, бачь, Петрò, а я Павлò. Петрò хочь старі̂йшний, а усѐ іхъ малю̀ють умі̂сті. Давàй рỳку! Спасѝбі и простѝбі тобі за твоѐ щѝре сѐрдце, та за твою̀ лàску, та за твоѐ частувàння. Поділимось лѝшень чàрочкою, та вѝпьемо за твоѐ здорòвья. *(Всі пьють и гукàють)*. Дай тобі Бòже чогò

забажаешъ: сина оженйти, щобъ булò кому̀ стàрісти твоеї глядіти . . .

П е т р ò.

Мині нічòго такъ нехотілось би, тільки щобъ своїй ненькці рідній Украіні послужйти.

С т е п à н ъ.

Такъ, такъ! отъ дòбра душà панъ Петрò Чàлий! Та якій ласкàвий: отъ скільки разівъ ужѐ вінъ насъ часту̀е!

П е т р ò.

Що Бігъ послàвъ, презволяйтеся, панòве; медку̀ ще *(пье; за нимъ усі)*.

П а в л ò.

А що твій синъ такйй оспàлий сёгòдні? За цілу бèседу рòта не розівлявъ. Эй, Савкò! Хібà ти такйй бувъ, колй ляхівъ, мовъ зайцівъ, по чйстому пòлю цькувàвъ, та слàви собі залучàвъ?

С à в а.

Бувъ медъ, та гòсті попилй! На страшні неділі весілья не справляють! Ви кàжете: чогò я такйй оспàлий? А хто не бу̀де оспàлий у сюю злющу годйну, колй прòклятий недовірокъ му̀чить та кату̀е правослàвний людъ безъ лàски? Ви кàжете: чогò я такйй смутнйй та сумнйй? А хто не сумовàтиме за своèю вòлею, що самі у сèбе віднімàемо? Хто веселйтиметься, дивлючйся на те, що тамъ послідню худòбу у людèй забірàють, дітèй відъ матерèй однімàють, у правослàвні церквй непущàють, сповідàтися та причащàтися не велять . . . скòро изъ христіянъ перевèрнуться на

нѐхристей, — а тутъ дӱмки й гàдки объ ти̂мъ немà! Мовъ не однôі мàтері діти! Панôве брàці: гуля̀ли й діди̂ нàші, та й ворогѝ відъ іхъ труси̂лися. А у насъ . . . Де кричàть, а де співàють; де кровъ пльлють, а де горілку пьють! Аби̂ мині гарàздъ, а объ дрӱгихъ немà захôду! Не такѐ вамъ пиво пити подобàе, колѝ нàша Вкраіна пропадàе!

Петрô.

Си̂нку! Кàжешъ ти прàвду, тай щи̂ру прàвду! Дàлибі прàвду. Ми хочь старіші відъ тѐбе, та молоди̂хъ слӱхати мӱсимо.

Андрій.

На слàву собі и намъ вѝгодовавъ ти си̂на, пàне Чàлий! Голінний молодѐць! Щей тридцяти̂ літъ немà ёмӱ, а вже двi пісьні співàють про ѐго. А ну лишень, хлôпці, про Сàву пісьню!

Пісьня.

Ой тожъ нашъ Сàва въ похôдъ виступàе,
На кôнику воронôму жàхомъ вигравàе;
Булô ляхівъ дві тѝсячи, зостàлося двiсті, —
Щей багàцько та за ни̂ми візьметься кори̂сти.
Якъ подѝвиться панъ Сàва на прàвую рӱку, —
Эй, вѝскочи, кôню, кôню изъ ля̀дського трӱпу.
Якъ подѝвиться панъ Сàва черезъ прàве плѐче;
Позàдъ ѐго, поперѐдъ ѐго кровàвая річка тѐче.

Сàва.

Коли̂сь и спрàвді се булô підъ Немѝровимъ, опѐ вже два рôки: се тоді, якъ вѝбрали Острянѝцю. Тай тепѐръ би мôже зложѝли пісьню, коли̂бъ булô съ кимъ йти на ворогівъ!

О дайте мині лишень тільки поміч та волю! Ябъ показавъ себè недовіркамъ... почоломкались би вони зо мною, изъ колишнімъ друзякою! Береженого, кажуть, Богъ береже, а козака шабля стереже! Поки отся *(показуе на шаблю)* незащербилася, Сава знатиме, що робитиме! Бачивъ мене Конецьпольскій; приглядится він до мене щей ближче!

Козакй.

Молодець, молодець панъ Сава!

Павло.

А бісъ іхъ батькові, ляхй добре взнали нашого Саву підъ Немировимъ, та ще двічи!

Степанъ.

Не меньшъ того й підъ Случью!

Антинъ.

А якъ вінъ, изъ Острянйцею тоді вінъ бувъ, та пробивсь скрізъ ляхівъ, та ззаду іхъ дошмигавъ!

Мосій.

Усимъ молодець; не гарний тимъ тільки, що горілки не пье.

Грицько.

А, мовчй вже ти.

Гнатъ.

Та що й казати. Якъ би усі такі, не такабъ тоді й наша Украіна була.

Сàва.

Спасѝбі за тèс, що ви менè не забувàете. Алè минì бъ миліше булò слỳхати, якъ би вàші шаблì забрязчàли, або самопàли заревлѝ, ніжъ оттакỳ честь на мѐне одногò. Эхъ, брàтці, брàтці, порà бъ намъ упьять на войнỳ: отъ скòро рікъ сплине, якъ ляхѝ насъ позабỳли.

Павлò.

Сто чортівъ іхъ бàтькові, щобъ вонѝ насъ и на два дні не позабувàли! Брàтці! панъ Сàва хочъ и попрікà насъ, такъ за діло. Якъ такѝ ми забỳли свою рідну мàтірь боронѝти. А! чи такѝ не гріхъ намъ? Далибì, ми обàбилися, брàтці!

Де хто съ козаківъ.

Що! Хібà въ насъ козàцька кровь застѝгла? за шаблì, брàтці! *(виймàють шаблі)*.

Го! го! на ворогівъ! на ворогівъ! ходімъ!

Петрò Чàлий.

Посідàемо лѝшень упъять, брàтці. Ляхівъ тутъ чортьмà, такъ и бѝться ні съкимъ. Наколихàетесь зъ ìми тодì, якъ ляхівъ спіткàете. А тепèрь поховàйте іхъ. Та посідàйте, та менè послỳхайте: я, бàчите, вже и старѝй; хочъ трòшки пьянѐнькій, а все ще рòзума не пропѝвъ! Отъ, бàчится, съ такѝми голіннимн молодцѝми чогò журѝться? Та бачь: — нічòго не зрòбите! А відъ чòго се? Відъ тòго, що безъ Бога світъ нестоìть, безъ царѝ землѝ не прàвится. Бàчится, що у колòді багàто бджілъ, та усì слỳхають однпеì мàтері, от-тàкъ и се! Черезъ що нàша Украìна у такій

славі булà за Сагайдашного? Через що нас дòбрі зважàли, а злі лякàлися? Через те, що тогдì усі однò дýмали, однò й гадàли, одногò й послухàли, а той слýхав одногò Бога, Царя небèсного! От-тодì то у нас и спрàва булà, и Бòжа лàска нас потішàла! Тепèр... як сýчі ляхù вбùли нàшого гетьмана Острянùцю, що ми? Які позабігàли кà зна й кудù, які пішлù у Січ, а які поперевèртались на ляхів... от тобі на! Нагùбала косà каменюку! Гарцёвàла вòля, тай перестàла; гулàла вòля, налигàла й невòля! А як би у нас тепèрь гетьман був, та спрàва,—давнòб ми католùкам баньки повибивàли!

Гнàт.

От що прàведно кàже пан Петрò, так прàведно; як чередì без лùчмана, так Украіні без гетьмана!

Андрій.

А що, вùберемо собі гетьмана, та тодì й гàйда! знàтимемо, що починàти.

Грицькò.

Та вонò так, та де тих у дійвола й козаків набрàти! Вся козàчина запустіла, мов перед кіньцèм світу.

Петрò.

А хібà забýли, як Острянùцю вùбрали? — зійшлùся панòве енерàльні, тай вùбрали; тодì до усіх козаків на рàду. От и усè! Не біӣтеся, абù вùбрали гетьмана, а то де вонù й наберýться! От тепèр, хоч и ми, тýтички,—усè люде шляхèтні, вùберемо собі! Чогò барùться?

Павлò.

А щож, панòве, хібà ми не стàрші у війську?

Багàто голосìвъ.

Що се за питàнне? отсè ще?

Павлò.

Колӥ такъ, помолìмося Бòгові, та вӥберемо собì геть-мана!

Багàто голосìвъ.

О?

Павлò.

Дàлибі! Чи такӥ намъ тутъ и заснітӥться безъ діла! А ми безъ гетьмана нічòго не зрòбимо! Хібà ми не козакӥ! Що тсе?... гетьмана! панòве! гетьмана!

Андріӥ.

Когòжъ!

Павлò.

Якъ ви скàжете?

Андріӥ.

А ти?

Павлò.

Пàна Петрà Чàлого?

Де кілько голосìвъ.

Гàрно! Гàрно!

Грицькò.

Мовъ шàблею усікъ! пàна Петрà, пàна Петрà!

Степàнъ.

Лỳччого у насъ немàе!...

Всі.

Немàе, немàе...

Петрò.

О ні, панòве, ні: я вже старий, нèмошний, ослобоніте: у васъ е й молòдші и достòйніші.

Павлò.

Ні, ні; намъ старòго трèба, та щобъ розўмний бувъ, та управляти надъ нàми умівъ.

Багàто голосівъ.

Пàна Петрà Чàлого!

Петрò.

Ослабонітъ, бўдьте лàскові!

Багàто голосівъ.

Ні, ні, гетьманъ нашъ! У Терехтимирівъ козаківъ сликàти! Гетьманъ у насъ е! Пàна Чàлого! пàна Чàлого!

Гнатъ.

Ні, панòве, тутъ е дотèпнішій відъ ёго.

Багàто голосівъ.

Хто? хто? Нікòго немà!

Гнатъ.

Ні, е. Отъ хто: *(покàзуе на Сàву)* хто ляхівъ якъ снопи валявъ? Відъ кòго панъ Конецьпòльскій трусився? Хто підъ Немировимъ кровàвую річку переплинувъ? Про кòго нàші дівчàта співàють? чия слàва по всій Украіні якъ

грімъ грімотить! Отъ хто! панъ Сава Чалий, голінний, хорòбрий, слàвний нашъ пàнъ Сàва!

Павлò.

Молодйй ще; нехàй послужить!

Микйта.

Вінъ гарàздъ воєвàть, а не вправлять: дуже сердитий!

Степàнъ.

Таджèжъ ми вйбрали бàтька! Якъ же мòжно сйнові надъ бàтькомъ старшинувàти?

Чàлий.

Ні, вже: у сімъ я васъ не порàжу! Вінъ хочь и хорòбрий—та ні. Немòжно: нòровъ у èго не такйй. Ні! ні! А колй порàдить, то отъ... пана Павлà, а менè, бýде вàша лàска, ослобоніть!

(Сàва скòро пішòвъ; за нимъ Гнатъ).

Павлò.

Дякую. Пàна Чàлого, панòве, такъ!

Всі.

Такъ, такъ!

Павлò.

Ну, тепèръ поідемо у Терехтемйрівъ.

Всі.

Поідемо! поідемо!

Петро.

Ну, панове, колй вже вамъ такъ дуже забажалося, щобъ я бувъ у васъ гетьманомъ—такъ теперъ и я не прички.

Всі.

Гетьмане нашъ! Гетьмане нашъ!

(Шумно виходять).

СЦЕНА II.

На дорозі. Зъ одного боку лісъ, зъ другого Дніпро.

Гнатъ и Сава.

Гнатъ.

Що теперъ казатимешъ, пане Саво!

Сава.

Нічого. На Вкраіні е гетьманъ: ми ще не пропали.

Гнатъ.

Порвалися мовъ зъ мотикою на сонце, бісові!

Сава.

Вонй про тее знали, що почииали. Гнате, кажуть люде, що хто дбае, той у себе мае. Брехня, невірь.

Гнатъ.

Ти бачивъ, якъ я бивсь за тебе.

Сава.

Багацько дякую! Піди, товаришу, до мого батька, шановного, та вельможного пана украінського гетьмана, та кажи ёму чоломъ одъ мене и вішне опрощаньня!

Гнатъ.

Ні, друзяко, першъ хміль потоне на воді, ніжъ я тебе покину!

Сава.

Привъязать до ёго залізяку, такъ и потоне! Мині казали козаки, після того, якъ я іхъ изъ полону ажъ сто та одинадцять вислобонивъ—знаешъ, що вони мині казали? Тоді изъ отсіеі правоі руки текла кровъ; я лежавъ обомлілий, хворий, якъ навіженний плигавъ зъ ліжка, не знавъ, куди сховаться відъ хороби, а биля мене стояли козаки и говорили мині—схоже на тее, що ти заразъ мині промовивъ; дозналися, ка, ми було лиха, прійшлось було бъ и намъ покуштувати відъ того бенкета, що ляхи Острянйцю частували, колибъ не панъ Сава! Камінь попливе по воді—тоді хиба ми тебе забудемо! И отъ! Мабуть, бісові, умудрувалися: здоровий байдакъ добули, та й узвалили. А тожъ! Дурний же и я бувъ, що повіривъ!

Гнатъ.

Що ти теперъ замишляешъ?

Сава.

А отъ що: відправлю собі молебень, заберу свою худобу, що колись отсіею *(показуе на шаблю)* собі залучивъ, поклонюся своему батькові, и усімъ добримъ людямъ,

та ще по поклону на всі чотирі сторони, та ще одинъ на східъ сонця, поцілую рідну землю, заплачу трошки, та й... поминайте якъ звали! Піду, куди очі дивлються! Коли я імъ не до мислі, такъ и вони мині байдуже! Виженуть горобця изъ підъ оселі, такъ вінъ и до другоі полетить! У ляхівъ землі багато: може вони, якъ спомъянуть про тее, яке колись імъ лихо я завдававъ, та взнають, яка мині за се заплата була, приймуть мене до себе, та ще більшъ зважатимуть, чимъ ті, за кого я оттутъ *(показуе на груди)* ажъ шість ранъ залучивъ. Поблукаю по білому світу, а тамъ може... та вже мині шаблею не маяти! Пройшли мої літа изъ світа, якъ листъ изъ дерева!

Гнатъ.

Якъ? Такъ и закончишъ? Такий молодий та голінний! Ні. Не для того сіють пшеницю, щобъ сарана поіла. Не для того тебе Богъ такою силою та завзятьтямъ наділивъ, щобъ ти себе марно занапастивъ. Бути тобі гетьманомъ! Коли не сокілъ, такъ рябець; коли не козакъ, такъ полякъ, — а Конецьпольській тебе добре знае! Заходила и въ ляцьку землю твоя слава! Знають тебе старіі й молодіі; чули про тебе й дівиці и молодиці! Ийти до ляхівъ — не істи пирогівъ! Тільки Конецьпольському сказати, — заразъ дасть війска и будешъ гетьманомъ!...

Сава.

Ні, друже, страшно! Хай мене зневіряють, аби честь моя не була зуривошна!

Гнатъ.

Такъ щожъ! Ти думаешь, що якъ підешъ до ляхівъ, такъ вони тебе такъ и приймуть? На тобі, скажуть, пане

Сàво, житьтя̀-битьтя̀, живѝ у насъ, та іжъ хлібъ, що ми для тѐбе зготувàли, за те, що ти колѝсь намъ такъ у печінкѝ въівсь. Ні, вонѝ съ тобòю ще умòвлються, щобъ ти імъ служѝвъ, а вонѝ й тобі тутъ же помагàтимуть. Колѝ змòвишься, такъ тоді й гетьманомъ бỳдешъ. А то сподівàться на ляхівъ, та ще й чогòсь лякàться! Вонѝ не такі —самъ здорòвъ знàешъ! И къ нечѝстій мàтері шляхъ покàжуть!

С а̀ в а.

А колѝ такъ—я зостàнусь тутъ!

Г н а т ъ.

Щожъ! вòлю мàешъ! Зоставàйся при бàткові, служѝ, хай тобòю помикàють, та отті що горілку пьють, та тільки багàто кàжуть, а нічòго не рòблять, хай вонѝ гордỳють тобòю! Га! нàшимъ Сàвою! Тимъ, що колѝсь Острянѝця казàвъ: отсѐ бỳде пàрень! гòлову мині одріжите, колѝ вінъ насъ та не вѝзволить колѝсь зъ підъ ляхівъ, — бо я ще такòго молодця̀ та розỳмника не бàчивъ. Оттàкъ казàвъ Острянѝця, такъ говорѝло ціле військо наше, такъ объ тобі судѝвъ весь людъ правослàвний;—та щей ляхѝ-католѝки, и татàри-бесурмѐни, и усі такъ говорѝли про нàшого Сàву Тепѐръ Сàва пиднiжокъ якòго Гордія, або Завалчѐнка! Гарàздъ, гарàздъ! У очàхъ темніе, якъ подỳмаешъ, чимъ би той Сàва бỳти мỳсивъ, и чимъ вінъ тепѐръ зостàвсь! отъ якъ оддя̀кують людє!

С а̀ в а.

(Съ пàломъ хватà егò за рỳку).

Слỳхай. Чи вѝненъ я? Колѝ у насъ живѝй бувъ Острянѝця, тоді отъщо такѐ булò: якъ оттепѐръ и бàчу, и чỳю!

Діялося то на впіслѧ̀ Старѝці: старшѝни тілки поховàли Левòна, и сиділи собі на відпочивàны край намѐту, а менѐ тоді межъ іми не булò,—я ще зъ ляхàми бився. Прийшòвъ и я; вонѝ почалѝ менѐ роспѝтувати; я імъ усѐ, якъ трѐба, повідавъ, про усѐ імъ розказàвъ, а вонѝ тѐе якъ зачувàли, та лясь-лясь у долòні: ай, кàжуть, Сàво, ай Сàво!... Післѧ̀ тòго вонѝ межъ собòю рахувàли, та й незнàли, що починàти. Гетьманъ казàвъ—якъ панѝ рішàть, а панѝ старшѝни то тѐе то сѐе, — немà путтѧ̀! Тоді я пидійшòвъ до іхъ, та й кажỳ—отъ ви незнàете, що робить? А що? кàжуть вонѝ. Нехàй, кажỳ, які зостàнуться тỳтички зàдній шляхъ стерегтѝ, а панъ гетьманъ—хай незабàромъ поспішà Конецьпòльскаго доганѧ̀ти. Усі згодѝлись. Отъ, кàжуть, молодѝй та розỳмний: порàдивъ насъ! Пішлѝ жъ вонѝ збрòі зготувлѧ̀ти, та кòні сідлàти, а панъ Острянѝця призвàвъ менѐ до сѐбе, та й кàже минѝ: Я тебѐ боюся Сàво! А відъ чòго ти менѐ боіся, пàне гетьмане? А відъ тòго, кàже, що бачь якѝй ти голінний, та мотòрний, та розỳмний, та якъ тебѐ усі любля̀ть, та поважàють. Якъ ти схòчешъ, той менѐ колѝсь изъ гетьманства зженѐшъ. Ні, кажỳ, за такòго гетьмана я хочь послідні̀мъ козакòмъ раднішъ служѝти! тоді ми обнялися, та й поцілувàлися! *(втирà слѐзи)*. Дòбрий Острянѝця! Я присягàвсь відомстѝти за ёго, и дознàлись лѝха ляхѝ! Тепѐръ у мѐне зоставàлася одна дỳмка: щобъ менѐ вѝбрали гетьманомъ. Бо якъ сижỳ собі колѝ одѝнъ, то все й думаю: що изъ сѐго бỳде, колѝ ми по куткàмъ ховàтимемося! Трѐба гетьмана, та трѐба такòго, щобъ усіхъ повернỳвъ на дòбрий ладъ, та зовладіти зъ усимà умівъ. Отъ, кажỳ, якъ би менѐ вѝбрали: ябъ и те зробѝвъ, и те змінѝвъ, и те врядѝвъ,—почàвъ изъ бàтькомъ

рахувàти, а бàтько и обіщàвсь мині. Склùкавъ собі панúвъ старшúнъ на бенкèтъ, — вùбрали вонù бàтька! Спасúбі й простúбі ёмỳ! На що егò: він молодúй, та у èго нòровъ нехорòший! Лỳчче когò нèбудь, аби не могò сúна! Оттàкъ рòблять нà світі! Щожъ я робúтиму?

Гнатъ.

Що робúтимешъ? Не гнівàйсь, будь лàскавъ, на: чи тай лишень отсè *(даè ёмỳ листъ папèру)*.

Сàва.

Що се? Відъ пàна Конецьпòльского.

Гнатъ.

Эгè!

(Сàва читàе й дивỳеця, дàлі сідà на землю й задỳмуеця).

Гнатъ.

А що, бàчишъ, вонù ще не задỳмували, а вже ляхù упèредъ нарікàють, комỳ гетьманувàти.

Сàва.

(вставè прýжбюмъ).

Нікуди дівàтися! Колù Сàва не гетьманъ, то хай він не бỳде и той, про кòго пісні співàють! Хочь и сỳпротивъ бàтька підỳ, та за діло! Нехàй такъ не рòбить! Хочь и ляхù нарікỳть, та зрàдникомъ не бỳду: упьять достàнеться послужúти рідній Украіні. А вжежъ, — якúй помàй Бігъ, такúй и бувàй здорòвъ! Пàнъ Конецьпòльскій ужè менè бачивъ на пòлі, — нехàй подúвиться на мèне у світлùці!

(вихòдить).

СЦЕНА III.

Въ Терехтемирові.

На плòщаді багàто козаківъ и нарòду. Біля цèркви старшини. Дзвòнять.

Андрій.

(Вихòде на цвинтарь).

Брàтці, панòве козакѝ! от-сѐ ми созвàли васъ усіхъ рàду порàдити, та діло полàдити! Вже два рòки уплилò зъ тіеі добѝ, якъ ляхѝ нàшого шанòвного пàна Степàна Острянѝцю загубѝли, хорòбрихъ старшѝнъ та енерàлівъ нàшіхъ у сѐбе въ Варшàві закатувàли, лѝхомъ та напàстью, бідну нàшу Украіну посѝпали. Два рòки; за два рòки багàцько водѝ утеклò! Тимъ чàсомъ католѝки нàшу віру женýть, церквѝ плюндрýють, Святѐ нàше жидові на порýгу віддають, надъ людьмѝ правослàвними знущàються, жінòкъ та дівòкъ нàшіхъ погàнють, худòбою нàшою отцѐвською та дідѝвською поживлàються! Жалкýеться Вкраіна, якъ бідна вдовѝця! Мòлить Бога й не вмòлить; благà діти своі и не вблагàе! Настѝгли насъ злін незгòдини: ворогѝ насъ безталàннихъ подоліли! Розбіглися козакѝ; забýли мàтіръ своюѐ боронѝти! Отсѐ такъ ми помежъ собòю, зібрàвшися, рахувàли, тай замишляли, якъ би намъ усімъ на ворогівъ своіхъ одностàйно стàти, рідну зѐмлю своюѐ до сѐбе еднàти, а недовірківъ изъ іі повипихàти. Та навкінѐцъ утямили, що такъ якъ череді безъ лѝчмана, такъ козакàмъ безъ гетьмана. Та й дýмали ми собі й гадàли, когòбъ намъ то, щобъ такòго хорòброго, та дотѐпного человіка узяти. Дýмали жъ ми, та й дýмали, та й гетьмана собі вѝбрали. А вѝбрали ми собі пàна Петрà Чàлого. Знàете ви ёгò усі: вінъ чоло-

вікъ и підъ літами, и розумний, и хороброий, та ще сина-
ма, такого сина, що й ляхи ôдъ его трусилися, и козаки
ёму дивувалися. Оттакъ же, якъ ви теперъ скажете? Чи
до мислі вінъ вамъ буде, чи ні? А межъ нами луччого
немае! *(тихий гулъ)*.

1-й козакъ.

Аби зараздъ насъ на ляхівъ повівъ!

2-й козакъ.

Та щобъ козацьку лицарську волю шанувавъ!

3-й козакъ.

Та ми ёго знаемо: вінъ ище за Сагайдашного полков-
никомъ бувъ.

4-й козакъ.

А якъ же! Сежъ Савинъ батько!

(Гулъ більшае, далі чутно слова).

Підъ Чигринъ на ляхівъ! о! о! о! У насъ буде
гетьманъ!

(Далі чутно брязкотінне шабель и крики).

Гнатъ.

Слухайте лишень, що я вамъ казатиму! Гната Голого
послухайте! *(гулъ мовкне)*. Братці! що вамъ за ра-
дість вибірати старого діда? Що? Ви думаете, що вінъ
васъ гараздъ поведе? Не родить столітні бабі дитини;
не шерегувати ёму козацького війска, не рихтувати

ёмỳ на супустàтівъ! Тай не гріхъ такѝ вамъ забỳти своѓò хорòброго, голінного пàна Сàву! А! отъ когò вѝберемо, такъ отсè такъ! Лѝха всѝдить ляшòкъ! И ỳнія къ чорту шелèхне!

П е т р ò.

Пандве козакѝ! Колѝ я вамъ не вгòденъ, — мòже я й старѝй и нèмошний и війська вàшого минѝ не шерегувàти, ані на ворогівъ рихтувàти: нехàй такъ! Тільки не вибірàйте могò сина. Бо вінъ молодѝй, та ще якъ хòчете, а я хочà й бàтько ёмỳ, а прàвду трèба казàти, — учѝвся вінъ у ляхівъ!... Колѝжъ васъ рàдити, такъ отъ пàна Павлà вѝберіть: такъ! Абò пàна Гордія,—тільки не могò сѝна!

1-й к о з à к ъ.

Отъ Гòлий! Нагадàвъ! Колѝ самъ бàтько про èго не гарàздъ говòрить!

2-й к о з à к ъ.

Та хай ёмỳ бòлість! Вінъ такѝй злий, та усімà гордỳе.

3-й к о з à к ъ.

Колѝбъ дòбрий чоловікъ, такъ не ставъ би перебивàти бàтька.

4-й к о з à к ъ.

Йнший би самъ сказàвъ не хòчу!

5-й к о з à к ъ.

А тожъ! Такѝ Петрà Чàлого тай тільки!

В с і.

Петрà Чàлого вòлимо! Чолòмъ тобі нашъ гетьмане!...

(Старшѝни піднòсять ему̀ булавỳ, бунчỳкъ и корогвỳ съ хрестòмъ, Чàлий цілỳе хрестъ берè и стаè на

цвинтарі лицèмъ до нарòда и козаківъ. Крùки стихàють. Всі съ шанòбою слỳхають новòго гетьмана.

Петрò.

Ну, панù козакù! Тепèрь якъ ви самì менè вùбрали, то ви тепèрь вже менè й слỳхати мỳсите! По старòму нàшому звичàю, якъ вùберуть гетьмана, то вінъ поступàеться усіхъ горілкою частувàти, а у насъ сёгò не бỳде. Гріхъ тоді гуляти, колù Вкраіні лихо прихòдиться: зàразъ добувàйте шаблі та самопàли, та нàнічь у похòдъ підъ Чигиринъ. Тоді, якъ Богъ намъ помòже, и ми счастлùво назàдъ звèрнемося,—тоді й весèлости собі завдàти мòжно! Збірàйте, панòве полкòвники, вàшіхъ козаківъ, та щобъ усè незабàромъ у васъ у знарядді булò! Чỳете? Панòве Максùмъ Гòрленко та Микùта Завалчèнко хай зостаються на сторòжі — Терехтемùрівъ боронùти! Идіть, козакù, та на вèчіръ зхòдьтеся!

(Крùки). Здорòвья нàшому гетьманові!

Петрò.

А ми зъ вами, панòве старшùни, підемо у цèркву, та Господеві помòлимось, та розсỳдимо, якъ що комỳ трèба чинùти, а тамъ перехрестùвшись — гàйда! Мòже комỳ прийдеться за віру умèрти: дай Боже минì!

Голосà старшùнъ.

Не дай Боже, нашъ гетьмане!

Петрò.

Чомъ? хто терпèнъ, той спасèнъ; а хто за віру умìрàе, той собі цàрство заробляе!

(Увіхòдять у цèркву. Козакù йдуть хто кудù, співàючи пісню).

Ой, дай Боже за гетьмана новòго
Жùти, якъ за старòго!
Хлìба сòли егò ужиàти,
Лядські городú плюндрувàти,
Слàви, лìцарсьтва козàцькому вíйску доставàти!
Ой, дай Боже!

СЦЕНА IV.

Біля Сàви збірàеця чи мàло козаківъ. Гнатъ стоітъ òтдалі.

1-й козàкъ.

А щожъ, пàне Сàво, съ тèбе теперь могорùчь: що бъ не дỳрно булò, щобъ и ми знàли, що не тебè гетьманомъ, а твогò бàтька вùбрали!

2-й козàкъ.

Ну ёгò! Ачь якъ запишàвсь, — и говорùти зъ нàми не хòче!

3-й козàкъ.

Ходімъ відъ èго!

СЦЕНА V.

Сàва стоïть замислившись. Гнатъ тихо пiдходить до его, за нимъ Лисèцький.

Гнатъ.

Пàне Сàво, Сàво! схаменúсь! се я, твíй Гнатъ! Бiдàга! Отъ тобi! Тепèрь якъ разъ розсчитàвсь съ козакàми? Оддячили вонú тобi за вiрну слýжбу.

Сàва.

(зъ вогнèмъ).

Гнàте, прощàй!

Гнатъ.

А що ти надýмавъ?

Сàва.

Абò до Конецпòльского, абò топúтися.

Гнатъ.

На що топúться? Конецьпòльскiй ще провожàтого даè. *(Лисèцькому).* От-сè, пàне, той панъ Сàва Чàлий, що ворогú шанýють а своï глумýють.

Лисèцькiй.

Панъ муй кàже свíй чолòмъ вамъ, посилà от-сей листъ и прикàзуе увiрити пàна, що вiнъ пàнові тепèрь бýде и дрýгомъ и оборòнникомъ! И прòсить пàна до сèбе.

Сàва.

Гàрно! Багàцько дякую пàнові. Прийду черезъ два тúжнi.

Лисѐцькій.

Та, бàчишъ, пàне,—вàші козакѝ у похòдъ зібрàлися, такъ панъ изъ тобòю мàе порàдитися.

Сàва.

Не бійсь. Не дòвго нахòдяться. Скажѝ своѐму пàнові Конецпòльскому, що я ёмỳ, моѐму оборòнникові и добродітелеві, у всімъ раднішъ услужѝти, та скажѝ ще—щобъ вінъ не боявся — я тепѐръ вірний и щѝрний послỳшникъ ёгò мѝлости королѝ и посполѝтоі!

Кінѐць пѐвоі ії.

ДІЯ ДРУ̀ГА.

СЦЕНА І.

Въ Вапу̀лишиній світлиці сидить замисливишись, зъ запла̀каними очѝма, одна̀ Катерѝна.

КАТЕРѝНА.

(встаѐ и співа̀).

Чи я въ лу̀зі не калѝна була̀?
Чи я въ лу̀зі не червѐна була̀?
На що менѐ порубали, и гѝльлячки поламали?
Така̀ до̀ля моя̀!

Чи я въ по̀лі не травѝна була̀?
Чи я въ по̀лі не зелѐна була̀?
На що менѐ покосѝли, и въ копѝці зволочѝли?
Така̀ до̀ля моя̀!

Чи я въ ба̀тька не дитѝна була̀?
Чи я въ ба̀тька не коха̀на була̀?
На що менѐ засва̀тали, и світъ мині̀ завьяза̀ли?
Така̀ до̀ля моя̀!

Чи не було̀ річеньки утопѝться мині̀?
Чи не було̀ кра̀счого полюбѝться мині̀?

Достанется стйду—брйду, цілувати повновйду!
Така доля моя!...
Бідна моя голововька! *(схилйвшись до столу, плаче и закрива лицè руками).*

Настя.

(ввіходить).

Катерйно! чогò се? Боже мій милèсенькнй! упъять! чого зажурйлася! отсè яка зарюмана! ходімъ лйшень! Тамъ у насъ дівчатъ зібралось: танòкъ заведемò.

Катерйна.

Бодай тебè съ твоімъ танкòмъ... минì дйхати важко, а вона зъ весèлостьми розносйлася!

Настя.

Що тамъ за лиха годйна!

Катерйна.

Эгè, сміхъ бачъ, а колйбъ тобі те, що минì...

Настя.

Та щежъ тамъ? А ну лйшень, скажй!

Катерйна.

Заміжъ менè віддають. *(плаче).*

Настя.

За кóго?

Катерйна.

А за кóго? Бодай би вінъ не диждавъ! Гнатъ Голий, казала мати, свата.

Настя.

Тільки що свата!

Катерйна.

Алѐ... Такъ вонà менѐ позавчòра позвàла, та й кàже: щобъ ти, дòньку, знàла: свàта тебѐ пàнъ Гнатъ Гòлий, чоловікъ вàжний, ще изъ старшѝхъ, — чи пíдешъ за ѐго? Я булò замиркотàла, а вонà на мѐне якъ поглянe—такъ... а я й злякàлася, та й сказàла: якъ хòчешъ, мàмо, а минì якъ ти волѝшъ, такъ твоя вòля нехàй и бỳде! А вонà минì й кàже: ну, такъ òтъже якъ вѐрнуться зъ похòду, такъ зàразъ и рушникѝ подаетѐ. А минì не те, щобъ жѝти зъ нимъ... дивѝться на ѐго вàдить!

Настя.

Такъ нà щожъ ти згодѝлася? Ажѐжъ мàти тебѐ питàла, чи хòчешъ за ѐго!

Катерйна.

Такъ я боялася.

Настя.

Охъ, сміхъ и гòре зъ тобòю, та й гòді! Хібàжъ ти забỳла тогò... свогò... по кімъ не однà дівчина здихàе, а вінъ те й зна, що до тѐбе!

Катерйна.

Охъ, сестрѝце, лàстівочко! Якъ би ти знàла, якъ я люблю егò! Далибі, от-сѐ якъ днівъ зò два не побàчила, такъ ненàче зòвсімъ світъ змінѝвсь, та такъ сѐрдце уривàється, що не дай егò Бòже!

Нàстя.

А він, отсè, и въ похòдъ не пішòвъ: усі пішлй, він зостався.

Катерйна.

А він тутъ?

Нàстя.

Та я ёгò сёгòдні врàнці бàчила: та такйй чогòсь смутнйй, та невесèлий.

Катерйна.

Охъ, моя мàтінко! мàбуть довідавсь! Щожъ я ему й казàтиму?

Нàстя.

А він що дня бувà у тèбе? Давнò ти егò бàчила?

Катерйна.

Та отъ ужè съ півтйждня.

Нàстя.

А чогò дòброго? Батько ёгò тепèръ гетьманомъ: сі чоловікй колй дòбрі и ласкàві, а якъ піднімуться въ гòру такъ и забўли! Ажèжъ хочъ и мій: якйй бувъ дошпèтний та приязний; якъ він минì божйвсь, та присягàвсь!... Не покйну, кàже, тебè нікòли; покй живйй бўду, тебè не забўду. А отъ, якъ ёгò зробйли полкòвникомъ, такъ тепèръ и прòйде — мовъ нікòли не бàчилися! Та Бігъ зъ нимъ! колй він менè забўвъ, такъ и я ёгò. Глядй, щобъ и твій съ тобòю тогò не подіявъ!

Катерина.

О ні, Настусю, далибі, ні. Він такий добрий, та вірний — він мене по вік не забуде; швидче сам собі смерть заподіе, ніж мене любить перестане! Ох! красчого молодця на світі нема. Про кого пісьні співають? Кому молоді й старі дивуються? Куди не поглянеш, куди не прислухаешься, — усе про мого Саву! О, колись и мині лежало се радістю на сердці! Було як зійдуться дівчата: кожна вихваляеться своім кохандем, а як до мене дійдуть — усі притихнуть, — ні, кажуть, від Катеріниного красче и моторніше немае! Его й хвалють, его й славлють, а він каже: що мині от-ся слава; мині, щоб тільки віра наша була ціла, та вороги нас не зобіждали — об сім тільки й Богу, каже, молюся! А як один раз ми сиділи тутечки у двох, а він мині так жалко росказуе, як ляхи наших зобіждають, та віру женуть, та й каже: гарно, Катю, за віру свою вмерти: и Біг тому на тим світі заплатить, и памъять его люде шануватимуть. Що, каже, як би нам с тобою ув один час присудила доля за свою віру вмерти: поховалиб нас у одній ямці, а душі наші у Господа Бога тішилися! Тоді мене аж у слези кинуло! Та як би ти почула, як він візьметься росказувати, як він воював, та де бував, та які біди ему прилучалися... и Боже мій! Подумаеш, чого то він не одбув на своему віку, а всеж то Бог доброго боронить!... Ох, Настусю, Настусю! Не бути мині за ним — не бути мині ні за ким! Понесуть мене на гробовище: я вмру с туги! *(плаче)*.

Настя.

И мині вже жалко стало. Щиро ти его любиш!

Катерйна.

А ти дўмаешъ ні! Далибі люблю. Колйбъ не любйла, такъ ябъ такъ и не говорйла.

Настя.

Такъ колй ти пѐвне знаешъ, що вінъ тебѐ не покйне....

Катерйна.

Далибі знаю, сестрйце. Вінь менѐ любить! Его хотіли сватати на велйкихъ паннахъ, такъ вінъ одмагався! Та вінъ минѝ самъ казавъ, що менѐ не покйне!

Настя.

Такъ щожъ ти? Бухъ матері въ ноги, та й скажй, що я, мовляй, ні закого не хочу йншого; люблю Саву — ёмў й жінкою бўду.

Катерйна.

Такъ я боюся.

Настя.

Такъ що жъ бўдешъ робйти?

Катерйна.

Та я й сама не знаю, що минѝ робйти на світі! Охъ, бідна жъ моя головонька!

Настя.

О, та чудна жъ бо яка ти, сестрйце! Справді зъ тобою и наплачешъся и нарегочешъся. Колй ти боїся, такъ я сама підў, та й скажў твоїй матері.

Катерина.

О ні, Настусю, не кажи; будь ласкова — не кажи, я боюся!...

Настя.

Такъ ти мабуть хочешъ за Голого?

Катерина.

Хай его лиха година побъе! Я ні закого не хочу, тільки за мого Саву.

Настя.

Ну, такъ на тебе нічого дивиться! Плакатимешъ—очі виплачешъ, а доброго нічого не буде. Отъ тобі побожилась: піду, та й скажу, що ти любишъ Саву. Сегодні у вечері скажу *(иде до дверей)*.

Катерина.

(кидаеться за нею).

О, не кажи, Настусю — стривай!...

Настя.

Хай не Настя буду, коли не скажу! *(виходить)*.

Катерина.

Отъ тобі на! що якъ вона скаже? Якъ мині матері відказати! Охъ, матінка моя!

СЦЕНА II.

Сава. *(входить)*

Здорова Катю.

Катерина.

(кидается ему на шию).

Мій Саво, мій миленький!

Сава.

Охъ, моя перепілочко! *(міцно обніма її)* Погано намъ приходиться; душно мині на світі!

Катерина.

А сегодні жарко.

Сава.

Жарко, Катю, дуже жарко: *(показує на голову)* от-тутъ горить; *(показуючи на груди)* от-тутъ пече! Катю, Катю, може не довго намъ тішитися; не довго намъ бачитися! Розлучае насъ злая доля!

Катерина.

Якъ? Ти мене покинешъ! *(про себе)* Охъ, матінка моя рідна — провідавъ!

Сава.

Покинуть тебе! Хай Богъ того покине, хто свою кохану покидае! Ні, Катю: не я, а ти мене покинешъ... розлучае насъ лиха доля.

Катерина.

(зъ лякомъ у бікъ)

Якъ разъ! *(Саві)* От-се жъ твій батько якъ ставъ гетьманомъ, такъ ти зрадивъ.

Сава.

Охъ, не рви мого̀ сѐрдця: вже ёго̀ й такъ трòхи не розшматувàли. Я до тѐбе забіжу̀ для розвàги, а ти минì знòву трудà завдаѐшъ. О, якъ би ти знàла . . . Кàтю—ти не знàешъ, якъ оддя̀кують люде; ти молодà, ти сего̀ не знàешъ! Тепѐръ ужѐ я не той, що бувъ колѝсь: за мою слу̀жбу, за мою прàцю зъ мѐне знущàються, цурàються менѐ! нару̀гуються надо мнòю. Не той ужѐ я Сàва! Покѝнули мѐне братѝ мої, одступѝвсь одъ мѐне рìдний бàтько, немà въ мѐне нì дру̀га, нì прія̀теля—одѝнъ я зостався! *(дивиця на неї ласкàво).* О нì! я помилѝвся, — є ще у мѐне ти: ищѐ я не зòвсімъ сиротѝна! . . .

Катерина.

Сàво!

Сава.

Охъ, Кàтю, Кàтю, прощàй—я пìду̀, минì жити ну̀дно, я хòчу вмѐрти!

Катерина.

О, не вмірàй Сàво! колѝ жъ умірàти, такъ помремо̀ обòє.

Сава.

Сѐрденько, рѝбонько моя̀! О, якъ би тìльки вмѐрти! мòже цìлий вікъ достàнеться блукàти по свìту, усімà забу̀тий, якъ приблу̀дна вівця̀. Знàешъ: минì вже не мòжно ту̀та жити, не хòчуть щобъ я живъ ту̀та . . . я піду̀ вìдсіль, піду̀ кудѝ òчі дѝвляться: мòже де на чужѝні загѝну, тодì хочъ ти згàдуй менѐ! Не забувàй менѐ! . . .

Катерйна.

Я піду̀ съ тобо̀ю.

Са̀ва.

О, ні! тя̀жко ва̀жко тобі̀ йти за мно̀ю: у тѐбе ма̀ти, ро̀дичі, ти жалкува̀тимешъ на впісля̀!

Катерйна.

А въ тѐбе хіба̀ ба̀тька нема̀?

Са̀ва.

Ба̀тька! Не кажй минѝ сёго̀,—я загубйвъ, я протеса̀въ свого̀ ба̀тька, або̀ вінъ менѐ; про те нехай насъ Бігъ роз-су̀дить! Леда̀щу шка̀пу пога̀ний іздѐць у сто разівъ лу̀чче поважа̀е, ніжъ вонй, сі козакй, менѐ бідного.

Катерйна.

О, мі́й миле́нький! Та щобъ же іхъ недо̀бра годйна узяла̀, якъ вонй тебѐ зневіря̀ють!

Са̀ва.

Спасйбі, що хочъ ти менѐ пожалі̀ла! Минѝ и на̀ світі жйти ва̀дить. Колйбъ не тѐе, ябъ утопйвся.

Катерйна.

И я съ тобо̀ю!...

Са̀ва.

Охъ, ти моя̀ миле́нькая, до̀брая Ка̀тя! Вона̀ на усѐ гото̀ва!...

Катерѝна.

На все, дàлибі, на все! Якъ ти пìдешъ, я за тèбе вчеплююся; хочъ ти менѐ відженèшъ, я впъять такѝ пiдỳ, усѐ такѝ не одстàну одъ тèбе!

Сàва.

А мàти, а родѝна?

Катерѝна.

Мàтінка! *(на очàхъ слèзи).*

Сàва.

Отъ бачъ, тобì й жàлко!

Катерѝна.

Жàлко? А якъ же не жàлко! Бачъ, тобì не жàлко менѐ покидàти.

Сàва.

О, щобъ минì смерть на сìмъ мìсті!

Катерѝна.

Колѝ смерть, такъ обòмъ вмìсті! Я відъ тèбе не одстàну. Щобъ менѐ грімъ убѝвъ, колѝ я хочъ часѝночку безъ тèбе жѝтиму! Мàти!... минì безъ тèбе нiщò недòрого; колѝ ти справдi задỳмавъ итѝ, — я покѝну мàтіръ, такѝ пiдỳ за тобòю!

Сàва.

Безъ тèбе минì тожъ світъ Бòжий темнѝця, тільки минì тебѐ жàлко! Я пiдỳ, скàзано, кудѝ òчі дѝвлються: наберỳсь и лѝха и гòря. Мòже де колѝ и хлìба не ìстиму, и слёзàми умѝюся... якъ ти усѐ те терпітимешъ?

Катерѝна.

Бачь, якѝй ти: ти такъ змо̀жешъ стерпѣти, а я й не змо̀жу! Я люблю̀ тебѐ.

Сàва.

Я пі̀ду у ля̀цьку зѐмлю.

Катерѝна.

Хочь и до татàръ; хочь на край свѣта! Я все такѝ тебѐ не покѝну, далибі не покѝну: що хо̀чешъ робѝ, а колѝ ти спрàвді наду̀мавъ итѝ—я не зостàнусь!

Сàва.

Квѣточка моя̀ весняна̀я! ягі̀дка моя̀ чорво̀ная! Біля тѐбе й го̀ре забу̀дешъ. Геть, каталàжна ду̀мка! Я впъять Сàва, той Сàва, що бувъ и першъ. Нехàй зъ мѐне знущà-ются, нехàй зъ мѐне глуму̀ють — е у мѐне, хто менѐ при-голу̀бить! *(обнімà ii)* сѐрдечко, рѝбонько! Кàтричка моя̀ *(цілу̀е ii)*. О якъ би нàші ду̀ші оттàкъ обвилѝся та за-разо̀мъ и вѝлитіли зъ тѣла!...

СЦЕНА III.

Парàска вхо̀дить.

Парàска.

Що се! Кàтю! отсѐ такъ!... отъ молодà!...

Катерѝна.

(зъ ля̀комъ одскàкуе).

Мàтінко!...

Параска.

Панъ Сава! ну, до діла! Гетьманскій синокъ! Ні, се вже якъ хочешъ, а тільки вернеться батько зъ похода—я піду до его: ти взнаешъ, якъ дівчатъ зводить! Не подивлюсь, що ти таке есть! И ти, бісова — що се ти робишъ! А! молода ти! Та ти мене на віки осоромила. Стревай, я покажу тобі! Ачъ, якъ міцно обнялися! Дивіться, які наші молоді!

Катерина.

Охъ, бідна жъ я!

Параска.

Ачъ! Така то ти мабуть будешъ, якъ и заміжъ підешъ!

Сава.

Пані моя! Хочъ я и виноватий тимъ, що нищечкомъ вчащавъ до твоеі доньки... та вже якъ покоритися, такъ и Богъ простить. Я на неі нічого поганого, та худого не замишлявъ: я іі любивъ... вона мене; намъ обомъ одно безъ другого жити не любо. Щожъ, кажуть добрі люде, що вірному коханьню и Бігъ не противникъ! А я любивъ іі, и люблю, и вішно любитиму! Вона мене тожъ!... А ні я до другоі, а ні вона до другого не підемо! За таке коханьня нема гріха; не ми винні, що намъ Бігъ сердце давъ!

Параска.

Такъ ти хіба не знаешъ, що вона йде заміжъ?

Са̀ва.

И не зна̀ю, и не чувъ, и не вѣрю. Хіба̀ ти іі принево̀лишъ? Щожъ изъ сѐго бу̀де! загу̀бишъ насъ обо̀хъ, и зятеві журба̀ вішно бу̀де, и сама̀ собі печа̀лю завдасѝ! Я тільки зна̀ю, що моя̀ Ка̀трічка щѝро и вірно менѐ лю̀бить, якъ и я іі. Колѝ жъ лиха̀ до̀ля насъ розлу̀чить и не дасть намъ въ па̀рі жити, то ми й тому̀ ра̀ді бу̀демо, що не стѐрпимо розлу̀ки, а справедлѝвий Госпо̀дь хочъ не на симъ, такъ на тимъ світі на̀ши ду̀ши усѐ такѝ до ку̀пи злу̀чить!

Пара̀ска.

И ти лю̀бишъ Са̀ву, до̀нько?

Катерѝна.

Охъ, мату̀сю, люблю̀!...

Пара̀ска.

Такъ на̀щожъ ти, якъ Гнатъ Го̀лий тебѐ сва̀тавъ, сказа̀ла, що хо̀чешъ!

Са̀ва.

Якъ? Гнатъ Го̀лий! Тебѐ сва̀тавъ? Ти згодѝлась, Катерѝно?

Катерѝна.

(Кѝдаецця до нігъ ма̀тері).

Ма̀тінко, нѐнечко! Простѝ жъ менѐ! Я побоя̀лась: такъ, сама̀ не зна̀ла, що сказа̀ла, — сказа̀ла та й сама̀ не ра̀да. Съ то̀го ча̀су от-сѐ мені така̀ му̀ка, що и хлібъ на ду̀мку не йде. Я люблю̀ Са̀ву — до віку вічного ёго̀ любѝти бу̀ду! А Гна̀та Го̀лого... якъ вінъ мені на ду̀мку прийдеться,

такъ ажъ у гру̀дяхъ ва̀жко ста̀не. Далибі̀, ма̀тінко, я тільки злякалася, а я люблю̀ и любѝтиму одногò Са̀ву. Не розлучай менè зъ нимъ, мату̀сю, бо и вінъ менè лю̀бить!

П а р а̀ с к а.

Такъ на̀ щожъ ти сказа̀ла? Отъ дурна̀! Хіба̀ я тебè невòлила, чи що? Ачъ! сама̀ собі̀ жалю̀ завдаè! Бігъ зъ ва̀ми, діточкѝ! Колѝ вже такъ собі̀ лю̀битеся, то и Бігъ зъ ва̀ми! Я вамъ не розлу̀шниця! Хочь кудѝ, такъ я нічòго. Отъ вамъ моè благословѐньня! Я не бу̀ду су̀противъ... Панъ Са̀ва чоловікъ га̀рний и дòбрий и велѝкого рòду, и все... Бігъ зъ ва̀ми! Про мѐне, такъ хочь за̀разъ до вінця̀.

К а т е р ѝ н а.

Охъ, мату̀сю, милѐнька мату̀сенька, якъ же ти менѐ звеселѝла! *(кѝдаецця на шѝю Са̀ві)* Са̀во, ти мій тепѐра!

С а̀ в а.

(кла̀няецця Пара̀сці).

Не зна̀ю, моя̀ нѐне, чимъ тобі̀ и дя̀кувати: ти мені̀ віку приба̀вила.

П а р а̀ с к а.

Госпòдь зъ ва̀ми, діточкѝ: любі̀тесь собі̀ — менѐ не забува̀йте: отъ уся̀ й дя̀ка.

(Вхòде На̀стя).

К а т е р ѝ н а.

(кѝдаецця На̀сті на шѝю).

Сестрѝце, Насту̀сю. Тепѐра Са̀ва мій! Мати така̀ дòбра, якъ взна̀ла, такъ за̀разъ насъ и благословѝла.

Настя.

Ну, що! Не правду казала я тобі: признайсь матері, вона тобі нічого, а ти тільки й знаешъ, що рюмаешъ.

(Парасці).

Здоровенька була зъ молодіими, тітко!

Параска.

Спасибі. Бачь яка ти, Настю: знала, що моя Катя любить Саву, а мені не сказала. Ябъ тоді заразъ згодилася, а то сердешна—що одбула! Бачъ якъ зъ лиця спала! А все то черезъ журбу! *(бере Катерину за голову)*. Яка головка гаряча, — а очі які червоні! Піди, мое серденько, умийся холодною водицею, може воно полегчае.

Катерина.

Ні, мамо: мині й такъ легко на сердці.

Настя.

Сказано—молодий зъ молодою! Теперъ тільки помолитись Богові, та й до шлюбу.

Сава.

А я прохатиму тебе, мати: чи не можно такъ, щобъ на сімъ тиждні и весілля у насъ було.

Параска.

А батька твого підождати? хтожъ у насъ на весіллі буде?

Сава.

Нема у мене батька! у мене теперь е мати! справимо весілля и безъ гостей, бо мені треба поспішати...

Параска.

Правда. Твое діло військове. Та у теперешню годину якъ веселитися—то тілько гріха набіраться.

Настя.

А ну лишь ти, молода зарученая,—ходімъ у твій садокъ: либонь рясно цвіте!

Катерина.

Ходімъ, Саво!

Сава.

Ходімъ!

(Про себе).

Гнатъ Голий! От-се ще мені карлючка!

(Виходе).

СЦЕНА IV.

Въ Терехтемирові.

Дзвонять. Велика сила народа: біжать, товпляцця; чути крики.

1-й.

Наші вертаються зъ похода.

2-й.

Де?

3-й.

Та ондечки. Не бачишъ? ужè у городі.

2-й.

А! теперъ и я бачу.

3-й.

Насилу доглядівся.

(Микита съ козаками виходить на зустрічъ гетьманові и старині, котра злазе зъ коней. За іми ідуть козацькі полки. Народъ товпиться біля гетьмана. Гомонять, роспитують).

Н а р о д ъ.

А що? ну? Чи счастьтя, чи несчастьтя? Чи побили ляхівъ?

Гетьманъ Петро Чалий.

Багацько заходу, а день празднику. Бачите, пішли ми у походъ, а насъ мало. Зустрівся зъ нами загінъ ляхівъ, такъ ми ёго й побили. Та ще й два табора полонėнихъ навезли. Та про все те байдуже. Хотілось, бачте, у Чигиринъ убратись, та саме ляцьке гніздо поворушити, та ні,—не зъ силою! Треба більшъ козаківъ понабірати: и за те спасибі, що де які поприставали до насъ, учувши про нашу справу. Отъ якъ більшъ позбіраються, та ще запорозці трапляться зъ нами, тоді сміло можно сподіватися, що додамо лиха супустатамъ.

Народъ.

Ну, а все жъ таки на̀ші одолѝли?

Петрò.

Та на̀ші, та що изъ сèго путьтя̀ ще? Трèба більшъ!

Народъ.

Що жъ? и за се дя̀куемо Богові. Гей! на̀ші одолѝли. Гетьмане нашъ, мѝлий гетьмане нашъ!

Петрò.

(До козаківъ).

Ну, тепѐръ, хлòпці, я васъ одпущу̀. Спасѐть Богъ за вірну слу̀жбу! Идѝть собі, та подѝлитесь здобѝчею, та безъ сва̀рки, безъ чва̀ри, тихѐнько та хорошѐнько. А пòтимъ відпра̀вте собі молѐбень, та панахѝду по вбѝтихъ, хто у кòго прилучѝться, абò рòдичи, абò прия̀телі... що жъ робѝть! Вѝйськовѐ діло — терпіти трèба. Та й тогò не забува̀йте, що хто за віру свою̀ загѝнувъ, то тогò Бігъ на тимъ світі не зоста̀вить. Та глядіть, бага̀то не гуля̀йте, бо тепѐръ такѐ діло, що якъ ляхѝ взна̀ли про на̀шу спра̀ву, то такъ и стерегтѝмуть, щобъ намъ на̀пасть учинѝти. А черезъ тѝждень упъя̀ть: я куня̀ти не люблю̀. Мені щобъ усѐ жва̀во, та бòйко, та мотòрно булò. Ну, йдіть собі! *(козакѝ росходя̀ця)*. А ви, панòве старшина̀, бу̀дьте ла̀скові, ходімо до мѐне: писля̀ похòда відпочѝти трèба.

Микѝта.

Чолòмъ твоі́й мѝлости, високовельмòжний па̀не гетьмане.

Петрò.

Здорòвъ, здорòвъ, пàне Завалчèнко! Чи все гаràздъ булò безъ насъ: у гòроді? дòма—у насъ? Чи не чỳвъ чогò? чи не бàчивъ?

Микѝта.

У гòроді то, пàне гетьмане, нічòго. А чувъ я тільки, що вискàкують тутъ ляхѝ, та хòдять перевдягнуті.

Павлò.

Трèба глядіти, а то вонѝ, сỳчі, лукàві якъ бісѝ. Появиться одѝнъ, а тамъ дрỳгий, а тамъ глядѝ—чòго дòброго! Та ще отсѝ жидовà... икъ злѝдню бъ усю її повипихàти!

Микѝта.

Алè... Вонѝ самì повтікàли. Бо якъ нарòдъ розсèрдивсь, — то якìмъ ще сторчакà у вòду завдалѝ.

Андрìй.

Такъ бìсовій жидовì й трèба!

Петрò.

Ну, бильшъ нічòго не чỳти?

Микѝта.

А що, пàне гетьмане, не любо и тобì то бỳде слỳхати, якъ я тобì повìдаю. Та щожъ — трèба!

Петрò.

Що такè?

Микйта.

А отъ що, пàне гетьмане: синъ твій по кривòму шляхỳ поіхавъ.

Петрò.

Що такè?

Микйта.

Да такъ, що ёгò тепèръ и у гòроді чортъ-мà,—поіхавъ, а кудй, хто ёгò зна! Та ще й оженйвся. Та забрàвъ свою жінку, и худòбу, и чèлядъ — та й майнỳвъ. А булò се... колй? у понеділокъ? такъ! у той понеділокъ!

Павлò.

Отъ тобі на!

Андрій.

Оженйвсь безъ бàтька!

Степàнъ.

Та й майнỳвъ кàзна кудй.

Грицькò.

Та вже хто бàтька не слỳха, то зъ тòгò добрà не бỳде.

Петрò.

Зъ кимъ же вінъ одружйвся?

Микйта.

Зъ Вапулівною Катерйною: іі мати удовà, жінка полкового обòзного, вінъ умèръ оцè вже рòківъ зо два. Оженйвсь, та й поіхавъ. Бідна тèща отъ якъ убивàеться!

Петрò.

Гòсподи!

Микйта.

Вонà зòвсімъ булà зарỳчена зъ паномъ Гнàтомъ Гòлимъ.

(Всі дйвлящця на Гòлого).

Петрò.

(Подỳмавши).

Ходімъ, Микйто; розскажй мені, якъ се діялося.

(Вихòдить зъ Микйтою).

Павлò.

Тсежъ вінъ розсèрдивсь на насъ, що ми бàтька вйбрали, а не ёгò!

Андрій.

Падлюка жъ вінъ, колй бàтькові завйстує!

Антйнъ.

И дè се вйдано, щобъ женйтись безъ бàтька?

Онисифоръ.

Та ще й виднявъ у своґò приятеля молодỳ!

Ничйпиръ.

Бачъ, Гнàте, ти-за èго заступàвсь, а вінъ чимъ тобі оддячивъ.

Карпò.

Ачъ, бідний, якъ змінйвсь!

Андрій.

Не оступàвсь би за èго. А то, бачъ, грівъ гадюку у пàзусі — вонà й укусйла!

Павлò.

А голінний хлòпець бувъ сей Сàва, та звівъ ёгò лукàвий!

Андрій.

Такъ щожъ що голінний! Хібà ми ёгò й не честйли за те! Ёмỳ усè булò, чогò вінъ стòівъ. Що гетьманомъ не вйбрали? А тебѣ знавъ, бісівъ, що хочà вінъ и бувъ молодèць — не черезъ бàтька се. Якòго нàпусту про èго напустйли! Чимъ ми ёгò не шанувàли: и подарỳнками и чèстью.

Павлò.

Ну, та вінъ такй тогò й стòявъ.

Андрій.

Те! оддячивъ вінъ гàрно за се! Не по щйрій любòві служйвъ вінъ родйні, а зъ корйсти.

Ничйпиръ.

А тожъ. Зъ чòго вінъ нажйвся. Все зъ нàшоі лàски. Нехàй би вернỳвъ усè!

Онисифоръ.

Та вже се ёмỳ не минèться.

Карпò.

Ну ёгò къ злйдню! Що ви зъ імъ розвозйлися! Бàба зъ вòза — кобйлі лèгче!

Грицько.

Оть, Карпо хочъ якъ, такъ вигадае.

(Росходяться).

Гнатъ.

(Остаецця одинъ, стоїть кілько хвилинъ наче зляканий, далі зъ досадою тупа ногою и рве на собі волоссе.

Побила мене лиха година!

СЦЕНА V.

Въ Немирові, у Конецьпольского.

Конецьпольскій и Сава.

Конецьпольскій.

Такъ, Саво. Нехай кажуть, що ми не шануемо тихъ, що намъ корються — ти не те скажешъ!

Сава.

По віки вішні дякуватиму за вашу ласку.

Конецьпольскій.

Що казавъ, усе те сповнивъ: и земля у тебе е, и хутиръ, и усякові статки. И оть наказавъ будинокъ вибудовати — живи та служи намъ.

Сава.

Поки сили буде, на все раднішъ для васъ.

Конецьпôльскій.

А тимъ чàсомъ я напишỳ про тѐбе: хочà ваші козакй такъ розгнівйли королѧ̀ и посполйту, що іхъ повернỳли у хлôпи, та ми такі — колй зъ щйримъ сѐрдцемъ покорйтися — упъять положимо лàску! А я такй настôю на тимъ, щобъ упъять гетьмана постàвили — и тоді, Сàво! взнàешъ мою прàвду! бỳдешь Украінськімъ гетьманомъ!

Сàва.

Тоді, пàне, пѐрше діло моѐ бỳде вірною слỳжбою оддѧ̀чити ёгô мôсці королю̀ и тобі, моѐму бàтькові и добродітелёві.

Конецьпôльскій.

Тоді йнакъ бỳде. Ти чоловікъ розỳмний и дотѐпний! Підъ тобôю швйдче вонй увоймỳться, шизмàтики сі. Тоді, сподівàюсь, ỳнія вже вôзьме своѐ.

(Сàва скôса дйвицця на ёго).

А що ти? Чогô ти такъ дйвишься! А! я знàю: ще не розвйкся съ козàцькимъ дỳхомъ! Ну, побỳдешъ у насъ— змінишъся! Ідь тепѐръ до своёі вôтчини, а въ неділю до мѐне, та я такй й самъ у тѐбе на новісйльлі бỳду.

Сàва.

Унія! *(помовчàвши трôхи)* до забачѐньня пàне!

Кінѐць другоі дії.

ДІЯ ТРЀТЯ.

СЦЕНА I.

Въ Немѝрові, въ будѝнку Конецьпо̀льського.

Конецьпо̀льскій, Лисѐцькій.

Лисѐцькій.

Отъ дѝво, па̀не!

Конецьпо̀льскій.

Що такѐ?

Лисѐцькій.

Якъ би панъ ду̀мавъ! Той Гнатъ Го̀лий, що зда̀вну зо мно̀ю перемовля̀вся, — якъ би панъ ду̀мавъ! На Са̀ву тепѐръ наріка̀!

Конецьпо̀льскій.

Якъ!

Лисѐцькій.

Ка̀же, мовъ сей Са̀ва наро̀комъ прийшо̀въ, щобъ до насъ підсусі̀диться, та взнава̀ть про на̀ше! А вінъ, ка̀же, одъ козаківъ по̀сланий, щобъ одво̀дъ зробѝть. Неха̀й, ка̀же, панъ ёму̀ не вірить, бо вінъ его̀ изража̀ти мѝслить.

Конецьпольскій.

Якъ же? Колѝ вінъ самъ тебѐ до Сàви провòдивъ!

Лисѐцькій.

Отòжъ и менѝ чỳдно! Нàте вамъ отсѐй листъ відъ ѐго.

Конецьнòльскій.

(Читàе).

«Многи ділѝ дѝвні дìються. Издàвну я вамъ бувъ раднішъ, а отсѐ и менѐ булò підрàдили. Я дỳмавъ, що сей Сàва зъ щѝрою прàвдою до васъ, ажъ тепѐра взнавъ, що вінъ зъ козакàми въ ладỳ и перемовляеться зъ ìми черѐзъ листѝ. Хай егò високовельмòжний панъ бережѐться: вінъ израдникъ, вінъ вамъ лихỳе! — Вірний и найпослідній пàнській слугà и підніжокъ Гнàшка Гòлий!» Лихѝй же іхъ розберѐ!

Лисѐцькій.

Та я на се, пàне, не дỳже потурàю!

Конецьпòльскій.

Тільки сей Сàва не дòбре щось на мѐне позирà, якъ я ѐмỳ про ỳнію стàну казàти!

СЦЕНА II.

Въ Терехтемѝрові.

Старшѝни й козакѝ прохòжуються, розмовлàючи про міжъ сѐбе.

Максѝмъ.

Що, панòве, казàли, упъять ỳ похòдъ?

Ничйпиръ.

Бодай ёгò возйлася зъ походами! Хòдишъ, а нічòго не вйходишъ!

Карпò.

Пàнові Ничйпирові усè бъ пожйва булà.

Ничйпиръ.

А щожъ мàрно биться! То не козàцьке діло, колй воюешъ безъ пожйви.

Андрій.

Та що, брàтці? Щобъ сёгò гетьмана трясця взялà! Отъ ужè вісімъ місяцівъ гетьманýе, а що ми зробйли: дальшъ Терехтемйрова нòсу не ткнемъ! Першъ казàвъ, що насъ мало: отъ ужè й ціле військо зібрàлося, а все нічòго немà пýтьнёго.

Антйнъ.

Мовъ нарòкомъ усè бàриться!

Степàнъ.

Та ще й спісивий якйй ставъ: от-тò колйсь я прийшòвъ до ёго, такъ вінъ такйй, що ну!

Грицькò.

Щось, панòве, та не дàромъ вінъ... хай мені не зна що, колй у ёго погàного немàе на дýмці.

Павлò.

О, ні, панòве, за се я стою! Отсè що вінъ рахмàнний здаèться — побàчимо!

Карпо̀.

Та вже якъ хо̀чешъ, а я ставъ помічàти: щось не до̀брий вітеръ подихà!

Гнатъ.

Та й дỳже не до̀брий, пàне Кàрпе! Вамъ, пано̀ве, тільки такъ здаѐться, а я запѐвне знàю, що намъ не забàромъ бідà прилỳчиться.

Голосà.

Якà?

Гнатъ.

Такà, що здо̀рово біга! Колѝ ми не вѝпережемо ії, такъ пропадемо̀: ляхѝ усіхъ живцѐмъ заберỳть.

Павло̀.

Відъ ко̀го такъ?

Гнатъ.

Відъ одного̀ зрàдника, сỳчого сѝна! Відъ тиѐі гадю̀ки, що, мовлàли, я у пàзусі грівъ. Відъ Чалѐнка. А що, пано̀ве, ви ще не знàете де вінъ?

Антѝнъ.

А чортъ ёго̀ зна, пішо̀въ кудѝсь блукàти!

Грицько̀.

Отъ ужѐ півъ-ро̀ка якъ и чỳтка за ёго пропàла!

Гнатъ.

Такъ знàйтежъ, пано̀ве: вінъ живѐть биля Немѝрова, та й панỳе. Зазнàвсь зъ ляхàми, купѝвъ маѐтку, вѝбуду-

вавъ хорòмину, звівсь зъ Конецьпòльскимъ, та на насъ на усіхъ тепѐръ лихо замишля̀.

П а в л ò.

Не минỳе вінъ нàшіхъ шаблюкъ, колѝ се прàвда!

Г р и ц ь к ò.

Я вже за здалегідь про се чувàвъ.

П а в л ò.

Чувàвъ, та й гàдки не взявъ.

Г р и ц ь к ò.

Ні. Се вже я такѝй, що відъ мѐне ні якѝй чортъ не сховàеться. Провідаю, якъ не вихиля̀йся!

Г н а т ъ.

Ти чи провідаешъ, чи ні, а я вже й провідавъ, и взнàвъ. Нàте вамъ, панòве, от-сѐй листъ: колѝ хòчете допѐвнитись, що сѐ не брехня̀ — прочитàйте лишень!

Г р и ц ь к ò.

Я не вчѐний, такъ хочъ и не глядіти. Чомỳ мòжно, я й такъ повірю, а чомỳ не мòжно, такъ хочъ ти цілий оберѐмокъ папіру принесѝ, такъ, далибі, не повірю.

П а в л ò.

Давàй: *(читà)*. Кгди би намъ изъ тобòю обàчитися, такъ щобъ ти одъ врàжеськихъ пòмислівъ слабòденъ бувъ, то я упѐвнивъ би тя, щобъ ти не лякàвся, бо тебѐ не ошукàють, алѐ вельмòжнимъ війска Запорòжскаго гетьманомъ постàвлють!

Грицько̀.

Ба̀чите. Що жъ отсѐ вінъ затіва̀?

Антинъ.

Эгѐ! пѐрся, бачъ, у гетьмани, такъ не далѝ, — такъ вінъ о̀т-куди вда̀ривсь.

Мосій.

(Роздвига̀ючи старшѝнъ швидко).

А ну, стрива̀йте! Ще? Що дальшъ бу̀де?

Карпо̀.

Тю! дивіться лѝшень! Отъ ищѐ й вінъ неха̀й прочита̀! Да̀йте ёму̀. Вінъ тамъ розберѐ лѝсого ді̀да.

Мосій.

А що, не розберу̀ ду̀маешъ?

Карпо̀.

А дай ёму̀, па̀не Па̀вле, неха̀й вінъ похарама̀рка.

Павло̀.

(Тѝче ему̀ листа̀ підъ нісъ).

Ну на — дивѝсь!

Мосій.

(Розбіра̀).

Аза̀: ні! помилѝвсь тро̀шки: зда̀ется ***земля̀***, а воно̀ бачъ ***живи̇те.*** Чо̀ртова ляхова̀ писа̀ть не вміе. Якъ пога̀но!

Карпо̀.

А що, розібра̀въ?

Мосій.

Чортъ ёго̀ розберѐ! Пога̀но написано.

Карпо̀.

Ні, ні; почавъ такъ кінчай!

Мосій.

А ну тебѐ! *(вихо̀дить)*.

Карпо̀.

Ачъ вирвався якъ Пилипъ зъ конопѐль! Та ні: не при тобі ма̀буть написано!

Мосій.

(Хита̀ голово̀ю).

Эгѐ!

Павло̀.

Ну, слу̀хайте дальшъ: «А якъ твоѐ жола̀нье есть послужи̇ти Крулѐвству и щобъ ти не боявся ворогівъ, бо ѐсли вони̇ увідаютъ, му̀сутъ тебѐ у заліза утрончи̇ти, або̀ забити, то ти спішно утіка̀й до насъ, а у насъ пристальний приютъ тобі налізенъ бу̀де, и одъ жа̀дного неприятеля небезпѐченство, алѐ ша̀на якъ потрѐба». — Отъ що ро̀биться, пано̀ве, а ми сёго̀ й не знаємъ!

Степа̀нъ.

Ну, спаси̇бі тобі, Гна̀те, що ти зъумівъ извідати, а то ми бъ усі пропа̀ли.

Павло̀.

Ну, якъ же ти, Гна̀те, сей листъ добу̀въ?

Гнатъ.

Бàчите. Вінъ то ще здàвну міркувàвъ, якъ би насъ згубйти, а собі счастьтя відъ ворогівъ залучйти. Ищè съ тиèі добй якъ ляхй забйли нàшого покійного Острянйцю, то хочъ вінъ и такйй и сякйй, и воевàвъ гарàздъ, — а все у èго на дŷмці погàне булò. А Конецьпòльскій то й шукàвъ такòго, щобъ ёмŷ про насъ звістку давàвъ. Чогò шукàвъ, те й налізъ! Обізвàвся корòстяний до шолудйвого! Извівъ іхъ дідько! Отъ Конецьпòльскій и присилà ёмŷ листй та подарŷнки, а вінъ ёгò за те звіщàвъ, що у насъ рòбиться. Післй тòго Конецьпòльскій й пйше до èго: зрадь, кàже, Сàво, своіхъ, а ми тобі за се... А Сàва то й дŷма — гадà: нехàй вйберуть гетьманомъ, тодì усіхъ ляхàмъ віддàмъ! Отъ и я, дурнйй, за èго заступàвсь. Чортъ ёгò знавъ: спасибі, що ви менè не послŷхали! Отò вже якъ вйбрали бàтька, а не ёгò, такъ вінъ и майнŷвъ. А Конецьпòльскій тогò не знавъ, що Чалèнко вже поіхавъ до èго, та й прислàвъ посланцй, а я тогò посланцй й піймàвъ, и от-сèй листъ однйвъ, та ще й кажŷ ёмŷ: я Сàві прійатель, я ёмŷ оддàмъ. За тимъ, панòве, відпустйвъ я посланцй, що мені хотілось взнать, що дальшъ изъ сèго бŷде. Отò й вамъ нічòго не казàвъ, та до Сàви присŷсідився и ёмŷ давàй писàти, що я на èго нічòго, и щобъ вінъ мені звістку давъ, якъ вінъ собі мàе, и що рòбить. Отъ вінъ мені й присилà листъ. Нàте егò вамъ, от-сèй листъ, прочитàйте.

Павлò.

(Читà).

«Та вже мені не жити зъ козакàми: дйкую за тè, що ти менè незабувàешъ — è зъ кимъ изъ своіхъ розмовляти,

алѐ менѝ Конецьпо̀льскій обіця̀е гетьманство. Тодѝ я тебѐ не забу̀ду». Та ще й підписа̀вся: «бувъ колѝсь коза̀къ, а тепѐръ ляхъ»! Що ска̀жете, пано̀ве!

Грицько̀.

Ачъ що! ба̀чите!

Степа̀нъ.

Смѐрти предàть ёго̀! Тако̀го зло̀дія земля̀ терпіти не му̀сить.

Павло̀.

Якъ то ти ёго̀ вку̀сишъ! смѐрти преда̀ть!...

Гнатъ.

Отъ дико̀вина! Тільки на мѐне пова̀жтеся, а я васъ пря̀мо на ѐго наведу̀; нѝшкомъ, ніхто̀ й не взна! Дней у вісимъ доска̀чемо до Немѝрова, а відтиль вінъ за дві мѝлі.

Антѝнъ.

Тако̀го ѝрода мабу̀ть и на̀ світі не було̀. Якъ же? Батька свого̀, рідного батька ворога̀мъ прода̀е!

Онисифоръ.

Іюда, бісівъ синъ!

Гнатъ.

Що жъ ти бу̀дешъ робѝть!

Микѝта.

Або̀ ну, якъ ёму̀ не со̀ромно: това̀рища свого̀ якъ підвівъ! Га! молоду̀ перемо̀вити! пропа̀ла бідна й дівчина.

Гнатъ.

Алѐ! от-тòжъ вонò. Чи менѐ то вже мàбуть Бігъ Святий спасъ! *(хрѐститься)*. Слàва Ему̀ Вишнему Создàтелеві! Попàвсь бувъ я у діяволови шпòни. Ви ще, панòве, не знàете що се за дівчина? Сохраний Мати Бòжа!

Всі.

(Цікàво).

Що? що? якъ?

Гнатъ.

А щò! *(тѝхо—бòязко)*. Відьма, чарівниця!

Козаки.

(Тóвпляцця біля его).

Отъ якъ! а ну̀! розскажи! А що тамъ такѐ!

Гнатъ.

Хай мені òчі вилізуть, коли вамъ не прàвду скажу̀. Оттò, брàтці, прàведно кàжется, що на вòвка помòвка, а злòдій кобилу вкравъ. Отъ, рòка нівторà тому̀, усі казàли про Гàпку Мотрòшиху, що бу̀цімъ вонà відьма, та що до нèі изъ синёго ку̀та змій літàвъ: чи якà шкòда у кòго зрòбиться — усѐ вонà! чи бòлість кому̀ прилу̀читься—усѐ Гàпка винна! А якъ ії вбить хотіли, а вонà утеклà, тоді всі казàли, що у сорòку перевернулась, та й полетіла къ діяволу. Отъ-же, брàтці, вонà спасèна душà: перетѐрпіла що, та ні за віщо! Після тòго я ії бàчивъ! Та де бàчивъ? у монастирі: не їсть, не пъе, Богу мòлиться! А ми òнъ що на ії звернули! А се, панòве, що не діялось, такъ отъ нехай менѐ хрестъ побъѐ, хай я скризъ зѐмлю провалюсь живий, коли се не такъ—се все оттà бісова дівчина! Вонà й Сàву такъ

зъуро̀чила. Хотіла вона̀ й менѐ загубѝти и оттд̀, бачъ, таку̀ моро̀ку напустѝла, що я іі сва̀тати ставъ, такъ сохранѝла менѐ Царѝця Небѐсная! Поду̀мавъ я тоді Божоі Матері молѐбень відпра̀вити. Тільки що відпра̀вивъ, а въ мѐне о̀чі й розкрѝлись. Воно̀, ба̀читься, молѝтва й одоліла дія̀волову сѝлу; такъ вона̀ ба̀чить що ні, — не на то̀го напа̀ла, учепѝлась за дру̀гого, та й поволокла̀ . . . У мѐне ще тоді дога̀дка була̀, та все такъ, та такъ, а оттд̀ вже, тѝждня зо̀ два, бувъ я на луці, що на пра̀ву ру̀ку одъ ліса. Со̀нечко ста̀ло сіда̀ти, дивлю̀сь: зміяка такѝй престрашѐнний летѝть, а зъ хвоста̀ такъ йскри й сѝплються, пригля̀дівсь . . . ажъ на зміяці сидѝть вона̀, Савѝха, а на голові у нѐі такі предико̀винні квіткѝ, що й розгада̀ти не зъуміешъ. Я якъ перехрестѝвсь, та якъ трѝчі плю̀нувъ, та якъ крѝкну: Во имъя Отця й Сина и Свято̀го Ду̀ха Амѝнь! Якъ же по всёму̀ лісу пидніметься вітеръ, та якъ загеру̀е, та підъ зміяку, а зміяка той такъ и шелѐхнувъ! Тутъ де не возьмѝсь ключа чортѝвъ, и чо̀рнихъ, и сѝніхъ, и вишнѐвихъ и вся̀кихъ: якъ підня̀лѝ вонѝ за воло̀сья Ка̀трю, та й шмогону̀ли упъять къ злѝдню! А сежъ, ма̀буть, летіла вона̀ яку̀ шко̀ду намъ вчинѝти! От-такѐ, пано̀ве! Щобъ менѐ Богъ убѝвъ, колѝ я хоть на нѝточку збреха̀въ!

Максѝмъ.

Ну, Бігъ же тебѐ спасъ, що ти зъ нѐю не одружѝвся!

Грицько̀.

Воно̀ й по лицю̀ вѝдно було̀, що вона̀ відьма! Мені ще тоді, якъ усі каза̀ли на Га̀пку, не вірилось: охъ, не Га̀пка се, кажу̀, йнша ма̀буть!

Ничйпиръ.

Бідна Гàпка; отъ согрішйли ми, що казàли такъ! Теперъ вонà святà бўде.

Степàнъ.

За се намъ трèба перèдъ нèю опрощèньня прохàти!

Онисифоръ.

А ту, бісову, покарàти!

Андрій.

Покарàти, покарàти. Хібà спèршу Бігъ смèрти завдàсть, а то сўчий синъ бўду, колй не вбью ії.

Степàнъ.

Вонò такъ нà світі діеться, що вже хочъ якъ, а хто по закòну йде, то той закòнне й рòбить, а хто ні людèй не слўхае, ні Бога не почитàе, тогò й ділà кà зна які. Бо хто по Бòжому йде, то у тòго тільки те й на дўмці, щобъ якъ то угòдне Бòгові зробйть, а вже хто супрутйвникъ Богу, то той и до людèй вже не такйй, и не те, — самъ собі вàдить! Такъ я кажў, панòве?

Де кілько голосівъ.

Такъ, такъ.

Степàнъ.

Ну, отъ бàчите: хочъ би от-сй відьма! Вонà, бачъ, не на те пішлà, що Бігъ велйть, а все якъ би на сўпротивъ, мовъ нечйстому угòднее, а не Бòгові, такъ отъ ії ділà кà зна по якому! А то вже хочъ и сей Сàва, ажèжъ вонà що робйла пàнові Гнàтові, а вінъ, якъ чоловікъ Бòгові вгòдний,

не зра̀зу на ії пова̀живсь, а першъ у Бо̀жу цѐркву пішо̀въ, та Бо̀жої Ма̀тері молѐбень відпра̀вивъ, такъ отъ ёго̀ й Богъ не зоста̀вивъ. Ска̀зано, що хто якій до Бо̀га, такій и Богъ до ѐго! Отъ до̀брому не попу̀стить Госпо̀дь війтѝ во иску-шѐніе, а якъ пога̀ний, та ста̀не у ѐго на ду̀мці не до̀бре, такъ и Бігъ одъ ѐго одсту̀питься, такъ вінъ такъ и про-падѐ. Далибі, такъ и пропадѐ, пано́ве!

Карпо̀.

Та що ти свою мо̀ву такъ роспусти̇въ — бачъ якій му̀дрий!

Степа̀нъ.

А хіба̀ жъ я не такъ кажу̀!

Карпо̀.

Віримъ, віримъ. Та ти жъ чоловікъ розу̀мний!

Степа̀нъ.

Мо̀же я розу̀мний, а мо̀же й ні, тільки що я кажу̀, такъ се воно̀ такъ и ѐ.

Павло̀.

Що Са̀ва зра̀дникъ, то я й самъ ба̀чу, и вамъ скажу̀, що ёго̀, бісового си̇на, коли̇ вінъ не схотівъ по пра̀вді робити, трѐба вбити, — а отто̀, що панъ Гнатъ каза̀въ про відьму, то я вамъ, пано̀ве, скажу̀, що я симъ ба̀ламъ про ча̀ри не ду̀же вірю.

Голоса̀.

Якъ?

Павлò.

Такъ, що трèба вùнного, а не безвùнного карàти: якъ заробùвъ Сàва, такỳ й заплàту нехàй берè, а зà що жъ бiдна жiнка пропадè. Се вже, панóве, не лùцарське дiло: за се насъ Госпóдь покарàе!

Андрiй.

От-тобi на! Ну, чуднùй же ти дỳже, пàне-брàте: такỳ злóдiйку не те що вбùти — живỳ спалùти!

Степàнъ.

А тожъ! Грiхъ дòброму чинùти зло, а супрутùвника Бóжого карàть подобàе.

Гнатъ.

Панъ Булюкъ мàбуть менi не вiрить!

Павлò.

Да такù й не вiрю.

Гнатъ.

Хай Богъ спасè, щобъ я дỳшу свою къ злùдню нi за вiщо оддавàвъ! Колù хòчете, панòве, я ще вамъ побожỳся: хай менi рỳки й нòги вùгниють, хай менi òчi вùлiзуть, хай менè вòшi живòго зъiдять, колù се брехнè! Хай менi дỳшу чортù у нèкло потягнуть, колù се неправда! Отъ вамъ Христòмъ Бòгомъ клянỳся!

Всi.

Вiримъ, вiримъ! Павлò недовiрокъ.

Павлò.

Якъ, панòве, я недовiрокъ?

Андрій.

Та колй жъ ти брату свому не віришъ! Хібажь такй козакъ стане дурно божиться?

Павло.

Якъ хочете... ви волю маете, а я зъ вами отповіту за невйнну душу не беру.

Гнатъ.

Ну щожъ! знатимемо й безъ тебе, що робйти: завтра, панове, їхати бъ тудй; бо щобъ діяволова сила чого не наробйла. Ге! батько! цйтьте!

СЦЕНА II.

Входе Петро Чалий.

Петро.

А объ чімъ, панове, радитеся?

Гнатъ.

Объ тімъ, пане гетьмане, що ти не гараздъ робишъ.

Петро.

Якъ?

Гнатъ.

Такъ, що ми вже скілько от-тутъ сидимо безъ діла — сорочкй прудимо!

Андрій.

А за того ляхй скоро православну віру изженуть.

Петрò.

Панòве! И гріхъ, и стидъ вамъ такъ на мèне казàти. Ви жалкỳетесь на мèне, що я васъ у похòдъ не ведỳ, а ви бъ самі менè ганьбувàли, колйбъ я васъ въ несправности повівъ. Я тимъ чàсомъ и пòроху, и куль, и самопàлівъ, и всякихъ знарядивъ надбàвъ, щобъ усè у спрàві булò. А тепèръ тільки сподівàю запорйзцівъ, бо вонй обіщàлись зійтѝся зъ нàми. Тоді мòжно и въ похòдъ: хочъ що зрòбимо, такъ не безъ слàви. А то що зъ тòго, що лякàти ворогівъ! Та на що, панòве, ви мені òчі одвòдите: знàю я, що не про те ви рахувàли, а про могò сйна розмовляли.

Андрій.

А хібà ти підслỳхавъ!

Петрò.

Хочъ и не підслỳхавъ, та знàю.

Павлò.

Ти догадàвсь, старйй. Такъ: про твогò сйна розмовляли.

Петрò.

А чи не мòжно бàтькові знàти про се?

Павлò.

Бàтькові то мòже й не мòжно булò бъ, та гетьманові трèба. Дізнàлися ми, що твій синъ изрàдникъ и насъ усіхъ згубйть замишля́. Отъ листй — прочитàй!

Петрò.

Я вже іхъ бàчивъ. Мені покàзувавъ Гнатъ Гòлий.

Павлò.

А що ти про се дỳмаешъ?

Петрò.

Заставивъ вінъ менè на старість слёзи проливати!

Павлò.

Изъ слёзъ немà путьтя—а ми поідемо, та вбъемò ёгò!

Петрò.

Не знàю, якъ вамъ и одказàти на се: просити васъ, скàжете, що оступàюсь за зрàдника! Панòве! я вашъ гетьманъ: ви самì менè вибрали—я зложỳ зъ сèбе гетьманство, бо гетьманові не пристàло вамъ клàнятись. Ні, панòве, я не гетьманъ вашъ, я прòстий козàкъ, старий, чàхлий—я прошỳ у васъ: змилуйтесь надо мнòю!

Андрій.

Якъ?

Петрò.

Не робіть менè на вікъ бесчàстнимъ! Не вбивàйте могò сина! Колù вже вінъ ставъ такий зрàдникъ—я й самъ бàчу... поідемо до èго, вінъ покàется, вінъ посорòмиться батька своrò рідного! Панòве... вінъ таки нашъ чоловікъ! Далибì! Бàчите, у мèне немà ні рòду ні плèмени, вінъ у мèне одинъ однимъ, та й тогò хòчете у мèне відняти!... Та крàще ви менè першъ убийте, щобъ и до моіхъ вухъ не дохòдило, що ёгò нà світі немàе! Панòве! що якъ би вашъ синъ такъ... пожалìли бъ... такъ и менì! Пожàлуйте ёгò: за сèе васъ и Богъ не зоставить, що ви менì бідному увàжите!... На щожъ ви менè й гетьманомъ вибрали, колù останню рàдість

хочете однятн?... Перший разъ простити можно, а я самъ зъ вами поіду... далибі, вінъ упьять буде вірний нашъ! Колй вже на его не хочете положйть ласки, надомною змилуйтеся!...

Андрій.

Бачъ! такихъ зрадниківъ багато буде, такъ усіхъ безъ хлости й оставляти!

Петро.

Та я ёму самъ передъ вами таку дамъ хлосту, що не дай Боже! Та ви самі хочъ якъ его покарайте. хочъ у глибоку на скілько запріте, все що хочете — вінъ на те заслужйвъ, все, тільки до смерти его не забивайте! Хіба вамъ хороше буде, якъ я на васъ цілий вікъ жалкуватимуся! Колй я не вгоденъ вамъ, я хочь заразъ оддаю булаву свою; й не хочу, и цуръ ёму й пекъ... вибірайте собі кого знаете, тільки мого Саву не забивайте!... Вінъ же колись бувъ такий хоробрий, и такий приязний и до віри и до людей! Теперъ то я вже бачу: на що погані люде не призведуть? а вінъ собі молодий!... Одхлостуемъ его, та й привеземо до дому... я его тоді держатиму! Панове мої ласкавиі: нехай уже тоді, якъ у другий разъ що затіе, тоді я не тільки не стану просити, самъ передъ усіхъ приведу, та такъ своіми руками голову й відсічу! А тепера вже змилуйтеся, простіть, пожалійте свого гетьмана!

Павло.

Бачите, якъ вінъ жалібно просить! Треба его пожаліти. Вінъ чоловікъ добрий, та ми самі вибрали его гетьманомъ.

Ну, панове, ми пожаліємо ёго! Такъ, пане гетьмане, для твоеі милости можно, да тільки, щобъ ти ёго одхлостувавъ.

Петро.

Далибі, одхлостую... самі, кажу, що хочете робіть, тільки до смерти не забивайте.

Павло.

Треба пожаліти гетьмана; та й Сава бувъ чоловікъ — молодець. Такъ, вельможний пане гетьмане: тобі ми зробимо вслугу. Гарно, панове?

Де кілько голосівъ.

Гарно!

Петро.

О, спасибі вамъ! О, дай вамъ Господи усякого добра, и вамъ, и дітямъ вашимъ!

Джура. *(Входить).*

Приіхали посланці одъ запорозцівъ...

Петро.

Кому вгодно, панове? отъ бачите сёго я й дожидавсь!

(Виходить, за нимъ Павло).

СЦЕНА III.

Гнатъ. *(Хоче йти).*

Счастливо, панове!

Андрій.

Куди ти?

Гнатъ.

А що мені зъ вами тутъ робити? хотівъ я вамъ добра, такъ ви мене не слухаете! Бігъ зъ вами! Будете каяться, и про мене згадуватимите, та пізно буде!

Андрій.

Я не згожавсь простить и не хочу.

Гнатъ.

Такъ бачъ, ви сёго Павла слухаете! А того не бачите, що вінъ изъ гетьманомъ за одно! Отъ вінъ и мені не вірить, и на хрестъ мій великий не поважае; каже, що я збрехавъ! Щожъ, коли я збрехавъ, такъ нехай збрехавъ!

Онисифоръ.

Ні, пане Гнате, якъ? ми тобі віримо!

Степанъ.

Ну, а щожъ ти теперъ намъ порадишъ?

Гнатъ.

Я вамъ нічого не буду радити, я тільки спитаю васъ: чи можно простити и пожалувати зрадника, бісового сина, невірного, онцихриста, знахоря, вовкулаку, що изъ чортами за панібрата? Та ще у бісового сина ажъ жижки трусяться, якъ би намъ лихо, та напасть зробити. А! ну, якъ ви на се скажете?

Степанъ.

Та воно такъ, та батька жалко.

Гнатъ.

Батька жалко! А сёго ще допутьтя не знаете, що у

тòго бàтька на дỳмці. Чогò вінъ насъ такъ забавлѝ! Чортъ ёгò вìда! Мòже вінъ самъ изъ сѝномъ за однò!

Степàнъ.

О ні! вінъ, здаѐться, чоловікъ дòбрий.

Гнатъ.

Дòбрий, щобъ ёмỳ добрà не булò! Ну, та нехàй... нехàй вінъ и дòбрий, якъ ти кàжешъ, нехàй бỳде по твòему! вінъ кàже: я ёмỳ дамъ хлòсти, колѝ хòчете передъ моìми очѝма ёгò самì побъетѐ. Такъ, та трòшки не такъ! Нехàй би той Сàва прòстий чоловікъ бувъ, а то вінъ знàхорь, а жінка у ѐго чарівнѝця... що ти нечистій сѝлі дошкуляешъ? щожъ, що ми ёгò побъемò, а вінъ изъ своѐю відьмою такòго лѝха намъ нарòбить... тоді самì не рàді бỳдемъ, що й побѝли! Тоді вже пѐвно пропадемò. Ащò ви на се скàжете?

Андрìй.

Ну, щожъ, панòве, не мòжно ёгò пожàлувати, ніякъ не мòжно: колибъ вінъ не такѝй, а то бачъ... ніякъ не мòжно! Якъ скàжсте?

Всі.

Цуръ ёмỳ! смерть ёмỳ умісті зъ ёгò відьмою!

Гнатъ.

Отсѐ такъ! А щобъ той сідѝй зъ своìми хлѝпами васъ не турбувàвъ, то одберемò собі козаківъ, та порàдимо, комỳ ìхати, та сёгòдні у вѐчері й гàйда!

Андрìй.

Ну, хто поìде? Я ìду.

Микйта.

И я.

Гнатъ.

Ти, Грйцьку?

Грицькò.

Якъ же?

Гнатъ.

Ничйпиръ?

Ничйпиръ.

О, якъ би я ще не поïхавъ! менì найпàче те, що у бìсового сйна худòби дó чòрта.

Мосìй.

Та вонà у ёго не чйстою сйлою воня̀. Хай ïй цуръ!

Ничйпиръ.

А ми ïï свячèною водòю обìльемо, отъ не чйста сйла й одлигнè!

Степàнъ.

И яжъ поïду: менì отъ якъ хòчеться подивйться, якъ не чйста сйла изъ сỳчоï вìдьми къ злйдню пìде!

Гнатъ.

Поìдемо, поìдемо. Сёгòднi увèчерi до мéне, усè изготỳемо, та й гàйда.

Голосà.

До зобачèньня, пàне Гнàте.

Гнатъ.

Счасли̂во!

(Козаки̂ росхо̂дятся).

Гнатъ.

Га! га! бу̂де й на на̂шому ти̂ждню свя̂то!

Лисе̂цький озира̂ючись підхо̂дить до Гна̂та. Гнатъ пока̂зуе ёму̂ куди̂ пішли̂ козаки̂, бере̂ ёго̂ за ру̂ку и швидко вихо̂дить).

Кінѐць трѐтёі діі.

ДІЯ ЧЕТВЀРТА.

СЦЕНА І.

Въ будинку Конецьпо̀льского въ Немирові.

Конецьпо̀льскій частŷе Са̀ву.

Конецьпольскій.

Ну, хоробрий козаче, випьемо лишень. Я зна̀ю, що у тѐбе тако̀го нема̀ до̀ма!

Са̀ва.

Ми, украінці, жити у ро̀скоші не звикли. Не тимъ сѐе вино̀ мені до̀бре, що смашнѐ, а тимъ, що дорога̀ для мѐне приязнь, та ла̀ска твоя̀. *(Пьѐ)*. Щобъ тобі Госпо̀дь віку приба̀вивъ!

Конецьпо̀льскій.

Дякую. Ну, дŷмавъ такѝ я, колѝ ми зъ тобо̀ю воюва̀ли, що вино̀ умісті питимемо? А здо̀рово ти насъ дошкуля̀въ!

Са̀ва.

Що було̀, то за вітромъ по воді поплило̀: на що про̀шле зга̀дувати! Не про̀тиву тебе, та й не про̀тивъ короля̀ ми воева̀ли—а про̀тивъ непра̀вди. А я, па̀не, ніко̀ли вамъ не ворогува̀въ, а хочъ колѝ, такъ усѐ бажа̀въ, щобъ міжъ на̀ми зго̀да була̀.

Конецьпольский.

Правда. Тоді се й було. Теперъ, бачъ, ти покаявся, такъ и ми простили тебе. О, колибъ усі такі покірливі були!

Сава.

Мені бъ самому нищо такъ не приязно — якъ би ми помирилися й одинъ другого, ляхи й козаки, за братівъ почитали.

Конецьпольский.

Не за братівъ, за панівъ, бо все таки ми старішъ одъ васъ. А що я тобі заразъ подамъ, то ти довго мені будешъ виноватий, щобъ такою приязною новиною мене на оддячку привітати. *(Виймà папірь).* Отъ, мій коханий Саво, изъ Варшави мені листъ прислали. Ти знаешъ, що я писавъ про тебе, що ти прийшовъ до насъ, и прохавъ вызволить тебе одъ козацькоі злоби, и обіщався намъ вірою й правдою служити; и що ти чоловікъ розумний и дотепний, и такъ якъ намъ треба супротивъ бунтовниківъ, що своею волею собі гетьмана вибрали, другого гетьмана поставити, то я, якъ ми тоді й радилися: самъ знаешъ, и писавъ, що не знаю, мовъ, нікого опричъ тебе, щобъ кому можно було булаву уручити. Теперъ мені відписали зъ Варшави, що нехай буде помоему, и самъ круль нарікъ тебе гетьманомъ війська козацького.

Сава.

Вірою й правдою служитиму моему добродітелеві.

Конецьпольский.

Та велять мені ще опрічъ тихъ козаківъ, що намъ вірні зосталися, ище чотири тисячи ляхівъ відправити, щобъ

зъ ìми ти угомонѝвъ бунтовникѝвъ, та на закòнне Бòгомъ и королèмъ нарiчèнне своè пàнство уступѝвъ.

С à в а.

Що менì корòль накàзуе, то усè къ ёгò чèсти и слàвi робѝти мàю.

Конецьпòльскiй.

Та ще писàвъ я про те, що бунтовникѝ батька твогò рiдного гетьманомъ поставили — на се вiдписàли менi, що колѝ ёгò вòзьмуть, то ёмỳ нi якоi кàри не бỳде. Круль дòбре твою вiру й прàвду бàчить: бо ти й бàтька не жалiешъ, абѝ тiльки ввòлити вòлю ёгò мѝлости. Тимъ тобi сèе й уважàеться!

С à в а.

За се вiшно Бòга молѝтиму за ёгò крулèвську мосць...

Конецьпòльскiй.

Отъ и все. Та ще велять менi зъ тобòю умòвиться.

С à в а.

И безъ умòви, пàне, служѝтиму я прòсто: не прийшòвъ би я до васъ, колѝбъ вамъ лихувàвъ.

Конецьпòльскiй.

Ти чоловiкъ дòбра душà, я знàю се. Тiльки те, що накàзують—трèба увàжить. А сè, бачъ, щобъ я тебè до прѝсяги привiвъ, що ти бỳдешъ вiрний послỳшникъ посполѝтiй!

С à в а.

Хочъ я й безъ прѝсяги у вiрности не змiнюсь, та прѝсягнỳтися у прàвдi не грiхъ. Дòбре, пàне.

Конецьпольскій.

Ищѐ однà умòва: круль и рàда наша хòчуть, щобъ ти заприсягнувся, що усимъ зусильлямъ бỳдешъ ỳнію на украіні ввòдити, и вòлею и невòлею заставлятимешъ козаківъ бути нàшими, щобъ вони свою шизматицьку віру покидàли, а ỳнію приймàли. У сімъ тобі трѐба намъ присягнутися. Вонò, я знàю, ти бъ сѐе робивъ и безъ присяги, та все трѐба щобъ діло до діла булò.

Сàва.

Ỳнію, пане?

Конецьпольскій.

А що? Ти самъ знàешъ—безъ сёго не мòжно. Не лиха ми вамъ хòчемо, а добрà; щобъ и ви якъ трѐба Бòга чтили и цàрство небѐсне зъ нàми залучали!

Сàва.

Ні, пàне: я своій вірі не зрàдникъ.

Конецьпольскій.

Якъ се?

Сàва.

Тіломъ и душѐю раднішъ я вамъ служити, а на свою віру войнòю не піду. Я самъ хотівъ прохàти сеі однòі лàски, щобъ нàшу віру не давили, а ту щѐ на мѐне самòго накладàють, щобъ я свòій вірі ворогувàвъ. Ні, пàне, якъ хòчешъ—цуръ тому й гетьмàнству! Моя віра мені надъ усѐ дорòгже!

Конецьпольскій.

А коли такъ, чогò жъ ти й приблудивъ до насъ?

Сàва.

Королю своему закòнному прийшòвъ я служить, а не віру свою отцèвську й дідивську зрàдити!

Конецьпòльский.

Граться зъ нàми захотівъ, хлопъ?

Сàва.

Бỳде твоя лàска, не гнівайся на мèне, що я тобі казàтиму: я чоловікъ прòстий и казàтиму прòсто, — мòже колй не такъ здавàтиметься, та я знàю, що ти панъ дòбрий и мілостивий—вибачàтимешъ менè! Сподівàючися, що ти менè не зоставишъ и що мòже чимъ услужỳ своему королèві, я прийшòвъ до тèбе. Ти, дай Бòже тобі здорòвья, усимъ наділйвъ менè и своèю мілостью потішàвъ; живỳ я зъ твоèі лàски и ні въ чимъ мені жалкувàтися. Тільки служйть вамъ вірою, та прàвдою, та дякувати вамъ одъ щирого сèрдця, та Бòга за васъ благàти! Алè, пàне, я не прийшòвъ до тèбе, щобъ ми, мовъ купці на ринку, объ своій вірі турґувàлися. Ти жъ, пàне, самъ чоловікъ и розỳмний и вчèний—увàжъ самъ: вонò прàвда, прòтивъ сёгò нічого казàть, що накàзують, то трèба сповняти, алè, такъ... зъ твоèі мйслі, зъ твогò щирого сèрдця, скажй мені, пàне... якъ тобі здаèться се, що насъ такъ налйгують, та втісняють? Що! хібà ми нèхристі, бесурмèни? Усè такà жъ віра! Що ви Бòгові та Спасйтелеві мòлитесь, що ми—усè рівно! Що ви Святйхъ Бòжихъ чтйте та шанỳете, що ми — усè однàково! Одйнъ Богъ, однà хрестьяньска віра—за що жъ намъ такà напàсть? За що насъ біднихъ такъ зневажàти? Далибі не знать що ви рòбите зъ нàми! Не булòбъ у нàсъ ні чваръ,

ні бу̀нтивъ, жилѝ бъ ми якъ братѝ рідні проміжъ сѐбе, колѝбъ ви насъ хоча̀ якъ людѐй ва̀жили! Отъ, бачъ, старі̀ люде ка̀жутъ: за покійного королѝ Стефа̀на... а жежъ якъ ми вірно служѝли ёму̀, и нічо̀го пога̀ного тоді̀ не було̀! А тепѐра... Го̀споди мій мѝлостивий! Далибі̀, якъ ти зна̀ешъ собі̀, а пра̀вду гово̀рю — воно̀ такъ! ми бъ вамъ вірно служѝли, колѝбъ ви на насъ лѝха не поклада̀ли.

Конецьпо̀льскій.

Досць! Шизма̀тика нічого слу̀хати. Роздоба̀ривать зъ тобо̀ю — во̀ду товктѝ.

С а в а.

Шизма̀тика, па̀не! От-та̀къ у на̀съ ро̀биться: ви насъ ла̀ете шизма̀тиками,—ми васъ недо̀христями. А нема̀ нічо̀го изъ сѐго до̀брого, па̀не! Ще й попріка̀ете, ка̀жете: бунтовникѝ. Ми не шизма̀тики и не бунтовникѝ. Ми не шизма̀тики: на̀ша віра хрестья̀нська, свята̀ й непоро̀шна: віруемъ ми въ Го̀спода Ісу̀са Христа̀ и Ма̀тіръ Его̀ Пречѝстую, и Святѝхъ Его̀, віруемъ такъ якъ дідѝ на̀ші віровали, и зоста̀немось кріпкі у тій вірі, що хо̀чете ви зъ на̀ми робі̀ть! Дай Боже, щобъ и діти на̀ші такъ же вірили! А що ми не бунтовникѝ, то тожъ я тобі̀ скажу̀: хіба̀ ми вамъ вірно не служѝли? хіба̀ ми васъ одъ ворогі̀въ не боронѝли? скільки разі̀въ бесурмѐнівъ одъ васъ відго̀нили? скільки разі̀въ су̀проти москалі̀въ ми вамъ по̀мічью помага̀ли? Подиві̀тесь лѝшень у старосвітські о̀писі ва̀ші: чи нема̀ тамъ коза̀цькоі сла̀ви? чи не пролива̀ли ми за васъ своѐі кро̀ві? чи відмога̀лися ми колѝ нѐбудь вамъ служѝти? А яка̀ за се була̀ дя̀ка? Що ска̀жешъ, па̀не? Що намъ тепѐръ одъ ва̀шоі

неправди нікуди діваться! Що намъ ніде головй прихилйти! Що намъ не дають молйтися Богові! що нами якъ скотйною орудують! Та ще й кажете, що ми й такі й сякі, и бунтовникй, и розбійники!Ніколйбъ ми не бунтовали, колйбъ ви зъ насъ не глумовали! Такъ, пане: хочъ гнівайся, хочъ що хочешъ робй, твоя воля, твоя мічъ, а я правди казати ні передъ кимъ не побоюся!

Конецьпольскій.

Що жъ вінъ теперъ думае починати!

Сава.

Що ти прикажешъ, пане: я у твоій господі. Волю маешъ мене у кайдани залйти, та у Варшаву відослати—нехай тамъ мене смерти предадуть: мені та потуга буде, що я за свою віру загйну!

Конецьпольскій.

Колй бъ зъ йншимъ — ябъ справді тее учинйвъ. Тебе я поважаю за твою дотепу, та завзятьтя. Я тебе не гаптиму. Идй собі; тільки одъ мене більшъ ласки не сподівайся! Що я тобі давъ — усе беру назадъ, бо ти не хочешъ уволити волю королевську!

Сава.

Ти мені подарувавъ — твоя воля й назадъ узяти. Все твоя воля, пане.

Конецьпольскій.

Щожъ? Ти думаешъ от-се тобі й лучче буде? Відъ козаківъ ласки не сподівайся! Вонй вже давно смерть тобі нарікли.

Сàва.

Се я знàю. Та що жъ тутъ? Крий Бòже, я не боюсь смèрти! Вòзьмете менè ви—менì те лèгко бỳде на душì, що за вìру своìю доведèться вмèрти; убьють менè козакѝ — я вèсело мỳшу умірàти: знàтиму, що за королѝ свогò предаю дỳшу!

Конецьпòльскій.

Ну, йди, я тебè не держỳ!

(Ввіхòдить джỳра).

Джỳра.

Приìхавъ до пàна Сàви Хòмка: та такѝй запѝрханий! нѝшкомъ щось мàе пàнові сказàти.

Конецьпòльскій.

Нехъ сюдѝ прѝйде!

(Оглядàючись ввіхòдить Хòмка).

Сàва.

Не ховàйся, Хòмко, кажѝ прàвду, чого ти?

Хòмка.

Пàне! лѝхо намъ прихòдиться! Крій твогò двòру блукàють козакѝ, усè визирàють зза лìсу. Жìнка твоѝ боìться, не знàемъ що й діяти: поспішàй швѝдче, пàне.

Конецьпòльскій.

А що? от-сè жъ вонѝ почỳли де ти, та й приìхали убѝть тебè!

Сàва.

Бòжа вòля!

Конецьпо̀льскій.

Послу̀хай, Са̀во, у мѐне е війська до̀віль! Положу̀ на тѐбе ми̇лость! Тільки змо̀вимось, *(ласка̀во до его)* ну, Са̀во, на угово̀ръ — рядну̀! Ну!

Са̀ва.

Ні, па̀не — твоя̀ во̀ля, сего̀ не бу̀де!

Конецьпо̀льскій.

Що жъ? Ти пропадѐшъ? Вони̇ тебѐ забью̀ть, — дарма̀, що твій ба̀тько надъ і̇ми пану̀е. Вінъ пѐрвий підні̇ме на тѐбе ру̀ки. Хочъ ти й просы̀тимешся, такъ не змы̀луються.

Са̀ва.

Просы̀ться мені̇ шкода̀! Я умру̀, які̇мъ уроди̇вся! Ні до ко̀го у вікъ свій не вклоня̀въ, такъ и передъ смѐртьтю не поклоню̀ся.

Конецьпо̀льскій.

Пропадѐшъ, Са̀во! Кра̀ще підпиши̇сь от-ту̀тъ, тай иди̇ собі̇ зъ грома̀дою.

Са̀ва.

Ні, па̀не, далибі̇ ні! Сказа̀въ, що сего̀ не бу̀де, такъ и не бу̀де!

Конецьпо̀льскій.

Та тижъ пропадѐшъ! Таки̇й молоди̇й, хоро̀брий: у тѐбе жінка и синъ, ка̀жешъ, е малѐнький! Са̀во, мені̇ тебѐ жа̀лко: пожа̀луй семью̀ свою̀!

Са̀ва.

Коли̇ вони̇ живі̇ зоста̀нуться Бігъ і̇мъ бу̀де отцѐмъ!

За сиротòю, кàжуть, Бігъ зъ калитòю! Вінъ милосèрдъ — на ёго сподівàтися трèба! Колù жъ и імъ смерть бỳде, тожъ Божа вòля!

Конецьпольскій.

А, та якùй же ти непокірливий! Вчепùвсь за однò, такъ однò те й твердùть. Колù жъ такъ, далибì менì тебè жàлко, зоставàйся пòки у мèне.

Сàва.

Твоя̀ вòля и пустùть менè и не пустùть: тільки колù ти менè пускàешъ, то я по своіи̂й охòті не зостàнусь: у мèне семья̀ — покидàти іі̂ гріхъ.

Конецьпòльскій.

Ну, йдù! Хто не слỳхае тàта, хай послỳхае кàта! Идù, я тебè не гàятиму!

Сàва.

(Помолùвшись Бòгу).

Спасùбі. Прощàй, пàне; мòже не доведèться більшъ бàчитися, дай Бòже тобі, що въ ёго прòсишъ и семъì твоіи̂й; дай Бòже королèві нàшому счàстття и слàву; и всімъ дòбримъ людямъ дай Бòже дòлю дòбру!

Конецьпольскій.

Идù собì къ злùдню.

(Сàва й Хòмка вихòдять. Конецьпòльскій стоіть замùсливишись).

(Вхòде Лисèцький).

СЦЕНА II.

На полі лісок. Поміжъ кущами течия.

Сава зъ Хомкою ідуть верхи.

Сава.

(Співа).

Вилинула галка зъ зеленоі балки:
Сіла пала галка на зеленій сосні!
Вітеръ повіває, сосенку хитає!
Не хитайся сосно: мені жити тошно!
Не ламайся гілко: мені жити гірко!
Нема въ мене роду ні отця, ні неньки:
Покинули мене и братй рідненькі!
И братй рідненькі, и вірна дружина:
Одинъ сиротина, якъ въ полі билина!

Хомко, набери лишъ мені води, отъ якъ пити хочеться!

(Хомка сліза съ коня и набіра води. Сава випива).

Сава.

Хомко!

Хомка.

Чого, пане?

Сава.

Бачишъ ти ондечки широку долину: онъ-онъ мріє — кругомъ лісъ, поліву руку річка?

Хомка.

Бачу, пане!

САВА.

Тамъ колйсь відомщàвъ я за Острянйцю ляхàмъ, тамъ колйсь клювàли тілà іхъ орлй та вòрони, — а я зъ своèю кравчйною вертàвсь до дòму: бйли у котлй, сурьмйли у сурьми, — весь людъ зустрічàвъ менè, усі кричàли: ай Сàва—богатйрь Сàва! Тоді мені й пісьню приложйли. Томỳ вже два рòки, а швйдко пройшлй! Ще мàбуть зостàлися слідй мої на тій долйні, зостàлась и пàмьять моя у ляхівъ, а слàва моя, що я тамъ залучйвъ—за вітромъ полетіла!... Поідемо, Хòмко?

(Ідуть).

Кінèць четвèртоі дії.

ДІЯ ПЬЯТА.

СЦЕНА І.

Катерина и Мотря.

Тільки що купали дитину. Катерина, сповивши її, кладè въ колиску. Мòтря виносе вòду.

КАТЕРИНА.

Охъ, Бòже жъ мій! Та якъ же менѝ стрàшно! Колѝ поїхавъ Хòмка, а дòсі Сàви немàе!

МОТРЯ.

Та вонò, кàжуть, далèко!

КАТЕРИНА.

Охъ, та якъ же я излякàлася! Дòсі усè такъ и трỳситься!

МОТРЯ.

Та кудѝ жъ вонò пішлò?

КАТЕРИНА.

Та хто ёгò зна, якъ я встàла, такъ щось забованіло біля лісу . . .

МОТРЯ.

Спасѝ Гòсподи!

(Вихòде за двèрі. Чỳти кàркае вòронъ).

7

КАТЕРЙНА.

Що се?

МОТРЯ.

Гѐманівъ крюкъ! трічи вжѐ зганяла зъ бовдура — упьять сівъ булò!

КАТЕРЙНА.

Охъ, се жъ вонò та не дàромъ!

МОТРЯ.

А отỳ нічь — такъ совà те й зна літà коло хàти, та все угỳка!

КАТЕРЙНА.

Щось вонò та ѐ! Мòтре, далибі се не дàромъ! колйбъ хочъ Сàва швйдче!

СЦЕНА II.

Катерйна сидйтъ на лежàнці й колйше дитйну. Вхòдить Сàва. По лицю ёгò вйдно, що вінъ дỳже стурбòваний.

КАТЕРЙНА.

(Біжйть до ѐго).

Сàво, мій милѐнькій! Ну, насйлу я тебѐ діждàлася! А тутъ такà напàсть — зòвсімъ бідà прихòдилась безъ тѐбе.

САВА.

Що, моѐ сѐрденько?

КАТЕРЍНА.

А що? снижу̀ от-тамъ сама̀ собі, тай колишу̀ дитя̀ну; тільки ненаро̀комъ я зиркъ у віко̀нце — ажъ тамъ щось замеріяло, та такѐ страшнѐ: я такъ изляка̀лася — само̀ у коза̀цькій одѐжі, а лицѐ такъ схо̀же на Гна̀та Го̀лого.

САВА.

Ні, мо̀я мѝлая; се тобі такъ здало̀ся. Чого̀ воні̀ сюдѝ за̀йдуть? Не принесѐ іхъ нечѝста ма̀ти. Та на Гна̀та Го̀лого ти ка̀жешъ?

КАТЕРЍНА.

Эгѐ!

САВА.

Якъ би Гнатъ Го̀лий, такъ би я й не боявсь.

КАТЕРЍНА.

А я такъ — такъ ёго̀ боюся, що неда̀й Бо̀же! Ото̀ колись вінъ мені у во сні приснився: на̀че йде до мѐне, та простя̀гъ ру̀ки, та й хо̀че менѐ обня̀ти, а я одъ ѐго... та такъ мені стра̀шно ста̀ло, що якъ прочу̀пялась, такъ перевернуться на дру̀гий бікъ не посміла! Мені усѐ здає̀ться, що колѝ нѐбудь вінъ намъ ли̇ха завда̀сть.

САВА.

Ні, моя ми̇ла, вінъ не такѝй; ми впъять помирѝлися: и я писа̀въ до ѐго, а вінъ до мѐне. А тобі либо̀нь безъ мѐне стра̀шно?

КАТЕРЍНА.

Стра̀шно, мій милѐнькій! Якъ ти куди̇ поі̇дешъ, такъ

менì стàне такъ, що хто ёгò знàе й якъ. Усè бъ то плàкала та журѝлася,—хто зна чогò! Якъ бàчу тебè бiля сèбе, що ти зо мнòю, такъ тодì тiльки менì й лèгко й вèсело, а якъ тебè немàе, такъ такà тỳга та нудьгà нападè, що самà не знàешъ, щобъ собì й заподiяла! Чогò ти все такъ чàсто у той Немѝрiвъ ìздишъ?

САВА.

(Здихнỳвши).

О, моя Кàтю, бiльшъ мàбуть нiкòли не поïду.

КАТЕРЍНА.

Та такѝ й не ìзди! Якъ такѝ тобì не жàлко менè самỳ зоставляти! И малèнька дитѝна тебè до сèбе не тягне. Менì, якъ би днiвъ зò два ёгò не побàчити, такъ я не знàю, щобъ тодì зо мнòю й булò!

САВА.

(Цiлỳе дитѝну).

Крѝшечко моя! синòчку мiй! Охъ, тяжко — вàжко менì на сèрдцi. Здаѐться, що я вже послiднiй разъ лàщу мою крѝшечку. Кàтю, моя Кàтю, ти плàчешъ!

КАТЕРЍНА.

Самà не знàю, чогò слèзи ллються! Дивлюсь на тèбе, що ти такѝй ставъ смутнѝй, та й заплàкала.

САВА.

Охъ, Катерѝно; погàно на свiтi! Хто ёгò зна на що се Богъ такъ учинѝвъ: безперèчъ усè гòре та смỳта; ѝнший разъ гòлову бъ собì розбѝвъ — та нi, усè е щось такè, що не пускàе, усè такѝ знàйдеться такè, що й сèрдце потiше,

по невòлі и гòре забу̀дешъ, и світъ Бòжий упъять стàне світъ білий та хорòший. Кàтю, Кàтю! Дай мені свою ру̀ченьку, підійми головку — подивлюсь я у твої очі! Кàтю! *(обнімá її)*. Сòнечко моè ясèнькее! якъ мені біля тèбе сидіти любо! якъ мені на тèбе дивитися міло! О, моè сèрдечко! А вже, що на двòрі діється, у світліці забу̀дешъ! Якъ не чипляйся бідà, куди не жени вонà, а біля жінки, та дитйни нічòго вонà не зрòбить. Усè такй бу̀де сèрдцю розвàга! *(здрігну̀вши)*. Боже мій милий! якъ би ти знàла... такà журбà! Вонà менè звъялітъ, зсу̀шить, изъість, бісова! Ви, жінкй, не знàете, що бувà йноді на сèрдці у чоловіка! Вамъ — якъ милèнькій васъ любить, та дитйна здорòва, та дòма усè гаразд—такъ вамъ и журбй немà. А насъ—якъ би ти знàла, якà нàша нату̀ра, Катерйно!

Катерйна.

Що се ти кàжешъ, Сàво. Я нічòго й не втямила, що ти й казàвъ мені.

Сàва.

Куди не підешъ — усè люди! Тому̀ тільки життьтя на світі, хто зъ ими у ладу̀. Той тільки счастьтя бàчить, хто до іхъ покірливий. Я не вмію зъ ими жйти, не вмію імъ корйтися—ще не тèе!... хòчеться, щобъ то стàршимъ бу̀ти надъ усімà!... Ще змàлку я нікого неслу̀хавсь; дитйною хотілось розумнішъ надъ старйхъ бу̀ти. Щожъ? Якъ увъязàлась су̀ча недòля, та й не одчèпиться... женè менè, самъ не знàю куди! Твоя вòля, Боже! що бу̀де, то хай по твòему бу̀де! *(дйвиця зъ лàскою на дитйну)*. На що ми тебè на світъ породйли, мій малèсенькій! Тепèръ ти собі лежйшъ,

нічòго не знàєшъ, прийде часъ,—хто зна, що тобі дòля нарікàе! Не дай Боже тогò, що твоèму бàтькові!... *(Катеріні)* Послухай, Катеріно, що якъ насъ віденль виженуть, и намъ прийдеться блукàти, одберуть у нàсъ усè — ми мандрувàтимемо зъ куткà въ кутòкъ... що тоді?...

Катерина.

Щожъ, вòля Бòжа! Бачъ який ти? Казàвъ, чогò я такà боязлива, а самъ якъ сумуєшъ! Щожъ, мені, крий Бòже, хочъ якè несчàстьтя, — я все терпітиму, аби зъ тобòю нерозлушно бути!

Сàва.

О, моè сèрденько! Однимъ однà моя рàдість на симъ світі! Такъ, терпітимемо... Кàтю, коли дòля терпіти веліла!... А все мені щось на сèрдці трудно, та нудно! *(кàже до дитини)* заснувъ мій малèнькій! нехàй спить! *(цілуе й милуе ёгò)* Який гарячий! мій синòчокъ, мій малèнький! Вàсю, Вàсю! цитьте, не стукайте, на що ёгò будити? *(Хитá колиску)*. Люлі, люлі. Вибачàй, Катеріно, що я твоè на сèбе беру. Ажежъ ти знàєшъ, моя мила, що якъ голубка полине, такъ гòлубъ діточки годуе! Такъ и ми зъ тобòю, моè сèрденько! *(цілуе ii)*. Ніякъ не налюбуюсь, дивлючись на тèбе; не намилуюсь зъ тобòю! Хочъ до смèрти милувàтимуся — усè здавàтиметься, що мало! О! чогò ти такà смутнà? Ачъ, які òчі заплàкані! Не журись, моя рибонько.

Катерина.

Та якъ же мені не журиться, коли ти журишься! Бачъ, тутъ нщè щось не дòбре підъ насъ підлізà!

САВА.

Не бійсь моѐ сѐрдце, нічого не бійсь: поки я зъ тобою... усѐ гарно буде. Я самъ не знаю, чого мені сумно такъ було... теперъ пройшло! Я отъ який весѐлий! Гей, Хомко! піди лишъ у півницю, та принеси горілки, та мѐду. Увесь вікъ свій не пивъ горілки, теперъ напъюся... далибі напъюся! Не знаю самъ, передъ чимъ дуже такъ захотілось. Та й бісова, онцихристова журба... чого вона справді такъ увъязла? Стревай! я ïі вижену. *(Хомка приносе горілки й мѐду)*. Отсѐ такъ до діла!... *(пъѐ)*. А, суча, яка гірка! Якъ се ïі пъють багато! Випий лишъ ти, Катю.

КАТЕРИНА.

О, ні, цуръ ïй! Я одъ роду не пила — и не знаю, яка вона й е.

САВА.

Та я й самъ не пивъ ïі ніколи. Теперъ тільки такъ... тимъ що й я бувъ колись козакъ! Колись! — А того, що було колись — того нема вжѐ й не буде! Геть, діяволова журба! щобъ тебѐ пранці зъіли! Випий бо, Катю!

КАТЕРИНА.

Далибі не хочу: дай краще мѐду. *(Сава даѐ ïй мѐду, Катерина пье, дитина просипається)*. Отъ бачъ, дитину годувати трѐба.

САВА.

За твоѐ здоровья, Катю...

(Співа).

О, щось мені, братці, горілка не пъѐтся;
Печалъ коло сѐрдця якъ гадина въѐться:

Нехай вона вьється, вона увоймється!
Тоді увоймється, якъ добре напъється!

Отъ и повеселіло. Гарна пісьня, Катю?

КАТЕРИНА.

(Усміхаеця).

Якъ же?

САВА.

(Обніма ii).

Сміється моя Катя, моє сердце. Ачъ, які у тебе очі карі, та ясні — дай поцілую!

КАТЕРИНА.

Стревай, . . . дитина. *(Цілуе Саву, потімъ дитину).*

САВА.

Воно впъять заснуло! Положъ: нехай спить собі у колисці. Не рушъ, положи!

(Катерина кладе дитину. Сава цілуе ii).

КАТЕРИНА.

Буде вже.

САВА.

Чого тамъ буде, коли пити навчаюсь. Козаки наші навчаються пити у таборі, а я такъ у світлиці зъ жінкою, ха! ха! ха! от-се такъ! Сава Чалий горілку пъе! Треба записати той день, коли почавъ! Стревай! И ви напъетеся сегодни — чуешъ Хомко! *(сідае біля столу й пише).*

(Чути великий шумъ. Хомка прудко вибіга зъ світлиці. Сава кида піро. Катерина підбіга до вікна, але заразъ же съ крикомъ одскакуе).

Сава.

Що тамъ?

Катерина.

Лішечко!

Сава.

(Дивиця въ вікно).

Що се? Либонь наші козаки! Чи чорти, чи що? Чогò вонй прỳться, ажъ ворòта ламàють? Чогò вонй одъ мѐне хòчуть?

(Чути голосà) Пустіть насъ? Старйхъ товаришівъ! Пустіть насъ!

Сава.

Отсѐ ще?

СЦЕНА III.

Входять: Андрій, Микйта, Грицькò, Степàнъ и дрỳгі козаки.

Микйта.

Здоровѐнький собі живѐшъ, пàне Сàво! Якъ ся мàешъ? Що, пàне Сàво, призна̀въ насъ?

Сава.

Якъ не призна̀ть старйхъ товаришівъ! Ну, що скажешъ?

Микйта.

А що скàжемо? Бачь, ми тобѐ одвідати приїхали? Якъ ти тутъ живѐшъ собі? Огйдло вже безъ тѐбе. *(побачивъ Катѐрину)*. А! здорòва булà, моя пàні! Мати тобі чолòмъ

накàзуе! А що, пàне Сàво, мàбуть несподівані гòсті приїхали? Чимъ іхъ привітàешъ?

Сàва.

Жàлко мені, що ви опізнѝлися, мої друзяки. А то отъ Госпòдь дарувàвъ сѝна — ви бъ у мѐне на хрестѝнахъ погуляли, колѝбъ першъ сёгò тѝжднівъ за три сюдѝ приїхали! Бỳде вàша охòта, презволяйтеся — у мѐне е ще недоїдане та недопѝване...

Андрій.

Гàрно жъ ти насъ привітàешъ! Ні, пàне Сàво, не пѝти й не гуляти прийшлѝ ми до тѐбе, а тебѐ розщитàти!

Ничѝпиръ.

Эгѐ! Лàгодься лишъ, пàне Сàво, скорішъ, та ведѝ насъ у комòрю свою̀, що сбудувàвъ для своѐі худòби, та оддавàй намъ ті подарỳнки, що ми тобі колѝсь піднòсили.

Сàва.

Я заплатѝвъ за іхъ тоді, якъ підъ Немѝровимъ оттỳтъ недалѐко за васъ бѝвся. Тоді я заплатѝвъ за іхъ своѐю кръвію. Якòі ще худòби вамъ трѐба? Е у мѐне худòба, та не зъ вàшоі лàски нàдбана... Не я вамъ, а ви мені булѝ виновàті, такъ ви вже мені заплатѝли,—тоді якъ надо мнòю познущàлися, тоді ви мені заплатѝли.

Андрій.

Прàвду кàжешъ ти, що ми булѝ тобі виновàті. Ми тобі й дòсі виновàті, и отсѐ прийшлѝ зъ тобòю розплатѝтися. За твою̀ окаянну зрàду, та бісòвське лѝхо, що ти на насъ усіхъ замишлявъ, ми не заплатѝли тобі. Розсчитàемось лѝшень, пàне Сàво!

Са̀ва.

Кажіть на впрямкѝ, розбійники: ви хо̀чете менѐ вбѝти?

Грицько̀.

Ні, па̀не Са̀во: ми до тѐбе на хрестѝни приі̀хали.

Са̀ва.

На̀ двое ба̀ба ворожѝла! *(виймà шàблю).*

Ничѝпиръ.

Бачъ, якѝй бо̀йкий! А ну лѝшень, покушту̀й от-сіѐі.

(Кѝдаеця на Са̀ву съ пікою. Са̀ва ша̀блею перебива̀ пі̀ку на̀ двое и збива̀ Ничѝпора зъ нігъ).

Ничѝпиръ.

Одолі̀ла дія̀волова сѝла!

Андрі̀й.

А, бісівъ синъ!... здо̀рово ёму̀ дія̀волъ помога̀!...

(Всі козакѝ, перехристѝвшись, кѝдаюця на Са̀ву. Са̀ва зъ усиѐі сѝли одбива̀еця одъ іхъ ша̀блею, алѐ не заба̀ромъ Андрій вибива̀ ії. Са̀ва, зъ усіхъ бокі̀въ підпѐртий пі̀ками, опуска̀е ру̀ки).

Грицько̀.

А що? Го̀ді тобі̀ вередува̀ти! зако̀лемо ёго̀!

Катерѝна.

(Що до̀сі стоя̀ла блі̀дна поза̀дъ Са̀ви, несамовѝто кѝдаеця по ха̀ті.)

Охъ, моя̀ матінко! Охъ, Бо̀же жъ мій... Та спасѝ жъ насъ бі̀днихъ... ой!

Степа́нъ.

Відьма, відьма! дивіться!...

Катери́на.

Са̀во, мій Са̀во!...

Са̀ва.

Бо̀же милосе́рдий! твоя̀ во̀ля небѐсная! Не зоста̀въ моє̀і жони̇ та дити̇ни! Прости̇ мене̇ за гріхи̇ моі! Не поки̇нь сиріть твоіхъ!

Гнатъ Го̀лий.

(Вбіга̀ спружо̀гу).

Чого̀ жъ ви закуня̀ли надъ імъ, бра̀тці! Хіба̀ не ба̀чите, що вона̀ вже шѐпче... уже́ й хма̀ра нахо̀дить... ну! отта̀къ ёго̀... *(ко̀ле Са̀ву).*

(Катері̇на несамові̇то ки̇даецця въ вікно̀).

Андрі̇й.

От-се̇ тобі, бісівъ си̇нъ, зна̀ешъ тепе̇ръ, якъ свою̀ родйну зра̀дить!

(Всі козаки̇ ко̀лять Са̀ву съ приговоркамы).

Катери̇на.

Ой! *(ки̇даецця зъ вікна̀ до Са̀ви).*

Са̀ва.

Проща̀й мо-я̀ — Ка̀-т-я.... *(умірае).*

Катери̇на.

Охъ, дити̇на — дити̇на....

Гнатъ Голий.

(Підбіга́ до Катери́ни).

Катери́но, бу́демъ любі́тися... я тебе́ обороню̀...

(Катери́на бье ёго́ кулака́ми).

Гнатъ.

(Ні́бі па̀да).

Охъ... відьма... не здолі̀ешъ! пропада̀ю....

(Всі съ пі̀ками ки̇̀даюця на Катери́ну).

Андрій.

(Ко̀ле Катери́ну).

А, бісова, умі̀ла чарува̀ти: ма̀буть коза̀цького списа й ча̀ри не беру̀ть!...

Гнатъ Голий.

(Встаѐ и тежъ ко̀ле ії зъ вели́кою ра́дістью).

А! добра̀всь я до те̇̀бе!...

Катери́на.

Си́-нку!....   *(умі́ра́).*

(Тимъ ча́сомъ Мо́тря вхопи́ла дити́ну и отдала́ Хо́мці, ко́трий пру́дко вибіга́).

Ничи́пиръ.

(Підхо́де до коли́ски).

А! те ще мале̇̀ньке! тамъ такі пелюшки̇̀ бага̀ті!

Андрій.

А що, й ёгò хібà?...

Степàнъ.

А тожъ! Колѝ мàти вѝдьма, такъ се вже й вонò чòрту прòдане! Та вонò такѝ й не хрещѐне!... далибì не хрещѐне!...

Андрій.

А ну, хлòпці, тогò байстрюкà! ну! швѝдче!

(Козакú біжàть за Хòмкою).

Степàнъ.

Ну, слàва тобì, Гòсподи: рішѝли супустàтивъ! Прàведно скàзано, що Госпòдь милосèрдъ. Вже хочъ якъ не прись діяволова сѝла, а хто зъ благословѐніемъ Бòжимъ супротѝвъ ії піде — такъ хочъ якъ, а все такѝ одолìе.

Андрій.

Вішно бỳдемъ ми дякувати пàну Гнàту: вінъ діяволову сѝлу поканàвъ! Ёмỳ й слàва, ёмỳ й честь.

Грицькò.

Та щожъ, якъ ти хòчешъ, Гнàте, а я й першъ провідавъ про сèе. Далибì, се я знавъ усè, пàне-брàте!

Гнатъ.

А колѝ знавъ, такъ чомỳ жъ не сказàвъ?

Грицькò.

Та яжъ казàвъ!

Гнатъ.

Такъ!

Грицько̀.

Та мàбуть що такъ!

Андрій.

А що, панòве, послу̀хайте лишъ менè. Ужè Чàлому надъ нàми не гетьманувàти: вінъ и самъ не схòче після̀ тòго, що ми ёму̀ наробили. Вѝберімо лишъ собі пàна Гната Гòлого!

Грицько̀.

А що? Хібà достòйнішого немà?

Степàнъ.

Вінъ діявола одолівъ!

Всі.

Такъ, такъ!

Гнатъ.

Що се ви заду̀мали? *(Чу̀ти шумъ)*. Ге, дивіться, мàбуть батько!

Андрій.

Нехàй почолòмкаеться зъ семъèю своèю!

СЦЕНА IV.

Павло̀ съ козака̀ми й Лисѐцкимъ.

Хо̀мка вертàеця зъ дитиною.

Павло̀.

(Зъ жа́хомъ закрива́ о̀чі).

Боже мій міцний! Отъ що наробѝли! вовкула̀ки! и дитѝну!... малѐньку, невѝнну!... и ту хотіли убѝть! Боже мій пра̀ведний!

Гнатъ.

(У бікъ).

Лѝшечко!

Павло̀.

А! ти тутъ! До̀бре! Мо̀же, па̀не Гна̀те, дру̀гого зра̀дника трѐба покара̀ти!

Всі.

Що се? що се?

Павло̀.

Шалѐнні! пішлѝ зъ имъ зъ ду̀ру якъ зъ ду̀бу. А ми зъ па̀номъ гетьманомъ полонѝли ляхівъ, що ѣхали Са̀ву обороня̀ти и поспіша̀ли супинѝти ва̀съ, — та ні: пізно! За̀ щожъ ви жінку убѝли? Нѐхристі! А се все вінъ! А ну лишъ, кажѝ ти, ля̀шку!

Лисѐцькій.

Ви загубѝли Са̀ву за те, що вінъ до насъ бувъ приязний, а Гнатъ Го̀лий ищѐ більше васъ зра̀дивъ. Колѝ у Са̀ви Ча̀лого й ду̀мки не було̀ до пасъ приіздѝти, вінъ усѐ зві-

щàвъ пàна Конецьпòльского. Вінъ и Сàву на се підмовлявъ, и менè до ёго провòдивъ. А після тòго й на Сàву писàвъ, що вінъ обмàнюе Конецьпòльского. Гнàте, чи пізнàвъ менè? Колѝ виіздѝли изъ Терехтемѝріва, я бувъ у тèбе, и ти менѝ казàвъ, що такѝ Сàву згỳбишъ, а ми щобъ васъ стереглѝ и всіхъ старшѝнъ переловѝли; ищè ти й самъ божѝвсь менѝ, що у сімъ ділі помагàтимешъ. Що? видрікàтися стàнешъ?

Г н а т ъ.

Я тебè й не знàю и нікòли не бàчивъ!

Л и с è ц ь к і й.

Э! А от-сі листѝ не ти писàвъ? Дивітесь, панòве.

(Покáзуе листú. Всі стоя́ть дýже здивóвані).

Г р и ц ь к ò.

А що? Не казàвъ я? Отъ щобъ менѝ тèе та сèе, колѝ я та не пречувàвъ сёгò! Тимъ то вінъ менѝ такъ и вàдивъ. Эгè! Я вже колѝ що знàю, такъ вонò такъ и бỳде!

Г н а т ъ.

(На коліняхъ).

Панòве мої! Се хтось підписàвсь підъ мèне. Крий Боже! я сёгò не знàю! Щобъ я лỳснувъ, щобъ менè чортѝ живòго розшматувàли, колѝ я що знàю! *(хрèститься)* отъ щобъ моèму бàтькові й мàтері кà-зна що булò, колѝ отсè прàвда!

В с і.

Брèшишъ! зрàдникъ!

Г н а т ъ.

Ой, простіть менè, бàтечки! Далибі, се нарòшно на мèне! от-же я вамъ скажỳ: щобъ увèсь рідъ мій чортѝ взялѝ, колѝ я вѝненъ! Велѝке слòво! не бỳду! Простіть!...

Павло̀.

Чортъ!

Гнатъ.

Ой, пустіть ду̀шу на поку̀ту!...

Павло̀.

Нема̀ поку̀ти для діявола! здихай, шельмо̀ванець!

(Ко́ле его́. Всі ки́даюця на Гна́та съ піками. Гнатъ, ва́жко здиху́вши, умірáе).

Степа̀нъ.

Обнісъ су̀чий синъ неповѝнних. Охъ! покарàе насъ Госпо̀дь за се! Гетьманъ нашъ бідний! Що ми ему̀ й казàтимемо!...

(За сце́ною чу́ти не самови́тий крикъ. Вбіга́ Петро́ Ча́лий, козаки́ потупля́ють о́чі въ зе́млю).

КІНЀЦЬ.

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА НІЧЬ

ТРАГЕДІЯ.

Тàко свободùвся нарòдъ рỳській зъ подъ ùга лядцького егùпетського.

Ой, у нàшій у слàвній Украìні
Бувàли колùсь престрашніі злигòдні, біздòльні години
Ніхтò Вкраìнцівъ не рятувàвъ,
Ніхтò за іхъ Бòгові молùтвъ не посилàвъ.
Тільки Богъ Святùй нàшіхъ не забувàвъ....
От-же й пройшлù, изійшлù злії незгòдини:
Немàе нікòго, щобъ насъ подолìли!

ДІЕВІ ЛЮДЕ:

Переяславскій стàроста.

Анастàсій, священникъ.

Семèнъ Гèрцикъ.

Петрò Коржèнко.

Опанàсъ, ёгò племінникъ.

Чужестрàнець.

Жидъ Оврàмъ.

Зацвілихòвській, пòльській офицèръ.

Марѝна, сестрà Лисèнкова.

Козакѝ.

Переяславці.

Пòльські жовнірѝ.

Хоръ.

Дієцця въ 1649 рòці въ гòроді Переяславі підъ велѝкъ-день.

СЦЀНА I.

Петрò и Чужестрàнець.

ПЕТРÒ.

Чи се-бъ-то й прàвда такъ, якъ ти казàвъ?

ЧУЖЕСТРÀНЕЦЬ.

Чи Дніпръ у васъ такъ шѝроко розлѝвся,
Що чу̀тка зъ тòі сторонѝ дохòдить,
Якъ изъ москòвщини ? . . . Все Задніпрòвъе,
Мовъ грімъ ёгò удàривъ, запалàло.
Зъ лугівъ, зъ ярівъ вихòдять гайдамàки;
Вівчàрь мінѝ на списъ свòю ġірлѝġу;
Забу̀въ плугàтерь нѝву, — лемішѝ,
Серпѝ иду̀ть на вiйськовèе ділo;
Старі на кòняхъ ѝздють, и жінкѝ
И діти поробѝлись козакàми.
Що-дня біжàть до гетьмана кравчѝни,—
Страшèнне вiйсько стàло. Ляхъ и жидъ
Не мàють місця головѝ сховàти.
Въ покýті, по Подòлі, по Волѝні
Всі городѝ повизволѝлись: скрізь
Побѝли старостівъ, повипихàли
Жовнірівъ, зàмки оддалѝсь из-сѝли,

Въ церквàхъ нідè служить немà помìхи,
И скрізь, скидàючи крівàвую одèжу,
Йдуть козакѝ до цèркви дякувати Богу.

Петрò.

Не дỳрно кàжуть: сподівàйсь на Бòга!
Він милосèрдъ; хочà и покарàе,
А все такѝ и змѝлуеться впъять.

Чужестрàнецъ.

Хібà про се у васъ немà и вісти?

Петрò.

Та що тобі сказàти, чоловіче!
И радъ би въ цàрство, та гріхівъ багàцько!
Що змòже бідний гòродъ... Якъ свирìпи
У прòсі, такъ у імъ ляхівъ.
Які булѝ що дỳжчі и завзятші,
Ті порозхòдились, абò й побѝті;
Зостàлись тìльки діти, нèмошнії,
Жінкѝ та зрàдники. Знайшлѝсь би мòже
Що й стать на ворогівъ булѝ бъ охòчі,
Такъ проклятỳщі все въ насъ однялѝ.
А ні шаблюки, ні рушнѝці, а ні грòшей...
Що діяти? — Гарàздъ, де сѝла е!

Чужестрàнець.

(Покàзуе на грỳди).

Тутъ нàша сѝла! *(покàзуе на нéбо)* Тамъ надія нàша!
Я чоловікъ бувàлий, де що бàчивъ;

Багацько й самъ одбувъ и бідъ и лиха:
Бачъ, ока правого нема, и права
Рука відрубана, и тутъ у грудіхъ
Дві кулі вліплено . . . .
Хочъ золотомъ всёго мене обвісь:
Воно не буде того кошту мати,
Якъ от-сі рани; черезъ іхъ я мушу
Усякому вкраінцеві сказати:
Дивись и знай, що й я служивъ родині;
И ти, мій брате, такъ служить ій мусишъ!
Отъ и тобі, добродію, скажу я:
Ви, бачу, всі жалкуетесь на лихо,
А скинути ёго — нема въ васъ сили.
Коли бъ хто оступавсь за васъ, такъ такъ!
Тоді бъ ви добре зачимчикували!
Нехай чужі на смерть за васъ ідуть,
А ви кричатимете: от-то слава!
Нема ляхівъ, вже ми усіхъ побили!...
Нашъ панъ Хмельницькій ма велику силу,
И помігти всімъ городамъ раднішъ;
Але вінъ тільки посилае помічъ
До тіхъ, котрі самі попіднімались.
От-бачъ въ Каневі; се вже я самъ бачивъ.

Петро.

А розкажи, якъ діялось въ Каневі.

Чужестранець.

А от-якъ: бачъ, въ субботу се було
На масниці. Усі ляхи й жиди,

Понапивавшись, зъ вечора гасали,
А нічъю, пъяні, де хто впавъ, тамъ лігъ.
О-півночи задзвонено у дзвінъ;
Скрізь запалавъ огонь; шумить, брязчить;
«Смерть ворогамъ» лунòю віддалося!
Ляхи, котрі при розумі були ще,
Почувши чвару, та мерщій збіратись;
Звістили старосту, — той, проклятущий,
И въ городі не бувъ: весь день гулявъ
Въ манастирі, відкіль вінъ, супостатъ,
Прогнавъ ченцівъ и паплюгъ позаводивъ.
Покй прочумались, ажъ зиркъ — вже трупомъ
Повнісенькиі улиці набиті;
Избіглось військо; поки вшинувались,
Нарештували самопали и гармати, —
Обвиднiло. И почалася валка!
Години не пройшло, — вже руськимъ гибель
Зовсімъ припала. Староста у городъ —
И висилае каштеляна: «Ке, скажи імъ,
Що я на всіхъ іхъ ласку покладаю;
Нехай-лишъ скорються». Той тільки вийшовъ, —
Не вспівъ розявить рота, такъ и гепнувъ! —
Коли вмірать, такъ помремо! — Усі
У-вòдинъ голосъ закричали. — Ріжте,
Конайте насъ — изгинемъ козаками! —
Скажений староста велівъ за сее
Губити всіхъ; все різати й губити:
Старихъ, малихъ, — ні жодноі душі
Щобъ не зосталось. На такі закази
Піднялося кровавее игрище;

Зачàдівся зо всіхъ кутківъ Канѐвъ,
И снігъ одъ крòві тàнувъ якъ одъ сòнця.
Ажъ до пiвднŷ іхъ різали безъ шàни;
И всякъ, комỳ прихòдилась чергà,
Закрѝе тільки òчі, скàже: Боже!
Твоя есть вòля! — Зъ тимъ и вікъ кінчàе...
Якъ тутъ Госпòдь зласкàвився надъ ìми:
Де не візьмѝсь кравчѝна гайдамàківъ
Зъ Лисѐнкомъ — мѝтью! и оступѝли гòродъ!
Ляхѝ, почỳвши, кѝнули різнѝо,
И поспішàли боронѝти зàмка.
А рỳські, одлигнỳвши, здобулѝся
Збрòі — та зъ серѐдини на іхъ....
Микъ-микъ, микъ-микъ, а вже Лисѐнко
Й у зàмокъ скòчивъ. Сỳчі ворогѝ
И вỳха попускàли. А Лисѐнко
Якъ подивѝвсь, якѝй справлàли бѐнкетъ
Вонѝ надъ рỳськіми, гукнỳвъ своìмъ —
Щобъ всіхъ ляхìхъ, жидівъ и унiятівъ,
Всіхъ до-остàнку изгубѝти. Се,
Казàвъ, імъ бỳде дàка за невѝнниxъ.
Изъ половѝни прощонòго-дня,
Весь понеділокъ, до вівтòрка врàнці,
Давàли недовіркамъ дòбру шàну:
На Тясминì ажъ гìрку нагатѝли
Жидівськимъ трỳпомъ, — ввѐчері, и врàнці,
И въ нічь, и въ день, все рìзали; сімь тѝсячъ
Католиківъ пропàло якъ собàкъ;
Жінòкъ, дітѐй, и вѝнних и безвѝнних, —
Всіхъ положѝли.........

Въ вівто̀рокъ ні̀кого було̀ вже бѝти;
У манастѝрь по ста̀росту посла̀ли:
Зъ своі̀ми, все мосці̀вими, пана̀ми
Приі̀хавъ вінъ, залѝтий у кайда̀ни.
Увѐчері усі̀хъ пані̀въ спеклѝ,
А ста̀рості злупѝли шку̀ру. Такъ
Помстѝлися надъ ворога̀ми на̀ші!
У сѐреду усі̀ церквѝ відпѐрли,
И пра̀вили молѐбень Бо̀гу въ дяку.

Петро̀.

Гара̀здъ такъ тра̀пилось. Бачъ, козакѝ
Наско̀чили, а то-бъ усі̀ пропа̀ли —
А ні за ві̀що. Так-то, бра̀те, й намъ.
Що зро̀бимъ ми, хочъ и підні̀мемося?
Побъю̀ть, якъ ту траву̀; у на̀шімъ кра̀і
Одъ козакі̀въ не ді̀ждешъся підмо̀ги.

Чужестра̀нець.

На що вамъ іхъ? Ви са̀ми козакѝ.
Хіба̀ чого̀ канѐвці сподіва̀лись?
Кому̀ нево̀ля замоторошні̀е,
Тому̀ все рі̀вно — жѝти, чи умѐрти,
То й смѐрти самъ жада̀. Ні, па̀не-бра̀те!
Або̀ вже ви ляха̀ми поробѝлись,
Або̀ ляхѝ вже більшъ не крѝвдять васъ.

Петро̀.

И дѐ-то вже не крѝвдять, бра̀те!
Якъ би ти ба̀чивъ — вчо̀ра, о срамо̀та!

Якъ уніятській бискупъ до костѐлу ѝхавъ
На литанію, а ёго̀ коля̀су
Везлѝ двана̀дцять чоловікъ изъ ру̀ськіхъ,
А жидъ бувъ візникомъ! Он-подивѝсь,
Сѐміця біла — за̀втра велѝкъ день, —
А ми не зна̀емъ свя̀та, и въ церква̀хъ
Всі дні служѐння не було̀: проклѧ̀ті
Жидѝ насъ не впуска̀ють въ Бо̀жу цѐркву;
На о̀дкупі святѐе дѐржуть. До̀бре,
Якъ за̀втра скинемось чимъ заплатѝти, —
А то прийдѐться й пра̀зника не зна̀ти.

Чужестра̀нець.

И се у васъ ніхто̀ й неворухну̀вся?

Петро̀.

Дві чва̀ри, бра̀те, въ насъ було̀ за рікъ.
Та що жъ зъ того̀? Ляхѝ зара̀зъ дозна̀лись;
Переловѝли, повъяза̀ли, повелѝ
До ста̀рости — тамъ імъ була̀ погѝбель.
Надіялися ми на одного̀, —
Та вже того̀ нема̀!...

Чужестра̀нець.

На ко̀го жъ?

Петро̀.

Отъ на того̀ Лисѐнка, що каза̀въ ти.
Бо вінъ, колѝ ти зна̀ешъ, чоловіче,
Изъ на̀шого Переясла̀ва. Ро̀ківъ

Зъ пъять е тому̀, якъ вінъ насъ одцура̀вся.
Вінъ бувъ коза̀къ, и не злюбѝвъ кормѝги.
Колѝ на насъ Господь насла̀въ недо̀лю,
Такъ вінъ не зтѐрпівъ, де-кого̀ зібра̀въ,
Та й учинѝвъ протѝ ляхі̀въ трево̀гу.
Алѐ було̀ не зъ сѝлою. Ляхѝ
У сто разівъ булѝ одъ на̀шіхъ ду̀жчі.
Покѝ вонѝ зібра̀лись, ажъ Лисѐнко
Й коза̀цькі всі товарищі̀ єго̀
Як-разъ у глѝбці въ па̀на опинѝлись.
Отъ ста̀роста и призива̀ до сѐбе
Лисѐнка, и допѝтуватись взя̀вся;
А той, якъ зъ імъ бала̀кавъ, та якъ хва̀тить
Пистѐль у єго̀, та якъ свѝсне въ гру̀ди —
Та у вікно̀ — юрба̀ ляхі̀въ за імъ —
Крича̀ть, гука̀ють, — вінъ собі байду̀же —
Добігъ якъ-разъ до Альти на прова̀лля,
Та въ Альту; тутъ за імъ, мовъ та крупа̀,
Посѝпалися ку̀лі. Богъ помі̀гъ, —
Ні жо̀дная єго̀ не зачепѝла,
И переплѝнувъ вінъ собі щаслѝво
Ажъ на той бѐрегъ. Зъ тій добѝ вже ми
Не ба̀чили єго̀. Ляхѝ шука̀ли,
Півчва̀рта-ста черво̀нихъ намога̀лись
Тому̀, хто приведѐ єго̀: та да̀рма.
От-сѐ жъ якъ чу̀тка пронесла̀сь у насъ,
Що вінъ воює, та ляхі̀въ псує̀,
Такъ поговѐрювавъ у насъ наро̀дъ,
Що мо̀же вінъ, якъ не забу̀въ своі̀хъ,
То мо̀же й прѝйде вѝслобонить насъ.

Эхъ, бра̀тіку! надіялися ми,
Та й та надія на̀ша вже пропа̀ла.

ЧУЖЕСТРА̀НЕЦЬ.

А чомъ?

ПЕТРО̀.

Хіба̀ не чувъ про ту причѝну,
Що зъ імъ була̀: сердѐга воюва̀въ,
Та вже довоюва̀вся. Вишневѐцькій
Пійма̀въ ёго̀ въ Немѝрові, каза̀ли.
Не зна̀ю; ка̀жуть, мо̀же и брехня̀....
Та вже бъ тобі про сѐе зна̀ти кра̀ще.

ЧУЖЕСТРА̀НЕЦЬ.

Та чувъ и я... носѝлась чу̀тка всю̀ди.

(Дзво̀нять).

ПЕТРО̀.

Ну, сла̀ва Богу! *(здійма̀е шличо̀къ и хрѐститься).*
Се, ма̀буть, пан-отѐць нашъ Анаста̀сій
Вблага̀въ жидівъ; дозво̀лили слу̀жити.
И то, сердѐшний, вчо̀ра цілий день
Ходѝвъ збіра̀ти гро̀ші по двора̀хъ;
Такъ су̀ча жидова̀ за ко̀жну слу̀жбу
По півдеся̀тка зло̀тихъ ду̀бить. Охъ,
Тепѐръ-то..... мо̀же й за̀втра на велѝкъ-день
Доста̀неться ще Богу помолѝтись.
Якъ спомъяну̀ я про̀шлі давні ро̀ки,
Ажъ серце рвѐться. То була̀ годѝна!

Булò — сподòбить насъ Госпòдь діждàти
Велѝко-дня, то ажъ непàче світъ
Повеселіша; все такъ прѝязно,
Такъ рàдісно; якъ прѝйде світлий день,
Кожнісенький и гòре все забỳде;
Ніхтò-тобі смутнèнько не поглянe;
И всі одъ сéрця дякують все Бòгу.
А що тепèръ!! О, Боже милосèрдний!
На віщо такъ дітèй Своіхъ карàешъ!

(Здихáе).

СЦЕНА II.

Опанàсъ прибігàе и рèвно плаче й голòсить.

Опанàсъ.

Охъ, дядечку! Охъ, бідна головà!

Петрò.

Госпòдь Святий зъ тобòю, Опанàсе!

Опанàсъ.

Охъ, дядечку-голỳбчику! Охъ, лѝхо!
Бідà та й гòді! — мàтіръ узялѝ....

Петрò.

Хто? Якъ? Кудѝ?...

Опанàсъ.

До стàрости жовніри повелѝ;
Голòдна смерть, казàли, бỳде ій.

Петро̀.

Охъ, Мати Божа!

Опана̀съ.

Охъ, дя̀дечку! біда̀ зовсімъ та й го̀ді!
И говорѝвъ же: ма̀мо, цуръ ёму̀!
Ну що, якъ чортъ якѝй изійде? Ні!
Ти, ка̀же, тільки, ля̀ку напустѝвъ:
Вонѝ тепѐръ не за̀йдуть. — Отъ
И пра̀здникъ намъ! Охъ, лѝхо намъ, та й го̀ді!

Петро̀.

Що жъ тра̀пилось? Кажѝ бо швѝдче!

Опана̀съ.

Та все жъ паскѝ! Бачъ, зду̀мала пектѝ!
Я и каза̀въ, крий Боже, якъ каза̀въ!
Що жъ? Не послу̀хала. Якъ я каза̀въ,
По мо̀ёму и вѝйшло. Тільки въ пічъ
Сажа̀ти ста̀ла, тутъ вонѝ й прибігли.
Якъ крѝкнули, такъ ма̀ти якъ стоя́ла,
Ажъ черезъ сѝлу всто̀яла. Вонѝ
Якъ ухватѝли бідну за воло̀сья,
Та зъ ха̀ти, — я до нихъ, вонѝ менѐ
Штирхну̀ли въ гру̀ди — от-же якъ
Крий Боже, до̀сі, дя̀дечку, болѝть.
Вонѝ її поволоклѝ изъ ха̀ти;
А я за іми, кла̀няюсь, прошу̀ іхъ:
Змѝлуйтесь, кажу̀, пано̀ве до̀брі,
Не поробіть беща̀сного менѐ!

Не му̀чте ма̀тері!... Проха̀въ,
Проха̀въ, проха̀въ, — воні̀ ні півсловѐчка.
Я все за ̀іми йду, та все проха̀ю.
Одѝнъ мені̀ и ка̀же: йди ти къ злѝдню!
Псяю̀ха, твоя̀ ма̀ти — руська су̀чка,
Издо̀хне зъ го̀лоду въ лёху̀ у па̀нськімъ.
Та якъ вхопѝвъ менѐ, та й кѝнувъ геть.
А мати — більше я ії й не ба̀чивъ!

Петро̀.

Сестра̀ моя̀, бещѧсниця!!

Опана̀съ.

Ой, дя̀дечку; дай ти жъ мені̀ пора̀ду!
Що жъ тутъ мені̀ вже на̀ світі робѝти?

Петро̀.

Яку̀ тобі̀ пора̀ду дамъ, небо̀же?
Хіба̀ зъ тобо̀ю пла̀кать та терпі̀ти?
О, Боже нашъ! на що такъ прогнівѝвся
На насъ! — Молѝся Богу, Опана̀се!
Дѐ чоловікъ не въ мо̀чі помігтѝ,
Такъ трѐба по̀мічи одъ Бога жда̀ти.

Опана̀съ.

(Хлѝпа).

Що бу̀де зъ ма̀тіръю!... Охъ, лѝхо, лѝхо!

Чужестра̀нець.

Чого̀ жъ голо̀сишъ тамъ? Чого̀ нявчѝшъ
Дівча̀чимъ голоско̀мъ? Срамо̀та! Хло̀пець,

Козàкъ!... Малà дитѝна такъ не бỳде
За мàтіръю ревіть, якъ ти, ломàка!
Чи ляльки бàтько не привізъ изъ місця?!

Петрò.

Послỳхай, чоловіче; це ще впèрше
Побàчилися ми. Я ще й не знàю,
Відкіль ти, й що такèе. Ти здаèся
Мені такѝмъ и прѝязнимъ и дòбримъ,
И я признàвъ за нàського тебè.
Тепèръ не знàю.... Будь ти, чимъ еси,
Тільки, колѝ хто віруе у Бога,
То той вважàе за велѝкий гріхъ
Зъ чужòго лѝха глумувàти. Ти чужѝй,
Тебè ніхтò не утіснѝ, не мучить;
Идѝ жъ, будь лàсківъ, прічъ одъ насъ бещàснихъ,
И не глузỳй надъ біднôстью, бо è
Такѝй на нèбі, що той глуздъ почỳе.

Чужестрàнець.

Тебè бо, дядьку, лѝхо зъ глỳзду збѝло!
Колѝ бъ ти втявъ бувъ, що я говорѝвъ,
Такъ ти бъ сёгò испрàвді не варнѝкавъ.

(Опанàсові).

Жінкàмъ та дітямъ мòжно квàсить гỳби,
А не такòму гайдỳку якъ ти.
Чи слёзи трòхи хочъ помòжуть лѝху?
Чи вèрнуть тобі мàтіръ? Се вже спрàвді
Перероділись нàші руські... Якъ?

Прохàть ляхìвъ, до нìгъ ìмъ припадàти,
Дорòгу злòдіямъ слезàми глàдить?!
Не слèзи пòмичъ въ лìсі, а залìзо!

Петрò.

О, що-бо ти се кàжешъ, чоловìче!
Ну хочъ би дè-якъ вінъ на те пішòвъ,
Изъ мàтіръю нещàсною що бъ стàлось?

Чужестрàнецъ.

Нікчèмні лàнці! Квàші ви, лапỳри!
Та вамъ ще не такòго лйха трèба!
У сто разìвъ Господь на васъ послàвъ би
Нещàстя: бо ви стòіте сёгò!

СЦЕНА III.

Анастàсій зъ плащанйцею, за ìмъ нарòдъ.

Анастàсій.

На що, кажỳ, ви біжитè за мнòю!
Гріхъ дàрма лйхо накликàть на сèбе.
Гей, брàтці, розійдìться, розступìться....
Подỳмають, що чвàру зачалй.
Кажỳ вамъ, розійдìться: ви нічòго
Тутъ пòмічи не вдìете, собì
Пенìю тìльки зъ дурнйці вчйните.

Нарòдъ.

(Кричѝть).

Якъ мòжно! Якъ се мòжно? Плащанйцю
Святỳю! Якъ? Жидìвськими рукàми?

Ми грòші заплатѝли; ми й сѝлою
Закàжемъ, щобъ молѝтись насъ пустѝли!!

Анастàсій.

Святèе діло боронѝти вѝру,
Родѝну и закòнъ свій. Бо котòрі
Те починàють, всі ті предъ Богомъ
Велѝку честь и слàву залучàють.
И ви бъ такъ дòбре, діти, учинѝли,
Колѝ бъ при ѝншімъ се булò случàі.
Бо хто безъ всѝкоі підмòги йдè
На смèрть, хочъ будь вонò й за прàве діло,
Той дỳшу й вікъ свій загубляе дỳрно,
И самъ собі погѝбель заподіє.
От-такъ, бачъ, вамъ: що зрòбить ваша кỳчка?
И васъ повъяжуть и побъють, и дрỳгимъ
Нарòбите ще гòря: дозірàтись
И більшъ втісняти стàнуть; и тоді
Не те, щобъ Богъ принявъ усèрдье ваше,
А ще за тіхъ, когò въ напàсть введèте,
Передъ Богомъ òтповітъ дастè. За кòго
От-се ви піднялѝся? За менè?
Та я одъ сёго умивàю рỳки!
Колѝ вже Богъ свящèнника Своrò
Не ратувàвъ, чогò жъ ви заходѝлись?
За цèрковь, за Христà? Госпòдь небèсний,
Колѝ бъ Ему булò угòдно тèе,
Безъ вàшоі підмòги іхъ карàвъ би:
Огнèнні ріки низпустѝвъ би Вінъ
На ворогівъ Своіхъ, колѝ бъ схотівъ.

Богъ милосѐрдний. Его̀ милосѐрдью
Кінця̀ нема̀. Вінъ вороґівъ Своїхъ
Прощàе й мѝлуе. Смертѐльний гріхъ
Занапащàти дỳшу дỳрно. Відступіться.
Я боронѝть святỳю церкву мỳшу,
Бо я її послỳжникъ. Хай потя̀гнуть
Менѐ въ темнѝцю, хай катỳють, мỳчуть:
Не пѐрший мỳченикъ одъ іхъ я бỳду;
А ви йдіть собі, молітесь Богу,
Терпіте, плàчте, впъять-такѝ молітесь
И впъять терпіть, бо й Богъ терпівъ нашъ.
Отъ ликъ Святѝй; изъ імъ я умірàти
Готỳюсь: ймъянемъ ёго̀ — идіте!
Чого̀ жъ ви ще хиля̀етесь, — розхо̀дьтесь!
Войстину скажỳ вамъ: хто не піде,
Той бỳде супротѝвникъ Богу й цѐркві.

НАРО̀ДЪ.

Та якъ же ми тебѐ покѝнемъ?

АНАСТÀСІЙ.

Хто вамъ сказàвъ, що я
Боюся смѐрти? — Ні. За віру вмѐрти
Моя̀ потрѐба перша. Вамъ же, діти,
Не подобàе погибàти. — Діти!
Прошỳ васъ, бỳдьте лàскові, увàжте
Мені, священнику свому̀! Рàди Христà
И Мàтери Его̀ Пречѝстій и Святѝхъ,
Рàди велѝко-дня, що наступàе . . . .

Розходьтесь, діти... Що ви стоїте?
Идіть же! Проклятъ той, хто зъ васъ посміе
Не слухати мого глаголу!!

(Народъ почина розходитись).

Добре!
Скажу вамъ: добре, — сто разівъ скажу.
Неначе камінь зпавъ зъ души у мене!
Теперъ я весело піду на смерть!
Благословить васъ Богъ, Отецъ Небесний!
Молиться, діти! Вінъ, Отецъ нашъ милий,
Змилуеться надъ дітьми.

П е т р о.

Скажи, будь ласківъ, що се за новина?
Дивлюсь, и слухаю, й не втявъ нічого.
Дзвонили къ службі: пан-отець зъ народомъ
На ринці опинились! — Чи нова
Пеня настигла?

А н а с т а с і й.

Не дуже-то й нова.
Зібравъ-бувъ грошей я, и заплативъ
Жиду Овраму за святую службу,
Зъ умовою такою, щобъ сегодні
И завтра не було запрету. Вінъ
Оддавъ ключі; ударили у дзвінъ;
Избігся людъ; я службу-бувъ почавъ,
И, такъ якъ то законъ повеліває
Христови страсті споминать сегодні,

Взявъ плащаницю зъ олтаря й несу....
Якъ тутъ у двері жидъ и закричавъ:
За плащаницю треба особливе
Платити. Я ёму й кажу: змилуйся;
Я вже оддавъ тобі. Чого жъ ти пнешся?
Ти ворогъ Божий, жидъ, — не слідъ тобі
Ходить сюди, якъ служиться. А вінъ
Вхвативъ изъ рукъ у мене плащаницю
Й давай ії ирвати та тріпати....
Народъ не зтерпівъ, збивъ ёго изъ нігъ,
Вінъ закричавъ, побігъ изъ церкви, й прямо
До старости — жалітися на насъ.

СЦЕНА IV.

Зацвилиховській зъ жовнірами й жидъ Оврамъ прибігають.

Зацвилиховській.

А, ось-де вінъ, мурмило довгогривий!

Оврамъ.

Такъ, вінъ, вельможний пане! Вінъ, розбійникъ!
Вінъ, бунтовникъ! — Се утікать хотівъ!

Зацвилиховській.

Не утече, кабанъ. Гей, хлопці, швидче!
Гей, оступіть-лишень ёго шаблями!
Ось ми ёму дамо, якъ утікати!

Анастасій.

Не дўмавъ я й не дўмаю втікàти.

Оврамъ.

Ні, ні... Вельмòжний пàне, ні! — Вінъ брѐше.

Анастасій.

Язѝкъ жидівській брѐше. Що ви привелѝ
По одногò ватàгу цілу?

Зацвилихòвській.

Въ тюрьмў тебѐ узяти, врàжий рўській.

Анастасій.

Озьміть. И колѝ-бъ ви малў дитѝну
Прислàли взять менѐ, я все бъ сказàвъ:
Озьміть!

Зацвилихòвській.

Ачъ, дьяволове рўське сѐрце!
И не змінѝвсь въ лицѝ.

Анастасій.

Чогòжъ змінятись?
Ви дўмаете, стрàху завдалѝ,
Якъ васъ сюдѝ ватàга приплелàся;
А що казàвъ Христòсъ нашъ, якъ жидѝ
Прийшлѝ по Èго? Легіòни бъ цілі
Небѐснихъ Анголівъ явѝлись зрàзу,

Колй-бъ Я захотівъ. — Тимъ я скажу̀ вамъ,
Що прòти вàшого залìза въ мèне
Е оборòна й пòмічъ ще кріпчìша.
Пъять словъ сказàть, и дè-бъ взялàся пòмічъ...
И вся бъ ватàга вàша въ мить розбіглась.

Зацвилихòвській.

А що вінъ кàже се — сей хлопъ, шизмàтикъ?

Анастàсій.

Те я кажу̀, що лѝшні от-сі шàблі;
Вонѝ бъ менì нічòго не зробѝли,
Колѝ бъ я самъ не покорѝвсь.

Зацвилихòвській.

Мовчѝ?

Анастàсій.

Мовчàтиму.

Зацвилихòвській.

(Оврàмові).

Кажѝ ти, що вінъ діявъ?

Оврàмъ.

А якъ же, пàне! Чвàру піднімàвъ!
Испрàвді чвàру. Заплàтивъ вінъ грòші
За слу̀жбу... Алѐ въ іхъ ѐ полотѐнце,
Що на сей день ростѐлють середъ цèркви,
Та поспівàють трòхи, та усì
И лìзуть цілувàти. Вінъ же грòшей

Не давъ за се, та ухопи́въ. та й хо̀че
Нести́ посерѐдъ цѐркви розісла̀ти . . . .
А я стою̀ біля поро̀га й ба̀чу . . . .
И тільки він̀ъ на го̀лову напъя̀въ —
А я у цѐркву — гро̀ші, кажу̀, гро̀ші!
А су̀чий піпъ не то щобъ покорі́тись
Ще ла̀ятись, а людъ увѐсь на мѐне
Та такъ, що тро̀хи не забі́ли, па̀не.
Отъ спра̀вді, па̀не, тро̀хи не забі́ли!!

Анаста̀сій.

Ти брѐшешъ, жи́де!

Овра̀мъ.

Ні, то він̀ъ все брѐше;
А я такъ отъ-якъ пра̀вду говорю̀!
Вінъ зъ цѐркви вкравъ ёго̀: спита̀йте-лишъ!

Зацвилихо̀вській.

Укра̀въ? А? А?

(Анаста̀сій мовчи́ть).

Мовчи́ть, такъ ко̀риться. Ну, де жъ захова̀въ?

(Анаста̀сій мовчи́ть).

Кажи́, де дівъ те полотѐнце?

(Анаста̀сій мовчи́ть).

Кажѝ

(Бье ёго̀ по що̀ці).

Анастасій.

(Підставляе щоку).

Бий удруге.

(Зацвилиховській бье).

Чужестранець.

(Підходить).

Стревайте. Чи не гріхъ се такі вамъ
Такъ изнущатись? За-що ви бьетеся?
Мерзенному жиду, бачъ, захотілось
Поглумувати зъ хрестьянина! Ти, Оврамъ,
Чи якъ тебе зовуть, жидівська пика!
Скільки тобі за плащаницю грошей?

Оврамъ.

Та вже дасте хоча десятокъ злотихъ.

Чужестранець.

(Кида ему гроші).

Озьми хочъ двадцять, сучий синъ, падлюка!
Та й убірайся икъ чортамъ у пекло.

Оврамъ.

Ще й лаеться? *(тихо)* Такъ, справді, 20 злотихъ.

Зацвилиховській.

Що ти за чоловікъ!

Чужестранець.

Я прохожалий.

ЗАЦВИЛИХОВСЬКІЙ.

Се гàрно. Гей, сюдѝ-лишъ, хлòпці!
Озьмѝть-лишень от-сёго мацапỳру!

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

За що?

ЗАЦВИЛИХОВСЬКІЙ.

За те, що ти менѝ здаѐшся бѝсомъ.
Якъ подивѝтись на тебе, такъ тѝльки
Тобѝ йти по дворàхъ шматкѝвъ прохàти;
Слѝпий, кривий, обшàрпаний зъ одѐжі—
А грòші якъ полòву розсипàе!

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

(Підхòдить до ёго й покàзуе ёмỳ тѝхо щось похòже на листъ папѝру).

Не комезѝсь. Глядѝ....
Я зàвтра самъ до стàрости пѝдỳ.
Погàно глядитѐ ви своѝхъ рỳськихъ.
Идѝть собѝ, а я до ѝхъ пристàну.

ЗАЦВИЛИХОВСЬКІЙ.

А, дòбре, знàю. Розступѝться, хлòпці!

(до Анастàсія).

Идѝ собѝ хармàркати у цѐркву
Надъ полотѐнцемъ, якъ казàвъ Оврàмъ.

(Оврàму).

А ти, жидѝвська пѝка, щобъ не смѝвъ

Ти цілий тиждень докучати намъ,
Бо гроши отдалй тобі усі.

Оврамъ.

Твоя въ сімъ воля, мій вельможний пане.
Я бъ и не те, та сєе вамъ извістно....
Велйку пошлину за одкупъ правлють.
Ще тільки попрохавъ би щось васъ, пане,
Бачъ, завтра въ іхъ ажъ двічи зъ корогвами
Кругъ церкви ходять....
Такъ щобъ ище за корогвй що-небудь.

Чужестранець.

А скільки?

Зацвилиховській.

Якъ, жидівськая утроба!!
Стревай, отъ ми дамо тобі! Гей, хлопці!

Оврамъ.

Охъ, паночку! ой, лйшечко! простіть!...
Змйлуйтеся, не буду, я не буду...

Зацвилиховській.

Глядй, не дуже....

Оврамъ.

Ні, я такъ.... нічого....
И справді, такъ.... нічого.... я нічого....

Зацвилиховський.

Ачъ бісівъ жидъ, злякався!

(Тихо чужестранцеві).

Добре, добре.

(Пішли).

Анастасій.

Що ти не есть, чи зъ добрістью, чи зъ змисломъ,
Ти добре діло намъ зробивъ. Спасетъ
Тебе Господь! Теперъ, хто хоче, люде...
Збірайтеся. Ходімъ молитись Богу.

(Народъ збірается).

СЦЕНА V.

Герцикъ зъ товпою хлопцівъ.

Герцикъ.

Ні, братці, ні, се вже хочъ якъ, такъ ні!
Терпіте, коли хочте, я жъ... спасибі!
Хоча и пропаду, нехай же знае
И вінъ, якъ зачіпать мене.

Петро.

Що вінъ?

Одинъ зъ хлопцівъ.

Послухай, брате; що ти зробишъ крикомъ?
Почують...

Гѐрцикъ.

Що? Ти дýмаешъ, що я
Такий, якъ ви? Ні, брàтці, знàйте те,
Що бàтько мій полкòвникъ бувъ. Эгѐ!
Вінъ, бісівъ, що хібà? Аджѐ, я бàчу,
Вінъ дýма, що тепѐръ, якъ вже Лисѐнка
Немà, такъ вінъ що хòче, те и рòбить!
Ні, дрýже, стій! Ще я живий-здорòвий
На твою гòлову.

Де хто зъ нарòду.

Що, и тобі погàно?!

Гѐрцикъ.

О, трясця імъ! Погàно? Отъ! — Та імъ
Ще поганіше бýде. *(озирàецця кругòмъ)*.
Э! тутъ багàто васъ! Та все знакòмі,
Усі колись булѝ намъ приятелі.
Отò лихà година! Першъ якъ часто
Бувàло бàчились, якъ ще покійникъ
Отѐць живий бувъ, а тепѐръ забýли.

Одѝнъ зъ хлòпцівъ.

Ні, пàне. Вже за кòго, а за тѐбе головàми рідніші наложить!

Гѐрцикъ.

Ви знàете хто я?

Дрýгий зъ хлòпцівъ.

Панъ Гѐрцикъ.

Гѐрцикъ.

Мій бàтько вмеръ за васъ, якъ изъ покійнимъ
Лисèнкомъ ви хотіли піднимàтись,
Умèръ за всіхъ у мỳкахъ, у тортурахъ...
Не показàвши ні на кòго, все
Принявъ на сèбе, — ви жъ менè забỳли!

Одѝнъ зъ нарòду.

Его отèць бувъ дòбрий чоловікъ!

Другий.

Спасèная душà!

Одѝнъ зъ хлòпцівъ.

Ні, пàне-брàте, не забỳли. Що ти хòчешъ,
У всімъ тобі радніши послужѝти!

Гѐрцикъ.

Якòго ви ще лѝха не терпіли?
Ще якъ хібà зъ васъ вòрогъ не глумѝвсь?
Псу лỳчча честь, ніжъ кòжному изъ васъ!
Чогò жъ ждетè ви?

Анастàсій.

Бòжоі лàски!

Гѐрцикъ.

Богъ бàчить нàші біди, Богъ намъ бỳде
Помòшникомъ. Послỳхайте лишъ, брàтці:

Ви терпитѐ усі, а я нехо̀чу.
Изъ васъ глуму̀ються; ви імъ покі̀рні;
Я не такий! менѐ не зачіпа̀й!...
Послу̀хайте лишъ, товарищі̀. Вчо̀ра
Й менѐ зобідивъ ста̀роста проклятий:
Однявъ у мѐне зару̀чену дівку,
Лисѐнкову сестру̀, мою коха̀нку,
Однявъ и дѐржить въ сѐбе містъ паплюги.
Я бувъ хотівъ до сѐбе на весілля
Васъ кликать піс짜 святъ; а вінъ укра̀въ,
Вхатѝвъ іі, якъ вовкъ ягня̀, до сѐбе.
Почу̀вши, що Лисѐнка вже забйли,
Вінъ ду̀ма, що тепѐръ ёго̀ вже во̀ля
Згнуща̀тись надъ ёго̀ сімъѐю. Бра̀тці!
Бага̀то вамъ ляхѝ робйли лѝха;
Ви все терпіли — я терпіть не хо̀чу!
Піду̀ до ёго за̀разъ, та й убъю....
Убъю... От-симъ пісто̀лемъ встрѐлю! о̀т-якъ!!
Що після бу̀де, хай и бу̀де! Кра̀ще
Смерть, ніжъ така̀ недо̀ля и пору̀га!

Одѝнъ зъ хло̀пцівъ.

Молодѐць!

Дру̀гий.

До̀брий Гѐрцикъ чоловікъ!

Трѐтій.

Щйре сѐрце!

Четвѐртий.

Егò бàтько вмеръ за насъ!

Пъятий.

Вінъ сиротà!

Шòстий.

Сиротà! Бідний сиротà!

Сёмий.

Не дамò погибàти Гѐрцикові! Самì згѝнемо за ёго!

Одѝнъ зъ хлòпцівъ.

Краще смерть, ніжъ нарỳга, говорѝли дідѝ нàші.

(Нарòдъ турбỳеться; шумъ; шопотня̀).

Анастàсій.

Панъ Гѐрцикъ! На що ти людѐй турбỳешъ?
Схотівъ пропàсти самъ, такъ пропадàй.
Навіщо жъ ти підмòвлюешъ и дрỳгихъ!

Гѐрцикъ.

Пан-òче! . . .

Анастàсій.

Послỳхайте, міря̀не. Хто зъ васъ піде
За імъ, той бỳде вòрогъ христія̀нству,
И я по влàсті Богомъ менì дàнній,
Запрѐтъ на всіхъ кладỳ. Протѝ закòна
Такъ діяти. Тепѐръ святà-суббòта:

Тодѝ хотѝли въ цѐркву, — отъ и̇̀ мо̀жно!
Відпѐрта цѐрква. Що жъ ви стоітѐ?
Ходѝмо. *(повертàеться. Нарóдъ стоіть)*.

Г Ѐ Р Ц И К Ъ.

(Въ серцяхъ кѝдаецця до ёго).

Ти, мàбуть, зъівъ ляхѝвськихъ прочухàнівъ,
Ну, іжъ; ну, клàняйся імъ — вонѝ ще разъ
На щòцяхъ обірвўть тобѝ волòсья!...
Чогò жъ ти людѐй дòбрихъ звòдишъ, пòпе??

А Н А С Т А̀ С І Й.

Ходѝмо, дòбрі люде, швидче въ цѐркву,
Бо сòнечко звернўло вже на зàхідъ.

Г Ѐ Р Ц И К Ъ.

Стій, стій, не ворушѝсь! Я дамъ тобѝ!...

П Е Т Р Ò.

Семѐне, щò ти? Блекотѝ объівся!!
Говъ! Хлòпці! Що ви стоітѐ, безўмні!
Не бàчите, вінъ, мàбуть, одурѝвъ!
Свящѐнника!... Ахъ, бѝсівъ синъ анцѝхристъ!
Охъ, супостàть!! Рукà твоя проклàта
Посмѝла!!! *(нарóдъ оступà Гѐрцика)* Въяжѝть ёго!

Г Ѐ Р Ц И К Ъ.

Въязàть?! Ахъ ти, старà собàка!... Якъ?
Менѐ въязàть??... Кишкѝ тобѝ скорѝшъ

Я розвъяжу̀ шаблю̀кою сі̀ею,
Ніжъ ти до мѐне смі̀тимешъ торкну̀тись!!

(*Обма́хуе коло се́бе ша́блею*).

Стона̀дцять вамъ чортівъ! Гідки́ пога̀нці,
Підні̀жки недові̀рківъ, перѐвертні,
Ви, байстрюкѝ, жінòцькії підхвістки!
Іюди всі, Христа̀ продàли вдру̀ге!!
Вамъ всімъ, бачу̀, дать по деся̀тку злòтихъ,
Такъ ви хочъ зàразъ въ нѐхристі радні̀ші...
Чортъ зъ вами! (*Обертàеться назàдъ*)
Бу̀дьте ви прокля̀ті пò-вікъ
Одъ Бога! Хай забу̀де васъ, якъ ви
Егò забу̀ли! Йдіть собі на піч
Колò жінòкъ качàтись, от-тò ваше!
А я за сѐбе сам-одѝнъ ще спрàвлюсь...

Нарòдъ.

Семѐне! Брàте! Ми твої усі:
Робѝ изъ нàми що ти зхòчешъ, всю̀ди
Ведѝ насъ — впрàво, влі̀во, хоч-кудѝ,
На му̀ку, на смерть, въ пѐкло... Ми радні̀ші...
За ві̀ру православну, за родѝну!...

Анастàсій.

Семѐне Гѐрцику, утихомѝрься!
Послу̀хай-лишъ менѐ... Твоя̀ есть вòля
Хочъ ввàжишъ, хочъ не ввàжишъ, се якъ знаешъ,
Тільки послу̀хай...

Гѐрцикъ.

Що тамъ бу̀ду слу̀хать?
Небі̀сь, хочъ ти и піпъ, и святъ законъ
Толку̀ешъ, та я й самъ, що діять, знаю.

Анастасій.

Я знаю й вірю, дру̀же. Ти на мѐне
Розсѐрдився, та óвсі ду̀рно, дру̀же.
Хібà я ражу, щобъ ляхамъ корйтись,
Абò-що? Ні, Семѐне мій коханий!
Хай Богъ спаса: душà у мѐне ру̀ська.
И такъ менì на світі жити важко...
Такъ важко, брате, що огнѐнну му̀ку
У вічнімъ пѐклі я бъ радніщъ приняти,
Ніжъ му̀читись, на тѐе дивлючійся,
Якъ віра православная страждае,
И дòбрий нашъ нарòдъ біду̀е гірко...
Та тільки те, що все менì васъ жалко,
А жалко відтогò, що замісць вòлі й щастья,
Залучитѐ ви нòве бідуванпя!
Бо зъ чвари вашоі добрà не бу̀де;
Полòвлють тільки, та ще білше бу̀дуть
Тіснйти, отъ и все! А моя рада:
По моему̀, відправить до гетьмана
Хмельнйцького тихѐнько, и прохати,
Щобъ вінъ измйлувавсь приславъ намъ пòмічъ;
Бо ми вже страждемо не въ міру. Такъ!
Тоді-бъ ми вйслобонилися, вражихъ
Ляхівъ повигоняли бъ геть відсіль,

И то не такъ, якъ вигоняли другі,
Що переріжуть всіхъ, та перетòплють!
Спаси відъ сегò, Бòже! Гріхъ великий
Відплàчувать злочинцямъ по злодійски;
Бо намъ не пòмсти трèба, а слобòди.

Чужестрàнець.

Панъ гетьмàнъ вамъ поклòнъ свій посилàє,
И от-сèй листъ велѝть вамъ прочитàть.

(*Читá*).

«Дознàлись ми, що у Переяславі
Ляхѝ втісняють рỳськихъ, и що дòсі
Не вѝслобонились переяславці.
То-тѝмъ от-сè, кохані правослàвні,
Пьять тѝсячъ вiйська посилàю въ пòмічъ.
Повибивàвши всіхъ ляхівъ проклятихъ,
Укмісті зъ нàми слàвте, діти, Бòга
Що спасъ Свій людъ відъ тяжкоі недòлі».

Петрò.

Якъ?

Чужестрàнець.

Такъ.

(*Шумъ міжъ нарòдомъ*).

Гèрцикъ.

Вонѝ сегò не стòють, та й не хòчуть.

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

Готове військо: я єго привідця.
Увечері, якъ стане вже смеркати,
Й католики въ костелъ свій изберуться,
Намітте кожний домъ, де ляхъ живе,
Ударте въ дзвінъ и ріжте супостатівъ;
А ми, почувши, явимось заразъ,
Оступимо кругомъ весь Переяславъ,
И ні одна проклятая душа
Не вихопиться відсіля изъ пекла.
Уранці всі ви будете слободні,
И день святий великъ-день буде двічі
Святішъ для насъ: уміста зъ воскресеннямъ
Христовимъ ми святитимемо й наше
Зъ пекельноі неволі визволення.
Уранці всі ми будемъ христіяне,
Увечері сёгодні будемъ звірі.
Щобъ шани изъ ляхівъ не дать нікому,
Щобъ ні-единий не утікъ відъ смерти,
Катуйте іхъ; маненька дітвора
Щобъ испеклась у поломы сёгодні...
Щобъ завтра не було тутъ ляцького и духу:
Бо такъ велить вамъ панъ вельможний гетьманъ!

ВСІ.

Смерть католикамъ! Смерть імъ, супостатамъ!
Весь рідъ скоренимо!

ЧУЖЕСТРАНЕЦЬ.

Не дуже-то гвалтуйте, щобъ не вчули.

Ти, Гѐрцику, вернѐшъ свою̀ коха̀нку;
А ти, роззя̀во, свою̀ ма̀тіръ. Всімъ
Розва̀га бу̀де вра̀нці.

П е т р ò.

Хто ти,
Кумѐдний чоловікъ! Скажѝ, будь ла̀сківъ,
Нашъ визволѝтелю — хто ти такий?

Чужестра̀нець.

Лисѐнко!

(*Усі зъ крѝкомъ до ёго кѝдаються; розпро̀си, шумъ, гвалтъ*).

Тѝхше, тѝхше!

Г о л о с а̀.

Якъ? Що? Хіба̀ вже мѐртві устаю̀ть?
Коха̀ний, мѝлий ба̀тьку! Визволѝтель!
Чи-ма̀буть се брехня̀, що вра̀жні ляхѝ
Тебѐ убѝли? Ні, увесь на ра̀нахъ! Пра̀вда!
Чи ти живий, чи ти воскрѐсъ изъ мѐртвихъ?
Мана̀! Мана̀!!

Л и с ѐ н к о.

Ні, не мана̀ — Лисѐнко, лю̀ду до̀брий!
Лисѐнко я... Вамъ чу̀дно, дѝвно ба̀чить
Менѐ зъ трунѝ уста̀вшого? Вамъ стра̀шно
Мерця̀ живѝмъ угля̀діть! Не диву̀йтесь,
Що для Свого̀ наро̀да Милосѐрдний
Госпо̀дь творѝть такії дѝвні дѝва.

Я знàю, брàтці, рознеслàся чу̀тка,
Що вороги̂ Лисѐнка доконàли,
Закатувàли гòлодомъ въ темни̂ці;
Що обомлі̂лі ру̀ки вже не въ мòчі
Висми̂кувать серця̀ у іхъ; що нòги,
Швидкі̀ на іхъ поги̂бель и мучѐння,
Вже не піднімуться, и що однà
Душà ёгò безси̂льна, дивлючи̂ся
На гі̂рку дòлю ми̂лоі роди̂ни,
Літà надъ нѐю сòколомъ по хмàрахъ,
И, бачучи̂ братівське ли̂хо, стòгне,
И дàромъ поривàеться, якъ фи̂ля —
Що по Дніпру̀ въ негòду похожàе,
Клекòче, рвѐться, си̂вимъ пи̂ломъ хли̂ська,
Хотіла бъ нàче бѐрегъ весь зали̂ти,
И ви̂хопитись изъ стри̂жня не му̀сить . . .
Такъ, братці, такъ; ся чу̀тка дуже пѐвна.
Я спрàвді вже мертвѐць: я вмеръ для миру
И для себѐ Вже я не чоловікъ;
Вже я не той Лисѐнко, що міжъ вàми
Коли̂сь найлі̂пшимъ козакòмъ здавàвся,
Й поперѐдъ жвàвоі кравчи̂ни жàхомъ
На коню воронòму вигравàвъ . . . .
Тогò Лисѐнка вже немà . . . Зостàвся
Які̂йсь калі̂ка, хвòрий, переби̂тий,
Якъ дѐрево підру̀блене . . . Отъ той,
Що называеться Лисѐнкомъ. Чу̀до,
Опу̀дало — шульпі̂къ лякàти стовбъ,
Потру̀хлий: отъ тепѐръ Лисѐнко вашъ!
Такъ, брàтці, — я вже вмеръ. Се тінь моя

Пришла до васъ, свій рідний Переяславъ
Кохаючи, спасти своіхъ братівъ:
Тобі, Семене, узвернуть коханку;
Тобі — твою бещасну матіръ; церковь
И Божу службу для тебе, пан-оче:
Усімъ оддать худобу и слободу,
И відомстити ворогамъ за смерть,
Такъ відомстить, щобъ черезъ двісті роківъ
Іхъ правнуки Лисенка споминали . . . .

ПЕТРО.

Такъ, вінъ! Лисенко вінъ! Лисенко нашъ!!
Якъ се тебе я непризнавъ и досі?

ГЕРЦИКЪ.

Мій брате!

ОДІНЪ ЗЪ НАРОДУ.

Скажи жъ намъ, якъ ти вінзволився?

ЛИСЕНКО.

Черезъ Господню помічъ. Вишневецькій,
Не переспоривши мене у мукахъ,
Що вінъ и я вигадували різно
Я на ляхівъ, а вінъ на руськихъ, хитро
Хотівъ мене излапать, и миритись
Бувъ-захотівъ . . . А я собі на думці . . .
Ми вмовилися дати війську пильгу
На місяць. Я жъ тимъ часомъ намогався
Убратись у Немирівъ . . . Ажъ на лихо

Вони самі й надъ насъ булй лукàвішъ!...
Увосени стоявъ я нишкомъ зъ лàгремъ,
Якъ гулькъ! о-північи менè збудили
Якісь крики... Прочупявся я й бàчу:
Стоять ляхй изъ гòлими шаблями.
Я ухопивъ шаблюку, и рішився
Хочъ и пропàсти, такъ щобъ не безъ слàви.
От-тут-то, брàтці, я рукй избàвивсь
И òка прàвого, и сі шрамй
Скрізь по лицю зостàлись зъ тòі нòчі...
Я бився, якъ скажèний вовкъ; однàче
Менè звъязàли й повезлй въ Немирівъ...
Ажъ затрусився Вишневèцькій, якъ
Изблизьку подивився на Лисèнка!
Велівъ вестй менè зарàзъ въ тортури...
Менè пеклй, сікли, обідві нòги
Гарячими залізами зковàли,
И кинули у лёхъ, щобъ зъ пацюкàми
Та зъ жàбами голòдну смерть приняти.
Вже сёмий день изхòдивъ — я лежàвъ,
Охлялий, хвòрий, слабий... лèдве-лèдве
Душà у тілі, й смèрти дожидàвся...
Якъ тутъ мої голінні гайдамàки
Въ Немирівъ увірвàлись. Гòре й лихо
Настигло на ляхівъ! Панъ Вишневèцькій
Мерщі утікъ. Котрі ляхй поспіли,
Пішлй за имъ; котрі зостàлись тамъ
У пòломы та у залізахъ гйбли...
Почувши мою дòлю, гайдамàки
Менè мерщі вислобонили. Брàтці!

Багàцько лùха я ляхàмъ подіяв,
Багàцько християнськихъ городівъ
Повизволялись черезъ мèне . . .
А рідний Переяславъ мій . . . Остàнній
Може разъ надъ вòрогомъ потішусь,
Нехáй же разъ сей бỳде за родùну!
Сегòдні ввечері ви всі слобòдні:
Пъять тùсячъ вíйська вамъ прийшлò на пòмічъ,
Пъять тùсячъ, брàтці! Тільки зъ тимъ варỳнкомъ,
Щобъ ні-однà душà зъ васъ не посміла
Надъ вòрогомъ измùлуватись! Въ сèрце
Тому ніжъ гòстрий, хто жалỳе сèрцемъ
Католиківъ! Удèсятеро імъ
Відплàтимо за нàші біди! . . . Смèрти
Імъ мàло! Брàтці! Бòлісти и лùха,
Скільки іхъ è на світі, зберемò
На супостàтські гòлови треклятихъ! . . .
Хто вùгада силнішую нарỳгу
Надъ недовірками, томỳ більшъ чèсти!
Той бỳде пèрший поміжъ козакàми! . . .

Голоса.

1-й.

Кісткù імъ потрощùмъ!

2-й.

Огнèмъ палùть!

3-й.

Въ багні топùть!

4-й.

Всіхъ до-горй ногàми перевінать!

Анастàсій.

Лисèнко! Ось-лишъ розкажỳ тобі
Я прйказку.

Лисèнко.

Абй булà корòтка!

Анастàсій.

Корòтка. Бувъ собі отèць изъ сйномъ.
Синъ, нà лихо ёмỳ, бувъ непокірний,
И все грубйвъ прòти отця, й не слỳхавъ;
Однàче дòбрий батько все терпівъ,
Все одбувàвъ, и бувъ до ёго дòбрий.
Разъ синъ вèльми нашкòдивъ у господі:
Тоді отèць розсèрдивсь, та й прогнàвъ
Дитя своè изъ дому. Синъ пішòвъ;
И тільки вийшовъ изъ рідного двòра
Пришлось ёмỳ итй черезъ рікỳ....
Містъ розломàла пòловідь. Нашъ хлòпець
Пішòвъ у бродъ, як-ось попàвъ у яму,
И топне... Бàчучи те батько,
Зъ вікнà, та до ёгò — по сàму шйю
Ускòчивъ въ воду й вйтягнувъ ёгò.
Щожъ синъ? На дрỳгий день, містъ дяки,
Бивъ батька!... Ну, скажй жъ, будь лàсківъ,
Що батько зъ сйномъ мỳсить изробйти?

Лисѐнко.

Що? Батько хай покѝне злòго сѝна
И проженѐ на віки изъ госпòди.
А ти, пан-òче, хочъ и замовчѝ;
Бо бàчиться, чогò ти хòчешъ...

Анастàсій.

Дòбре.
Ти кàжешъ замовчѝ; однàче, батько
По твòему покѝнуть сѝна мỳсить.
Такъ знàй же, сѝну, знàй й ти, люду дòбрий,
Що батько есть Госпòдь нашъ милосѐрдний,
А непокірливе дитѝ — Лисѐнко;
Бо Вінъ въ Святімъ Своімъ Писàні кàже;
Не діять лѝха й вòрогу лихòму.
Ти знàешъ се; однàче, скільки крові,
Не тільки вѝнноі — такòі скільки,
Котрà колѝсь покỳту перевàжить,
Скільки пролѝвъ ти? Богъ усѐ терпівъ
Терпівъ, покѝ Его святàя вòля
Терпіть волі́ла, ждавъ, щобъ ти одỳмавсь;
Ти не одумàвсь — Богъ тебѐ зкарàвъ,
Оддàвъ тебѐ прилю́тимъ ворогàмъ,
Однявъ у тѐбе рỳку, òко, тіло
Твоѐ лешѝвъ, що би душа спасалàся;
И впъять зласкàвивсь, якъ надъ сѝномъ батько;
Одъ смѐрти вѝзволивъ, изъ пѐкла вѝнісъ
Всемі́цною деснѝцею Своѐю...
Що мỳсишъ ти робѝть? Гарячимъ сѐрцемъ,

Молйтвою та дòбрими ділàми
Принèсти Бòгу дя̀ку... Ти жъ що рòбишъ?
Ти бъешъ Егò. Бо знàешъ, що Спасйтель
Сказàвъ: усè, що рòбишъ ти для брàта,
Ти рòбишъ для Егò — добрò чи лйхо.
А братъ твій ляхъ, такий же, якъ и рỳській;
Все чоловікъ, все Бòжа тварь такàя жъ...
И вамъ усімъ не гріхъ такй? Госпòдь
Почỳвъ молйтви вàші и нещàстя,
Послàвъ до васъ Своѝ святỳю пòмічъ,
А ви зарàзъ, містъ дяки, прòти вòлі
Егò йдетè! Велйкий гріхъ вамъ, діти;
Велйкий гріхъ!... Колй ви хòчте щастя
И визволѐння мйлій Украіні,
Такъ дійте вгòдне Богу, а не бісу...

Лисѐнко.

(Берè Анастàсія за рỳку и обертàе до цѐркви).

Он-бàчишъ цѐрківка твоя̀, пан-òче;
Идй тудй молйтися за насъ.

(Берé у Гéрцика шàблю).

Однà душà посмій ёгò послỳхать
Всю гòлову мічемъ симъ потрощỳ!...
Не дỳрно я прийшòвъ васъ визволя̀ти,
Не дỳрно шля̀вся перѐодягнỳтий,
Не дỳрно вйпрохавъ въ гетьмана пòмічъ:
Усè жъ для васъ, усè за васъ... Такъ знàйте жъ,
Що я старший надъ вàми! Смерть и лйхо

Усімъ ляхàмъ! И мало-мало хто
Изъ васъ не такъ — усіхъ зарàзъ покйну!

Нарòдъ.

Що ти прикàзуешъ, ми те и зрòбимъ!

Анастàсій.

Не погублàйте своіхъ душъ за пòмсту!

Лисèнко.

Не погублàйте своèі родйни!

Анастàсій.

Послýхайте — Госпòдь васъ покарàе!

Лисèнко.

Колй не такъ — усіхъ покйну зàразъ!

Анастàсій.

У цèркву, брàтці! День велйкъ сёгòдні!
Хай прòклятъ бýде той, хто злимъ жадàннямъ
День смèрти Бога-Спàса закаляе!...

(Йдé, за імъ ніхтó; Лисéнко йде у дрýгу стóрону, за імъ усі).

ХОРЪ.

Хоръ усіхъ.

Та вже засвітйла зорà веснянà!
Ущýхнули крйги на рідній ріцці;

И зòлотомъ ся горі-цвітъ по луцì;
И стàли понỳріи нèтрі вдягàтись;
И стàли къ леицйннику бджòли збірàтись;
И звìрья граè, и птàшсьтво співàе;
И кòникъ дорòжку, ржучй, починàе:
Всімъ рàдощи й щàстя звістйла веснà
И щàстя не мàе Вкраìна однà!
Вкраìно! Вкраìно! Такà твоя дòля!
Забỳли тебè ратувàть изъ невòлі!
Забỳли сусìди и дìти родйни;
Чи й Ти, мйлий Боже, забỳвъ Украìну!

Хоръ хлòпцівъ.

Дівчàта-небожàточка
Не чỳете веснй?
Чомỳ ви не співàете,
Не вòдите танкìвъ?
Чомỳ ви не квічàсте
Чорнявихъ кісъ своìхъ?
Чи хòчете співàночки
Щобъ ми вамъ почалй?
Чи хòчете вінòчечки
Щобъ ми вамъ заплелй?

Хоръ дівчàтъ.

Не трèба подарỳночківъ;
Готỳемъ іхъ для васъ.
Ой знàемъ ми співàночки,
Ой è у насъ вінкй!
Испèршу лишъ родйноньці

Ви воленьку верніть;
Испершу чужестраньцівъ ви
Зъ родини проженіть.
Тоді приходьте гратися
Изъ нами на луку;
И кожному дівчиноньна
Співанку заспіва,
И кожного коханочка
Квітками заквітча!

Хоръ усіхъ.

Снігъ спорнвъ зъ землею: мовчи ти земле!
Не страшно мені тепёръ сонце твое!
А сонце почуло й снігъ ростопило,
И землю квітками й зіллямъ зкрасило.
И ти, ворогъ пишний, на насъ такъ казавъ;
И Бога, безумний, на сміхъ підиймавъ;
А Богъ насъ послухавъ — и судъ твій настигъ;
И ти передъ Богомъ ростанешъ якъ снігъ!

СЦЕНА VI.

Лисенко виходить, Марина біжить до его.

Марина.

Де вінъ? Де вінъ?

Лисенко.

Тутъ, сестро, тутъ.
Дивись на его, коли ще признаешъ...

Моя̀ бещàсниця! Моя̀ голу̀бка!
У шпòнахъ въ ря̀бця... Охъ, моя̀ милèнька!

(Цілу́е ii).

Марѝна.

Мій Божоньку! Чи се ще ти, мій брàте!
Калìка, стàрець!! Охъ, моя̀ головка!...

(Припадá ёмý до грудéй).

Лисѐнко.

Не приторкàйся, сèстронько, лицèмъ
Икъ моімъ грỳдямъ: ляцькі кỳлі щòки
Тобі замỳлють... Кòсті вийшли зъ мнясомъ
Лицѐ твоѐ білѐнькее надàвлють...

Марѝна.

Дозвòль, мій брàте! Чи не смиють слёзи
Шрамівъ твоіхъ... Губàми вѝсмокчу
Весь гній изъ ранъ тобі... Охъ, Боже!
Не мàе òка!... О, мій брàте любий!
Хочъ би однò у мèне мòжно вѝрвать
И вставити тобі! Я бъ булà радніша...

Лисѐнко.

О, не кажѝ сёгò!... Не плачъ, мій àнголь...
Бо швѝдко й я не втѐрплю и заплàчу...

Марѝна.

Мій брàте!!! *(плáче).*

Лисѐнко.

Не плачъ же, сѐстро! хочъ тепѐръ не плачъ:
Бо плàкать ніколи. Я на часи̂нку
Зійшòвся тутъ зъ тобòю. Трѐба діло
Налàгодить...

Марйна.

О, знàю, знàю сѐрце!
Щобъ ворогй тебѐ не назарйли.
О, я тебѐ зховàю!

Лисѐнко.

Ні, сестрйцю!
Не объ схòванні річъ... Тебѐ зъ невòлі,
Зъ позòра вйзволить, и цілий гòродъ
Зъ підъ бусурмàнськоі кормйги. Отъ
Чогò прийшòвъ сюдà я. Врàнці бỳдемъ
Ми вже на вòлі. Ввѐчері сьогòдні
Ні òдинъ ляхъ відъ кàри не втечѐ...
Рі̂зати, пектй,
Знущàтись, наругàтись надъ ляхàми
Ми бỳдемъ усю ніч. Твомỳ злодію
Такỳ вже кàру вйгадаемъ вкỳпі,
Що й чортъ злякàеться... Чогò жъ ти, сѐстро,
Поблідла такъ? Чогò ти затрусйлась?
Эй, бàба, бàба! Що то вже за рідъ
Жинòчій вашъ! Ну, дòбре: тимъ, сестрйцю,
От-сѐ тебѐ я вйкликавъ, щобъ чàсомъ
Чогò й тобі у чвàрі не зробйли.

Побіжимò мерщі къ Дніпрỳ до мèне:
Тамъ я тебè сховàю... Чомъ ти блìда?
Не бійсь!... Тамъ знàйдешь ти свогò Семèна.

МАРЙНА.

Якъ, зàразъ?!

ЛИСÉНКО.

Зàразъ, зàразъ. А! тепèръ я бàчу,
Чогò жахнỳлась ти! Ти приглядìлась,
Що въ мèне прàвоі рукй немà;
И що колй твій злòдій навздогінъ
Пошлè по тèбе, я не въ сйлі бỳду
Оборонйть тебè. О, ні, кохàна!
Не дасть ще лівая ганьбй. А хочъ и ліву
Згублю — у зỳби застромлю шаблюку,
А все-таки сестрй не дамъ въ потàлу.

МАРЙНА.

Брàте, брàте!...

ЛИСЁНКО.

А-нỳ тебè! Ходімо швйдче...

МАРЙНА.

Мій брàтоньку! Убнй менè, заріжъ;
Я не підỳ зъ тобòю.

ЛИСЁНКО.

Що се, сèстро?!

МАРЙНА.

Семѐна я нікòли не любѝла.
Тобі сказàли дỳрно, що и дòсі
Я убиваюся за імъ душèю.
Тобі сказàли, що я поневòлі
Живỳ у старòсти; що вінъ менè
Укрàвъ, однявъ... Охъ, брàте мій! Для чòго
Не тріснуть груди въ мèне, щобъ зъ послідні̀мъ
Дихàннямъ вилетіло страшнè слòво!!...
Бий, ріжъ менè — я старòсту люблю̀.
Бий, ріжъ менè — я по любві до ёго,
Щобъ відвязàтись одъ Семèна, перейшлà...
Я, рòдомъ рỳська, ляха недовірка
Якъ дỳшу полюбѝла, и за ёго
Радні̀ша йти на смерть, на катувàння!

ЛИСЁНКО.

Ти?

МАРЙНА.

Я.

ЛИСЁНКО.

Моя сестра?

МАРЙНА.

Твоя сестрà.

ЛИСЁНКО.

Лисèнкова?

МАРИНА.

Лисѐнкова сестрà.

ЛИСЁНКО.

Идй за мнòю.

МАРИНА.

Не пiдỳ.

ЛИСЁНКО.

Не пiдешъ??

МАРИНА.

Нi, не пiдỳ.

ЛИСЁНКО.

Такъ я и сйлою
Озьмỳ тебѐ; заставлю позабỳти ляха
Своѓò; заставлю вийти за Семѐна.

МАРИНА.

Шкодà, мiй брате, сйлою не òзьмешъ.

ЛИСЁНКО.

Чомъ?

МАРИНА.

Першъ, пiжъ ти менѐ изъ мiста здвйнешъ,
Я крòвъю росплйнусь передъ тобòю!

ЛИСЁНКО.

Ахъ, ти, змiя!! Ти ще менѐ лякàти?!...
Идй, кажỳ тобi, зо мнòю зàразъ!

Марйна.

Я вже тобі сказала, не піду.

Лисенко.

Такъ я тебе убъю на от-сімъ місті!

Марйна.

Бий. Вбить себе я дамся; тільки
Итй въ неволю — ні.

Лисенко.

Охъ, ти, паплюга!
Такъ се тобі у козаківъ неволя,
А у ляхівъ такъ воля?!

Марйна.

Такъ!
Мені и воля и слобода зъ милимъ...
Я вже тобі сказала разъ, мій брате,
Що не насилно затягнувъ мене
До себе староста; що я сама
Злюбилась зъ імъ. Та ти бъ такй подумавъ:
Колй бъ исправді вінъ мене въ неволі
Державъ, якъ полюбовницю свою,
Чи я бъ от-се до тебе вийшла?... Вінъ би
Такъ и глядівъ за мною, куда бъ я
Ні повернулась. Я молода ёго,
Не полюбовниця; у мене досить
Ще е душі на се. Ти дуже мало

Пізна̀въ свою̀ сестру̀... Ні, бра̀те! Першъ
Обня̀въ би вінъ моѐ холо̀дне тіло,
Ніжъ взявъ за тѐплу ру̀ку, колѝ бъ такъ
Якъ полюбо̀вницю схотівъ нелюбий
Менѐ держа̀ти біля сѐбе... Вінъ
Менѐ не сѝлувавъ — сама̀ проха̀лась,
Щобъ защитѝвъ одъ Гѐрцика менѐ,
Колѝ бъ ти не прийшо̀въ сюда̀ зъ ляха̀ми
За прѐжні розплатѝтись, чѐснимъ шлюбомъ
Ми бъ спарува̀лись після святъ. Тепѐра
Вже намъ не жѝти на̀ світі уку̀пі...
Якъ вірна заручѐна ляжу зъ імъ
Въ одній могѝлі.

Л и с ѐ н к о.

Га̀спидъ! Дья̀волъ!
Не ляжешъ зъ імъ въ одній могѝлі! За̀разъ
Мічѐмъ тобі я гру̀ди рознесу̀;
Его̀ жъ живо̀го зпечемо̀ ура̀нці...
Здиха̀й!! *(замахуеться на неі шаблею и, бачучи, що вона сміло стоіть и ні-трошки не ворушиться, остановивсь).*

Ти не боішся смѐрти??

М а р ѝ н а.

Не боюсь.

Л и с ѐ н к о.

Ну, ти Лисѐнкова сестра̀!

Марйна.

Егò.

Лисѐнко.

Ти скàжешъ полюбòвнику своmŷ,
Ти все ёмŷ повідаешъ зарàні
И візволишъ ёгò відъ смèрти?...

Марйна.

Ні,
Сёгò не бŷде! Визволять відъ смèрти
Не бŷду я ляхівъ. Святŷю пòмсту
Моіхъ братівъ не зрàжу я. Я рŷська!
За глŷми, за нарŷгу, за невòлю,
За кровъ, за слёзи рідипхъ ти прийшòвъ
Изъ ворогàми розплатиться глŷмомъ,
Нарŷгою, невòлею и кровъю;
Прийшòвъ защитить одъ посміху віру;
Зменьшйти рідпихъ гòря; изъ родйни
Сміттѝ чужèе вімести... Багàто
Терпіла й тèрпить бідная родйна!
Якъ грішпиківъ у пèклі дъяволи —
Катŷють насъ катòлики... Алè
Госпòдь рішйвъ — родйна слобонйться,
И ляцька кровъ изъ нèі ріднy змйе...
Охъ, брàте мій! душà ще въ мèне рŷська,
И рŷське лйхо дŷже, дŷже сèрце
Мені ворŷшить... Ти за се не бійся!
Не зрàжу васъ; не тільки що не зрàжу,

Того̀, ко̀трого я люблю якъ ду̀шу,
Якъ Бо̀жий світъ, якъ, бра̀тіку, тебѐ
Я не спасу̀ ёго̀! Я нѝшкомъ не скажу̀
Ему̀ — біжѝ: тебѐ убѝти хо̀чуть...
Сама̀ вамъ помага̀тиму. Не ду̀рно
Къ ёму̀ прихо̀дивъ панъ Зацвилихо̀вській
И щось каза̀въ щобъ вінъ берігся! Мо̀же
Вінъ помічà; бо щось вже турбува̀вся
Почу̀вши, що наро̀дъ чого̀сь стовпля̀вся...
Я відведу̀ ёго̀ одъ стережѐння;
Я заведу̀ ёго̀ сюда̀, якъ смѐркне,
Й сама̀ тобі коха̀нця переда̀мъ!...
И вку̀пі зъ імъ, обня̀вшись кріпко, кріпко —
Підъ бра̀тниною ша̀блею загѝну...

Лисе́нко.

Якъ смѐркнеться й почну̀ть дзвонѝть въ костѐли
Щобъ ти була̀ зъ імъ ту̀та, й дожида̀лась.

Марйна.

Бу̀ду.

Лисе́нко.

Та ти изра̀дишъ?...

Марйна.

Ні, не зра̀жу!

Лисе́нко.

До̀бре.
Будь про̀клята одъ мѐне и одъ Бо̀га!!!

(Обо̀е вихо̀дять).

ХОРЪ

Пéрша половѝна.

Слàвимъ велѝкую сѝлу кохàння,
Чỳдне й предѝвне твоè панувàння
Нàдъ усè Ти на свѝті сильнішъ!
Те, що и дòля самà розлучàе,
Те, що натỳра забороняе
Ти парỳешъ до кỳпи й мирѝшъ.

Дрỳга половѝна.

Слàвимъ велѝку любòвъ до родѝни!
Ти зогрівàешъ те сèрце, що стѝне,
Холодѝшъ, що палà чимъ другѝмъ!
Ти розривàешъ, що дòля звязуе;
Нівечишъ те, що натỳра вкáзуе;
Приязнèе ти рòбишъ гидкѝмъ.

Пéрша половѝна.

Сèрце кохàннямъ въ неі загорілось,
Все вонó зъ мѝлимъ своімъ ростопѝлось;
Нерозрѝвнее вічне кохàння ёгò.

Дрỳга половѝна.

Меня «родѝна» для неі не новèе
Сèрце въ неі рỳськее, а не чужèе:
Родѝна жъ для рỳського вѝшче всёгò.

СЦЕНА VII.

Ніч.

Марѝна и стàроста идỳть.

Стàроста.

Колѝ бъ не твоѝ чòрні òчі, дівко,
Що такъ на мèне глядючѝ любòнь
Ажъ тягнуть за собòю, побожỳсь
Всімà святѝми, не поплівсь би дỳрно
Сюдà я. Люде нàші въ цèркву йдỳть,
А стàроста, що влітку не видàли
Нікòли пішого, блукàє ніччю
По ỳлицяхъ!... Кудà менè ведèшъ?

Марѝна.

Сюдà. Бачъ, ти казàвъ, що менè любишъ,
А вже й пеняєшъ!

Стàроста.

Сèрце ти моè!...
Хочъ би у річку ти менè велà,
Я бъ и тудà раднішъ! Алè, скажи бо,
Що ти задỳмала от-сè такèе?

Марѝна.

Послỳхай, мій Францѝшку: ажъ ти пòлякъ?

Стàроста.

Я твій кохàний, молодѝй...

МАРЙНА.

Э, ні!
Кажй мені що я въ тебè питàю.
Ти пòлякъ?

СТÀРОСТА.

Нàщо споминàти те,
Що я раднішъ бувъ самъ забỳти чàсомъ?

МАРЙНА.

Ти пòлякъ, а я рỳська.

СТÀРОСТА.

Охъ, не рви
Ти могò сèрця бідного!... Що хòчешъ
Просѝ менè, кажй мені... Алè
От-сè що ти вигàдуешъ?... Марйно!!

МАРЙНА.

Рỳська!

СТÀРОСТА.

Ти àнголь Бòжий, зъ нèба
Злетівший, рỳська для нарòду тільки,
Якъ я для ёгò пòлякъ: а міжъ нàми
Немàе різниці. Ми дрỳжка дрỳжку
Не стàнемъ попрікàти. Нàші дỳші
Однà передъ другòю, якъ пèредъ Бòгомъ.
Я знàю, що ти вірно менè любишъ,
Якъ я люблю тебè: отъ зъ насъ и гòді!

Марйна.

Ти менѐ лю̀бишъ! Я люблю̀ тебѐ!
Однѝче, все ти по̀лякъ, а я ру̀ська.
Ти менѐ лю̀бишъ, якъ и я тебѐ!
Хібà се намъ що нѐбудь запевняе?...
Та хто менѐ запѐвнить, що словàми
Ласкàвими году̀ючи менѐ,
Ти не ховàешъ въ сѐрці злòі ду̀мки?...
Ти, мòже, хòчешъ обманѝть менѐ,
Погрàтись, якъ изъ дівкою простòю,
А пòтімъ поглумѝтись и прогнàти!...
А мòже що и гірше... Хто запѐвнить
Тебѐ у тімъ, що я одно̀ю
Рукòю обіймàючи тебѐ,
Тимъ часомъ дру̀гою не вихопляю
Ножà изъ пàзухи... И мòже въ чàрці,
Що колѝ піднесу̀ тобі зъ винòмъ,
Усйпані отру̀і... Спать безъ ляку
Не му̀сишъ ти, колѝ у òдній хàті,
Підъ òдной стріхою зъ тобòю, спить
Душà вкраінська! Ти на сѐбе скàжешъ:
Я такъ божѝвся, колѝ ій казàвъ
Якъ я і̀ кохàю, такъ по щòцяхъ
Лилѝся слѐзи, я кохàю вірно....
Хібà слезàмъ, та клятьбамъ му̀сить вірить
Одъ полякa вкраінець?? Де, скажѝ,
Зостàлась на Вкраіні однà цѐрква
Дѐ-бъ ляхъ изъ ру̀ськимъ не клялѝся ду̀рно,
Обмàнюючи Бòга и себѐ?...

Скільки разівъ, цілуючи вкраінця,
Для ёгò гибели полякъ изготувлявъ?...
Ви вміете и плàкать и божитись,
И ради стать на вколюшки, и Бòга
Призвàти дурно, тільки бъ вòрога
Лукàво обманити й загубити....
Чи не погибло ціле військо нàше,
А вслідъ за імъ увесь нарòдъ нашъ бідний,
Якъ клятьбами, божінням и слізàми
Опутали Острянийцю ляхи?...
Съ тиі години кòжний поцілунокъ,
Що ляхъ вкраінцеві дае, похòжий
На той, що Йуда Гòсподу давàвъ...
Дармà и клятьби й злèзи! Я не вірю
Твоімъ слезàмъ и клятьбамъ! Ти на мèне:
Вонà божилась, скàжешъ, такъ по щòцяхъ
Іі лилися слèзи; ні, вонà
Менè кохàе вірно... А хібà
Якъ руські, такъ ляхамъ и не платили
Тимъ, чимъ ляхи іхъ жàлували? Слèзи
И клятьби руського для ляха тежъ.
Що клятьби й слèзи ляха для сёгò...
Хібà Лисèнко, той Лисèнко сàмий,
Що ви недàвно тільки перестàли
Лякàтись, вінъ, кажу, хібà не клявся
Й не плàкавъ перèдъ вàми для тогò,
Щобъ лучче погубляти васъ? Лисèнко
Робивъ зъ ляхàми те, що й думать стрàшно:
А я Лисèнкова сестрà!!... Францишку!
Чи чуешъ? *я Лисèнкова сестрà.*

Старосте.

Марйно!

Марйна.

Поглядй на гòродъ
От-сéй. Чи такъ вінъ устрівàвъ велйкъ-день
Перше, ніжъ лихà годйна напеслà
Васъ, злòдіивъ....

Староста.

Марйно! мйла, люба!!
Колй хочъ трòхи ти менè кохàешъ,
Змйлуйся, не нагàдуй; хочъ и мỳсишъ
Нагàдувать: я не одйнъ въ сімъ вйненъ.
Не я старшйй; не нарікàй на мèне
Одногò....

Марйна.

Ти въ сімъ вйненъ, ти въ сімъ вйненъ!
Бо ти старшйй у всімъ Переяслàві.
Про те въ Переяслàві жидовà
На òдкупі цèркви святіи дèржить,
Ксёндзй на людяхъ ìздють до костèлу,
И кòжний день десятки неповйннихъ
Въ тортỳрахъ, або зъ гòлоду здихàютъ....
Весь Перейславъ страждà и бідỳе,
А ти старшйй у всімъ Переяслàві!!!

Староста.

(Кйдаеться на вкòлюшки).

Марйно, пошанỳй!...

МАРИНА.

Ви шанували
Нещасних руськіхъ, якъ у васъ прохались?
Пошанувавъ сёгодні ти ту жінку,
Що привели до тебе? И за те,
Що бідна нишкомъ напекла пасокъ
Ти на три дні її заперъ у лёхъ...
На три дні празниківъ!... Пошанувавъ!!

СТАРОСТА.

Марино! Лихо!...
Біда мені! Морозъ дере!... Пусти!
Пусти... ходімо швидче!...

МАРИНА.

Стій, Францишку!
Ще я тобі скажу, за чимъ сюди
Тебе я привела. Въ ночі сёгодні
Лисенко — братъ покійний появився
И ставъ надъ постілью моею. Страшно
Текла изъ его кровъ; увесь на ранахъ,
Посічений, опалений, безъ ока,
Ставъ вінъ передо-мною. Я злякалась,
Підняла крикъ... Вінъ підийшовъ до мене
И такъ казавъ: не бійся, сестро! Соромъ
Твій знаю; але я не прийшовъ того,
Щобъ попрікать тебе. Сеї ночі,
Коли задзвонють у костелі, ти
Свого коханка приведи до Альти:
Тамъ покажусь ему....

Староста.

А оть и дзвòнють!
Ні, мàбуть вінъ пожартувàвъ зъ тобòю:
Немàе, бачъ, и дòсі! Ну, ходімо!

Марйна.

*(Вихвàтуе у ёгò шàблю
и біга махàючи ѐю).*

Такъ! Дзвòнють, дзвòнють, дзвòнють!!! Гей, злітайтесь
Ви, чòрні вòрони, на Переяславъ!
Тутъ дòбра вамъ потàла буде!! Дзвòнють!!!
Се дзвòнють ще до цѐркви... Католйки
Збірàються молйтись Бòгу тйхо...
А що то, якъ задзвòнють йнакъ,
Задзвòнють такъ, що въ кòжного полякa
Волòсья настобу̀рчиться?! А, бàчишъ,
Дзвонйли такъ, ти самъ казàвъ, по йншихъ
Вкраінськіхъ городàхъ....

Староста.

Охъ, щò се? щò се??
По всіхъ церквàхъ вже й ру̀ськіхъ дзвòнють...

Марйна.

Дзвòнють!!

(регòчиться).

Бувàе стрàшний дзвінъ, якъ, рàзомъ зъ дзвòномъ,
Скрізь понесѐться: *«смерть ляхàмъ!!»*

Крѝки за сцѐною.

Смерть ворогàмъ!!!

(Пожáрь, гукъ, крикъ, плачъ).

Стàроста.

Израда! Чвàра!

Марѝна.

Ні, розпрàва! Пòмста!
Багàто лѝха рỳські одбувàли,
Нехàй тепѐръ поплàтяться й ляхѝ!...

Стàроста.

Марѝно! Шàблю, шàблю!...

Марѝна.

Ні! Не дамъ
Тобі я шàблі! *(кѝдае въ рі̀чку).* Въ Альту! Хай
Лежѝть вонà на пàмъять нàшимъ внỳкамъ!...
Такъ мѝлий мій, кохàний мій Францѝшку!
Немà надіі; ми загѝнемъ рàзомъ,
Загѝнемъ рàзомъ! День страшнѝй настѝгъ:
Лисѐнко вставъ изъ домовѝни, грізно
Гукнỳвъ-крѝкнувъ на грізную кравчѝну...
Урàнці Переяславъ визволяти;
Сёгòдні пощитàються зъ ляхàми.

Стàроста.

Марѝно! Що се?!

Марйна.

Пòмста и слобòда!

Стàроста.

Кудй менì дівàтись? Що робйти?
Пожàрь! Різнỳ!...

Марйна.

И пòмста и слобòда!

Стàроста.

Змiỳ!! Я задушỳ тебè!! Ти пèрша
Изгйнешъ....

Марйна.

Пèрша, изъ тобòю вкỳпi.
Ось зàразъ налетỳть сюдй козàки,
Лисèнко й Гèрцикъ. Тутъ, обнỳвшись крìпко,
Ми згйнемъ вкỳпi: я тебè кохàла
И за кохàння згйну.

Стàроста.

Мàти Бòжа!!!

Марйна.

Молйтись — дàрма! Бòжий судъ настйгнувъ!

Стàроста.

Марйно, сèрце! що ти рòбишъ?!

Марйна.

Те, що
Робить я мушу. Якъ дівчина руська
Я помогла братамъ своімъ, и ляха
Старшого привела на згубу руськімъ;
А якъ твоя коханка — вмісті згину
Підъ руськими шаблюками.

Староста.

Я чую,
Сюди біжать... въ мене немае шаблі...
Немае бережіння... Лихо! Смерть!...
Марйно! Що ти наробила?...

Марйна.

Серце
Мое! мій милий! мій коханий! мій
Францишку вічно любий!... Чую, чую!
Йде смерть до насъ!... О, серце! дай прилипнемъ
Губами дружка къ дружці, и загинемъ!...

(Кидаеться ёму на шию и цілуе его).

СЦЕНА VIII.

Лисенко, Герцикъ, козаки зъ списами, зъ ліхтарнями, зъ шаблями прибігають.

Лисенко.

Тутъ, тутъ вони! Сестра не обманила!

Гѐрцикъ.

(Кѝдаеться зъ шàблею на стàросту).

А, злòдій! А!... Добрàвсь до тебѐ!...

(Хòче ёгò удáрить, та побáчивши,
що Марѝна ёго обіймáе, остановѝвся).

Марѝна.

Бий... Що жъ ти ставъ, Семѐне? Бий насъ двохъ!

Гѐрцикъ.

Марѝно!... Що се? Ти ёгò цілуѐшъ!!

Марѝна.

А що жъ такѐ, що я ёго цілỳю?
Колѝ ёго забъѐшъ, я жить не хòчу!
Бий насъ обòхъ!... Бий, лàсківъ будь, Семѐне!...

Гѐрцикъ.

Чи я от-сѐ зустрìти дỳмавъ?... Бòже
Мій милий... Ти, моя̀ Марѝна лю̀ба,
Моя̀ ти молодà, котрỳ кохàю
Однỳ на світі, для кòтрої чвàру
Почàть рішѝвся....

Марѝна.

О, душà нікчѐмна!!!
Такъ ти не за своìхъ братìвъ недòлю,
Не за родѝну шàблю піднімàешъ
За дівчину, паскỳдний бàхуръ!... Знай же,

И ви всі знайте, добрі люде. Правду
Скажу вамъ передъ смерттю. Я Семена
И не люблю, ніколи и не хочу
Любить! Отъ мій Францішекъ милий, любий:
Изъ імъ радніша вмерти. Брате, чуешъ!
Я діло сповнила своє, сповняй же
И ти своє! *(обіймà Францішка)*
Убийте насъ укупі!

Лисèнко.

Гей, хлопці! Розлучить іхъ!

СЦЕНА IX.

Анастàсій.

(Вбіга).

Горе! горе!
Гнівъ Божий обертàеться на гордихъ!
Рукà Господня помстниківъ карàе!

Лисèнко.

Що ти, пан-отче?

Анастàсій.

Пошануйте, ради
Христового Святого Воскресення!
Жиди боялись тіла у субботу
Зоставить на хресті: ви, Христіяне,
Въ ту ніч, коли Спаситель, Любй наша,

Замучений за грішнихъ чоловіківъ,
Воскресъ, и сущимъ въ гробі дарувавъ
Живітъ — ви кровъ льете й пожарь підняли!...
Нарòдъ, якъ дикий звіръ, розлютувàвсь,
Все бъè и ріже й палить... Бідни діти
Объ каменюки розбиває!... Гòре
Та лихо намъ! Охъ, пошануйте, братці!...

Лисéнко.

Пан-òче, дарма просишъ!

Анастàсій.

Діти! Брàтці!
Ви закаляли празникъ Бòжий... Ви
Глумуетесь изъ Бòжій благодàті,
Ви звòдите Егò святую ласку! Гòре
И лихо пòмстникамъ!...

Гéрцикъ.

Пан-òче!!

Анастàсій.

Не позирай на мèне такъ гнівливо,
Щобъ Богъ на тèбе не поглянувъ тàкже.
Бо я вже бачу: мнòго світовòго
Добрà тебé позбавивъ Вінъ сёгòдні!
Семèне! Ти полкòвникъ переяслàвській!
Ти маешъ вòлю: пошануй ляхівъ!

(Гéрцикъ відвертáеться, Анастáсій бере ёгó за рýку).

Семѐне! Ти ще молодйй: ще мàло
Госпòдь тобі на світі давъ пожйти;
Ще мàло твоѐ сѐрце одбулò... Тепѐръ
Для ѐго наступà дві рàдощи, и пѐрша —
То христіянська рàдість, щобъ простйти
Своімъ врагàмъ: ти ще ій не знàешъ!
А дрỳга — то діявольськая рàдість
Що би потішитись надъ іхъ бідòю: ти
Не знàешъ и сеі... Охъ, брàте! Дрỳга
Тобі здаѐться пріязніша пѐршій!...
Семѐне, ти ще молодйй!... Охъ, дрỳга
Страшнàя рàдість, и не дòвга; скòро
Іі тỳга и мỳка заміняе
А пѐрша рàдість продòвжиться дòвго,
Весь вікъ твій бỳде розважàть тебѐ,
И після смѐрти въ вічну рàйську рàдість
Перѐйде.... Змилосѐрдися, Семѐне!

Г о л о с А.

Ге! бісівъ синъ! Тепѐръ прохàтись вміешъ?
А якъ колись мій бàтько у тортỳрахъ
Прохàвсь! Забỳвъ?! Въ огóнь, розсỳчий сйну!...

Г Ѐ р ц и к ъ.

Пан-òче, чỳешъ?

А н а с т А с і й.

Чỳю, сйнку! чỳю...
Ти спомъянỳвъ и про своѓò отцѧ,

Що му̀ченицьку смерть принявъ за пра̀вду...
Его̀ душа̀ тепѐръ у Бо̀жімъ ца̀рстві
Лику̀е зъ а̀нгелами... Не турбу̀й
Іі покія по̀мстою. О, гірко
Душі на світі тімъ, колѝ на сімъ
Гріхъ за іі творять! Тепѐръ твій ба̀тько
И въ ца̀рстві невесѐлий ставъ... вінъ ба̀чить,
Що ти за его̀ хо̀чешъ відомща̀ти;
А пра̀ведніі ду̀ші ду̀же пла̀чуть,
Колѝ поба̀чуть, що на світі ро̀блють
Худѐе кріֹвні іхъ... Семѐне, сѝнку!
Ра̀ди душі покійника отця̀,
Ра̀ди спасѐнія твоѐі душі...
Ось я, старѝй, ажъ въ ніжки поклоню̀ся
Тобі — змѝлуйся! пошану̀й!... Сліза̀ми
Всі но̀ги обілью̀ тобі — змѝлуйся!...

(Станові̀ться на вко̀люшки).

Гѐрцикъ.

Пан-о̀че, встань! що̀ бо ти ро̀бишъ се?

Анастасій.

Ні, я не вста̀ну — бу̀ду тутъ лежа̀ти,
Покѝ або̀ тебѐ вблага̀ю въ ла̀ску,
Або̀ забъѐшъ менѐ... Ти чоловікъ,
Ти християнинъ... Змилосѐрдись, сѝнку,
Коха̀ний, бра̀те, ба̀тьку милѝй мій,
Змѝлуйся!... *(кла̀няеться до ніг)*.

Ге́рцикъ.

(Кидаеться до ёго на вколюшки).

Устань, свята душа... Я винenъ, винenъ!!
Охъ, я тебе зобідивъ... Охъ, прости
Дурного! Бачу я: великий гріхъ
Мені!... Прости мене...

Анастасій.

Ні, ти не виненъ...
Крий-Боже, ти не виненъ! Я прощаю
Тобі усе — уважъ же й ти!... О, ради
Христа, змилуйся... Поглядй, изъ кожною
Часинкою десятки душъ тамъ гибнуть...

Ге́рцикъ.

Пан-отче... Що мені робити?... Я
Не властенъ, е старший: прохай Лисенка!

Анастасій.

Лисенку?... Змилосердись!

Лисе́нко.

Годі, годі!
Сёго не буде!

Анастасій.

Не гріши, не вводь
Своїй души у напасть... Мало літъ
Вже, може, жить тобі: пора подумать!

День прийдѐ, колѝ Богъ тебѐ заставить
Дать ѐтповіть за все твоѐ життя...
Охъ, тяжко бу̀де въ день той одвічати!
И ра̀ни не спасу̀ть тоді тебѐ!...

Лисе́нко.

Ще разъ тобі скажу̀: сёго̀ не бу̀де.

Анастасій.

(Кѝдаеться ёму̀ въ но́ги).

Ні, бу̀де! бу̀де!... Чи хіба̀ не жінка
Тебѐ вѝгодувала? Чи ти въ лісі
Родѝвсь міжъ звірьямъ? Чи въ тобі немае
И сѐрця чоловічого?... Лисѐнко!
Бага̀цько крѐві й слізъ, що ти пролѝвъ,
Предъ Бѐгомъ справедлѝвимъ изібра̀лось...
Бага̀цько ти протѝ зако̀на діявъ...
Однѐ хочъ дѐбре діло на віку̀
Своімъ зробѝ, и Богъ тобі простѝть...
Простѝть! Одна̀ слеза̀, що проливае
Зъ поку̀ти грішникъ, изтирае гріхъ
И злѐдій рѐбиться вньять сѝномъ Бѐжимъ.
Змѝлуйся!...

Лисе́нко.

Сёго̀ не бу̀де.

Анастасій.

Змѝлуйсь!...

Лисéнко

Хочъ не просй, сёгò не бỳде.

Гéрцикъ.

И я изъ імъ тебè прохàти хòчу:
Вінъ прàвду кàже, нà що гріхъ намъ брàти
На дỳшу?... Богъ упьять за се зкарàе.

Лисéнко.

Ти прòсишъ вйзволить ляхìвъ??

Гéрцикъ.

Эгè!

Лисéнко.

Ти бàба не козàкъ! Гей, хлòпці! хлòпці!
Озьміть от-сёгò рюму одъ менè,
И закажіть, щобъ швйдче всіхъ губйли!
Всіхъ перерізать до півнòчи! Такъ,
Кричіть — що я велю...

Анастàсій.

(Встаè и одвертàеться).

Тепèръ хочъ гòді!
Робй, якъ знàешъ. Я идỳ відсіль...
Підỳ у лісъ, абò въ болòто: краще
Зъ гадюками, зъ вовкàми жити, ніжъ
Зъ тобòю!... *(йдè пріч).*

Лисе́нко.

(До́вго ду̀ма; по̀тімъ оберта̀еться, ді̀виться пѝльно у ту сто̀рону де пожа̀рь и різня́; да̀лі підхо̀дить до Анаста̀сія и тѝхо гово̀рить:)

Пан-о̀че! Ти каза̀въ бага̀цько кро̀ві
И слізъ зібра̀лось пѐредъ Бо̀гомъ. Пра̀вда!
Бага̀то. Що, якъ я іхъ пошану̀ю,
Простѝть мені̀ Госпо̀дь?... Кажѝ тихѐнько!

Анаста̀сій.

Простѝть, усѐ простѝть.

Лисе́нко.

(Тро́шки поду̀мавши, кричѝтъ:)

Гей, хло̀пці!
Біжі̀ть, щобъ за̀разъ переста̀ли рі̀зать
Ляхі̀въ! Щобъ всіхъ живцѐмъ зібра̀ли
И дожида̀лись ра̀нка. *(хло̀пці біжа̀ть)*.

Пра̀вда, пра̀вда!
Пора̀ знестѝ поку̀ту...

Ге́рцикъ.

Бра̀те рі̀дний!...

Анаста̀сій.

Спасѐная душа̀!... *(Анаста̀сій и Гѐрцикъ обійма̀ють ёго̀)*.
Усѐй часъ ра̀дість

Великая на нёбі настаè!...
Молїться, дїти!

(Гèрцикъ и Лисèнко скількі тамъ разівъ хрéстяться на зходъ сòнця).

Лисéнко.

(Обтирàе слèзи).

Швѝдче, швѝдче, хлòпці
Біжїть ищè и супиняйте їхъ!
Кричїть, що я велївъ всіхъ шанувàти!...
Пан-òче! Дай, я рỳку поцілỳю
Тобі, момỳ спасѝтелю. Ти серце
Менї звернỳвъ, ти зъ Бòгомъ примирѝвъ
Менè... Святѝй!

(Цілýе рỳку).

Анастàсій.

Не нарікàй святѝмъ!
Едѝнъ бо Святъ Господь нашъ Іисỳсъ
Христòсъ: Емỳ молѝсь и дякуй, сѝну.

Лисéнко.

Такъ, прàвда, прàвда: изробѝти дòбре
Солòдче въ сто разівъ, ніжъ злèе!
О, якъ менí тепèръ на сèрці лèгко!...

Козàкъ, що держàвъ стàросту.

А зъ симъ же щò робѝти?

ЛИСЕ́НКО.

Відпусти́ть.
Колй усіхъ прощать, такъ всіхъ .. А справді:
Якъ Гѐрцикъ зна! Я за родину
Ему простйвъ, простйшъ за молоду?

ГЕ́РЦИКЪ.

Марйно! Дітьми ми рослй укупі.
Тоді батькй, любуючися нами,
Зарані въ жартахъ спарувалй насъ.
И ми рослй, и те жъ кохання наше
Росло изъ нами. Батько твій покійний,
Вміраючи, благословйвъ насъ. Ти
Передъ імъ хворимъ поклялася вірно
Любить менѐ, клялась мені и потімъ,
Клялась и зрадила... Богъ изъ тобою!...
Идй изъ тимъ, кого кохаешъ. Хай
Господь тобі дару̀е щастя й долю!...
А я... Дай, Бо̀же, щобъ моя погибель
Тобі на душу не лягла!... Дай, Бо̀же!

(Відходить).

ЛИСЕ́НКО.

Нехай идѐ собі — чортъ зъ нею!

(Староста до Марйни протяга̀ ру̀ки).

МАРЙНА.

Геть!
Я не піду зъ тобою, бо я руська.

Ще разъ тобі скажу̀, Францѝшку, — ру̀ська!
Тимъ не піду̀ зъ тобо̀ю... Въ ті годѝни,
Колѝ братѝ мої и одновірці,
Вислобонѝвшись одъ нево̀лі й лѝха
Одъ ва̀шоі кормѝги чѝстимъ сѐрцемъ
Прино̀сять Бо̀гу дя̀ку за спасѐння,
Я буть изра̀дницею іхъ не хо̀чу!
Я не піду̀ изъ ва̀ми, зъ ворога̀ми
Моі̀й ро̀дини, шля̀тись изъ проклѧ̀ттямъ
На сѐрці и відъ Бо̀га, и відъ рі̀днихъ...
Я не твоя̀, Францѝшку, не твоя̀!
Коха̀ння на̀ше закінча̀лось. Го̀ді!
Колѝ не довело̀сь съ тобо̀ю вмѐрти,
Тепѐръ ужѐ я не твоя̀!.. Проща̀й!
Проща̀й, мій мѝлий, мій едѝний лю̀бий!
Проща̀й на вічне... *(обійма̀ и цілу̀е ёго̀)*
И ви проща̀йте, до̀брі лю̀де! Бо̀же,
Спасѝ й помѝлуй васъ!... Семѐне, я
Зобі̀дила тебѐ, я ка̀юсь: вѝнна,
Бо я тебѐ обма̀нювала! Лѝхо
И гріхъ мені̀!... Бо я не ра̀зъ каза̀ла,
Що я тебѐ коха̀тиму й коха̀ю,
Що ти мені̀ милі̀ше світа... Я
Я бреха̀ла!... Охъ, Семѐне! Я бреха̀ла!
Ніко̀ли зро̀ду сѐрце до тебѐ
Не наляга̀ло — я жъ тобі̀ бреха̀ла!...
Простѝ менѐ, забу̀дь менѐ и вірно
Служѝ родині й Бо̀гу... Мѝлий бра̀те,
Проща̀й и ти! Дай, Бо̀же! щобъ, одбу̀вши
И го̀ря й лѝха, навкінѐць споко̀івсь

Ти на родѝні зъ вірними братàми
Та прѝятелями; щобъ твоѐ сѐрце
Булò й чѝсте й рàдісне мовъ нѐбо
Післѝ дощу̀, якъ сòнце хмàри згòнить.
Щобъ дивлючѝсь на мѝлу Украïну,
Вже вільную й щаслѝвую, тобі
И вѐсело и рàдісно булò!...
Прощàйте, люде дòбрі! Хай Госпòдь
Хранѝть родѝну нàшу! Хай вонà
Цвітѐ собі, якъ мàковая квітка!...
Благословѝ менѐ, пан-òче дòбрий:
Я йду̀ у манастѝръ. Прощàйте, дòбрі люде!

(Пішлà; всі дѝвлються на нѐï зъ дивувàннямъ).

Л и с е́ н к о.

Озьміть ёгò й ведіте къ недовіркамъ.
Урàнці хай підъ вàшимъ наглядàннямъ
У домъ свій піде изібрàтись.

С т а̀ р о с т а.

Кохàвши за життѝ такую ду̀шу,
И утирѝвши нà-вікъ се кохàння —
Мені збірàти нічого на світі...
Чогò я тутъ не долічѝвсь?... Лисѐнку!
Ви одоліли: зàвтра врàнці нàші
Ляхѝ, кòтрі сёгòдні васъ топтàли,
Изъ гòрода всі вѝйдуть, якъ вигнàнці,
Изъ сòромомъ, зъ нару̀гою, за пòсміхъ
Блукàти пò світу... Ви одоліли!
Кровàва свàра нàша закінчàлась...

И ви ще, одолѣвши насъ, якъ дòбрі
Насъ мѝлуете!! О, ви добросѐрді!...
. . . .
. . . . Я не дивỳюсь —
Тобі огидло все однò та тежъ:
Та й вѝгадавъ силнѣшую нарỳгу
Надъ вòрогомъ своѣмъ... Ти молодѐць,
На вѝгадки голѣнний!! Охъ, козàче!
Чи спрàвді дỳмаешъ, що одѝнъ разъ
Пошанувàвши насъ, ти стерѝ всю кровъ,
Що проливàвъ два рòки по Вкраѣні?
Чи спрàвді дỳмаешъ, що однѝмъ рàзомъ
Ти розщитàвся зъ нàми?... Рідна кровъ,
Що вслѣдъ тебѐ теклà, и слѐзи бѣдних,
Вѝпалені и знѝщені краѣни,
Кричàть менѣ о пòмсті прòти тѐбе...
Життѝ менѣ не дорогѐ. Лисѐнко!
За всі твоѣ нарỳги и мучѐння,
За всі бѣди и лѝха, и напàсті,
Що такъ колѝсь на насъ роскѣшно сѣявъ,
Тепѐръ зо мнòю пощитàйся! — Бийся!!

(Вихòплюе изъ рукъ у козакà шаблюку).

ГѐРЦИКЪ.

Безỳмний!

ЛИСѐНКО.

Э, ні! вінъ ще й хвабрувàти!!
От-тàкъ то, бачъ, іхъ шанувàть, проклятихъ!

(Вихòплюе шàблю; січỳться).

Лисѐнко.

(Прокòлюе стàросту).

У пéкло, къ шайтанàмъ, своìмъ братàмъ!...

(Стàроста захитàвся; пòтімъ ухопѝвъ обомà рукàми шаблюку, рвонỳвся на Лисѐнка, удàривъ ёгò, Лисѐнко ёгò удрўге, и обiдва попàдали на зѐмлю).

Гѐрцикъ.

Лисѐнко! брàте! рàнили!... лѝхо! лѝхо!... швѝдче
сюдѝ! перевъязàти....

Лисѐнко.

(Лѐжачи)

Не рàнили, а вбѝли. Дàрма, брàте,
Всі перевъязки... Я кінчàюсь... Ляше,
Намъ смерть обòмъ... простѝ менѐ
За смерть твою — я за свою прощàю...

Стàроста.

(Лѐжачи)

Лисѐнку! дякую!... Ти слобонѝвъ
Менѐ зо світу, де немà нічòго
Для мѐне... помремò братàми. Дрўже!
Дай рўку, и нехàй въ примѝры нàшімъ
Примѝриться изъ Пòльщою Вкраìна!...
Ой!... Гѐрцику... перекажѝ Марѝні,
Що я іì кохàю... *(умірàе).*

(Козакѝ збігàються колò Лисѐнка).

Лисѐнко.

Охъ, дýшно!... Підведіть менѐ хочъ трòшки...
Дѐ пан-отѐць?... А! Ось-де вінъ: у мѐне
Вже й òчі мýтються... Прощàй, пан-òче!

Анастàсій.

О, Гòсподи! Твоя и власть и вòля!

Козакѝ и нарòдъ.

(Прибігàють зъ крѝкомъ:)

Слобòда! Слобòда!... На що се и хто приказàвъ
шанувàти ляхівъ?...

Анастàсій.

Мовчіть... Вже й такъ Госпòдь васъ покарàвъ!
Дивіться: вашъ визволѝтель òсь-де мѐртвий...

Нарòдъ.

(Кричѝть)

Лисѐнку! Бàтьку! Хто ёгò! Охъ! Дàйте
Сюдà убійника! Розірвемо!
Изпечемò!!... Нашъ бàтьку рідний! Нà що
Покѝнувъ насъ?!...

Лисѐнко.

(Тѝхо).

Охъ!... розстебніть мені... я хòчу трòшки
Сказàть імъ щось, та дàйте лишъ водѝці...

(Анастàсій побігъ за водòю; Гѐрцикъ піддѐржуе ёмý гòлову; Лисѐнко пъé)

Народе православний!... Знайте всі,
Що и воякъ буть мусить чоловікъ
И християнинъ... Усіхъ ляхівъ
Повипускайте завтра вранці... Хай
Идуть собі изъ Богомъ до родини...
Прощайте, братці!... Хай вамъ Богъ поможе!
Моліться всі за грішну мою душу!

(Вмірае).

ГЕРЦИКЪ.

Не дише, вмеръ!...

ГОЛОСА.

Умеръ!... Умеръ!... *(Голосють)*

АНАСТАСІЙ.

(Надъ тіломъ).

Умеръ, якъ лицарь и якъ християнинъ!
Его душа, покутою й добромъ
Очищена, увійде въ Боже царство,
Въ збіръ праведнихъ воітелівъ Христовихъ
Прощай рачителю слободи й віри!
Нехай на пізні роки твоя слава
Останеться на памъять украінцямъ!...
Несіть ёго до церківки святоі...
Своею смертю давъ вінъ намъ слободу.

(Обертаеться до народа).

Народе вірний, православний, добрий!
Богъ вчувъ молітви ваші, приклонився

До нашои недолі, слобонивъ
Одъ вражоі кормиги и нарікъ
Своімъ нардомъ! Славте, славте Бога!
Ходімо въ церкву; нічь велика; все
Исповнилося світу; кожна тварь
Да веселиться, бо Христосъ-Спаситель
Воскресъ изъ мертвихъ! Радуйтеся, люде,
Й хваліте Господа!

КРИКЪ НАРОДА.

Слава Богу!

Слава Богу!

(Усі идуть; за іми несуть тіла).

ГЕРЦИКЪ.

(Позаду іхъ).

А якъ мені — и празника немае!!

КІНЕЦЬ.

ЗА̀ГАДКА.

Иванъ Миколаевичъ Розумний, панъ.

Хома } слуги и потішники его.
Ярема

Иванъ Поклоненко, селянинъ.

Маруся, дочка его, а потімъ пані.

Олексій, прикащикъ.

Селяне.

Панська двірня.

ЗАГАДКА.

(Зъ нарòднёі кàзки).

I.

У ПÀНА ВЪ БУДИНКУ.

Панъ, Хомà, Ярèма.

Панъ. Оть, друзяки, якъ я знудивсь, як-бй ви знали! Кажіть-лишъ мені кàзку.

Ярèма. Хòчете, я?

Хомà. Ні, я.

Ярèма. Геть! чогò ти въязнешъ? Панъ твою кàзку такъ хòче слухать, якъ собàка мòву.

Хомà, *(штовхàе Ярéму)*. Гвалтъ! Пàне, чогò вінъ бьèтця!

Ярèма. Пàне, хай вінъ идè відсіля! Ему въ хліві зъ свиньми бути, а не тута съ панàми.

Хомà. Ярèмо, не лàйся! а тò такъ учешу, що ажъ у вухахъ задзвинить.

Ярèма. Хòмо, росквàшу тобі нісъ такъ, що й бàтько не пізнà.

Панъ. Ну васъ! гòді, кажи, Хòмко, кàзку. А ти, Ярèмо, мовчи, а тò...

Хомà. Дòбре, пàне! Якỳ жъ вамъ казàти? Стрівàйте, оціèі ви ще не чỳли... слỳхайте. Бувъ собі царь, а въ царя̀ трòе синівъ: два розỳмнихъ, а трèтій дурнѝй...

Панъ. А нỳ тебè зъ такими казкàми! Се все на однỳ стать: царь, та три синѝ, трèтій дỳрень, а тамъ вѝйде що розỳмні зостàнутця дома ханькѝ мняти, а дỳрень якỳ-нèбудь королівну собі запобіжѝть. Кажѝ ти, Ярèмо, а ти, Хòмо, нічичѝркъ; а колѝ ти въ мèне хочъ слòво скажешъ, такъ я тебè тутъ такъ и вбью! Що се спрàвді! За вàшою лàйкою нікòли кàзки не послỳхаешъ! Ярèма стàне казàти — Хомà перебивàе; Хомà почнè — за Ярèмою не кòнчить. Глядѝ, Хòмо, не дай тобі Боже!... Ну, кажѝ Ярèмо.

Ярèма. Слỳхайте, пàне. Бувъ собі стàрець, та такѝй стàрець убòгий, що й сказàти не мòжна. Отъ пішòвъ вінъ добувàти хавтуркѝ. Увійшòвъ увъ однè селò, питàетця нàнічъ—ніхтò не пускàе. Такъ усè селò пройшòвъ—нігдè ёгò не приймàють ночувàти, а зімà булà. Пройшòвъ ужè все селò — тілки на ріжкỳ остàння хата стоіть. Дỳма стàрець: якъ ужè тутъ не пỳстють, такъ тоді ляжу на дорòзі, та й замèрзну. Отъ и ставъ стỳкати; а чоловікъ зъ хати й кàже: пущỳ, та тілки щобъ ти трòшки поспàвъ, а опівночі устàвъ, та до сàмого світу казкѝ казàвъ. А стàрець каже: дòбре! казàтиму. Чоловікъ и впустѝвъ ёгò. Вінъ лігъ, трòшки поспàвъ, прокѝнувсь та й дума: якъ же я буду казкѝ казàти, колѝ ніодноі не вмію? Та й давàй навдирàпці! Надійшòвъ до порòга, ажъ щось кричѝть: «стою! прòбі рятỳйте, стою». Вінъ за порігъ — кричѝть щось: «мòкну! прòбі рятỳйте, мòкну!» Вінъ не попàвъ у двері, та у комòрю, а тамъ дві свічки стоять и два гòлуби цілỳютця. Вінъ відтіля̀ та у дрỳгу комòрю, ажъ и тамъ дві свічки горять и дві гадюки

кусàютця. Вінъ відтіля̀, та на двіръ, та підъ повѝтку, — а тамъ щось кричѝть: «стримлю̀! прòбі рятỳйте, стримлю̀!» Вінъ на горòдъ, ажъ тамъ два стогѝ стоять—одѝнъ більший, дрỳгий — мѐнший, а зъ мѐншого у більший жито сѝплетця. Вінъ зъ огорòду въ пòле, а тамъ щось кричѝть: «стирчỳ! прòбі рятỳйте, стирчỳ! хочъ зотніть, хочъ зірвіть та покѝнте!» Вінъ и вернỳвсь. Увіхòдить у хату до господаря̀, та й пита̀ ёгò: щò то, каже, чоловіче, у тѐбе, що я вийшовъ до порòга, такъ кричѝть: «стою̀, прòбі рятỳйте, стою̀?» Ну, па̀не, я̀къ дỳмаете, що се такѐ? Отгадàйте, що вонò такѐ оцѐ усѐ?

Панъ. Ні, не відгадàю. Кажѝ, такъ знàтиму.

Ярѐма. Отъ, якъ вінъ спитàвъ про те що кричѝть: — стою̀, прòбі рятỳйте, стою̀! а господàрь и кàже: «то невісткѝ йшлѝ спàти, та рогачівъ не поклàли».

Хома̀. Такъ оттì рогачі̀ й кричàть!...

Ярѐма. По шкòді й ляхъ мỳдрий. Ну, пàне. Щò жъ то, кàже, що я вийшовъ у сіни, а тамъ щось кричѝть: мòкну, прòбі рятỳйте, мòкну! «То, кàже, невісткѝ пилѝ та конòвку у воді̀ покѝнули». Ну, а те, що я не попàвъ у двері, та у комòрю, а тамъ дві свічки горять и два гòлуби цілỳютця? «То, каже, одѝнъ мій синъ изъ жінкою у любòві живѐ». Ну, а те, що я попàвъ у дрỳгу комòрю, а тамъ тежъ дві свічки горять и дві гадю̀ки кусàютця? «То, кàже, дрỳгий мій синъ зъ своèю жінкою несоглàсно живỳть». Ну, а те, кàже, що я побігъ підъ повітку, а тамъ щось кричѝть: стримлю̀, прòбі рятỳйте, стримлю̀! «Та то сокѝрою хлòпці щось робѝли та й покѝнули сокѝру, устромѝвши у дрівотню̀». Ну, то жъ щò такѐ, кàже, що я побігъ на горòдъ, а тамъ стоять два стогѝ — одинъ більший, дрỳгий мѐнший, и зъ

мѐншого у більший жито сѝплетця? «То, кàже, мої сини̂ возѝли зъ копѝцького та укрàли, такъ се зъ іхъ та у хазяінивъ стігъ пересипàетця». А те, каже, що якъ я вѝйшовъ у поле, такъ щось кричѝть: стою, прòбі ратỳйте, стою! хочъ зотніть, хочъ зірвіть та покѝнте? «То, кàже, зостàлись колòсся на нѝві, такъ вони̂ перестòяли своѐ урѐмья, такъ тогò й кричять... Ну, тепѐръ сідàй та снідай». — Сказàвъ кàзку.

Панъ. Мỳдро злòжено, бісъ ёгò бàтькові.

Хомà. Стрівàйте, пàне, я вамъ загадàю, такъ—тàкъ!

Ярѐма. Куди̂ тобі, квàша!

Панъ. Цитьте, ѐлопи! Я вамъ зàгадку загадàю, що вамъ и не спѝлась *(Хомá и Ярéма лáщутця коло пана).* «Щò е на світі надъ усѐ ситчішъ, швидчішъ и милішъ»?

Ярѐма. Хто ёгò зна! Ситчішъ—либòнь ваша мѝлость?

Панъ. Дỳрню!

Хомà. Свиня̂ — тà, що икъ різдвỳ на сàло годỳють.

Ярѐма. А швидчішъ надъ усе — заіць.

Панъ. Шолопаі!

Хомà. Ні, пàне: швидчішъ надъ усѐ кішка.

Ярѐма. Э, пàне, знàю: швидчішъ надъ усѐ блѝскавка.

Панъ. Не втяли̂, хлòпці.

Хомà. А щò, пàне, мені дастѐ, коли̂ відгадàю?

Панъ. А щò бъ ти хотівъ щобъ я тобі давъ?

Хомà. Жупàнъ вашъ, пàне, що кòміръ червòний та цвяхòваний зòлотомъ. Ужѐ бъ якъ вѝйшовъ на ỳлицю, отò бъ дівчàта задивля̂лись!

Панъ. Ну, дòбре, дамъ.

Ярѐма. Хочъ лизни̂ гаря̂чоі сковороди̂ язикòмъ, такъ не отгадàешъ. Звісно пàнська зàгадка: куди̂ намъ прòстимъ!

Панъ *(поглáжуе пýзо)*. Знàетє щò, хлòпці? *(Хомà та Ярéма коло ёгó лàщутця)*. Отъ щò, хлòпці. Тепèръ неділя, люде всі въ селі, идіть и зберіть усè селò — и мужиків и жінòкъ и дівчàтъ, и скажіть імъ оцю зàгадку, и скажіть, що мовъ «панъ звелíвъ объявúти усімъ, що хто сю зàгадку відгадàе, то зъ тиї сімьї панъ за сèбе бỳде дівку свàтати». Отъ якъ!

Ярèма. А щò жъ, пàне: ніхтò не відгадà!

Хомà. Та такй ніхтò.

Панъ. Якъ дỳмаете, хлòпці, ніхтò не відгадà?

Хомà. Ніхтò, ніхтò. Се вже хочъ якъ, такъ ніхтò не відгадàе.

Панъ. Ну, йдіть, хлòпці; тепèръ неділя, такъ люди всі дòма; йдіть... Ну, такъ якъ же, хлòпці, — йменно ніхтò не відгадà?

Ярèма. Дàлибі, ніхтò.

Хомà. Де її відгадàти! Ніхтò не відгадàе.

Панъ. Ну, йдіть та такъ и кажіть, що де відгадàють, такъ обіщàвъ панъ зъ тіеї семьї дівчину за сèбе свàтати. Идіть, а я тимъ чàсомъ вúпью чàрку горілки та чогò-нèбудь попоїмъ. Отъ захлявъ!

Ярèма. Та такй попоїжте, пàне. Зъ півднà крúхта въ ротì не булà, а до вèчіра ще далèко.

II.

У пана жъ такй въ будйнку.

Прибігàють Ярèма зъ Хомòю, одúнъ другого поперèжуючи.

Хомà. Пàне, зàгадку відгадàли!

Ярèма. Мовчú, товстопỳза пляшко! а тò бèбехи повідбиваю.

Хома̀. Замо̀кла сопілко, мовчи̂! а то я тобі тако̀го третячка̀ на зуба̀хъ вѝграю, що ажъ за ву̀хами залящи̂ть!

Панъ. Ци̂тьте, навіжѐнні! Кажи̂ ти, Ярѐмо, що̀ тамъ такѐ?

Ярѐма. Прийшо̀въ до васъ чоловікъ, па̀не.

Хома̀. Брѐше. То Ива̀нъ Поклонѐнко.

Панъ. Чого̀ жъ ёму̀ трѐба?

Хома̀, *(швидко)*. Що дочка̀ єго̀, Ма̀рьею іі звати, такъ ту за̀гадку що зага̀дували, такъ прийшо̀въ іі ба̀тько...

Ярѐма. Ачъ, яка̀ пѐлька! узя̀въ би та й запха̀въ.

Панъ. Покли̂чте того̀ чоловіка, що прийшо̀въ, — васъ и до півдня̀ не розберѐшъ. *(Увіхо́дить Ива́нъ Поклоне́нко)*.

Ива̀нъ. Здра̀вія жола̀ю, Ива̀нъ Микола̀ёвичъ! зъ до̀брим здоро̀вьямъ ва̀шу ми̂лость поздоровляю *(кла́няетця)*.

Панъ. Здоро̀въ бувъ. Ти Поклонѐнкомъ прозива̀есся?

Ива̀нъ. То̀шно-сь такъ-сь, су̀диръ!

Панъ. Чого̀ ти прийшо̀въ?

Ива̀нъ. До ва̀шоі ми̂лости, по вашому господ̀ському приказа̀нию...

Панъ. Коли̂ я тебѐ кли̂кавъ?

Ива̀нъ. Не положі̀ть панського гніву *(кла́няетця въ ноги)*. Я бъ и не тѐе... не посмівъ би бувъ, — такъ боявся, щобъ гі̀рше ва̀шоі милости не прогнівити. Не положі̀ть гніву *(ще кла̀няетця)*.

Панъ. Проща̀ю, проща̀ю! *(зъ слізми́ на оча́хъ)*. Ти га̀рпий чоловікъ. Я о̀тъ-якъ люблю̀, якъ мені̀ хто у ноги кла̀няетця!

Ива̀нъ. Ми суть раби̂ ваші зовемо̀ся, не сміемо слу̀хатись ва̀шого прика̀зу, довжні̂ те сповнять, що ваша милость велі̂ть.

Панъ. Такъ, такъ. Се я люблю̀. На̀ тобі четверта̀къ. Ива̀не.

Иванъ. За що зволите жалувать? Ми не заслужили.

Панъ. Озьми, братецъ, за твое щирее серце, що ти мене шануешъ.

Иванъ. Якъ же ми смiемо вашоi милости не шанувати! Ви намъ есть панъ, ми черезъ васъ ситi й одiти. Подозволте поцiлувать вашу ручку.

Панъ, *(зъ радiстью)*. На! *(Протяга руку, Иванъ цiлуе)*.

Иванъ. Не положiть гнiву, будте ласковi. По вашому приказанню, я прийшовъ до вашоi милости по тiй частi, що вашiй милостi вгодно було намъ простимъ людямъ премудрую загадку загадати, и звелiли, колй хто одгадае, то щобъ до васъ явитись. Такъ у мене е дочка, такъ вона послала мене до вашоi милости, буцiмъ вона ту загадку вiдгадала.

Панъ. Колй се було, що я загадку загадувавъ?

Иванъ. У недiлю, пане.

Панъ. Я щось забувъ, який сёгоднi день?

Иванъ. Вiвторокъ, пане.

Панъ, *(дума)*. А, згадавъ! Що на свiтi е ситчiшъ, швидчiшъ и милiшъ? Такъ, такъ!... Хлопцi казали усiмъ людямъ и нiхто не вiдгадавъ.

Хома. Нiхто.

Ярема, *(мота на его головою)*. Осика!

Панъ. Що жъ я тодi сказавъ, що я дамъ тому, хто вiдгадае? Га? якъ пакъ я тодi сказавъ? Сто-рублiвъ грошей дамъ, чи якъ?

Иванъ, *(кланяетця)*. Изволили запомнить, судиръ: ваша милость обiщались зъ тиеi семьи дочку брати, де загадку вiдгадають.

Панъ. Такъ, такъ! теперъ згадавъ. Ну, що жъ? вiдгадавъ? Кажи: що на свiтi надъ усе ситчiшъ, швидчiшъ и милiшъ?

Иванъ. Ситчішъ надъ усѐ землѝ, швидчішъ — ѐко, а милішъ — сѐнъ. Не положіть гніву, пàне.

Панъ. Якъ? відгадàвъ?

Хома. Такъ и е: стало-бўть, швидчішъ надъ усѐ землѝ, ситчішъ — сонъ, а милішъ — ѐчі. Такъ вонѐ й е!

Ярѐма. Тюлю! Ситчішъ надъ усѐ ѐчі, швидчішъ—сонъ, а милішъ—землѝ. Отъ якъ, ти, квачъ!

Панъ. Ну, що жъ менì тепѐръ робйти? Тебѐ за сѐбе зàміжъ брàти?

Иванъ, *(клàняетця)*. Вѐля ваша, пане.

Панъ. Та се ѐвсі не-знать-що! Се хàлепа!

Иванъ. Не положіть пàнського гніву: се одгадàла дочкà мойя.

Панъ. Дочкà? Такъ у тѐбе дочкà е? Якъ ії звàти?

Иванъ. Мàрья, пане.

Панъ. Такъ се менì ії зàміжъ брàти? А що жъ вонà, хорѐша?

Иванъ. Не стàкъ-то, поганѐнька.

Панъ. Погàна? Оце такъ! Отъ наробйвъ я дìла!

Иванъ. Не положіть панського гніву. Я бъ не осмілився, та ваше приказàние.

Панъ. Ну, ну, ти дѐбрий чоловікъ. *(Дўма)*. Ну, щѐ жъ тепѐръ робйти?

Иванъ. Вѐля вàшоі мйлости.

Панъ, *(хóдить по кімнáти)*. Женйтьця! Ахъ, бісъ ёгѐ бàтькові! Що жъ тутъ дìяти? Нìчого! Ахъ, катѝ ёгѐ бàтька...! Ну, идѝ собì! пошлю старостівъ!

Иванъ. Ми суть вірнíі и примірніі рабѝ ваші!

Панъ. Ну, ну, ти хорѐший чоловікъ. Хомà, або ти, Ярѐмо, дàйте ёмў чàрку горілки! *(Хомá и Ярéма побігли)*.

Хомà. Стій!

Ярèма. Не втни!

Хомà, *(штовхá Ярéму)*. Убью!

Ярèма, *(штовхá Хомý)*. Убью!

Панъ. Якъ ви смієте при менì бìтьця? *(Бъе Ярéму)*. Зà що ти ёгò бьешъ? Зà що ти ёгò бьèшъ?

Ярèма. Ой, ой!

Хомà, *(на вкóлiшкахъ)*. Помилосèрдуйте, пане.

Панъ. Идѝ горìлки несѝ *(Хомà пiшóвъ)*. А ти въ мèне *(бье Ярéму)* оттàкички, оттàкички!

Ярèма, *(плàче)*. Вінъ менè попèреду зачепѝвъ.

Панъ. Не брешѝ, не брешѝ! Отъ тобì ще! Отъ тобì ще! *(Проганя́ Ярéму. До Ивáна)* Прощàй чоловìче.

Ивàнъ. Не положìть панського гнìву *(пiшóвъ)*.

Панъ. Оцè хàлепа! Якъ туть менì бỳти? *(Хомà зъ горiлкою идé)*. Ти щò?

Хомà. Горìлку несỳ Ивàнові.

Панъ. Я вже ёгò вѝславъ.

Хомà. Такъ вернỳти?

Панъ. Якъ вернỳти? Вернỳти!? Ахъ ти падлюка! Давàй сюдѝ чàрку. *(Берé чáрку и випивáе рáзомъ)*. А! *(утирáетця)* А! *(тýпа ногáми)* А! *(копúлить гýби)* А! *(берé ёгó за грýди)* А! *(бъе кулакáми)*. Отъ тобì, отъ тобì! Знай, що я твій панъ! Знай, що я твій панъ!

Хомà, *(бiжúть, плачучѝ)*. Мàтінко моя́, на вìщо ти менè породѝла!

Панъ. *(оставсь одúнъ, скреготче зубàми; óчi налилúсь, кулакú стулúвъ и кричúть:)* Увèсь свìтъ сокрушỳ!

III.

Въ хаті у Йвàна Поклонèнка.

Марўся сидить у водній сорòчці и тче. Увіхòдить Хомà та Ярéма, Хомà съ хлібомъ, а Ярéма зъ йийцями. Ярéма вихвàтуе у Хомѝ хлібъ, а Хомà у Ярéми йийця.

Хомà, *(виступáе до Марўсі).* Егò благорòдие Ивàнъ Миколàевичъ посилà тобі поклòнъ и жàлуе тебè на велйке опекўнсьтво... Давàй хлібъ!

Ярèма. А дзўски!

Хомà вириваe хлібъ. Ярèма не даè. Хлібъ розломùли на дві половùнки.

Марўся. *(тимъ-чáсомъ співá пíсню:)*

Ой колй бъ я, мій пàночку,
Трòшки багатèнька,
Наплювàла бъ я на тèбе
Й на твогò батèнька.

Хомà. Що жъ ти тепèръ наробùвъ!

Ярèма. Се ти...

Хомà. Брèшешъ, ти!

Ярèма. Брèшешъ, онцùхристова довбèшка! *(Заміряетця кулакòмъ и кùдаетця на Хому. Хомá підставля́ кошіль изъ йийцями, Ярéминъ кулáкъ вибивáе кілька яéць зъ кошелю́).*

Марўся, *(скòчила).* А щò це за харцизяки такі найшлй у хàту! Чогò ви завелйсь! Ачъ! Убрàлись у чужў солòму, ще й шелестять! Та васъ тутъ повьязàти трèба.

Хомà. А що! Оть ми тепèръ звьяжемо оцегò бісового сина!

Ярѐма. Дўрню! Се такъ на свàтанні кàжетця?

Марўся. Охъ, ви вѝросли — умà не вѝнесли! Сідàйте-лишень, та я васъ стàну питàти. А бўдете лàятьця,—візьмў та й роздягнў... Ну, оттàкъ. Не купійть мовчàночка. Кажіть чогò естѐ прибулѝ до насъ?

Ярѐма. Одъ пана.

Хомà. Цить! не такъ трѐба.

Марўся. И на се, мàбуть, кибѐти не стàло! И самì не знàють, чогò прийшлѝ. Такъ я жъ вамъ скажў: прийшлѝ ви за тимъ, що всякъ купўе, а ніхтò не продаѐ.

Ярѐма. Якъ се такъ?

Марўся. Оввà! Умієте съ паномъ своìмъ зàгадки загàдувати — такъ и ні. Ажѐжъ я одгадàла вашу, и ви бъ мою одгадàли. Та де вамъ! Прийдетця самìй сказàти. Ви прийшлѝ менѐ свàтати, а звісно, що усякъ свàтаетця, а ніхтò зъ молодòю не набивàетця. Отъ вонò й вихòдить, що всякъ купўе, а ніхтò не продаѐ.

Хомà. Такъ.

Ярѐма. Такъ.

Марўся. Ну, ви знàете, що старостѝ хòдять зъ хлібомъ на свàтання. Дежъ вашъ хлібъ, панòве-старостѝ?

Ярѐма. Оцѐй навіжѐний, бузувірний...

Хомà. Оцѐй еретѝкъ, щобъ ёмў на тімъ світі...

Марўся. Бàчу, бàчу, що пристàло вамъ старостувàти, якъ собàці въ чòвні сидìти. Ну, та чогò барѝлу зъ кўхви глузувàти! Хорòші старостѝ! Та й молодà незгірша: старостѝ безъ хліба у хату увійшлѝ, а молодà у воднíй сорòчці іхъ зустрівàе. Ви тимъ безъ хліба, що дурні, а я тимъ у воднíй сорòчці, що въ менѐ хата безъ очѐй и безъ ушѐй, а хочъ е òчі, такъ завъязані.

Хомà. Якъ се?

Марỳся. А! умієте загàдувати, а розгадàти такъ не вмивàлись! Та й кудй вамъ, такймъ бéйбасамъ! Якбй собàка дзвякнула, то я бъ и почỳла; а якбй вікòнниці у хаті не зачйняті, то ябъ подивйлась, та все бъ такй й пізнàла що ви йдетè.

Ярèма. Бачъ!

Хомà. Де жъ твій бàтько?

Марỳся. Поїхавъ до млинà.

Хомà. А колй вèрнетця?

Марỳся. Колй поіде на объїзде — такъ вèрнетця у вèчері, а якъ навпростèць, то у пòлі й заночỳе.

Ярèма. Відъ чòго жъ такъ?

Марỳся. А, и сёгò не розчовпаетè! Колй поіде навпростèць, а тамъ дорòга погàна, тихо їхатиме, вèчора прихвàтить, то у ярỳ сидітиме.

Хомà. А мати твоя де?

Марỳся. Пішлà на заèмъ плàкати.

Ярèма. Эгè, се мàбуть покійника ховàють?

Марỳся. Дитйна вмèрла у сусіда, такъ мàти пішлй надъ нèю сидіти; а якъ у насъ умрè, такъ пèвно ті до насъ прийдуть. Отъ и вийшло, що мàти на заèмъ плàче.

Хомà. Ачъ!

Марỳся. Чимъ же васъ частувàть, панòве старостй: чи прйбиллю, чи ỳбиллю, чи тимъ, що на Бога дивитця?

Хомà. Отъ, катй ёгò батька!

Ярèма. Що жъ се такè?

Марỳся. Що? мàбуть не хватàе глỳзду? Прйбиль—то молокò, бо якъ зъ корòви надòімъ — и корòва ціла и молокò прибувàе у хазяйстві, а до-тòго й телй годỳетця та

ростè; а ỳбиль — то сàло, бо якъ ёгò добỳдешъ, то кабанà не стàне въ хазяйстві; а те, що на Бога дівитця — то сірівèць,—òнъ-де стоіть у куткỳ. Вінъ у пàсъ дàвнішний та кислий, та якъ напьèсся ёгò, то такъ и задерèшъ у гòру гòлову до образівъ, що òнде стоять. А щò се у васъ за яйця, панòве?

Хомà. Панъ прислàвъ.

Ярèма. Тобі панъ прислàвъ. *(Одинъ на дрýгого грізно позирнýли)*.

Марỳся. А на віщо іхъ мені? Хто-таки на свàтанні молодій яйця нòсить? Се вже нехàй якъ поіду до пана, такъ самъ почастỳе.

Ярèма. Се панъ тобі прислàвъ, щобъ ти взялà десятокъ сихъ яєць и висиділа къ ранку курчятъ.

Хомà. И щобъ пàнові на обідъ поспіли.

Ярèма. А якъ не поспіють, то панъ и брать тебè за сèбе не стàне.

Хомà. Та ще й хлòсту дасть.

Марỳся. Онъ якъ! Та ви зъ своімъ паномъ мỳдрі, нічого сказать! Давàйте яєць, давàйте. Де жъ тутъ десятокъ? Тутъ усёго шість.

Хомà. Оцèй бузувіръ...

Ярèма. Оцèй хранцюзъ...

Марỳся. Гòді, гòді! Бàчу, що побили здỳру. Ну, та я свої знайдỳ. Скажіть пàнові, що я іхъ и виспжу й вигодую и къ обіду пàнові поспіють, та тільки нехàй панъ зрòбить зъ однолітківъ плугъ, та вiоре нимъ ріллю та насіе прòса. Колй те прòсо вирòсте и вберỳть ёгò до-рàнку, и змолòтють, щобъ булò чимъ курчятъ годувàти, — тоді й курчята мої

пàнові поспіють на обідъ. Оттàкъ же, йдіте и скажіть, та глядіть — не забўдте.

Хомà. Отъ бісъ ёгò бàтькові! Якà жъ ти зъ-сина й мўдра Марўсю!

Ярèма. И відъ чòго ти такà розўмна, скажи, будь лàскова?

Марўся. Ну, ну! Нічого тутъ дòвго... Идіть собі та скажіть панові те, що я веліла.

Хомà, *(хòче йти попèреду, а Ярèма дорòгу ёмў заступàе)*. Стій, я попèреду.

Ярèма. Ні, я.

Хомà. Ні я! *(розставляе кулакù)*.

Марўся. Изнòвъ гризетèсь! О, та й увірились же ви мені! *(Хватàе іхъ за свити та дўе підъ пòли)*. Отъ же вамъ! Нехàй горùть!

Ярèма. Де горùть? (*Скидàе свитку*).

Хомà. Ой, ой, ой! (*Скидàе свитку*).

Марўся, (*підхвàчуе свиткù*). Отъ же вамъ, щобъ не лàялись! А що! казàла роздягнў, отъ же й роздяглà! Идіть тепèръ въ одніхъ сорочкàхъ, а свиткù згодятця курчàтъ укривàти.

Ярèма. Отъ тобі на! А се все ти...

Хомà. Убью врàжого сина!... (*Побігли. За дверùма чўти — кричàть та лàютця*).

IV.

У пана въ будùнку.

Панъ, роздягнутий, лежùть на постілі. Хомà мўхи бъе долòнею, а Ярèма лоскòче пана по пьятахъ.

Панъ. Ачъ! спрàвді ненàче й не мужùцького рòду! Якà розўмна! Тепèръ самъ не знàю, якъ відъ нèі відчепùтьця.

Озьмій, Хòмо, пляшку та налий води мені за пàзуху. (*Хомá рóбить се*). Послухайте ви, èлопи! Якъ призову чоловіка зъ пьять людéй та розложу васъ, та такъ оддеру, що ажъ млòсно вамъ стàне. Нà що ви, сучі сини, казàли, що ніхтò загадки не відгадàе?

Хомà. Якъ, пàне?

Панъ. Такъ! щобъ васъ сей та той! Хібà я не питàвъ васъ: хлòпці, ніхтò не узнàе? А ви кàжете: ніхтò, ей-богу, ніхтò! А тепèръ и вийшло чор-знà-що! А все черезъ васъ.

Ярèма. Та се Хомà все.

Хомà. Брèшешъ, гирявий! се все ти.

Панъ. Мовчіть, бісй вàшого бàтька! Ви, бàчу, одèжу загубили черезъ свою лàйку та свàрку; и діла до пуття не довели. Отъ я васъ! Эй, Васильку! (*Увіхóдить хлóпецъ*). Васильку! Одведи Хому та Ярèму: нехàй імъ Михàйло пів-сòтні дубинякъ у спину залінить.

Хомà. Пàночку, сокòлику, помилуйте!

Ярèма. Пàночку, лебèдику, помилуйте!

Панъ. Ні, ні, не помилую. Веди іхъ, Васильку... та постій! Нехàй тепèръ не бъе — я самъ устàну та піду. Я òть-якъ люблю, якъ людéй бьють, а вони кричять.

Хомà та Ярèма плачучи вийшли. Черезъ кілька хвилинъ увійшòвъ Олексій.

Олексій. Продàвъ я, пане, пшеницю въ гòроді и скупивъ усè, що трèба по-домàшнèму.

Панъ. Дòбре. Почімъ же ти продàвъ пшеницю?

Олексій. По сімъ съ копòю митоі чèтверть.

Панъ. А що жъ такъ дèшево? Учòра купèць по двадцять давàвъ.

Олексій, (*скороговòркою*). Та се, вѝдите, сỳдиръ, по той частѝ, що купѐць набавлѧ̀е по рублю̀ затѝмъ, що ёмỳ не перевòзити, та впъять за містянѐ... стало-буть, що на місці купѝвъ, по рублю̀, такъ вонò якъ ёгò счести, то мàло рòзниці. Та впъять и те, що купѐць грòші давàвъ, а я товàромъ забірàвъ, а вонò якъ на товàръ, такъ завсегдà дешѐвше продаѐтця.

Панъ. Ну, мòже. Скільки жъ грòшей? Усіхъ шість четвертѐй, по сімъ съ кòнюю... сімъ та сімъ чотирнàдцять, та ще сімъ, то вѝйде.... а, катъ ёго батька! вѝйде... вѝйде... двàдцять одѝнъ, та ще сімъ, то двàдцять вісімъ, та ще сімъ, то трѝдцять пъять, та шість полтѝнъ, то три рублì, то трѝдцять, трѝдцять вісімъ. Такъ, Олексію?

Олексій. Такъ, ваше благорòдие, достòлно такъ.

Панъ. Де жъ грòші?

Олексій. Ось подозвòлте поглядіть, що я тутъ купѝвъ.

Панъ. У, багàто! Скільки всёгò? Итогò сòрокъ пъять рублівъ. Такъ се, стàло-буть, ти на своì ще грòші купувàвъ?

Олексій. На своì, сỳдиръ Иванъ Миколàёвичъ!

Панъ. Такъ скільки оцѐ ще тобì грòшей слідуе?

Олексій. Извòлте полічѝть, сỳдиръ.

Панъ. Три... ні! Два цілкòвихъ: такъ, чи що?

Олексій. Йстинно такъ, сỳдиръ Иванъ Миколàёвичъ!

Панъ, (*даѐ ёмỳ грòші*) На жъ тобì.

Олексій. Покòрніше благодарỳ, сỳдиръ. (*Берѐ написаний лікъ и ховàе у кишѐню*).

Панъ, Ну, послỳхай, Олексію: зробѝ менì, будь лàсківъ, що я въ тѐбе попрохàю.

Олексій. Що прикàжете, сỳдиръ?

Панъ. Отъ бачишъ, Степановичу: загадавъ я людямъ загадку.

Олексій. Знаю, судиръ, и обіщались зъ тиі семьі панію собі взяти, де відгадають, а Йванова Поклонёнкова дівчина й відгадала.

Панъ. Оттò жъ то й е! Що жъ тутъ мені робіти? Брати ії не приходитця: пани сміятимутця, що я, такий стовповий дворянинъ, та взявъ таку просту крепачку. Ти самъ знаешъ, що батюшка мій поручикомъ бувъ, а дідушка мій у малоросійський козацький службі хорунжимъ служивъ. А я оженюсь на простий! Якъ се можна?

Олексій. Справедливо говорите, судиръ!

Панъ. То-то жъ и е! Якъ же зъ нею мені розвъязатись? Я вже думавъ и такъ, и инакъ. Хотівъ ій ще загадку загадати, такъ хлопці мої, Хома та Ярема, таки ніякъ не втихомирютця: що пошлю іхъ, то вони задерутця, и діла до путтятя не доведуть.

Олексій. Та, по-моему, просто послать та й сказать ій, що не буде сёго ніколи; атò и овсі не посилать: такъ вонò й минетця.

Панъ. Не можна, Степановичу, погана слава піде. Скажуть: що се за панъ, що разъ скаже такъ, а вдруге инакъ

Олексій. Ну, такъ отъ якъ: послать ії батька що-небудь продавать, а опісля сказати, що, мовъ, обманивъ, та й не брать дочки и ёго ще випарить.

Панъ. Эге! и такъ не годитця. Чоловікъ добрий — батько, слухняний, та й впъять таки поганоі слави не минешъ. А я видумавъ отъ-якъ: загадаю ій таку загадку, щобъ вона до віку — до-суду не розгадала. Отъ видумавъ. (*Підскакуе*). Звелю ій приіхать до мене, та тільки такъ,

щобъ ні санями, ні вòзомъ, самà щобъ булà ні бòса, ні обỳта, ні гòла, ні вдягнута, ні волòмъ, ні конèмъ, ні війкòмъ, ні голòблею, ні зъ гостѝнцемъ, ні безъ гостѝнця. (*Регóчетця*). Оть якъ! Оцѐ такъ! Нехàй розгадà! Якъ дỳмаешъ, Олексію?

Олексій. Хто ёгò знàе, пàне. Здаѐтця, трỳдно що-нѐбудь вѝдумать.

Панъ. Такъ-òтъ я тебѐ пошлю переказàть ій оцѐ. Чỳешъ?

Олексій. Хмъ. Мені, ваше благорòдие, якось не пристàло. Ви звòлте послàти когò-нѐбудь молòдшого, а то я вже старий, та впъять мені якось неподòбно.

Панъ. Оть ищѐ! Хібà старі та и не хòдять свàтати? Хто жъ и свàтомъ бувàе, якъ не старі? Ні, вже зділай мѝлость, Степàновичу, ти мені — òтъ якъ мені услỳжишъ! (*Дае́ ёмý асигнáцію*). Ось на тобі! Будь лàскивъ, зробѝ те, що я прошỳ.

Олексій, (*дýма, пóтімъ клáняетця*). Для вàшоі мѝлости підỳ; атò дàлебі, ні зà що бъ не пішòвъ, якбѝ не ви прохàли. Трѐба послỳхати своrò пана, та ще такòго дòброго... Колѝ жъ мені йтѝ?

Панъ. Зàразъ идѝ.

Олексій. Підỳ, сỳдиръ. (*Вихóдить*).

Панъ. Васѝльку! поклѝчъ мені хлòпцівъ, Хомỳ та Ярѐму. Роскàжу імъ, що я придỳмавъ: то-жъ-то сміятимутця!

V.

На дворі у пана.

Панъ, Хомà, Ярѐма, Олексій.

Олексій. Се, пане, хто ёгò зна, що й такѐ! Сказàла, що «приіду до пана такъ, якъ ёгò мѝлость прикàзуе».

Хома̀. Огò!

Ярѐма. Лиха мàтері прийде! Брѐше!

Панъ. Нехай собі іде. Ужè жъ вонà, бісова дочкà, сёгòдні взна, якъ зъ пàномъ водйтьця. Иди собі, Олексію. А ви, хлòпці, приведіть сюди хортівъ, та усіхъ, такі усіхъ.... та якъ стàне до дворà доіздйти, то ми ii зацькуемò оттўтъ: вони ii, бісову, розшматўють. Біжіть, хлòпці, та швидче.

Хома̀ та Ярѐма біжàть, поперѐжуючи одинъ дрўгого.

Олексій. Пане! пане! Идѐ наша крàля, та ще якà! Якъ казàла, такъ и е!

Панъ, (*вбігъ на рундўкъ*). Де, де? Гей, хлòпці, сюди! Оттў ii, оттў ii!

(Въізджѐ Марўся безъ сорòчки, увъязана нѐводомъ, на одній нозі дірявий черевикъ, дрўга нога бòса, та личкòмъ перевъязана; сидйть на якихсь ґренджàлахъ, що зъ одногò бòку кòлесо, а зъ дрўгого пòлозъ. До ґренджалівъ привъязана пàлиця, а до пàлиці ликомъ козелъ. Підъ пахòю у неі заіць).

Панъ. Оттў ii! Оттў ii!

(Марўся кида зайця. Собàки вшквàрили за зайцемъ. Марўся скочила на рундўкъ).

VI.

У пана въ хорòмахъ.

Панъ, Марўся одіта пàнею, Олексій.

Олексій. (*увійшòвъ, поклонивсь пàнові, а на Марўсю позирнўвъ*). Прийшли, пане, впъять ті мужики, що сўдютця объ сокирі. Чимъ-нѐбуть звòлте кòнчить. Уже й то що-дня

сюдѝ вѐштаютця, нічо̀го не ро̀блють, на па̀нщину не хо̀дять, тільки все осно̀ву сную̀ть одъ до̀му до дво̀ру. Пожа̀луста, розсудіть іхъ зовсім̀ъ.

Панъ. А, каті̀ іхъ ба̀тька! Отъ огі̀дли! Скажѝ, неха̀й за̀втра прийдуть.

Олексій. Та що жъ зъ сего̀ бу̀де? Усѐ за̀втра та за̀втра. По моѐму совіту, ваше благоро̀дие, узя̀ть та й перепоро̀ть обо̀хъ, щобъ не позива̀лись за чо̀р-зна-що.

Мару̀ся. Ну, ну, ну! Ти чого̀ тутъ кричѝшъ? Игумѐну діло, а бра̀тіі зась. Ачь які̀! Зазна̀лись ви, хло̀пці. Хіба̀ самъ панъ не зна, що̀ й сказа̀ти? Твоѐ діло знать — прийшо̀въ, сказа̀въ та й го̀ді, ато̀ ще зъ совітами тѝськаесся! Геть відсіль! Глядѝ, щобъ то̀рби не злякавсь.

Олексій. Та що̀ жъ мені, пане, сказа̀ти?

Мару̀ся. Ива̀нъ Микола̀ѐвичъ! На̀ що ви спра̀вді во̀дите людѐй? Розсудіть іхъ та й го̀ді. Скажѝ, неха̀й підо̀ждуть біля крильця̀ (*Олексій вийшовъ*).

Панъ. Послу̀хай, Мару̀сю: зна̀ешъ, що я тобі сказа̀въ? Я тобі прика̀зувавъ не міша̀тись у мої судѝ. А? Що се? Я тутъ панъ, а не ти!

Мару̀ся. Отъ ужѐ й розсѐрдились. Ба̀чите, які̀ ви, пане. Хіба̀ я вамъ що пога̀не ка̀жу? Я ваша жона̀, та не смію ніку̀ди вступа̀тись? Олексіеві — такъ мо̀жна, а мені такъ ні? Хіба̀ за те, що Олексій васъ обду̀рюе?

Панъ. О!

Мару̀ся. А то жъ що? Не уступа̀йся, ка̀жете, у мої судѝ... а бага̀то ви насудѝли самі? Зъ незна̀ть-чого̀ лю̀де у двіръ цілий тѝждень вѐштаютця, и ніякъ и до̀сі імъ су̀ду не даду̀ть!

Панъ. Та бачъ, Мару̀сю: ді̀ло, катъ ѐго̀ ма̀тіръ, заплу̀-

талось. Скоро-то ёго розшолопаешъ? Уже я й самъ и такъ и інакъ, думаю — думаю, ночі не засплю, а все думаю, разівъ зъ десять подушку переверну, та все думаю.

Маруся. Е чого думать? Два дурні сокиру знайшли та й не ладють, кому іі брати. Ходімо лишень; я іхъ заразъ розсужу.

Панъ. Такъ будуть люде сміятись.

Маруся. Чого?

Панъ. Скажуть: ачъ якій панъ! не розсудить людей своіхъ самъ.

Маруся. Отъ тобі на! А я хіба не пані? Вони не сміятимутця. Ходімъ.

Панъ. Ну, ходімъ. Та тільки се такъ одинъ разъ: у другий щобъ ти ніже-ні не сміла мішатись у судъ мій. — Хлопці, винесіть стули на рундукъ; підемъ судить-рядить.

Хома та Ярема, попихаючи одинъ одного, відчиняють двері на ганокъ. Панъ зъ Марусею вийшли та й сіли)

Панъ. Ну, глядй жъ: одинъ разъ та й тільки; а то якъ станешъ мене перебивать такъ вижену геть.

Маруся, (*на Хому та Ярему*). Ви чого тутъ стоіте, шолопаі? Геть те! Вамъ тутъ не місце...

(Хома та Ярема пішли).

Панъ. На віщо ти іхъ прогнала? Не хочу, ей-богу не хочу! Що се таке? ти командуешъ у мене? (*Скочивъ*).

Маруся. Сідай, сідай! люде сміютця (*Панъ сідае*).

1-й мужикъ. Изновъ ми до вашоі милости. Розсудіть, пожалуста.

2-й мужикъ. Зробіть панську ласку, розсудіть.

Панъ. Ну, люде добрі... Отъ цілий тиждень все думаю, якъ би васъ розсудіть... Просіть-лишень теперъ молоду пані.

1-й мужйкъ. Буде ваша ласка, Марья Йвановна!

2-й мужйкъ. Пожалуста, сударпня.

Маруся. А що тамъ, у васъ таке?

1-й мужйкъ. Знайшли ми, сударпня сокйру удвохъ, та ніякъ не поділимось. Я кажу, що я знайшовъ, а вінъ каже, що вінъ. Я именно знаю, що я! такъ що жъ будешъ робить! — лізе та й лізе: моя, каже, сокйра; я, каже, уперёдъ углёдівъ. Розсудіть насъ, пані.

2-й мужйкъ. Ей-богу, неправда! Отъ же, нехай мене злйдні побъють, коли се правда! Йдемо ми по луці — лежйть сокйра. Я й кажу: дивйсь, Иване, сокйра. А вінъ каже: де, Пархоме? А я кажу: ондечки. Та й пішовъ за нею, а вінъ попереду забігъ та й ухопйвъ. Оце й та сокйра—у Олексія була вона: — ось подивітця: отъ вона та сама.

Маруся. А що тобі робйть сокйрою?

2-й мужйкъ. Обіддя набивати.

Маруся. А тобі?

1-й мужйкъ. Я хотівъ бувъ попрохати въ пана — поіхать у лісъ колякъ нарубати: тинъ розвалйвся.

Маруся. Зніміть съ топорйща сокйру. Тобі (*2-му мужикові*) на сокйру, а тобі (*1-му мужику*) на топорйще.

1-й мужйкъ. Якъ же се такъ, пані?

Маруся. Ні півслова! Розсудйла? ідіть же собі геть!

(Ище два мужики прийшли).

1-й мужйкъ. Розсудіть же й насъ, панімаmко.

Маруся. А объ чімъ?

Панъ. Я васъ розсужу. Марусю, тобі казавъ: не смій уступатись, якъ я стану судить та рядить; я на те панъ.

Маруся. А я на те пані! Ну, та яке мені діло! Судіть, коли хочете, й самі. Ваші люде — ваша й воля.

Панъ. Чого ви?

1-й мужикъ. Ночували ми, пане, отту нічь у полі, та знаете, поіхали такъ не знать-якъ: моя кобила, ёго візъ та віжки. Оть, ляглі ми й поснули. Коли прокинулись уранці, дивимось, ажъ біля кобили лошятко стоіть. Я й кажу: моя кобила привела лошя! а вінъ каже: ні, мій візъ привівъ.

Панъ. Трудне ваше діло! не знаю, якъ и розсудить. Знаете що? Отъ-що! Приходьте ви завтра увечері; я подумаю и розсужу васъ.

Маруся. А чого тутъ ище до завтрёго тягнути? Ви, пане, іхъ розсудіть.

Панъ, *(подумавши трохи)*. Отъ-що! Ти кажешь: твоя кобила привела лошя?

1-й мужикъ. Кобила, пане, ей-богу — кобила.

Панъ. А ти кажешъ: твій візъ?

2-й мужикъ. Візъ, пане, — звісно що візъ: ажежъ ми на возі іхали.

Панъ. Отъ-що: пустіть лошя, куди воно побіжить; коли до воза, такъ твій візъ привівъ лошя, а коли до кобили, такъ кобила.

(Мужики пускають лошя. Воно сліпе, побігло до воза).

2-й мужикъ. А що! Не моя правда вийшла? Отъ бачъ, я жъ казавъ, що мій візъ прівівъ лошя!

Маруся. Отъ же й не такъ треба! Де-таки видано,

щобъ візъ привівъ лошя! Ви, пане, отъ якъ іхъ розсудіте. Ти, чоловіче, кажешъ, що кобила твоя привела лошя?

1-й мужикъ. Кобила, пані.

Маруся. А ти кажешъ — візъ?

2-й мужикъ. Звісно що візъ: ажежъ лошя до воза побігло!

Маруся. Добре. Озьміть же ви лошя да поставте его посередині: коли кобила до его прибіжить, такъ кобила привела, а коли візъ побіжить, такъ візъ. Та тільки отъ-що: хто збрехавъ, того бить.

2-й мужикъ. Богъ зъ імъ зовсімъ, пані: нехай уже его кобила привела.

(Мужики пішли).

Панъ. Якъ? що се таке? Га? Мене пересужувать та переряжувать? Пана? Отъ-якъ! *(Бье вікно)* Отъ якъ! *(Хита двері)* Маттері твоі сто болотянихъ. *(Зустрівъ Василька и почавъ его скубти, приговорюючи)* Отъ-якъ! Отъ-якъ! *(Василько побігъ, панъ за нимъ).*

Маруся. Зовсімъ розумъ розгубивъ! Тільки хвоста не мае, а то бъ самъ собі боки повідбивавъ!

Панъ, *(вертаетця)*. Марусенько, любочко, кришечко! Прости мене, що я на тебе покричавъ.

Маруся. Що бо ти робишъ се, пане? Ну, на віщо воно схоже? люде сміютця, скажуть: «скрутивсе панъ». Далибі, ажъ мені черезъ тебе соромъ!

Панъ. Далибі, не буду! Нехай мені сей та той, коли буду! Прости мене *(цілуе)*. Отъ же я поіду на лови, Марусю, а ти останесся у мене господарювати, та вже що хочешъ, те й роби. У всімъ даю тобі волю.

Маруся. Щобъ опісля кричàвъ?

Панъ. Ні, ні, не бỳду нікòли кричàть, не бỳду. *(Идé, пòтімъ вертàетця).* Я не хòчу зъ тобòю жити! Бери одъ мéне, що е въ мéне крàщого тобі й лìпшого, та й иди собі геть! И не хòчу, и не хòчу! — иди зàразъ!

Маруся. И пiдỳ, ей-богу пiдỳ, — и не плàкатиму!

Панъ, *(рàдий).* Пiдешъ?

Маруся. Пiдỳ, аби давъ менi узяти що найкрàщого.

Панъ. Бери, бери, тiльки одвяжись! За тобòю и менi життя немà.

Маруся, *(пiшлá и принеслà пляшку горiлки).* Такъ прощàйте жъ, Иване Миколàевичу! нiчого зъ вами робить! Тепèръ я вже не ваша пàнi. Попрощàемось та розлỳчимось на вiшнi вiки.

Панъ. А се що? для чòго!

Маруся. А якъ же? Якъ чèсно та лю̀бо ми побрàлись, такъ трèба намъ и розiйтись. Погулѧемо на остàнку та й розлỳчимось на-вiки.

Панъ. И то дòбре.

Маруся. Пийте, Иванъ Миколàевичъ, призволяйтеся.

Панъ, *(пъе).* Иди собi, иди, а пересỳжувать та перерѧжувать я себè не дамъ! *(Ще пъе)* Охъ-охъ-охъ-охъ!

Маруся. Чи оцè жъ тобi, пàночку, и не жàлко бỳде менè?

Панъ. Охъ-охъ-охъ-охъ! *(Пъе и плáче).*

Маруся. Прощàй мiй пàночку, мiй милèсенький, прощàй!

Панъ. Прощàй, моè серденѧточко, моя лàстiвко, Охъ, Бòже мiй, Бòже мiй! Прощàй!

Маруся. Випьемо ще.

Панъ, *(пъе)* Охъ-охъ-охъ-охъ! *(Пiдскòчивъ)* Хто смiе

пр̀отивъ менѐ грубѝти? Ніхт̀о, ей-богу ніхт̀о! *(Хо́че йти, та захита̀вся. Бъе себе́ по кише́ни)* Гр̀оші е! *(Бъе себе́ по голові)* Р̀озуму бага̀то! Чог̀о мені? Панъ! на всю гу̀бу панъ! Охъ-охъ-охъ-охъ! *(Упа̀въ на стулу головою).*

Мару̀ся. Неха̀й-лишъ за̀сне.

Панъ. *(сто́гне).*

Мару̀ся. Гей, хл̀опці! *(Увійшл̀о два чоловіки)* Запряжіть мені шолудѝву кобилу у той візъ, що гній в̀озють. *(Чоловікѝ пішлѝ).*

VII.

Ву̀лиця біля па̀нського дв̀ору.

(На шолудѝвій кобилі Мару̀ся везѐ пъяного пана у в̀озі).

Мару̀ся. Нё, нё! ура̀гова! Нѐ, нё, дѝманова! Нё!

Діти *(біжя́ть за нѐю).* Тю-тю! киръ-киръ!

Мару̀ся. Геть, жѐвжики! ат̀о якъ свѝсну, такъ ажъ підъ грѐблю зак̀отитесь.

Хл̀опчикъ. Се панъ твій, Мару̀сю?

Мару̀ся. Ну, ну, убира̀йся! *(Хвѝська хл̀опця, вінъ одбіга̀).*

Панъ *(прокѝнувсь).* Гей!

Мару̀ся. Нё!

Панъ. Що се такѐ? Ой! що се такѐ? Господи Ісусе, де се я?

Мару̀ся. Нё!

Панъ. Ѐсьде цѐрква, отъ садъ, ѐнде будѝнокъ... Я зъ будѝнку ѝду...

Маруся. Нё!

Панъ. Чи я живий, чи вже вмеръ? Де се я? що я такѐ есть?

Маруся. Нё!

Панъ. Се Маруся. Гвалтъ! Ти... куди ти менѐ везе́шъ, чи въ пѐкло, чи що?

Маруся. До-дому.

Панъ. Якъ до-дому? Ой, ой, ой! *(Ско́чивъ)* Якъ се я тутъ опинився? Ти менѐ вкра̀ла чи що?

Маруся. Ти мені самъ оддавъ себѐ.

Панъ. Якъ?

Маруся. Чи ти тямишъ, що ти мені казавъ?

Панъ. Я тобі велівъ зъ могѐ двору убиратись!

Маруся. А зъ якою умовою? Зъ тимъ, щобъ я узяла зъ твогѐ дому, що мені найкраще.

Панъ. Ну?

Маруся. А мені кращого нічого нема у твоімъ домі надъ тѐбе: я тебѐ полюбила. Ти мені казавъ, щобъ я узяла, що мені е кращого й милішого; отъ же я узяла тебѐ, та й везу.

Панъ. Ахъ, бісй твоєму батькові! що се такѐ? Хіба жъ оцѐ ти відъ мене й не відвъяжесся?

Маруся. И, сёго вже й не думай! Хочъ що хочъ роби, а я таки відъ тѐбе не одчеплюсь! Се вже й гадки не покладай! Бачъ, вигнавъ менѐ, — такъ я тебѐ самого зъ господи повезла.

Панъ. Ну, нічого робить! Мабуть така моя доля! Та, правда: казавъ же купѐць, що десь панъ оженивсь на простій: се мабуть трапляетця!

Маруся. Ищёбъ то!

Панъ. Такъ поідемъ же, колй такъ, до-дому, и отъ тобі хрестъ святий передъ цѐрквою... не бу̀ду вже ні кричàть, ні виганя̀ть тебѐ... Такй-такъ заплющу о̀чі та й на світъ не дивйтимусь. Робй, що знàешъ. Во всімъ твоя̀ во̀ля!

Мару̀ся. Ну! отъ бàчишъ? Оттàкъ би й давно̀? Оттепѐръ и розу̀мний ставъ!

(Панъ сівъ на візъ. Мару̀ся поверну̀ла кобйлу, и поіхали назàдъ у будйнокъ).

кінѐцъ.

II.

ПІСНЯ МОЯ.

(А. Ѳ. Владимірову).

So strömen des Gesanges Wellen
Hervor aus nie entdeckten Quellen.

Schiller.

Одъ Сосни̂ до Са̂на вона̂ протягну̂лася;
До хма̂ри Карпа̂тськоі вона̂ доторкну̂лася;
Чорномо̂рською водо̂ю умива̂еться;
Луга̂ми якъ квітка̂ми квіча̂еться;
Дніпро̂мъ стародâвнімъ підпере̂зана;
Річка̂ми якъ стрічка̂ми поубірана;
Города̂ми-намиста̂ми пообвішана.

Гуля̂й, моя̂ пісне, висо̂ко, висо̂ко,
Щобъ хма̂рами си̂зий оре̂лъ летючи̂
Тебе̂ не нагна̂въ.
Гуля̂й, моя̂ пісне, широ̂ко, широ̂ко,
Щобъ по степу̂ вітеръ траву̂ котючи̂
Тебе̂ не пійма̂въ.

Ле̂бедемъ білимъ пливи̂ по ріка̂хъ;
Ча̂йкою, пісне, кигичъ по лука̂хъ;

Припотнемъ въ лузі заворкочи;
Дрібною пташкою защебечи;
Покотиполемъ въ степу прокотися;
По нёбу громомъ святимъ пронесися;
Глибоко въ землю змією зарийся;
По лісахъ, по горахъ,
По степахъ, по рікахъ,
Городахъ, слободахъ,
Травою,
Водою,
Луною далёкою геть одизвися;
Къ имъянитимъ панамъ,
Къ неимущимъ старцямъ;
Къ козакамъ-молодцямъ,
Къ чорнобровимъ дівкамъ,
У душахъ,
У сердцяхъ,
Тугою кручиною, пісне, заньмися!

Тамъ, де у лісі скеля крутая;
Дніпръ черезъ скелю реве и бурхає,
Рветься и дметься, клекоче й гуде,
Й вітеръ пожовклі листя несе;
Де задніпровье, край опустілий,
Де нема хатъ, бованіють могили;
Де нема гласу, виють вовки;
Де була Січа, жили козаки,
Ходивъ я нічью; місяць червоний
Сидівъ у хмарі й бурю нагонивъ;
Спъялись на дибки степи пісчані;

Тодì изъ лісу, вся у тумàні,
Вийшла до мѐне якàсь молодѝця . . . .
Співàй, казàла, для всіòго рòду,
Співàй, казàла, для всій родѝни.

Співàтиму, співàтиму, пòки глàсу стàне;
Хочъ и слỳхать не захòчуть, я не перестàну.

КЛЯТЬБА.

Дàрма прòсишся изрàдникъ,
Не пущỳ тебѐ нікòли
Вішно бỳду катувàти,
Мỳчитиму безъ одрйвки.
И хочà бъ за відпочйньня
Ти менѐ увівъ у цàрство,
Ябъ и цàрства одцурàвся
За потіху, щобъ изъ тѐбе
Глузувàти, наругàться,
И тобі чинйти нàпасть.
Булй злòдіі велйкі:
Нѐбо и землѝ лякàлись
Одъ іхъ вчйнківъ; жалкувàлись
Перепàлені краіни,
Іхъ менàми наругàлись,
И бажàли, щоби въ пѐклі
Вонй такички страждàли,
Якъ страждàли бідні люди,
Що одъ іхъ изнапастйлись.
Алѐ шкодà, що зробивъ ти,
Не зрівняеться изъ іми.

ЗГÀДКА.

Він̓ сів̓ на горі на оцвàньку зъ дубкà;
Підъ нимъ гарцювàла сердѝта рікà:
Въ ій блідлиі місяшні прòмини грàлись,
И въ филяхъ сіклѝся и перебивàлись.
И бỳря ревіла, и бỳря ширчàла,
И смỳтная дỳмка якъ бỳря літàла;
Поблідла якъ прòмини місяця въ хмàрахъ,
По рòкахъ далèкихъ вонà пробивàлась,
По рòкахъ бурлѝвихъ якъ річка у чвàрахъ!

Згадàвъ він̓ якъ бувъ до войнѝ въ емỳ жаръ,
Згадàзъ він̓ про вíйсько, про вàлку й пожàръ;
Якъ спòривъ въ харцѝзстві зъ бỳйними вітрàми,
На взàводи бігавъ зъ швидкѝми орлàми;
Якъ въ пòлі—степỳ срібну чàрку зпивàвъ
Въ гурті, на прощàны зъ своіми братàми,
Й весèлий до дòму конѝ повертàвъ.

Багàцько ищè тутъ про щòсь він̓ згадàвъ.
Якъ вíйсько голінне старшѝй иззивàвъ;
Згадàвъ и про те, про що згàдувать тòшно;

Про віщо здихàти й не трèба й не мòжно . . . ,
И брйзнула нйшкомъ гарячa слёзà;
Такъ брйзкае зъ нèба гнівъ Бòжий росà,
Що нйшкомъ зелёну травỳ поідàе . . .
И стàне все пòле смутнè и порòжне,
И Бòжая кàра надъ імъ пробувàе . . . .

МОГИЛА.

Що то за могила;
Вітеръ снігъ розмита;
Скризь снігъ почорніла
Трава вигляда?

Далèкиі рòки далèко вплилй
Якъ вòди веснòю:
Густòю травòю
Слідй зарослй.

Водà, поривàючись зъ скèлі въ долйну,
Камйньня зривàе,
Байрàкъ промивàе.
Старàя годйна
Перèднімъ назгàдки
Про прèжні порядки
Висòкі купкй по собі зоставляе.

Незлічена сйла неслàсь вояківъ;
Якъ макъ при дорòзі шапкй іхъ біліли,
Списй грімотіли, шаблі брязкотіли;
Неслйся вонй супротйвъ ворогівъ.

Недо̀ля и по̀мста бігли за іми;
Якъ кло̀чьчя сухѐе пала̀ли краіни;
Якъ зъ лісомъ гора̀ вонѝ всі за одно̀:
Ніко̀го старшо̀го у нихъ не було̀.

Дивіться—лѝцарь вставъ,
Сівъ на конѝ, та й засвиста̀въ,
И віи̂сько въ слідъ. За імъ
Ого̀нь, и дощъ и димъ!...

Якъ снігъ въ завиро̀ху,
Такъ кінь его̀ летѝть;
Якъ со̀нце въ засу̀ху
Лицѐ его̀ горѝть;

Якъ вечірня зорѝ погоріла
По вітру воло̀сься его̀ розмітались;
Якъ на мо̀рі вода̀ поснвіла
У бу̀рю—краіна підъ імъ зколиха̀лась.

Нерівна ва̀лка: все якъ не бува̀ло,
И віи̂сько въ честь старшѝмъ его̀ назива̀ло.
Дивіться: нічъ. Ого̀нь горѝть.
Кравчѝна спочива̀е сномъ,
А лѝцарь у огнѝ не спить
И озира̀еться круго̀мъ
Гроза̀ чужо̀го ро̀ду,
Охра̀на своего̀;
А на лиці его̀
Лисніется пъятно̀мъ
Зла ду̀мка, якъ пѐрша на місяці шко̀да.

Звалилась проклята зъ плечей голова̀,
А військо погибло якъ зъ вітру трава̀.

Щожъ то за могила?
Вітеръ снігъ розмита;
Скризь снігъ почорніла,
Трава̀ вигляда̀!

Далѐкиі ро̀ки далѐко заплйли;
А люду погибшого сла̀ва колишня
У па̀мъяті тмиться, якъ трава̀ торішня,
Що вітеръ зъ підъ снігу розкрѝвъ па могилі!

ГРѢЦЬКА ПІСНЯ.

И ревѐ, и шумѝть,
И гудѐ и гремѝть,
Чи то вòликівъ бъють
Чи то звіря цькуѝть?
То не вòликівъ бъють,
То не звіря цькуѝть;
То хорòбриі Клѐфти
Музувѝрівъ січуть.

А попѐреду всіхъ молодѐць Буковàллъ;
Вінъ січѐться на смерть зъ бусурмàномъ;
Одъ Керàссово димъ до Кенỳріо димъ
Розлягàеться сѝвимъ тумàномъ.

Вінъ січѐться одѝнъ прòти тѝсячі іхъ:
Не здолѝють усі ёгò взяти.
А русява дівчѝна гукà изъ вікнà:
Підождѝ, Буковàлле, стрелѝти.

Хай хочъ трòхи у гòру піднѝметься димъ,
Хай по стѐпові прòйде курѝти;

Перелічімось, скільки вже нашіхъ нема.
Стали турки поперéдъ лічйти.

Недоліку пъять сотъ, стали Клефти лічйть:
Тріохъ голінныхъ міжъ ими немае!
Одйнъ воду бере, другий страву несе,
А ще третій мушкетъ набивае.

Рожа.

(Н. С. Варзину).

Дівочка мила, гарна, вродлива,
Добра зъ души, зъ сердця жалостлива

Прийшла до дому, сіла въ порога:
«Ой мати-неню, помоли Бога!

«Болить головка, болить серденько;
«Прощай кохана, прощай ріднечька!»

Вмерла дівчина, вмерла вродлива;
Ревно рида мати несчастлива.

Кладуть дівчину у домовину;
Заріли дівку въ сиру могилу.

На тій могилі виросла рожа:
Гарна, румьяна, на дівку зхожа.

На рожі тонка, гнучка билина —
Есть-то легкенькій станъ у дівчини!

На рожі шпильки, шпильки колючі —
Есть-то дівоцькі очиці жгучі!

Стàли на рòжі червòні пỳпки —
На рòжі пỳпки — дівчàчі гỳбки!

На рòжі золотè животѝньнячко, —
Есть-то дівчàче чѝсте сѐрдечко!

Рòжою вітеръ зтѝха колѝше —
Есть-то дівчѝна зъ могѝли дѝше!

На рòжу пàла рàнкомъ росà, —
На рòжі росà — дівчàча слёзà

Вся рожòва красà — дівчàча душà;
Зъ рàю прилітàе, світь навіщàе.

Ой мати-нèню, рідна моя!
Почỳй на мèне, я дòнька твоя!

Всі веселя̀ться въ цàрстві у Бога, —
Я за тобòю плàчу, небòга!

СОЛОВЀЙКО.

Зелѐний садъ, зелѐний садъ,
Зелѐная могила!
Зелѐний садъ вдяга̀ весна̀;
Могила забриніла!

Якъ га̀рно слу̀хать, колѝ въ нічь,
Малѐнький соловѐйко
Въ квітка̀хъ затля̀мка, засвистѝть,
Такъ прѝязно, любѐнько!

А тутъ вонѝ веду̀ть тано̀къ!
Хто гла̀си іхъ розлічить?
Хто передо̀мъ изъ іхъ идѐ?
Хто зо̀рі перелічить?

Той на топо̀лі, ті въ куща̀хъ,
Ті въ вѐрбахъ, ті въ калѝні . . . ;
Одѝнъ біля̀ могили самъ
Співа̀е на ілѝні.

Щебѐче вінъ: не то співѐць
Вірша̀ми любьязнѝми
Коха̀ньня й ра̀дість розділя̀
Зъ сердця̀ми приязнѝми.

Затiохка вiнъ — не то бiдii
Оплàкуе людськiii;
Жаль льётся въ сёрдце, якъ въ квiткй
Крапёльки дощовйi.

Отъ застогнàвъ, и отъ замòвкъ...
Терлйкнувъ — впъять залйвся,...
Не то спiвёць въ останнiй разъ
Изъ мйромъ роспростйвся!

И въ нёбо дỳмкою влетiвъ,
Мiжъ зòрями спiвàе,
А стрàннiй спiвъ его людёй
Ужè не порушàе.

Спiвàе птàшка, и нiхтò
Не взявъ iï въ примiтку!
Спiвà спiвёць: нiхтò емỳ
Зъ душi не кйне квiтку!

Однò сердёнько мiжъ всiмà
Гласъ птàшкинъ розпiзнàло;
Однò сердёнько пiсня та
Спiвцёва розрушàла.

И цiлий день смутнà, тиха
Самòтная могйла;
А врàнцi зòмнята травà,
Де дiвчина сидiла.

ХЛО̀ПЕЦЬ.

Зеленѐнький бѐрегъ тмиться
Рі̀чка срі̀бная шумѝть;
Ходить хло̀пець невелѝчкий:
На той-бікъ рікѝ глядѝть.

На сімъ бо̀ці нивья̀, по̀ле,
Сѝвий степъ та слобода̀,
Зѐлень въя̀ла, всюди ду̀шно,
Въ пилу̀ хо̀дить черода̀.

На тімъ бо̀ці зѐлень свіжа,
Блища̀ть на луці̀ квіткѝ,
Дѝкі го̀ри, гай зелѐний,
И щебѐчуть въ німъ пташкѝ

Тутъ клопо̀чуть объ господі
Старі̀ люде навісні̀;
Тамъ дівча̀тонька співа̀ють
Голосні̀ свої̀ пісні̀.

Хло̀пець дѝвиться и мліе —
Ну̀дно тутъ ёму̀ бродѝть;

Ра̀дий ла̀стівкою швидко
На той бѐрегъ залетіть.

Вінъ підхо̀дить до водиці:
Ні човна̀, ні весельця̀;
А дівчина его̀ кличе
Для ласка̀вого словця̀.

Хло̀пець мліе, хло̀пець та̀не,
Хо̀дить бро̀ду не знайдѐ!
Підобра̀въ одѐжу, прудко
Кинувсь въ річку, и пливѐ.

Переплинувъ, а дівча̀та:
«Хлюща, хлюща, утіка̀й»
Загука̀ли, закрича̀ли,
И побігли всі за гай.

Бідний хло̀пець изляка̀вся
Грудь підпѐрло, весь дріжить,
И за гай, небіжъ, поплівся,
Щобъ шука̀ть дівча̀чий слідъ.

Дежъ той гай, дежъ та хоро̀ша
Зѐлень свіжа и мъягка̀?
Гай — у три ряди осики;
Сажнівъ зо̀ три—вся лука̀!

А за іми нивья̀, по̀ле,
Рівний степъ, та слобода̀,

Зѐлень въя̀ла, всю̀ди ду̀шно,
Въ пилу̀ хо̀дить череда̀.

Ди̇кі го́ри — ва̀пна; зни̇кли
И дівча̀чиі пісні̀, ...
Хо̀дятъ тежъ якъ тутъ зъ кіями
Старі̀ люди навісні̀.

И поплі̀всь наза̀дъ нашъ хло̀пець,
Біля річки сівъ оди́нъ,
Притулі̀въ къ руці̀ голо̀вку,
И попла̀кавъ тро̀шки вінъ!

МІСЯЦЬ.

Зъ тій добй, якъ, пѐршиѝ злодій,
Кàинъ Авеля забйвъ,
И упѐрше зѐмлю кровъю
Чоловічою змочйвъ, ...

Тільки вітеръ шкòду слỳхавъ,
Що гудівъ по деревàхъ;
Тільки місяць шкòду бàчивъ,
Що котйвсь у небесàхъ.

Богъ принявъ святỳю дỳшу;
Розбишàчинъ прòклявъ рідъ;
И велівъ, щобъ місяць ясний
Взявъ на сѐбе шкòди слідъ.

Хай, казàвъ, сей зòбразъ бỳде
Въ пàмъять мйру усіомỳ;
Гнівъ правдйвий, лàска Божа
Вкỳпі бàчуться въ ёмỳ.

Щобъ, зирнỳвши, розбишàка
Божий гнівъ страшний згадàвъ,

А безчàстний розважàвся
И лàску Божу споминàвъ.

И пішòвъ на рідъ нашъ бідний
Божий гнівъ усякимъ зломъ;
Гріхъ на місяці зостàвся,
Нацяцькòванний пъятнòмъ!

Зъ тій добѝ злочѝнець часто,
Дивлючѝся, омлівà,
А душà святà, безвѝнна,
Одъ недòлі одлигà.

ГÒРЛИЦЯ.

У густòму гàю, на берѐзоньці
Звилà гніздѐчко голỳбонька — гòрлиця,
Изъ малѐнькими дитяткамп,
Зъ сивѐнькими голубъятками,
Стàла вонà рàнкомъ діти годувàти;
Ставъ вітеръ берѐзу колихàти;
Ставъ рябець-злюка налітàти:
Ой, не бий менѐ, рàбцю-лебѐдику!
Зостаються въ мѐне малії діточкй,
Голубъяточки-сиріточки.
Не послỳхавъ рябець голỳбочки-гòрлиці:
Задавйвъ іі сивѐнькую.
Зостàлися малиі діточкй,
Голубъяточки-сиріточки,
Ой, тяжко сироті на світі пробувàти!
Нікому вірноі порàдоньки дàти!

МАНА.

Е въ насъ плѐсо; осокòю
  Поросло̀ кругòмъ;
По серѐдині плавòчки
  Плàвають рядкòмъ

И ростỳтъ надъ плѐсомъ вільхи
  И гнучкà талà;
И у вільхахъ заховàлась
  Хàточка малà.

Чòрна хàтка невели̇чка:
  Хто въ ій пробувà?
Тамъ старàя чарівни̇ця
  Ни̇шкомъ проживà.

Здàвну люди не посміють
  Близѐнко пройти̇;
Алѐ можно, колѝ трѐба,
  Въ хàту увійти̇.

Колѝ світъ тобі огѝднувъ,
  Нікого любѝть,

Колй хочешъ краще зразу
Вікъ свій закінчйть,

Ніжъ тулятись безъ надіі,
И шукать кінця, . . .
До неі приходь питати
Вірного словця.

Въ неі човенъ: розмалёванъ
Весь цвятками вінъ,
Въ ясну нічь плисти у човенъ
Сядешъ ти одинъ,

И уздрйшъ чогоніколи
Не видавъ зъ-рода;
Зразу знйкне човенъ, хатка,
И тала й вода.

Зразу стане предъ очима
Красная лука;
Якъ шовкова стрічка вьється
Ясная ріка;

Різнофарбними листами
Сяють дерева;
Якъ оксамитъ молодая
Блищйться трава.

По траві, якъ въ нічь по небу
Ясніі зіркй,

Весняніі, запашніі
Маються квіткі,

И не місяшний, ні денний
Світъ тамъ просява,
Наче місяць навдосвіта
Сонце устріва.

Не зъ дощу, не зъ сонця стануть
Тамъ веселки мріть;
Одностайно коровдець
Пташокъ зашумить.

На луку гратися прийдуть
Красніі дівкі;
Голубітимуть въ волосьсяхъ
Зъ проліскивъ вінкі

Іхъ одежа—вся укупі
Світова краса;
Іхъ урода—що й казати?
Божі небеса.

Заспівають, затанцюють,
Поведуть танокъ;
Имъ музикою повіе
Зъ річки холодокъ.

Затанцюють, заспівають
Чудніі пісні;

И зомлієшъ ти, небоже,
Лѐжачи въ траві.

Ста̀нешъ та̀нуть, ста̀нешъ то̀пнуть
Въ чимъ не зна̀ешъ самъ;
Закрива̀тимуть весѐлки
Світъ твоімъ оча̀мъ.

Ста̀нешъ то̀пнуть, ста̀нешъ то̀пнуть
Самъ не зна̀ешъ въ чимъ,
И заплющуться у тѐбе
Оченькй зовсімъ.

Любъязнѐнько, солодѐнько
Ста̀нешъ ти дріма̀ть....
А пісні й музйки бу̀дуть
Тебѐ колиха̀ть.

Іхъ послідній голосо̀чокъ
Въ спя̀чого замрѐ...
И тебѐ тоді хтось на̀че
Міцно підтовкнѐ.

Ти прочнѐшся, разъ оста̀нній
О̀чі поведѐшъ,...
Пролепѐчешъ — прощава̀йте!....
Въ о̀зеро пурнѐшъ!

———

КУЛЬБА̀БА.

(А. А. Леонову).

Віе передзімній
Вітрѐць студенѐнькій,
По степа̀хъ осінне
Въѐться павутіньня.
Щожъ то міжъ траво̀ю,
Въя̀лою, сухо̀ю,
Кульба̀ба жовтіе?
Чи-бъ то спра̀вді сонце
Кидать насъ не хо̀че,
И опісля̀ літа
Душно̀го сухо̀го,
Зновъ до насъ весѐлимъ
Ма̀емъ хоче глянуть?
Чи земля̀ жарту̀е!
Чи сей цвітъ не въ по̀ру
Що-нѐбудь віщу̀е?
Вікъ нашъ чоловічій
Зхожъ изъ вікомъ ро̀ку.
Впѐршу Боже сонце
Житьтя̀ пробужа̀е,

Промѝнами въ сердці
Якъ у весняні̀
Поло̀віді гра̀е
И душа̀ бриніе
Надіею-квітомъ;
И въ душі̀ селя̀ться
Ра̀доші, якъ въ гільлі
Вишѐнь соловѐйки.
Житьтя̀ розівьѐться,
Житьтя̀ загустіе
Нау̀кою світа;
И почну̀ться гро̀зи,
Доші̀ и спіки.
Счастьтя и недо̀ля,
Ра̀дощи и ту̀ги,
Одно̀ друго̀го швѝдче
Ста̀нуть прохожа̀ти,
И душа̀ твердіе;
И скрізь погорілу
Зѐлень віку чо̀рна
Земля̀ прогляда̀е.
Колііжъ ста̀не въ о̀сінь
Вітрѐць передсмѐртний
Ду̀шу провіва̀ти,
Зно̀ву Боже сонце
Свої̀ блідні, до̀вгі
Розкѝдуе тіні;
И душа̀ збіра̀е
Сѝли на оста̀нку, —
Зно̀ву квіть-надія

Въ сердці процвітàе.
Алѐ квітъ той въялий,
Кульбàба осінняя,
Пустоцвітъ похѝлий,
Не ростѐ висòко,
Не цвітѐ роскішно,
И безъ плàду гѝне
Підъ морòзомъ-смѐртьтю.

ТУ̀ГА.

Га̀ю мій, га̀ю; га̀ю зеленѐнькій!
Вітре мій, вітре; вітре швидѐнькій!
Въ густо̀му га̀ю лиcтьтя жовтіе;
Вітеръ гіло̀къ не колѝше й не віе.

Те, що колѝсь по весні красува̀лось,
Те, що колѝсь мені такъ сподоба̀лось,
Змѐрзло, захляло, затѝхло и знѝкло.
Сердце коха̀тись симъ світомъ одвѝкло!

Тамъ де въ купці̀ воркота̀ла голу̀бка,
Тамъ жартува̀ла колѝсь моя̀ ду̀мка.
Стѝхла, замо̀вкла ту̀га голубъя̀ча —
Геть прокотѝлась та ду̀мка хлопъя̀ча!

И місяць по̀вний, и я̀сна водѝця....
И ти вродлѝва, коха̀на дівѝця!
Знѝкло те въ о̀сіні, що було̀ літомъ, —
Сердце не хо̀че коха̀тись симъ світомъ.

ДІДЙВЩИНА.

(А. Л. Метлинскому).

Біля цѐрківки старѐнькоі
Зеленіють дві топѐленьки;
У тіні іхъ у густѐнькоі
Не висѐкая могйлочка

Кѝпка чѐрная рябіеться
Квіточкàми-різноцвітками;
Хрестъ любàстровий біліеться
У покійника въ головѐнькахъ

И округъ хрестà обвилася
Зеленѐнькая берѐзонька;
Надъ хрестомъ тимъ похилилася
Молодѐнькая Калйнонька.

Якъ у свято въ прàзникъ бовкне дзвінъ
На дзвінниці стародàвніоі, —
Відзовѐться глуховàто вінъ
Въ тѐмнимъ склѐпі, у могйлоньці.

Кісточкй либòнь сухèсенькі
Въ трỳхлихъ дòшкахъ зворушàються;
За житьтя либòнь старèсенькій,
Дзвінъ почỳвши, розрушàвся такъ.

Колй пỳгачъ, добй нічноі,
Проведè свій дòвгий гласъ смутнйй,
Въ склèпі, середъ нòчі вішноі,
Відкликнèться жалібнèнько щось.

Кісточкй либòнь старèнькиі
Не самòтні булй нà світі;
Слізонькй либòнь теплèнькиі
Западàють въ землю глйбоко.

Колй чйжикъ надъ могйлою
Привітàе рàнокъ піснею,
Веснянàя пісня мйлая
Підъ землèю розлягàеться,

И топòленька прямèнькая
Гілочкàми колихàеться,
И травйця зеленèнькая
Заблищйть росòю срібною.

Либòнь рàнокъ воскресèнія
Чỳють кісточкй дідйвськиі;
Либòнь рàдість зобачèнія
Гріе сèрденько холòднее.

Тільки річи поламàлися,
Весняної добй рàннеі,

Якъ вербіця розвивалася,
И вдягався вигонъ травкою,

Хлопець й дівчина приходили
Підъ тополі на могилоньку,
И насінничка приносили
Усівати купку чорную;

И лилися теплі слізонькі
Изъ очей на купку чорную;
И приймалися насіньнячки, —
И два квіта уродилися.

И, поливаний хлопъячими
Слізонькàми, горй-цвітъ вродивсь;
И, поливані дівчачими
Слізонькàми, вийшли пролiски,

Перший весни подарўночки
Золотіли и синілися;
На іхъ листьтяхъ поцілўночки
Божихъ ангелівъ лиснілися.

И квічала ними тихая
Пара въ церківці, старенькоі,
У субботу великодную,
Плащаницю Христà Господа.

Наче ликъ святий глядівъ на іхъ
Окомъ жалібнимъ та прйязнимъ;
Наче хтось въ горі признàвсь до іхъ,
И казàвъ імъ такъ любесенько:

Щобъ у хлопця въ сердці жаръ палàвъ,
Чистий жаръ до всего доброго,
Якъ огняний квітъ, що вінъ квичàвъ
Образъ Господа забитого!

Щобъ у дівчини безвинная
Душка такъ якъ небо сяяла,
Такъ якъ квіточка блакітная
На лиці Христà Спасителя!

ГОЛУ̀БКА.

Вилітàла голу̀бонька
Изъ гàю густòго;
Сумовàла, нарікàла
На своrò мѝлого.

Не нарікàй, не журѝся,
Голу̀бонько біла,
Що зъ тобòю лихà дòля
Ёгò розлучѝла.

Не нарікàй, не журѝся,
Голу̀бочко сѝза;
Ростялà ёму̀ голòвку
Пàнська стрілка хѝжа.

Не нарікàй не журѝся,
Голу̀бочко хвòрà:
Не вèрнеться въ біле тіло
Крівцѝ ёгò скòро.

Не нарікàй, не журѝся,
Голу̀бко вірнèнька;
Вже немàе милèнького:
Зостàлась милèнька.

ДІВЧИНА.

. . . . **тільки видно хрести:**
Туди мені любо-мило оченькàми звести.

Упъять спорѝшъ ставъ вѝгонъ укрывàти;
Упъять діждàлись весняніхъ святòкъ;
Упъять идýть заквітчані дівчàта
Гулятись въ хрѐщика, вестѝ танòкъ.

Дівчàтонька! Отсѐ упъять піснями
Потішитись співѐць вашъ приблукàвъ.
Де-жъ та, що вінъ якъ рòжу міжъ квіткàми
Міжъ усімà вродливими признàвъ?

Вонà умѐрла: підъ осінь журлѝву
На гробовѝще однеслѝ ії;
Гуртòмъ співàли пісню жалостлѝву
Надъ дівкою и пòдруги й чужі.

Снігà ростàяли, вы, знòву веселѐнькі,
Забýли по весні осінніі бідѝ;
И на дівчàчій могѝлі зелененькій
Барвінокъ розкидà не въялиіі листѝ.

Колйсь вонà гуляла по вòлі,
Крутйлась зъ вàми въ жвàвихъ коровòдахъ;
Ѝ станòкъ пряменькій якъ топòля,
Що тамъ ростè по вâшихъ огорòдахъ....
Чи згàдуете ви ії.

Колйсь вонà зъ сестрйцями ходйла
Квітòкъ шукàти вмісті по луцì;
Якъ воронèць въ ій ягідкй красніли
По білімъ якъ конвàлія лиці
Чи згàдуете ви ії?

Колйсь вонà изъ вами въ нічъ гулялась:
На васъ дивйлись зъ нèба зіронькй;
Ѝ душà якъ нèбо красувàлась:
Якъ зіронькй въ ій грàли вйгадки.
Чи згàдуете ви ії?

Ѝ немàе: підъ осінь журлйву
На гробовйще однеслй ії;
Снігà потàяли, впъять, жартовлйві.
Гуляетесь, дівчàтка, безъ неѝ.

Якъ лàстівка зъ плесівъ своѝхъ ясèнькихъ
Підніметься, и пòузъ васъ пірхнè;
И крутиться й вертйться веселèнька,
И лèдве зèмлю крилами торкнè,
Тодѝ, дівчàтонька моѝ,
Чи згàдуете ви ії?

Якъ ластівка швиденько пролетіла
Вона свої дівчачні літа;
И ледве, ледве землю зачепила,
И на землі не кинула сліда.

Якъ зірочка, вечирнею добою,
Відорветься одь подругъ, заблищить....
Прокотиться по небесахъ смугою,
Й хто-зна-куди далеко залетить,
Тоді дівчатоньки мої,
Чи згадуете ви ії?

Якъ зіронька ії душа світилась
У ангельскій небесної сімьї;
Огняною смугою прокотилась
Вонаміжъ васъ, и де шукать ії.

Вона міжъ вами:
Зільлямъ, квітками,
Тихими вітрами,
Шумомъ криниці,
Голосомъ птиці
Ії душа до васъ озивается:
Вести розмову зъ вами питается.

Дівчатонька, дивіться: онъ літае
Маленькій жайворонокъ и пісеньку співае;
То душка дівчача на часъ
Схотіла одвідати васъ.

Прислу̀хайтесь, що пташка заспівала:
И я якъ ви скакала и гуля̀лась,
Усѐ чогось на світі підждала,
И радости якоісь сподівалась.

Розлетілись моі сподіваньня,
Якъ квіткй у садочку изъ вйшень;
Измѐрзли моі піджданьня,
Якъ метѐлики въ осинь холодну.
И ду̀мки й вигадкй
Надавйли купкй
Сирòі землі, що менѐ закидали.

И ваша весѐлость, сестрйці, зовъяне;
И вамъ на сердѐньку холодно стане;
И ваші думкй й вигадкй,
Дівча̀тка-сестрйці моторні,
Повйдавлють ті намітки,
Що закрйють вамъ ку̀чері чорні.

Живцѐмъ васъ положуть въ тісну̀ домовйну,
Живцѐмъ васъ зарйють у душну̀ могйлу;
Ніхтò не заплаче, якъ васъ поховають:
Ще гірше — весѐлі пісні заспівають!

Дівча̀тонька! вона співае,
И що співае добре знае.
Онъ-онъ: іі могйла мріе:
На ій барвінокъ зеленіе,
Піду̀ тудй! Счастлйво вамъ, дівчата,
Співати и гуляти!

ХМА̀РКА.

По нѐбу блакѝтному
Хма̀рочка плѝне;
Спита̀й її, бра̀те,
Кудѝ вона̀ плѝне?
Чи такъ-собі вільно
По нѐбу гуля̀е,
Чи хма̀рочку-па̀ру,
Невда̀ха, шука̀е.
Все нѐбо синіе;
Одна̀ тільки хма̀рка,
Мала̀ невелѝчка,
Одна̀ собі пла̀вле;
Не вспіешъ десятка
Уря̀дъ налічѝти —
Вже хма̀рки нема̀е.
Була̀ въ мене ду̀мка.
Якъ хма̀рка по нѐбу
Снува̀лась, гуля̀лась.
Чи чого̀ шука̀ла
Чи такъ для утіхи
Снува̀лась, гуля̀лась?
Незна̀ю. Забу̀въ!
Її вже нема̀е.

СОНЪ.

Quel foco ch'io pensai che fosse spento
Dal freddo tempo e dall'eta men fresca,
Fiamma e martir nell'anima rinfresca.

PETRARCA.

Якъ сȯнні привйди на часъ появйлись
За часъ утеклй;
Такъ прȇжніі рȯки, літȁ молодиі,
Давнȯ вже пройшлй!
И згȁдки не стало, и пȁмъять пропȁла
Объ васъ уво мні.
Чогȯжъ ви прочнȳлись, чогȯжъ ви явйлись
Упъять уво снì?

Я спавъ, и бувъ во сні у тій краіні,
Де, молодйй, безпȇчне я гулявъ...
И бȁчивъ я: изъ цȇркви домовйну
Неслй и піпъ у чȯрному співȁвъ.
И я дивйвсь, и щось менȇ давйло!...
И ставъ дрiжȁть, и ставъ людȇй питȁть...
Ii, ii въ могйлу хоронйли,
И отъ ужȇ приймȁлись опускȁть!...
Я одвернȳвсь... я усмихнȳвся гірко....

И зъ ра̀дістью пеке̇льною глядѝвъ
На чо̀рную оде̇жу чоловіка,...
Охъ, тя̀жко я, хочъ и во сні, грішѝвъ!

Отъ вра̀нці... ще дозхіднёю добо̀ю
Прийшла̀ попла̀кать череда̀ моя̀.
И зновъ припли̇всь до це̇рківки старої,
Весь трусючи̇сь мовъ той убі̇йникъ, я.
Дивлю̇сь: прова̀лля; тамъ долѝна мрі̇ла;
Въ ій щось чорніе, охъ! чи не труна̀!
Розгля̀дівсь: ні; свіже̇нькая могѝла!
Тамъ, тамъ, покі̇йниця, лежѝть вона̀!
И я̀вори росту̇ть тамъ молодиі,
И, одверну̇вши го̀лови сво̀і,
Повѝсили наза̀дъ верхѝ густиі:
Жалку̇ються погля̀нуть на неі̇.

Я прокѝнувсь: сонъ прокля̀тий
Мені̇ зно̀ву нагада̀въ
Те, що въ вікъ незпомина̀ти
Я давно̀ вже клятьбу давъ.

Ставъ я роспѝтувать, якъ вона̀ ма̀е.
Ка̀жуть: счастли̇во въ сімы̇ прожѝва̀е;
Вірно коха̀еться зъ му̇жомъ своі̇мъ;
Діти малиі песту̇е изъ нимъ.
Тя̀жко, охъ, тя̀жко на се̇рдці мені̇!
Кра̀ще побачить тебе̇ у труні̇,
Ніжъ ба̀чить, якъ ти по̀вагомъ скона̀ешъ,
Се̇рдцемъ чорствіешъ, душе̇ю вміра̀ешъ...
И слу̇хать, якъ мужъ твій каря̀вий, старѝй,
Въялѝть поцілу̇нками гу̇бки твоі!

ВЕСНА Й ЗІМА.

Ходи́въ веснòю я по квìчаній доли́ні;
За кòжнимъ ступнèмъ зìлья урожàло сòнце.
И я згадàвъ, якъ по зімí въ моíй хати́ні
Морòзъ мерèжками вицьвя́хуе вікòнце.

Тепèра по зімì сижỳ въ своíй хати́ні;
Морòзъ мерèжками зкраси́въ усé вікòнце.
И я згадàвъ, якъ по веснì у тій доли́ні
За кòжнимъ ступнèмъ зìлья урожàе сòнце.

И. И. СРЕЗНѢВСЬКОМУ.

При одъїздѣ ёго на чужину.

Хай милосѐрдий
Бігъ, та Святая
Діва Марія
Тебѐ боронють!
Майскее поле,
Квітки червоні,
Шляхъ буде твій;
Осінь богата,
Жовтее жниво,
Твій узворотъ.
Колижъ, звернувшись,
Знову очима
Й сѐрдцемъ шукати
Станешъ своіхъ,
Може якого
Більшъ не побачишъ!
Друже коханий,
Въ счастьті и въ лисі,

Въ ра̀дощахъ, въ го̀рі,
Въ рі̀дному кра̀і,
И на чужи̂ні
И на тімъ свѣ̂ті,
При̂язна, лю̀ба
Бу̀де для мѐне
Зга̀дка твоя̂!

БАБА ГРЕБЕТНИЧКА.

— Дідусю, розкажи намъ казку невеличку.
«Яку-жъ би вамъ сказать», пита дітей старий.
— А отъ про відьму ту, про бабу Гребетничку,
Що бачивъ ти колись, якъ бувъ ще молодий!

«А ну васъ зъ нею! Отъ, пристали рипъяхами!
«Се бъ то, якъ кажеться, козі смерть нагадавъ!
«Потішу, дітки, васъ, я иншими казками:
«Ось слухайте, сії ще я вамъ не казавъ

И ставъ казать імъ дідъ про дивну кобилицю;
Чомъ сонце тричи въ день переміня свій ликъ;
Якъ лицарь добувавъ зо дна морську царицю;
Безъ черепка ходивъ по світу чоловікъ.

Такі дивизії кому бъ не сподобались?
Всякъ ласий до казокъ, якъ кішка до сальця;
А діти все собі на ослінцяхъ хилялись,
И не второпали ні одного словця.

Імъ, такъ якъ дівчині нова шовкова стрічка,
Усе роілася та баба Гребетничка!

Дідусь казавъ, тай ставъ на діти поглядати,
«Якоі матері це я кажу стінамъ?
«Лягайте-жъ колй такъ, лягайте заразъ спати.
«Нехай лихий, не я, казокъ накаже вамъ»!

— Дідусенько, услідъ хлопьята розкричались.
А дідъ собі роззувсь и світло загасйвъ.
«Лягайте спать, кричйть, чого розташувались».
Ляглй, а молодйкъ на іхъ въ вікно світйвъ.

«Ляглй? Глядіть же ви, у мене не возиться»!
А бідну дітвору и сонъ то не бере:
Все Гребетнйчка, знай, на думці імъ вертиться;
И отъ одйнъ братамъ щось на ухо верзе.

Ажъ гулькъ! Ой! ой! ой! ой! Якъ разъ по середъ
почі,

Старая бабище у хаті підъ вікномъ.
Суха якъ очеретъ, заплющені въ ій очі,
Киває на дітей и дражнитъ язикомъ

Дідусь мерщій зхвативсь, та разомъ скікъ изъ печі

Ось-ось я, діточкй! Чого підняли крикъ!
Манй нема! Та ба! на дідівськиі речі
Мовъ деревъянний ставъ у дітворй язйкъ.

Всю нічь пролежали вонй трохй живіі;
А вранці дідові и почалй казать

«Отъ бàчъте, дідъ сказàвъ, хлопъята нависниі,
«Яжъ говорйвъ, объ сімъ товктйся вамъ не стать!

«Отъ-бачъ! Наклйкали чортъ-батька-зна-що въ хàту!

«Отъ трèба до попівъ йти хàти освятйть!
«И трèба лйшнюю копійку віддавàти?
«Ломàкою бъ за се гарнèнько васъ побйть!»

У той же день прийшлй, зъ свячèною водòю
Нечйсту сйлу гнать, зъ селà духовникй;
Дідỳсь нашъ мòрщиться, кивàе бородòю;
Пропàли таки-такъ ажъ два четвертакй!!

Зъ тиі добй манà, сухà якъ влітку шпйчка
Вже не прихòдила хлопъятокъ турбувàть;
За те и дітворà про бàбу Гребетнйчку
Не тільки говорйть, боіться и згадàть.

ВЕСНЯНКА.

Зіроньки у нёбі заблищали,
Квіточки въ садочку забіліли,
Дівоньки у полі заспівали

Що на нёбі зірьки,
Що въ садочку квітки,
Що міжъ нами дівки

Що на нёбі зірька, якъ квітка біліе,
А въ садочку квітка, якъ зірька сяе;

Вродою красніе
Дівка молодая,
Якъ на нёбі зірочка,
Якъ въ садочку квіточка!

По нёбу Божий ангелъ літае;
По саду пташка малая співае;
По світу хлопецъ веселий гуляе.

Кожний ангелъ мае зірьку;
Кожна пташка любить квітку;
Кожне серце шука дівку

Багàто зірòкъ въ блакйтному нèбі,
А ангелъ своѝ міжъ всімà пізнàе
И все до однòі літàе.

Багàто квітòкъ въ зелèному сàді,
А птàшка всю ніч край однòі співàе.

Багàто дівчàтъ на білому світі,
А сèрце своѝ міжъ всімà нзнайдè,
И по вікъ однỳю кохàе.

ЗАБАЧЁНЬНЯ.

Вийди, коханка, вийди, миленька,
Нічноі вийди годіни;
Дай поцілую, дай помилую,
Сердце, тебе на єдині.

Дай подивлюся, дай погляжуся
Въ ясні, чорненькі очиці;
Въ іхъ твоі думки світяться ясно,
Якъ онъ-ті зорі въ криниці.

Та неповінна думка безгрішна,
Думка святоі любові....
Й сказати нема на світі
Въ людяхъ присталоі мови!

Й лепече вітеръ порою
Якъ изъ водою жартуе;
Й синенькій метеликъ чуе,
Коли васильки цілуе.

Сердце-потіхо! вийдемъ до гаю,
Вийдемъ підъ липи густиі;

Нічного часу, бѐседу нашу
Люди не вчують лихії.

Хай вонѝ кàжуть, що зобачàють:
Намъ не страшнѐ нарікàньня.
Богъ милостѝвий бàчить изъ нѐба
Наше безвѝнне кохàньня.

Наше кохàньня чѝсте, якъ прòминь
Сòнця, що въ золòті грàє,
Приязне Богу, такъ якъ молѝтва
Сѐрдця, вàги що немàє.

Не закаляютъ бѐседи нашій
Грішні погàнії думки;
Чѝста розмòва и забачѐньня,
А ще чѝстішъ поцілỳнки

Сѐрдце-потіхо! Вѝйдемъ до річки,
Вѝйдемъ підъ вѐрби густѐнькі;
Дѝвлються зъ нѐба въ свіжу водѝцю
Бòжиі зòрі яснѐнькі.

Тамъ на зелѐнімъ бѐрезі сядемъ,
Рỳчка за рỳчку узявшись, . . .
Щобъ наші душкѝ хоть на часòчокъ
Въ нѐбо пішлѝ, спарувàвшись,

Такъ якъ дві смỳжки дѝму, що въ цѐркві
Зъ різнихъ кадѝлъ вихожàють,
Різно йдỳтъ въ гòру, пòтимъ, зійшòвшись
Въ сторонѝ, къ Хрестỳ дохожàють!

Сѐрце, чи знàешъ: есть отсѝ рѝчка
Нѝчного чàсу святàя;
Кòжноі нòчі іі святѝти
Ангелъ прихòдить изъ рàя;

И на всю нѝчку водà криштàлна
Стàне яснà и хорòша;
И въ освя̀ченихъ фѝляхъ небѐсна
Врòда любу̀еться Бòжа

Сѐрце, чи бàчишъ: зъ одного̀ кòрня
Дві виростàють вербѝці;
Вѝросли вмѝсті, вмѝсті головки
Нѝзько зхилѝли къ водѝці,

И потопѝвши въ вòду вершѐчки,
Нàче чогòсь тамъ шукàють,
Нàче якіісь тàйниі рѐчи,
Вмѝсті изъ кимъсь, повожàють.

Чи фѝли въ рѝчці якъ скло яснѐнькі,
Чи іхъ турбу̀е негòда, ...
Рòки спливàють . . . вѐрби, зхилѝвшись,
Дѝвлються вку̀пі у вòду!

Лю̀бо та гàрно, мѝлее сѐрдце,
Тутъ намъ уку̀пі сидѝти;
За ру̀ки взя̀вшись, сѐрдцемъ, очѝма
Въ Бòжее нѐбо глядѝти.

НІЧНА̀ РОЗМО̀ВА.

Ой ти, дівчѝно,
Го̀жого ста̀ну!
Вийди до га̀ю
Або̀ къ бурья̀ну.
Ой, ти дівчѝно,
Го̀жого зро̀сту!
Вийди до га̀ю,
Або̀ до мо̀сту.
Ой, підъ тимъ мо̀стомъ
Очерѐтъ ро̀стомъ,
Трава̀ горо̀ю;
Ой, біля хати
Стара̀я мати,
А я зъ тобо̀ю!
А въ очерѐті
Мо̀жно схова̀тись;
Мати засну̀ла:
Чого̀ боя̀тись!
А въ очерѐті
Мъя̀гко та тѝхо;
Ніхто̀ не зійде,
До насъ на лихо!

Тамъ я щось маю
Тобі сказати:
Тільки вівчарики
Будутъ чувати.
Тамъ ми щось маемъ
Нишкомъ робити:
Тілько що місяць
Буде глядіти.
Ой, мій миленькій,
Місяць намъ світе:
Хай на годинку
Въ хмару вінъ вийде!
Іому не треба
На те дивитись,
Якъ ми тутъ нишкомъ
Будемъ любитись!

ПІДМОВА.

Ні, ні, мамко, ні, ні, дівко,
Я тобі не ворогъ;
Не лякайся, моя галко,
Не втікай отъ мене.
Ходімъ вкупі въ огородецъ:
Тамъ квітокъ багато;
Е синенькиі волошки,
Нагідки жовтенькі!
Заквічайсь, мое серденько,
Уберись гарненько;
А я тобі подарую
Шовковую стрічку.
Ходімъ, мила, ходімъ люба;
Тамъ нема нікого.
Посідаемо въ затишку,
Підъ зеленимъ въязомъ.
Пожартуймо, попустуймо
Собі на едині,
Поцілуємося, трошки,
Наче голубочки.
Тамъ намъ дуже гарно буде:

Я свою голо̂вку
Прихилю тобі на гру̂ди
Тобі ста̀не жарко.
Онъ и вітрѐць повіва̀е,
Бузину̂ колы̂ше.
Подивы̂ся, яка̀ пишна!
Та цвіте́ якъ ря̀сно!
А пташо̀къ, пташо̀къ тамъ сы̂ла!
Прислуха̀йся, сердце!
Все співа̀ють; та співа̀ють,
А ти не весѐла;
Не бары̂ся, не суму̂й бо,
Не дивы̂сь до до̂лу.
Подивы̂сь лишень на мѐне.
Бачъ, якы̂й я га̀рний;
О̂чі я̀сні, бро̀ви чо̀рні,
На лицѝ румъя̀ний.
Гей же, гей, моя̀ небо̀га,
Якъ же ти зміны̂лась!
Біле ли̂чко, якъ я̀блучко,
Ста̀ло якъ калы̂на.
Сонце гріе, сонце па̀лить,
А дівка трясѐться;
Всю̀ди су̂хо, всю̀ди ти̂хо,
А въ дівчини слёзи.
Эй, бода̀й тебѐ просы̂ла
Лиха̀я годы̂на!
Полюбы̂ла, якъ схотіла,
Старо̀го сусіда!

БЕРЁЗКА (*).

Въ огородї берёзонька барканъ оповйла;
Чомъ до мѐне ти не ходишъ, моя̀ Га̀лю мйла?
Въ огородї берёзонька край каля̀ки вьѐться;
Чомъ зо мною дївчйнонька ниякъ не зійдѐться?
Ой, берёзка зеленѐнька, а тинъ непогожий;
Жалкува̀лась вра̀жзька дївка, що я нехорошний.
Ой, берёзка зеленѐнька, та трошки кудла̀та;
Одчиня̀лась у моёі дївчйноньки хата.
Ой, безъ тйну ту берёзку всі топта̀ти ста̀нуть,
А безъ мѐне тебѐ, сердце, жалїть переста̀нуть.
Ой, не можно берёзоньцї край тйну не вйтись;
Нї до кого безъ мйлого дївцї притулйтись?

(*) Convolvulus, зилья.

ПАНИКАДЙЛЦЕ.

Разъ вітеръ на дворі шумівъ,
У вікна поривàвшись,
А я въ кімнàтоньці сидівъ,
Зъ кохàнкою обнявшись.

И я дивйвсь, якъ на щокàхъ
Ягідочкй краснiли;
А перѐдъ òбразомъ въ кутку̀
Паникадйлце мріло.

И я почàвъ ій говорйть:
Дивйсь, моѐ сердѐнько,
Въ криштàлі світлому горйть
Той гнòтичокъ малѐнькій!

Изъ чимъ есть зхòжий гнòтикъ сей?
Ему̀ въ олйві сяти;
Такъ Богъ велівъ душі моій
Въ любòві изникàти.

Отсѐ хвилю̀ самòтний вігъ;
Такъ я хвилявъ и тмйвся,

Покѝ шукàвъ чогòсь одѝнъ
И сѐрдцемъ не дiлѝвся.

Отъ дрỳгий гнiтъ почàвъ димìть:
Торкнỳлись — занялѝся;
И ставъ яснiшъ въ кiмнàтi свiтъ,
И òбразъ просвiтѝвся.

Святѝмъ кохàннямъ якъ гнотѝ,
Ми, дỳшко, въ Бога сѝемъ;
Я по вiкъ твiй и моя̀ ти,
Ажъ покѝ вмìстi зтàемъ.

И мѝла каже: нагадàвъ
Ти дỳже мỳдру дỳмку!
А я iï поцiлувàвъ
Якъ голубòкъ голỳбку.

ВУЛИЦЯ.

Світи, зоре, изъ вечіра, а місяць, зъ північі;
Вийди милий, чорнобривий, потішъ мої очі,
Дівка хлопця визиває,
На игрище закликає
На цілую нічку.

Заспівали, заскакали у танку дівочки;
Засвистали, загукали до іхъ парубочки
Та на танці, та на співи
Віддавалися підзиви
Ажъ до місяченька.

Та вже місяць височенько: дівки розійшлися;
Кожна зъ любимъ своімъ милимъ за руки взялися.
Парувались, женихались,
На самоті милувались
До Волосожаря.

Та вже віе-повіває зъ річки холодочокъ:
Послучалися дівчата знову у таночокъ.
Грались зъ хлопцями, скакали,
Жартували, жирували,
До білого світу.

Менѐ бідну не пускàе на вỳлицю мати;
Положùла молодѐньку біля сѐбе спати:
Не йди, дòню; міжъ дівкàми,
Та міжъ тѝми парубкàми
Дòброго немàе.

Червоніласе горòнька, що на вісхòдъ сонця,
А мій любий кучерявий стоіть у вікòнця,
Менѐ зъ хати викликàе
На робòту зазивàе
До вѐчіра зъ рàнку.

Ми не бỳдемъ, ми не стàнемъ відъ людей ховàтись
Намъ не трѐба, намъ не трѐба пò-ночі збірàтись.
Край кринùці въ холодòчку
Посідàймо у лісòчку,
Въ опівдѐнну пору.

Ти до менѐ, я до тѐбе схùлимо голòвки;
Цілувàтимемось жàрко, такъ якъ голубòчки;
Бо я въ тѐбе, молодѐнька,
Якъ голỳбонька сивѐнька,
А ти голубòчокъ!

ПОПРИКИ.

Що я зъ тобòю
Мàю робйти,
Що ти не хòчешъ
Менè любйти?

Чи за тобòю
Все жалкувàти,
Чи все кохàньня
Позабувàти.

Яжъ тебè, дiвко,
Любйвъ якъ дỳшу,
А ти казàла,
Що я смiюся.

Яжъ тебè, дiвко,
Кохàвъ якъ òко,
А ти гадàла,
Що то нарòкомъ.

Хай менè вiзьме
Лихà годйна,

Колй е въ мѐне
Йнша дружйна!

Не біжй, мйла,
Сѐрденько мое,
Бу̀демъ любйться
Впъять ми обо̀е,

Яжъ тебѐ, дівко,
Бу̀ду любйти;
Бу̀ду всімъ сѐрдцемъ
Тебѐ жалїти.

Колйжъ ти зъ жа̀лю
Наро̀бишъ сміху,
Я тобі ска̀жу:
Хай тобі лйхо!

ДО ЖИДІВКИ.

Sche walks in beauty, like the night
Of cloudless climes and starry skies,
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes.

Byron. Hebrew. Melod.

Надъ всіхъ дівча̀тъ гарнішъ, милішъ
Моя̀ израѐльска дівчѝна,
Зъ богоубійниківъ рода̀
Всіма̀ забу̀тая дитѝна!

Колѝ зійду̀сь зъ тобо̀ю я,
І слу̀хаю і погляда̀ю,
Красу̀ землѝ твоіхъ батьківъ,
Уро̀ду пісень ихъ згада̀ю.

Пова̀жно, сму̀тно я̀кось такъ,
Черѐзъ густѐнькіі війнѝці,
Глядя̀ть на мѐне крадькома̀
Твоі яснѐнькіі очѝці.

Тобі у о̀чі дивлючѝсь,
Душі дівча̀чоі віко̀нці,

Згадàвъ, якъ въ рìдній сторонì
Твоìхъ дìдìвъ захòдить сòнце

Святè вікòнечко небèсъ,
Якъ надъ ливàньскими кедрàми,
Убіті мỳсоромъ полỳ,
Гаптỳе сỳмними смугàми.

Якъ гляну на лицè тобì
Безъ фàбри, такъ якъ мрàморъ, біле,
Якъ чорні кỳчері ёгò
Роскòшно прìязно обвили;

Тодì здаèцця, бàчу я
Рікỳ Йордàнъ вашъ имъяни́тий,
При місяцю у старинỳ,
Пальмòвимъ гàемъ оповитий

Якъ чàсомъ усміхнèшся ти,
Мінì згадàецця, дівчи́но,
Изъ ди́вами старовинѝ
Веѳильська ди́вная доли́на.

Якъ чàсомъ заговòришъ ти,
Твій гòлосъ такъ серде̇нько гріе:
Ненàче чуешъ то співèць
Віщỳе лàску і надìю.

Якъ чàсомъ та заграèшъ ти,
Якъ чàсомъ пісню жалосли́ву

Ти заспіваешъ при мені
Про рідну долю нещасливу,

Якъ окамъянілий я стою,
Мені здаеццця, чую й бачу,
То зновъ понурий вашъ старий
Надъ попеломъ родини плаче.

І стане серце у мене
За рідъ вашъ бідний жатись, битись,
І въ ту часинку радий я
До васъ якъ рідних притулитись.

Чого жъ, голубочко моя,
Якъ прийдецця намъ часъ, буває,
Розстатись, въ мене нишкомъ щось
На серце тяжко налягае?...

Дарма Господь Богъ наділивъ
Тебе уродою Своею,
Дарма Вінъ въ світъ тебе пустивъ
Надъ вроду зъ кращою душею.

А ні зъ своіхъ, а ні зъ чужихъ
Тебе на світі не признають,
Не розбираючи, чужі
Твій рідъ кепкують, зневажають.

А крівні? Крівнії твоі
Давно вже серце загубили;

Черѐзъ нарӯгу дӯші іхъ
Заснітились и зачорствіли.

Твій рідъ на срібло промінявъ
Звичаӣ дідівській, старосвітській:
Одъ слàви бàтьківскій зоставсь
Въ наслідди лякъ імъ соромницькій!

Воні погàні, ти чиста
І неповинна, якъ голӯбка!
У нихъ въ серцяхъ сміття, въ тобі
Угодна Богу сяе дӯмка!

Такъ чàсто бàчишъ: по лісàхъ
На липі, вже зусімъ сухòі,
Зостàлась гилечка однà,
Що зеленіе підъ росòю!

Кохàвсь я тобòю,
Якъ місяцъ водòю,
Якъ сòнце узхòдомъ,
Якъ росà травòю.
Станъ твій якъ топòля
На долѝні Йỳди;
Лічко розцвітàло,
Якъ кидарьска рòжа;
І устà румъянѝ,
Крàплі сцілникòві,
Викапали слàсті
Жаркòі любòви.
І словàми ніжно,
Зхòдняя дівчѝно,
Ґодувàла сѐрце,
Якъ млекòмъ и мѐдомъ.
Въ світі золотòму
Бòжимъ Серафѝмомъ
Ти менì явѝлась,
Запашнàя квітко
Небѐсного раю!
Ти, якъ сòнце, дỳшу
Менì освітѝла,
Такъ якъ рàнокъ сяйний
Розігнàла тỳгу.

Споминаю, дівко,
Очі твоі ясні,
Якъ озёра світлі
Далёкого краю.
Дівчйно! въ ті пòри
Якъ мені хотілось
Утектй зъ тобòю
За моря̀, за гòри,
Въ ту далёку зèмлю,
Де селя̀не дру̀гі,
Де годйна прòшла
Воскресàе знòву . . .
Зъ миромъ розлучйвшись,
Жилй бъ ми зъ тобòю!!
Де ти, моя̀ рàдість?
Обізвйсь до мèне!
Де ти, моè сòнце?
Проглянй на мèне!
Де ти, моè сèрце?
Пригорнйсь до мèне!
Прощàй, моя̀ мйла,
Моя чорнобка!
Дòле моя̀, дòле!
Ти моя̀ мордòка!...

ПАНТИКАПЕЯ.

Світло гасне; га̀ласъ пісѐнь
На суда̀хъ затѝхъ;
Мѝсяць блідий су̀мно плѝне
По вода̀хъ морськѝхъ.

Стра̀нній зъ го̀роду вихо̀дить
По̀ночі одѝнъ:
Міжъ могѝлами, ону̀рий,
Въ по̀лі хо̀дить вінъ.

Порозво̀рені, розрѝти
Царськѝ теремѝ;
Тисячлітніі оста̀нки
Відъ старовинѝ!

Поміжъ нѝми е старійшій,
Вищій всіхъ курга̀нъ:
Его̀ го̀лову пробѝту
Покрива̀ тума̀нъ;

. . . .
. . . .

Черезъ мо̀суръ, черезъ камні
Стра̀нній въ склепъ війшо̀въ.

Излякавшись, вилітае
Круглобкий птахъ....
Якъ тамъ жутко! Якъ тамъ вохко
По сідихъ стінахъ!

Странній сівъ, — отъ повівае
Въ склепъ тихий вітрець;
Странній очі піднімае:
Передъ нимъ мертвець!

Тінь висока, вітряная,
Видно скризь її;
Очі світятся, якъ трухле
Древо въ осені.

СТРАННІЙ.

Хто се?

МАРА.

Той,
Хто мае волю, та не мае сили
Тебе зогнати відсіль, навъязливий!
Господарь я!

СТРАННІЙ.

Мертвець!

МАРА.

Чи мало ще надъ нами наруганьня,
Що ви розбили насъ якъ харцизяки,
Святее наше покаляли, нашу

Худобу розібрали? Наші склепи
Не тисячу годівъ въ землі ховались —
Ви іхъ порозривали, насъ самихъ
Повитягали зъ нихъ. Мовъ тісно стало
Вамъ на землі й на морі? Мовъ малая
Краіна ваша, що и мертвецямъ
Прийшлося покидать свої могили?
Чи золота у горахъ недостача,
Що ви въ трунахъ шукаете ёго?
Чи мало ще й сёго? Ви обібрали,
Розбили насъ — ви хочете ще й хати
Заняти наші, ночувати въ нихъ!

Странний.

О, бідна тінь! Я объ тобі жалкую:
Я зла тобі не заподіявъ, ні!
Мені огидло міжъ людьми живими:
Прости мене, коли прийшовъ шукати
У васъ покою.

Мара.

Га, га, га! Покою!
У насъ прийшовъ шукать того покою,
Якого насъ позбавили!
Дві тисячі годивъ ми тутъ лежали,
Покійно, тихо, не видавши світу:
О, якъ то хороше въ землі! по нашихъ
Могилахъ виступали й погибали
Народи; ми не бачили й не чули,

Бо віджили̂ свій вікъ. Ніхто̀ не смівъ
Потурбува̀ти насъ; ніхто̀ не знавъ,
Що туть такѐ захо̀вано въ моги̂лахъ.
Я самъ бувъ царь надъ бѐрегомъ и мо̀ремъ:
Покі̀рный мій наро̀дъ менѐ люби̂въ,
И похова̀въ якъ слідъ, и пожури̂вся.
Диви̂сь! мій царській, непристу̀пный склепъ
Пору̀шили, відби̂ли, на̀че на̀ сміхъ
Усякому загля̀дувать туди̂;
Труну̀ мою укра̀ли; по̀пілъ мій
Розвіяли; вінѐць мій золотий
Пока̀зують на ди̂во; зъ тихъ амфо̀ръ,
Куди̂ стіка̀ли слѐзи моіхъ рідныхъ,
Повымыва̀ли дорогіі пъятна!
Ой! ой! ой! ой!

Стра̀нній.

О, якъ менѐ твій крикъ берѐ за сердце!

Мара̀.

Що я зроби̂въ імъ? Чимъ надосади̂въ?
Вони̂ менѐ не знали — я не знавъ іхъ!
Тепѐръ, біда̀зі, присуди̂ла до̀ля
Таку̀ю му̀ку . . . . . въ дѐсять разъ страшнішу
Ніжъ грішникамъ у тартарі . . . . . .
Тамъ, на чорному бѐрезі щироблакітного моря,
Цілий день, невиди̂мий смертѐльнимъ оча̀мъ, изъ нудьго̀ю,
Су̀мно якъ баба морська̀я сижу̀ я на я̀сному сонці,
Терплючи̂ світъ, осору̀жнішний гірше для мѐртвого о̀ка,
Ніжъ для груде̂й живи̂хъ спѐртий духъ у моги̂лі.

Нічью жъ, якъ вйнирне зъ хвиль сріброно̀га дівчйна Селѐна,
Я устаю и вѐштаюсь скрізь по розрйтихъ могйлахъ;
Ча̀сомъ зустріну знако̀мую тінь: — во̀рога обо̀ друга,
Дру̀жка до дру̀жки засто̀гнемъ, тай різно собі почвала̀емъ.
Ча̀сомъ захо̀жу и въ го̀родъ лякàти малѐнькиі діти;
Ча̀сомъ край су̀денъ завйю, и зъ ляку гребѐць стрепенѐться!
Колй жъ на сходи задніе, покйне вродлйва Авро̀ра
Постіль зъ тума̀ну пошйту, тоді я верта̀юсь до мо̀ря,
Зно̀ву сіда̀ю на берегъ терпіти усѐ ту̀ю му̀ку.
Такъ ні у день, ні у ніч немàе мені відпочйнку,
Такъ и у день, и у ніч я все нію и гірко стражда̀ю.

Странній.

Несча̀стна тінь! Гірку̀ю пьешъ ти, бідна!
Шкода̀ жъ хотіньня нашого все зна̀ти?
Алѐ не позирàй на мѐне грізно;
Хай нѐбо свідкомъ бу̀де: е у мѐне
За тѐбе слѐзи. Мої ру̀ки чисті
Одъ ва̀шоі худо̀би. Я здалѐка,
Я не копàвся у могйлахъ вашихъ. Я
Жалку̀ю объ тобі, несча̀стний ца̀рю.

Мара̀.

У сто разівъ счастлйвійшій одъ мѐне
Послідній изъ моіхъ підда̀нныхъ. Зло̀дій
Не прййде витяга̀ть ёго̀ зъ сиро̀і.
У сто разівъ счастлйвійшій би бувъ я,
Колй бъ якъ про̀стого, безъ жо̀дноі чести,
Менѐ схова̀ли въ полі и могйлу
Мою зрівнйли плу̀гомъ: не блука̀въ би

Я по сёму помо̀рью, — я, що бувъ
Зако̀нний царь надъ симъ помо̀рьемъ!

СТРА̀ННІЙ.

Чимъ, бідна тінь, тебѐ споко̀їть мо̀жно?

МАРА̀.

Нічі̀мъ, нічі̀мъ. И хочъ би мавъ ти во̀лю
Внестѝ унъять мою̀ труну̀ въ могѝлу,
Верну̀ть мені̀ розі̀крапее зло̀то,
И зновъ відпра̀вить тризну, зновъ опла̀кать
Мою̀ кончѝну -- и тоді̀, якъ перше,
Я не вспоко̀юся! Що разъ зробѝлось,
Тому̀ незро̀бленимъ не можно бу̀ти!
Гріхі̀ мої̀ супро̀ти менѐ встали;
Покѝ я спавъ захо̀ваний — вонѝ,
Давні̀шні, вже булѝ загру̀зли въ пеклі;
А якъ менѐ збудѝли — повстава̀ли,
Напа̀лись на менѐ, гризу̀ть, ідя̀ть....
И не відчѐплються: світъ ставъ ина̀кий!
Колѝ пога̀сне сонце, вѝсхне море,
Згорѝть земля̀ и ста̀не у̀глемъ, — и тоді̀
Я не вспоко̀юсь: на ії оста̀нкахъ
Блука̀тиму по хо̀лоду, въ темно̀ті,
На ві̀шні вікѝ, въ му̀ці, безъ наді̀ї,
На ганьбу чолові̀чому хоті̀нью.

Ві̀шний зако̀нъ чолові̀кові до̀ля даѐ справедлѝва:
Ві̀шний зако̀нъ занеха̀явши, лѝхо зробѝвъ чолові̀къ!
Го̀ре тому̀, чиї ко̀сті зъ землі̀ чолові̀къ вибі̀рае;
Гі̀рко й тому̀, хто за зо̀лото мѐртвихъ поко̀ю збавля̀.

Счастлѝво, чоловіче, хай тобѝ
Того̀ не бу̀де після смѐрти, що менѝ!
Ой, го̀ре, го̀ре!...
И послідній га̀ласъ тіні
У степу̀ затѝхъ;
Місяць блідий су̀мно плѝне
По вода̀хъ морськіхъ.

ДО МАРЬИ ПОТОЦЬКОІ.

Вѣри Божоі наруга —
Хрестъ підъ місяцемъ стоіть!
Украінко несчастлива,
Вінъ говорить про тебе!

На твоій могилі, Марье,
Вішнозеленъ миртъ росте;
Се не даромъ — твоя намъять
Зеленіе, якъ той миртъ.

Вже давно гармати наші
Розорили розбишакъ;
Пахне пусткою въ будинкахъ,
Де изъ ляку трясся рабъ.

И салдатъ, старий каліка,
На постеляхъ ханськихъ спить,
По ревниквому гарему
Шкандиба, не боячись.

И дармà про дàвні рòки
Запитàешься въ ёгò;
Егò річі невторòпні,
Якъ могйла безъ письмà.

Ти-жъ, нещàстна христіянко,
Въ ёгò пàмъяті однà;
Ти, не слàвна и не звістна,
Слàвнихъ всіхъ пережилà;

Объ тобі сторòжа хірний,
Объ тобі сідий муллà
Вòдють річі, казкй кàжуть,
И прохòжий уздихà.

Тамъ вонà жилà самòтна,
Тамъ молйлася Христỳ,
Тамъ зачàхла и завъяла,
Тамъ похòвана лежйть.

И въ будйнокъ опустілий
Вййде стрàнній до тебè:
Слàва крймська, пàмъять хàнська
Не проснèться передъ нимъ;

И Девлèтівъ и Ислàмівъ
Лèдве, лèдве вінъ згадà;
Ти однà, душà святàя,
Встàнешъ зъ мèртвихъ передъ нимъ.

Усè слàвне світовèе
Розлетйться й пропадè,

Тільки чйстее, святѐе
Позостàнеться на вікъ.

Плугъ могйли порівняє,
Черви кàмінь проідять;
Що запйсано на нѐбі —
Не зотрѐться на землì!

БРАТЪ ЗЪ СЕСТРÒЮ (*).

Зажурѝлась Украïна,
Що недòбра ій годѝна:
Наступàють ордѝ хàнські,
Пàлють сѐла христіянські;
Пàлють сѐла изъ церквàми,
Тòпчуть нѝви изъ хлібàми;
Миръ хрещѐний мàрно гỳблять:
Однѝхъ тòплють, дрỳгихъ рỳблять.
Не однà тоді дівчѝна
Смỳтно въ пòлі голосѝла,
Підъ аркàномъ ступàючи,
Білі ніжкѝ збивàючи.
Два загòни на Вкраïні,
Два загòни на Волѝні,
Пъятий зъ хàномъ наступàе,
До Кѝіва привертàе.
Взялѝ Кѝівъ у неділю —
Попсувàли, попалѝли.
Брали срібло, брали злòто,

(*) Иванъ да Марья, viola tricolor.

Брали сукні и хворботи,
Едамашки и атласи,
Оксамити, блаватаси;
Брали коні и корови,
Брали дівки чорноброві.

У ті-порі, на Подолі
Живъ міщанинъ въ добрій долі;
Мавъ вінъ хату й господиньку,
Мавъ вінъ хлопчика й дівчинку.
Злі татари набігали,
Мужа й жону зарубали,
Мале дівча полонили,
Тільки хлопця не вловили.
У середу бусурмани
Изъ Києва повертали.
Ставъ Ивась тоді ходити,
Ставъ по рідоньку тужити:
Що ні тата, а ні нені,
А ні хати, ні постелі.
Взяли Ивася сиротину
Добрі люди на чужину,
Запорожзські товарищи:
Повезли ёго до Січи.
Виховали на славу,
На козацьку одвагу;
Що козаченька такого
Нема въ Січи ні одного.
Самъ утворний, ростомъ статний,
На все бойкий и придатний;

Чи у чайці просвіщаться,
Чи на коні красоваться.
Трйчі ходйвъ зъ отаманомъ
Воюватн зъ бусурманомъ,
За батенька відомщати,
За несчасну рідну мати,
За сестрйцину недолю.
За свою сирітьску долю.
Бравъ вінъ добичь незмірймо,
Срібло—злото незлічймо,
Кармазйнні жупанй,
Гаптовані сапьянй,
И поясй шалеві,
И басанй зелені.

Разъ поіхавъ Ивасенко
У Бендери на ярмарокъ.
А въ Бендерахъ та на рйнку
Продае татаринъ дівку.
Ивасенко приглядае,
Християнку примічае.
Ставъ дівчйну торгуватн;
Татарюга ставъ казати:
«Сія дівка не наймичка,
Пригожая якъ панночка,
Молодая якъ травйця,
Румяная якъ зірнйця,
Изъ далекоі чужйни,
Зъ козацькоі Украіни».
Ивась грошi одміряе,

Дівчйноньку викупляе,
II приводить на домівку
Чорнобрйву украінку.

Стоіть бранка край порога;
Сидйть Ивась въ кінці стола;
Плаче бранка слёзами,
Мовить козакъ словами:
«Не плачъ, бранко, не плачъ, красна!
Твоя доля не безчасна.
Не на поругу для себе
Вйзволивъ я, бранко, тебе!
Візьму тебе за дружйну:
Звінчаемось у неділю.
Бо якъ тебе зоглядаю,
Отця й неньку споминаю!»
Добре козакъ промовлявъ,
Тільки роду не спитавъ.
У суботу змовлялись,
А въ неділю звінчались —
Тоді роду питались.
— Скажй мені, серденько,
— Якого ти родоньку?
«Я зъ Кйева Петрівна
По батькові Йванівна;
На Подолі хату мали;
Злі татари набігали,
Отця—неньку погубйли,
Мене малу полонйли,

А малѐнький братъ зостався,
Та не знаю де дівався»?

Якъ Ивась те зачуває,
Свою долю проклинає:
«Бідна моя голòвонько!
Несчаслива годйнонька,
Якъ матуся насъ родила:
Краще-бъ була утопила;
Краще-бъ булй насъ татари
Вкупі разомъ порубали!
Я зъ Киева Петрѐнко,
По батькові Йванѐнко;
На Подолі хату мали;
Злі татари набігали,
Отця-нѐньку погубили,
Тебѐ, сèстро, полонйли,
А я, хлопчикъ, заховався,
На лиху долю зостався!
Чи се жъ Богъ насъ покаравъ,
Що братъ сестри не пізнавъ?
Чи вже світу кінѐць е,
Що сестрйцю братъ берѐ?
Ходімъ, сѐстро, гордою,
Розвіемось травдою;
Ходімъ, сѐстро, степами,
Розвіемось цвітами.
Ой ти станешъ жовтий цвітъ,
А я стану синій цвітъ.

Тільки вкупі бъ намъ жйти,
Въ однімъ зільлі два цвіти».

Пішлй вонй горòю,
Розвіялись травòю;
Пішлй вонй степàми,
Розвіялись цвітàми.
Ой, ставъ Ивàсь сйній цвітъ,
Стàла Мàрья жòвтий цвітъ.
Якъ звязàли въ цèркві рỳки
Не булò вже імъ розлỳки;
Якъ у цèркві звінчàлись,
Такъ укỳпі й зостàлись:
Въ однімъ зільлі два цвітй!
Стàли люди косйти,
За нихъ Бога молйти,
Стàли дівкй квіткй рвàти —
Изъ іхъ гріхй збірàти.
Стали люди казàти:
Отсè-жъ тая травйця,
Що зъ брàтікомъ сестрйця! (*).

(*) Стихи, надрукòвані курсйвомъ — нарòдні.

ЛАСТІВКА.

Підъ Кіивомъ стольнимъ градомъ,
На славній долині, —
Де впадає Чарторія
У Дніпровські хвилі,
Збіралися руські люди
На велику раду,
Раховали, якъ родину
Зъ лиха визволяти.
Були въ зборі князі руські,
Кіевський-старіший,
Зъ Переяслава Володимирь —
Надъ усіхъ мудріший;
Буйнні Олегъ зъ Чернігова
И клязі зъ Волині,
И бояре, и дружини,
И прості людини.
Міжъ князями, якъ та рожа
Въ саду процвітае,
Мономахъ Переяславський.
Вінъ річъ починае:
«Послухайте, брати-князі,
И всі християне!

Було̀ менѝ знамѐніе
Одъ Бога посла̀не:
Поба̀чили въ Радосѝні,
О са̀мій півно̀чи,
Надъ Печѐрськимъ стовпъ огня̀ний
Мої грішні о̀чі.
Спершъ стоя̀въ надъ трапѐзою,
А да̀лі изня̀вся,
Ставъ надъ цѐрквою, а да̀лі
По Дніпру̀ підня̀вся
И розсѝпавсь на боло̀ні.
Бра̀тія коха̀ні!
Моя̀ думка—есть се а̀нгелъ,
Одъ Бога зісла̀ний!
Трѐба йти намъ на пога̀нихъ
Въ іхъ зѐмлю прокля̀ту:
Напѝтись шоло̀момъ Дону
И сла̀ви набра̀ти!»
Скоро річъ таку̀ промо̀вивъ
Монома̀хъ голінний,
Обізва̀лися Кия̀не:
«Часъ тепѐръ не вільний!
Якъ же мо̀жно смѐрда зъ конѐмъ
Одъ ріллї узя̀ти?
Тепѐръ весна̀: смѐрду въ по̀лі
Са̀ме часъ ора̀ти».
Володѝмиръ одмовля̀е:
«Не до̀бре сказа̀ли,
Добрі бра̀ття! ду̀рно смѐрда
Ви пожалкува̀ли!

Половчинъ не пожаліе,
Якъ на насъналйне;
Убъè смèрда, коня̀ вìзьме...
Вся семья̀ загйне!»
Оттàкъ казàвъ Володймиръ,
Усì дивовàли,
«Прàво, йстинно,» едйнимъ
Гòлосомъ сказàли,
И на рàді присудйли
На погàнихъ стàти,
Напйтисъ шоломомъ Дòну
И слàви набрàти.

Тоді въ Кйіві на рйнку
Воякй кричàли:
«Комỳ пàмъятно, Киянe,
Що батькй вчиняли,
Комỳ мйла земля̀ руська
И вìра святàя,
Хто не хòче буть въ невòлі
У чужòму крàю,
Абò жінки, або дочкй
Въ полòнъ оддавàти,
Хто не любить на спàлені
Церквй поглядàти,
Той нехàй берè орỳжье,
На коня̀ сідàе,
Та зъ князя́ми въ половèцьку
Зèмлю поспішàе!»

А въ Кйіві вдова̀ жила̀
Чѐсна та старѐнька;
У вдовйці синòкъ любий,
Якъ сòкілъ яснѐнький.
Вона̀ ёгò годува̀ла,
Пестйла, коха̀ла;
Изъ нимъ вона̀ дожива̀ти
Віку сподіва̀ла.
Почу̀въ синòкъ заклика̀нье,
Пала̀е сердѐнько;
На ба̀тьківські мічѝ-списи
Погляда̀ пилнѐнько.
«Благословѝ, стара̀ ма̀ти,
На дòбрее діло,
За святу̀ю руську зѐмлю
Одда̀ть ду̀шу й тіло,
Абò Дòну напѝтися
И сла̀ви доста̀ти,
Дітямъ—вну̀камъ ту̀ю сла̀ву
Чѐсно переда̀ти!»
Стара̀ мати відповіла:
«Синòчку мій мѝлий!
Не на тѐе, мій квітоньку,
Я тебѐ ростѝла,
Не для тòго годува̀ла,
Щобъ ма̀тіръ стару̀ю
Ти покѝнувъ безъ підмòги,
Вбòгу, немошну̀ю.
Правда, сѝнку, добре діло
За віру стоя̀ти,

Алѐ дòбре въ Бога дiло
Мàтiръ доглядàти.
Якъ закрйешъ моì òчi,
Сховàешъ въ могйлi
Свою̀ мàтiръ,—тодì й робй,
Що сѐрденьку мило!»

Слу̀ха юнàкъ розважàе,
На матiръ поглѧне:
Якъ квiтйна пiдъ морòзомъ
Егò серце въяне,
А поглѧне на ору̀жье —
Знòву сѐрце рвѐться,
А за тимъ у дру̀ге, въ трѐтте
Зàкликъ оддаѐться.

Не зжàлився надъ мàтiрью,
Надъ ïì слёзàми,
Сiдлà конѧ̀, мiчъ знiмàе,
Идѐ за полкàми.

Старà мати зъ жàлю млiе,
Къ землì припадàе,
Своѐ дитѧ̀ непокìрне
Спѐршу проклинàе,
А на пòтiмъ пожалìла
Та й мòлиться Богу,
Щобъ давъ Господь молодòму
Счаслйву дорòгу,
Щобъ синòкъ живйй зостàвся
Та въ Кйiвъ вертàвся,

Та щобъ слàви лѝцарськоі,
Якъ батько набрàвся.
Оттàкъ вонà молѝлася;
За тимъ часъ минàе;
Вже пройшòвъ святѝй велѝкдень,
Вшѐстя настигàе.

Зтурбовàвся стòльний Кѝівъ,
Дзвòни задзвонѝли,
Вертàються руські люди
Зъ чужòі краіни.
Попѐреду попѝ ідỳть
Зъ святѝми хрестàми,
А позàду полòнъ ведỳть
Зъ тяжкѝми возàми.
На бѐрезі людъ зібрàвся,
Старѝі, малѝі,
Жінкѝ, діти, зарỳчені
Дівкѝ молодѝі.
Кòжне свогò привітàе,
Всі дякують Богу,
А юнаки розкàзують
Про своюю дорòгу:
Якъ у грàді Шарукàні
Полòвці погàні
Винòсили винò й рѝбу
И прохàли шàни,
И якъ, мовъ той боръ велѝкий,
Ворогѝ сходѝлись,
Якъ у страшнѝй понеділокъ

На Са̀лниці бились;
Якъ все небо загреміло,
Земля̀ стугоніла,
Здоліва̀ла руське військо
Половѐцька сіла,
Усіва̀ла всю боло̀ню
Руськими тіла̀ми,
Поки ступѝвъ Володѝмиръ
Зъ вірними полка̀ми.
Тоді люди поба̀чили
Невѝмовне чу̀до:
Ангелъ Божий ставъ на по̀мічъ
Хрещѐному лю̀ду,
Ставъ крѝлами Монома̀ха
Свято осіняти,
Ставъ невѝдимо пога̀нимъ
Го̀лови стина̀ти.

Такъ юнакѝ говорѝли,
А тутъ за воза̀ми
Обізва̀лись колодникѝ
Зъ гіркѝми слёза̀ми:
«Довело̀сь и намъ поба̀чить
Те велѝке дѝво:
Відъ то̀го-то наше військо
Стало боязлѝво.
Не здоліемъ, руські люди,
Вою̀вати зъ вами,
Бо воюючи ще ма̀емъ
Биться зъ небеса̀ми!»

Оттоді-то булà рàдість
Нàшій Украïні,
Оттоді-то пішлà слàва
На усì чужѝни!
Грѐки, чѐхи, ляхѝ, ỳгри
Слàву ту носѝли
Ажъ до Рѝму велѝкого:
Всі Бога хвалѝли,
Дòбрі Бога вихвалѝли,
А погàньці стрàха
Набралѝся, боячѝся
Князя Мономàха.

У той часъ вдовà старѐнька
Къ вíйську вихожàла,
Тудѝ-сюдѝ оченькàми
Сина визирàла;
Алѐ сина одинàчка
Нідѐ не уздріла,
И до князя старішого
Зъ річью приступѝла:
«Княже мѝлий, княже слàвний!
Де мій синъ едѝний?
Чи зъ слàвою повернỳвся,
Чи въ пòлі погѝнувъ?»
Одмовляе князь старіший:
«Чеснàя вдовѝце!
Оженѝвся синъ твій мѝлий:
Взявъ собі дівѝцю
Нарядную, богàтую,

Зъ мно̀гими скарба̀ми,
Коса̀ її шовко̀вая
Убрана квіта̀ми.
Го̀рда, пи̂шна—робо̀тою
Ру̂чокъ не пото̀мить,
На̀вітъ князю старі̂шому
Голови̂ не скло̀нить».

Одгада̀ла стара̀ ма̀ти
Сій загадки си̂лу,
Що приняла̀ оди̂нчика
Тѐмная моги̂ла̀.
. . . .
. . . .
Не дава̀ла худі̂боньки
На ни̂щую братью,
Надъ Дніпро̀мъ-ріко̀ю сла̀внимъ
День и нічь сиді̂ла,
На недо̀лю нарі̂ка̀ла,
Пла̀кала, вопи̂ла,
И пта̀шкою буть бажа̀ла,
И такъ говори̂ла:
«Якъ би я тепѐръ, безча̀стна,
Ма̀ла тії кри̂ла —
Поли̂нула бъ до сино̀чка
У чужу̂ чужи̂ну,
Одві̂дала бъ дитя̀ своѐ,
Бі̂дну сироти̂ну.
Сі̂ла бъ, па̀ла бъ въ голо̀вонькахъ
Та й сказа̀ла бъ: синку!

Почу̀й менѐ, глянь на мѐне,
Одчиній могилку!
А въ могильці темно, вохко
И холодно ду̀же!
Одино̀кий мій го̀лубе,
Мій сѝнку, мій дру̀же!
Тамъ нікому голо̀воньки
Тобі, сѝнку, змити,
Тамъ нікому соро̀чечки
Білѐнькій надіти;
Не почу̀ешъ на чужині
Ласка̀вої мо̀ви,
Ніхто̀ тамъ тобі не ска̀же
Вірнѐнького сло̀ва.
Ка̀жуть—сино̀къ оженився;
Про̀клята та міла:
Вона̀ мою голо̀воньку
На віки згубила;
Не таку̀ю сподіва̀ла
Я собі невістку».

Отта̀къ вона̀ голосила
Да̀лі переста̀ла,
Ту̀га дива наробила:
Мати пта̀шка ста̀ла.
Скорота̀лись її но̀ги,
А білее тіло —
Сизѐнькее й білѐнькее
Пірьячко оділо;
А рученьки її ста̀ли,

Легкѐнькиі крѝльця:
Підняла̀ся, закрутѝлась
По ѝсній водѝці,
Ще хотіла затужѝти,
Та й защебета̀ла:
Ла̀стівкою сизѐнькою
Ма̀тіночка ста̀ла.
Ла̀стівочка домовѝта,
Лю̀бая пташѝна,
Невсипу̀ща, дітолюбна,
До̀бра господѝня,
Не боїться вона̀ мѝру,
По сѐлахъ віта̀е,
Незлоблѝва, тільки лётомъ
Себѐ охраня̀е,
Її бить бояться діти,
Щобъ не вмѐрла мати,
Кажуть, де вона̀ віта̀е
Зго̀да у тій хаті.

ЗІРКА.

Милий отѐць, мила мàти,
Дружѝна милíша;
Рàдий козàкъ молодѐнький,
Дівчѝна радніша.
Врàнці у іхъ весільлячко
Кінѐць дожидàньню:
Завтра піпъ імъ рỳки звяже
На вічне кохàньня.

И, бѐседу покѝнувши,
Нічною добòю,
Хòдить козàкъ молодѐнький
Въ лỳзі надъ водòю.
Глядѝть въ нѐбо блакітнее:
Тамъ зірочка сяе;
Козàченько до зірочки
Слово промовляе:
«Світѝ, зòре, на всю зѐмлю,
Світѝ, зóре крàсна!
Нехàй въ світі моя дòля
Такà бỳде ясна!»

Ясно зірка заблищàла,
Більшою здалàся,
И огнèнною смугòю
Въ небі простяглàся.
И пропàла й не засвітить:
Зірочки яснії
Світять въ небі, все то дòлі,
Та усè чужії!
И не булò весільлячка,
Не булò й не бỳде...
Все чужàя ёмỳ мила:
Розлучили люде!
И зостàвся козàченько
При лихій годині;
Одинòкий, сохне—въяне
На чужій краіні!
А у нèбо блакітнее
Якъ першъ поглядàє:
Чи про зірку споминàє,
Чи новỳ шукàе?
Много зірокъ въ темнімъ нèбі
Все чужії дòлі:
Козакòва погоріла
Й не блисне нікòли!

ПОГЙБЕЛЬ ЕРУСАЛЙМА.

Гірше лйха Седекиі,
Гірше ніжъ Содому
Стàлось грàду Давйдову
И Госпòдню дòму.

Гàласъ, сурьми, стонъ побйтихъ,
Брязкотнѝ мічàми,
Стукъ таранівъ, димъ пожàрний
Чòрними смугàми.

Отъ вінъ, день той . . . день велйкий
Наступà грозòю . . .
День провіщаний зарàні
Мòвою святòю.

Отъ вінъ, день той . . . день велйкий!
Тамъ голòдна мàти,
Безỳмная, рве зубàми
Плоть своѓ дитяти.

Отъ вінъ, день той . . . за волòсься
У мирськỳ громàду

Тя̀гне сипъ отця̀ старо̀го
Кара̀ти за зра̀ду.

От вінъ, день той... Люди въ хра̀мі
Руки підійма̀ють,
И оста̀нню архирѐі
Жертву соверша̀ють.

Тиі жѐртви не приймàе
Якъ перше Его̀ва...
Де знамѐнія и чу̀да?
Де проро̀ківъ мо̀ва?

Чомъ не явиться якъ перше
Мужъ пра̀вди й надії,
Чомъ упа̀лихъ божѐственнимъ
Сло̀вомъ не согріе?

От проро̀къ, столітній ста̀рець,
Тихо въ храмъ вхожа̀е:
Го̀ре, го̀ре изра̀елю:
Го̀ре!—вінъ віща̀е.

Го̀ре гра̀ду Дави̇дову
Оста̀ння годи̇на:
То Его̀ва відомща̀е
За ми̇лого си̇на!

Не кричіте: «ца̀рю! ца̀рю!»
Не царь вамъ Его̀ва;

Самй ёгò розвінчàли,
Скйнули зъ престòла!

Самй ёгò на кèсаря
Рймського зміняли:
Просіть ласки въ тòго пàна,
Що самй обрàли.

Згадàй, згадàй, изрàелю,
Якъ передъ тобòю,
Бідний вязень катòваний
Стоявъ сиротòю.

Коло ёгò чужестрàнець:
Що — питàвъ — робйти
Изъ симъ вязнемъ? А изрàель
Закричàвъ: «Забйти!

«Смерть ёмỳ! Царèмъ озвàвся
«Вінъ въ Ерусалймі.
«Едйного Царя мàемъ —
«Кèсаря у Рйми».

И на пòсміхъ ёгò царству,
Тèрномъ увінчàнний,
Кончивъ вязень неповйнний
Вікъ свій богодàнний:

Присỳжений народòвимъ
Судòмъ неправдйвимъ,

Порўганий, заплёваний,
Всімъ Ерусалѝмомъ.

Не молѝться-жъ, не благайте,
Не царь вамъ Егòва:
Самѝ ёгò розвінчàли,
Скѝнули зъ престòла,

Самѝ егò на кèсаря
Рѝмського зміняли:
Служѝть тепèръ томў пану,
Що самѝ обрàли!»

ЗЪ АНТОЛОГИІ.

I.

ЭЛЛАДА.

Голосно въ світі гула твоя чародійная слава,
Змалку героямъ твоімъ привикавъ дивуватись школяръ;
Слёзи народівъ теклй на руіни твоі; на колінахъ
Мовчки стоявъ, гледючи на тебе, заворожений світъ.

Шкода слави твоеі, вродлйвая, красна краіно!
Шкода твого Парөенона, шкода театрівъ твоіхъ;
Шкода Солоновихъ правъ, хитромовнихъ річей Демосөена,
Шкода великоі навіть Тимолеона душі.

Ти не спиняла дітей... вони грйзлись зъ собою якъ звірі;
Ти все шукала слободи — нікчемная грошей раба!
Ти прославляла війну людоідну, и въ Спарті проклятий
Панъ для потіхи пускавъ злихъ на илота собакъ!

Ти научала народи втікать до неволі одъ волі,
Ти запсувала найкращий неба восточного даръ...
Памьять посмертна твоя засліпляла маною намъ очі;
Ми, на тебе гледючи, не бачили сами себе.

II.

ДАВНИНА̀.

Якъ то недо̀бре на світі було̀,
Якъ світомъ безка̀рні богѝ управля̀ли!
Ма̀інъ прово̀рний и хѝтрий сино̀къ
Всіхъ покрива̀въ — и хапу̀гъ и злодіівъ.
Змутѝть, бува̀ло, чор-зна̀е зъ чого̀
Рідъ чоловічний Арѐй-гайдама̀ка, —
Ллю̀тця ріка̀ми и слёзи и кровъ
За-для уті̀хи тихъ лѐжнівъ безсмѐртнихъ.
Якъ же заду̀ма якѝй Прометѐй
Ро̀зума світломъ прогна̀ти темно̀ту —
Сца̀пають за̀разъ богѝ молодця̀
Та й оддаду̀ть на пота̀лу шулі̀камъ.
Въ той часъ Юпитеръ якъ хо̀че гуля̀:
Дощъ золотѝй розсипа̀е дівча̀тамъ,
Чи перекі̀нетця білимъ бичко̀мъ —
Ска̀че, мичѝть, борі̀ка̀е рога̀ми;
Лю̀де жъ, на шту̀ки такі̀ дивлючѝсь,
Го̀лови мо̀вчки побо̀жно схиля̀ють:
«Йстино», ка̀жуть, «не вілъ се, а богъ...»

А Прометѐя ново̀го нема̀е...

НА ДОБРА̀-НІЧЪ.

На добра̀-нічъ усімъ на нічъ—
Го̀ді вже блука̀ти;
Одино̀кий, безтала̀нний,
Ляжу спочива̀ти.

Холо̀дная постілонька
У тѐмній діббро̀ві:
Бу̀ду жда̀ти, сподіва̀тись
Любо̀і обно̀ви.

Усѐ нѐбо блакѝтнее
Покрѝла темно̀та
Безпросвітня, нерозу̀мна
Да̀вняя дрімо̀та.

Щожъ за го̀мінъ чуднѝй хо̀дить
Одъ кра̀ю до кра̀ю?
Чи вінъ що намъ нага̀дуе,
Чи що провіща̀е?

Не намъ, Бо̀же, розгада̀ти
Небѐсні глаго̀ли;

Судй, Бòже, нàшу дòлю
По Твоѐі вòлі.

И хòлодно, и бòязно,
Тỳга сѐрце гнітить;
Всюди тѐмно и не вѝдно,
Тільки зірка свѝтить.

Світѝ, зòре, на всю зѐмлю,
Пòки сòнце зійде,
Пòки Бòжий день на зѐмлю
Красотвòрний прийде, —

День велѝкий, день воскрѐсний,
День Бòжоі слàви:
Въ прахъ розсѝплютця будòви,
Старосвітські спрàви.

Задрижѝть планѐта грішна,
Сколихнѐтця мòре:
Заридàе змій старѝнний,
Гòре ёмỳ, гòре!

Гòре тобі, розвінчаний
Прàвдою тирàне!
За держàву тобі плàта —
Òзеро огнянe!

За злочѝньства — въ пѐклі мỳки,
На землі — проклятття!

Гòре тобі, Вавилòне,
Душегу̀бний грàде!

Скйпуть жѐмчугъ, заголòсять
Пйшнії блуднйці;
Розкрйютця, розчйнютця
Скритнйі темнйці.

Вййдуть му̀ченики блìді —
Катòвані тіні!
Дàстця судъ імъ невмолймий,
Що тебѐ постйгне!

Гòре, гòре лукàвому,
Що въ гàсло невòлі
Обертàе хрестъ всечѐсний —
Гàсло прàвди й вòлі!

Гòре, гòре багàтому,
Що въ гòрдощі пàнській
Дурнйцею нарікàе
Гòлосъ прàвди брàтський!

Гòре, гòре безу̀мному,
Що братівъ змущàе:
У нечѐсті, у роспу̀сті
Слобòди шукàе.

Гòре вчѐнимъ, що одъ прòстихъ
Світло заховàли,

Для користи, для мамони
Правду уживали, —

Всімъ продажнимъ философамъ..
Одъ духу святині
Розвіютця іхъ хитрощи,
Якъ пилъ по пустині!

День великий, день воскресний,
День суда й любові!
Передъ нимъ туманъ предийде,
Слізъ туманъ и крові...

А въ тумані сонце світить,
Туманъ розганяе:
Сонце правди незахідне
На ввесь світъ засяе!

День великий, день воскресний,
День Божоі сили!...
Розкриютця великиі
Народні могили,

Прокинутця всі народи,
Завітъ вічній приймуть,
Ворогівъ тисячолітніхъ
Вороги обіймуть;

Узрять те, на що гляділи
И досі не зріли,

Узрять те, що земля̀ й нѐбо
Імъ давно̀ одкрѝли!

Тільки тамъ, де Духъ Госпо̀день,
Тамъ и пра̀вда й во̀ля.
Де любо̀въ Госпо̀дня й віра,—
Тамъ и щастя й до̀ля!...

Світѝ жъ, зо̀ре, на всю зѐмлю,
По̀ки день той прѝйде;
А ви, бра̀ття, готу̀йтеся,
Бо нежда̀но зійде;

Готу̀йтеся, очища̀йтесь
Одъ плямъ и поро̀ку:
Готу̀йтеся—ско̀ро блѝсне
Звізда̀ одъ Восто̀ку!

ПАНИЧЪ И ДІВЧИНА.

(Зъ польскоі мови).

1.

Въ зелененькому гаечку
Дівча рве цвіти;
Іде конемъ вороненькимъ
Паничъ молодий.

И звичайно поклонився,
Изъ коня злізае:
Въ дівки личко червоніе,—
Очі понуряе.

—Помагай-бі,дівчинонько,
Я въ сіи діброви
Зъ товаришами уранці
Приіхавъ на лови.

Тільки лихо! не потраплю
У село до хати!
Будь бо ласкова, дівчино,
Скажъ, куди держати?

Чи тò скòро от-ся стѐжка
Зъ лісу въ пòле вийде?
«Ще зарàні панъ ласкàвий
До дòму приіде.

Онъ-то бàчишъ: дубъ висòкий,
Край ёгò берѐзки;
Колò хỳтіра у ліво
Повернỳлась стѐжка,

А тамъ вправо прòти пỳщи,
Та до річки — нѝзче;
Тамъ млинòчокъ и містòчокъ,
А зàразъ и міcце».

Панъ подякувавъ дівчѝні,
Рỳченьку стискàе,
Та у гỳбочки цілỳе,
Й на конѝ сідàе.

Сівъ, ударивъ острогàми,...
Не вѝдко ёгò!
Издихнỳлось дівчѝноньці,
Не знàю чого.

2.

Въ зелѐному гàю
Дівчà рве цвітѝ;

На ко̀нику ѝде
Панѝчъ молодѝй.

И знов̀у гука̀е:
—Пока̀жъ ѝншу стѐжку!
За ху̀тіромъ річка
Не втра̀плю къ містѐчку.

Ні мо̀сту проїхать,
Ні перебрестѝ;
Менѐ молодо̀го
Хотіла звестѝ!

«Ідь, па̀не, тимъ шля̀хомъ,
Що въ бікъ відъ курга̀на».
—Спасѝбі, дівчѝно!
«Счастлѝво, мій па̀не»!

За лісомъ густѐнькимъ
Не вѝдко ёго̀!
Здихну̀ла дівчѝна, ...
Я зна̀ю чого̀.

3.

Въ зелѐному га̀ю
Дівча̀ рве цвітѝ;
На ко̀нику ѝде
Панѝчъ молодѝй

Й здалека гукае:
—Охъ, дівчино міла!
Въ рівчакъ бувъ уплівся:
От-такъ научила!

Тимъ шляхомъ не іздють
Зъ давнеі години,
Хіба якпй хлопець
По хмизъ до гущини.

День цілий ганяю;
И кінь не напасся;
Й іздець притомився,
И кінь загасався.

Напъюсь лишъ зъ криниці
Холодній водиці,
Коня розсідлаю:
Пущу до травиці.—

Панич поклонився,
И зъ коня злізае!
Дівча червоніе,
Очиці спускае.

Мовчать та здихають:
Такъ трохи стояли.
Той дужче, та стиха —
Собі розмовляли.

Та вітеръ, бачъ, дмухавъ
Усе по діброві,
Такъ я й не дослухавъ
Гараздъ іхъ розмови.

А зъ очей, та зъ лясівъ,
Те певно узнавъ,
Що паничъ объ стежці
Дівча не питавъ.

О̀ЛЕНЬ.

ЗЪ КРАЛЕДВО̀РСЬКОІ РУ̀КОПИСІ.

Бігавъ о̀лень гора̀ми —
    Гора̀ми, дола̀ми,
Вінъ по лісу̀ скака̀въ
    Гнучкѝми нога̀ми,
Густѝй лісъ роздира̀въ
    Ряснѝми рога̀ми.

Чи по тихъ гора̀хъ, чи по тѝхъ дола̀хъ га̀рний
    хло̀пець ходѝвъ!
Изъ спѝсомъ изъ мечѐмъ во̀рога зустріва̀въ,
    во̀рога одолівъ.
Та ужѐ жъ ёго̀, та уже жъ того̀, та нема̀е
    на світі,
Та ужѐ жъ ёго̀, хло̀пця га̀рного, на гора̀хъ
    тихъ забѝто.

Лютий во̀рогъ біжа̀въ.
    На его̀ наскака̀въ,

I страшлѝво вічьмѝ
На ёгò заблищàвъ.
I удàривъ ёгò
Въ білі грỳди,
I стогнàли гаì
Та одъ смỳти.
Егò дỳшка — душà
Вилітàла,
Черѐзъ гòрло вонà
Прохожàла,
А відтìль у въ устà
Червонѐнькіі,
А за нѐю слідкòмъ
Кровъ теплѐнькая.
Убирàла землѝ
Кровъ хлопчàчую,
I стогнàли серцѝ
Все дівчàчиі,
Ой, зарѝтий въ землì
Молодѐць лижѝть,
А на ёму ростѐ
Дубъ-дубòкъ стоіть.
Розпускàе гіллѝ
Вінъ і вдовжъ і вширъ,
Прибігàе тудѝ
Òлень, хѝжий звірь;
I спинàеццямвінъ
Та на дỳбчичокъ,
I зривàе зъ дубкà
Мъягкѐ лѝстячко.

Ізлітàлись крукѝ
    Та на дỳбчичокъ;
І покрякували
    Смỳтно-жàлібно:
Ой, извівъ розбишàкъ
    Та войченька!
Оплàкали ёгò
    Всі дівчàтонька!

ЖУРЬБА ЕВРЕЙСЬКА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Ой, плачте такъ, якъ плакали діди
Надъ вавилонськими ріками!
Розоренъ храмъ, родини въ насъ нема —
Чужі знущаються надъ нами!
Ой, плачте люде! Отъ іі тріски...
Розбилася святая арфа Йуди!
У тій землі, де Богъ нашъ панувавъ,
У тій землі панує ворогъ лютий!
Куди теперъ израель помандрує?
Чи ще сіонську пісню винъ почує?
Чи ще музика Йуди задзвинить?
Чи ще вона намъ серце звеселить?
Нещасний люду! сирота-народе!
Куди біжить вінъ? Де вінъ оддихає?
Ма припетень гніздо, лисиця скоту,
Родину чоловікъ — вінъ і труни не має!

Надъ Йорда̀номъ ара̀бські верблю̑ди пасу̑ться,
На Сіо̀ні невірні моли̑тви несу̑ться,
Тамъ ваа̀лови люди коліна пригну̑ли,
Тамъ, тамъ, Бо̀же нашъ ми̑лий!... чи гро̀ми поснули!!..
Тамъ, де Твій перстъ намъ написа̀въ скрижа̀лі,
Де тінь Твою наро̀ди повида̀ли,
Де намъ яви̑вся въ одѐжі у огня̀ній
Ти, на Ко̀го ніхто̀ зъ живи̑хъ не згля̀не!
Яви̑, Бо̀же, гро̀момъ упъять свою мічъ!
Озьми̑ одъ втісни̑теля го̀рдого мічъ!
Чи до̀вго вінъ зѐмлю святу̑ю топта̀тиме?
Чи до̀вго ще храмъ Твій безъ слу̑жби стоя̀тиме?

МІСЯЦЬ.

ЗЪ БАЙРОНА.

Несоннимъ сонечко, ти, зіронько мутная!
Якъ твій дріжачий світъ далеко сумно сяе!
Твій блідий ликъ прогнати нічъ не мае власти;
Ой, якъ вінъ схожъ на згадку про старинне щастя:
Такъ прошлее горить, такъ перши дні мріють,
Въ безсильнихъ промінахъ хочъ світються, не гріють!
Туди під-часъ на нихъ дивитися завгодно:
От-отъ вони! ажъ, ні! хочъ сяють, та холодні!

ПОГЙБЕЛЬ САННАХЕРЙБОВА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Ассирійці прийшлй якъ вовкй навманя̀;
Все іхъ військо у пу̀рпурі й зо̀лоті ся;
Іхъ списй мовъ на о̀зері зо̀рі блестіли
У той часъ, якъ тихі галилейскії фили.
Якъ у літку зелѐнімъ на дрѐві листй,
Воякі̀въ тихъ у вѐчері шики густі̀;
Якъ по о̀сені листя на дрѐві сухѐе,
Усѐ військо у ра̀нці тйхе й неживѐе.
Анголъ смѐрти огнянимъ крило̀мъ розмахну̀въ,
І въ лицѐ ворога̀мъ, супротй іхъ, поду̀въ;
І іхъ о̀чі закрйлися й похолоділи,
І серця̀ обважніли й уста̀ оніміли.
І роззя̀вивши ротъ повалйвся тамъ кінь:
Вже не ста̀не на дйбки, не прйскне вже він;
Зъ ёго піна застіла біліе на глйні,
Якъ той валъ, що розбъ̀ється объ дйку скелйну.
І лежа̀ть іхъ іздці̀ тамъ поблі̀ді й бридкі̀,
На лиці̀ въ іхъ роса̀, ржа поіла сіткй;

Іхъ наміти тихі, корогвй іхъ не мàють,
Іхъ списй не підняті, і сỳрьми не грàють.
І ассỳрови вдòви голòсють изъ жàлю,
І розбйлись шайтàни у храмі Ваàла;
Изъ язйківъ сильнішому мечъ не помігъ —
И сильнішѝй ростàявъ предъ Богомъ якъ снігъ!

ДИКА КОЗА.

ЗЪ БАЙРОНА.

Дика коза̀ и вільна й веселе́нька
Спинається по йзраельскихъ гора̀хъ,
И пье зъ крини́ць водицю студене́ньку,
Що по святихъ течѐ собі лука̀хъ
Красу̀ються въ ій ніжка й ясні о̀чі,
Коли вона̀ прова̀лля переско̀че.
Швидчіші но̀ги й оченьки ясніші
Колись Іу̀да ба̀чивъ въ тій землі;
Колись селяне ще були́ красніші
Въ тій, ра̀дощівъ колишніхъ, стороні;
Кедръ на Лива̀ні верхъ свій підніма̀е...
Алѐ дівча̀тъ Іу̀ди тамъ нема̀е!
Щасливша ко̀жна па̀льма тихъ долинъ,
Ніжъ йзра̀ельські розігнані наро̀ди —
Де вро̀диться, тамъ и ростѐ вона̀,
Й красу̀еться въ тихій своій уро̀ді:
Вона̀ не кине своеі родини,
Вона̀ не зхо̀че жить въ чужій краіні.

А ми тулятись мусимо въ печалі,
Въ чужихъ людей могилъ собі прохать...
Нікоили тамъ, дідівъ де поховали,
Не будуть кості наші спочивать!
Ізраель сохне, въяне на чужині —
Безбожнії сидять въ Йерусалимі!!!...

ЗЪ КРАЛОДВО̀РСКОІ РУ̀КОПИСІ.

ТУРНІЯ.

Слу̀хайте, люди старі̀ й молодіі, цро ва̀лки й турніі!
Бувъ въ насъ за Лабо̀ю князь: и бога̀тий, и сла̀вний, и до̀брий;
Мавъ вінъ дочку̀-одина̀чку, мѝлу ёму̀ и всімъ людямъ.
О, та й хоро̀ша була̀ вона̀! Га̀рний, прямѐнькій стано̀чокъ,
О̀чі ясне̄нькі якъ нѐбо, а зъ білоі шиі спада̀ло
Золотоку̀дре воло̀сься, вило̀сь, котючѝсь обідця̀ми!
Разъ посила̀е той князь гонця̀ за усіма̀ пана̀ми,
Щобъ позъіздѝлись до ѐго на пиръ весѐлий, та пишний.
Отъ изъ далѐкихъ краівъ у наміченний день позъіздѝлись
Въ за̀мокъ до князя на пиръ велѝкий, та бучнѝй, та пишний.
Бьють у котлѝ: засурьмѝли у су̀рьми; панѝ йдуть до князя:
Всі поклонѝлися князю, княгѝні й кра̀сній княгі̀вні.
Да̀лі усі̀ за широ̀кі столѝ рядко̀мъ посіда̀ли,
Ко̀жний по чѝну й по ро̀ду; носѝли тутъ рѝзніі стра̀ви,
Медъ розлива̀ли: бувъ бенкѐтъ велѝкий, бувъ бенкѐтъ на сла̀ву:
Мо̀чі набра̀лося тіло, а мислі набра̀лись завзя̀тьтя.
Въ ті—пори князь до панівъ своіхъ рі̀чи такиі гово̀рить:
Часъ вамъ, пано̀ве, сказа̀ти на-віщо зібра̀въ я васъ ту̀та;
Хо̀чу дізна̀тись, на ко̀го зъ васъ ду̀жче мені̀ сподіва̀тся;
Трѐба въ замѝры війнѝ піджида̀ти; бо наши сусіди
Німці.—Князь каже, и тѝхо панѝ одъ стола̀ виступа̀ють;

Всі поклонилися князю, княгині и красній князівні.
Знову котлй загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Всі изійшлися на валку; на двіръ до огради виходють.
Тамъ передъ панськимъ будинкомъ на пишнімъ рундуці усілись:
Князь зъ старшиною, изъ панями пані, зъ панянками панна.
Въ ті-пори князь до панивъ своіхъ слово таке промовляе:
Хто зъ васъ попереду вийде на герець, я самъ те уставлю!
Князь на Стребора махнувъ; Стреборъ визива Людислава.
Сіли обидва на коней, гострі списи ухопили,
Прудко одинъ проти другого коні баськиі погнали,
Довго вигляли и бились, обидва списи поламали;
Далі втомились и швидко розъіхались дружка відъ дружки.
Знову котлй загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Въ ті-пори князь до панівъ своіхъ слово таке промовляе:
Хто зъ васъ вийде у друге на герець—княгиня хай скаже!
Пані махнула Серпошові; той поклика Спитибора.
Сіли обидва на коней, довгі списи ухопили,
Вдаривъ Серпошъ Спитибора и вибивъ зъ сідла изъ кріпкого;
Скочивъ и самъ изъ коня; тутъ обидва мічи добувають;
Бьються, січуться, разъ-по-разъ у чорні щити ударяють;
Зъ чорнихъ щитивъ разъ-по-разъ вискакують искри. Спитиборъ
Вдаривъ Серпоша—Серпошъ покотився на землю холодну.
Далі втомились вони й розійшлися дружка відъ дружки.
Знову котлй загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Въ ті-пори князь до панивъ своіхъ слово таке промовляе:
Хто зъ васъ вийде у третье на герець—Людиша хай скаже!
Панна махнула Люборові, той поклика Болеміра;
Сіли обидва на коней, довгі списи ухопили;

Прудко въ ограду летять, наміряючись дружка на дружку;
Бьються списами; зъ коня Болеміръ покотивсь на долівку;
Щитъ ёго пріч полетівъ; понесла ёго челядь зъ оградн.
Знову котлй загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Въ той часъ Люборъ поклнкае Рубоша; сей на коня садовиться,
Прудко летить на Любора; Люборъ ёму списъ розсікае,
Поперікъ тріснувъ мічемъ и сітку ёму пробивае; —
Гепнувъ на землю Рубошъ; понесла ёго челядь зъ оградн.
Знову котли загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Въ той часъ Люборъ покликае панівъ до ограды на валку:
Хто, каже, хоче зо мною побиться, хай выде въ ограду!
Бойкий Здиславъ зъ великимъ списомъ обібрався на валку.
Висить на списі воловья страшна голова; виступае,
Гордо сіда на коня, уізжае въ ограду й говорить:
Дідъ мій забивъ престрашенного дикого тура; а батько
Військо німецьке одинъ сполошивъ—покуштуй моей сили!
Тутъ зъ усій мочі одинъ проти другого коні пустили.
Сперлися вразъ головами й обидва попадали зъ коней.
Потімъ мічи добули и пішки рубатися стали;
Скокнувъ Люборъ на Здіслава, у голову вдаривъ; на шматьтя
Шлемъ ростроіцився,—мічемъ по мічу ударяе —
Мічь полетівъ за ограду,—Здіславъ простягнувся на землю!
Знову котли загуділи, и голосно въ сурьми заграли.
Коло Любора зібрались пани й повели передъ князя,
Передъ княгиню, та передъ Людишу. Вродлива
Панна ёго заквічала вінкомъ зъ дубового листу.
Въ той часъ котли загуділи, и голосно въ сурьми заграли...

КІНЕЦЬ.

Ціна 1 руб. 75 коп.

Widener Library
3 2044 099 694 812